DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

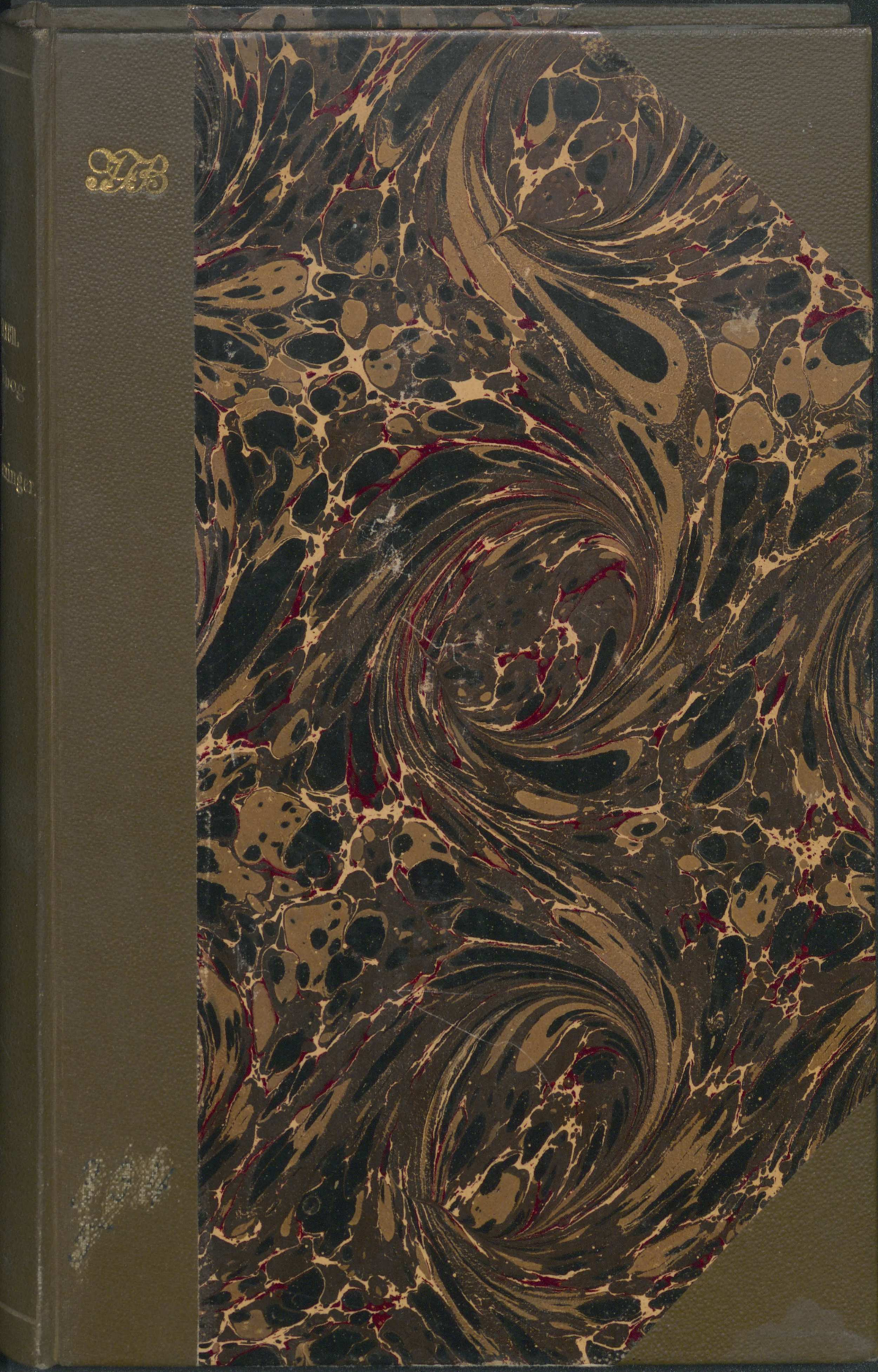

Denne Bog
tilhører
Industriforeningen
i
Kjøbenhavn

334(02) Jør

1901. 2. Udg.

HAANDBOG

FOR

BRUGSFORENINGER

UDGIVET AF

FÆLLESFORENINGEN FOR DANMARKS BRUGSFORENINGER

VED

SEVERIN JØRGENSEN

ANDET FORØGEDE OPLAG

KOLDING

KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI VED H. P. WARBERG

1901

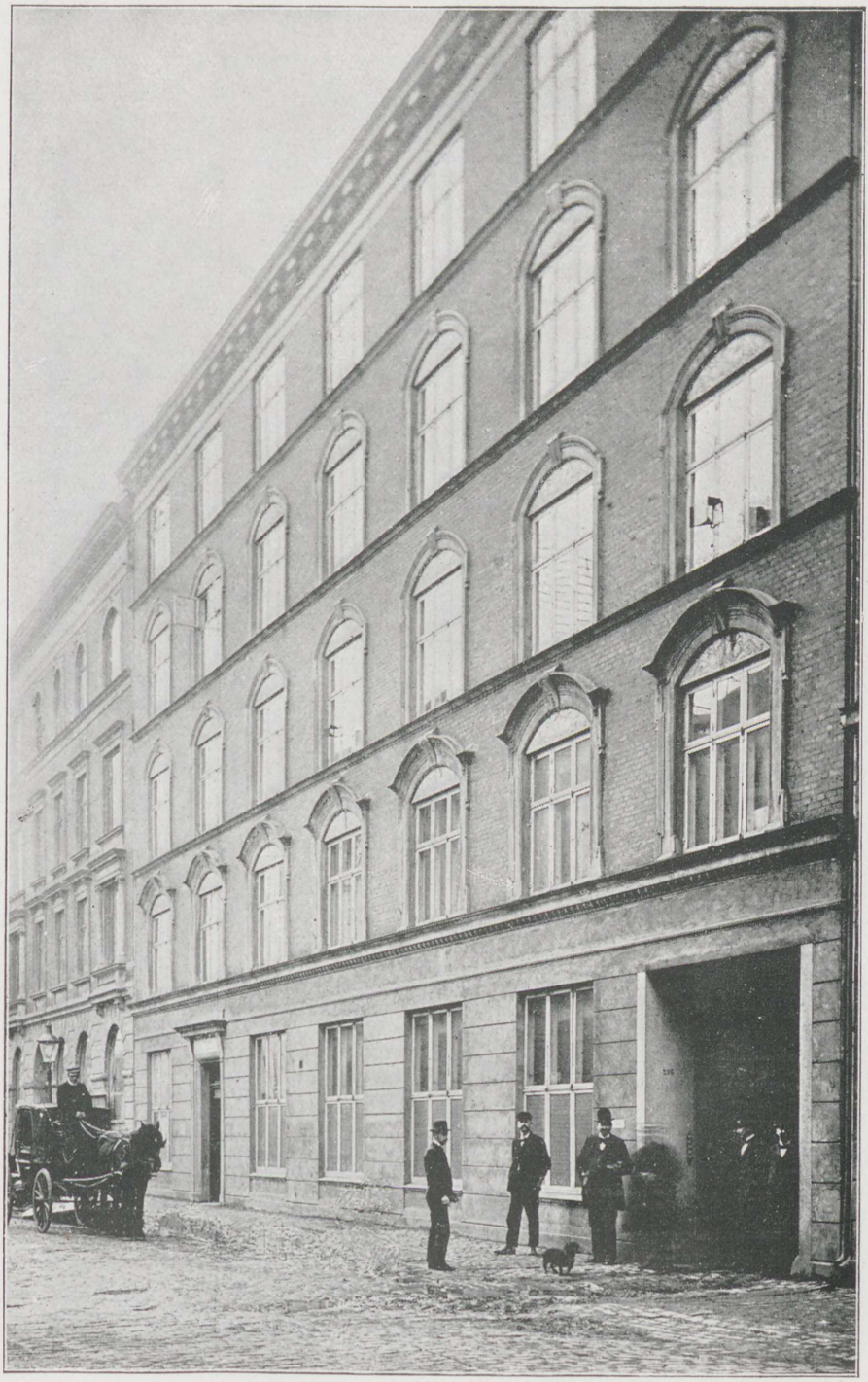

Fællesforeningens Ejendom i København.

Façadebygningen (Kontor i Stueetagen).

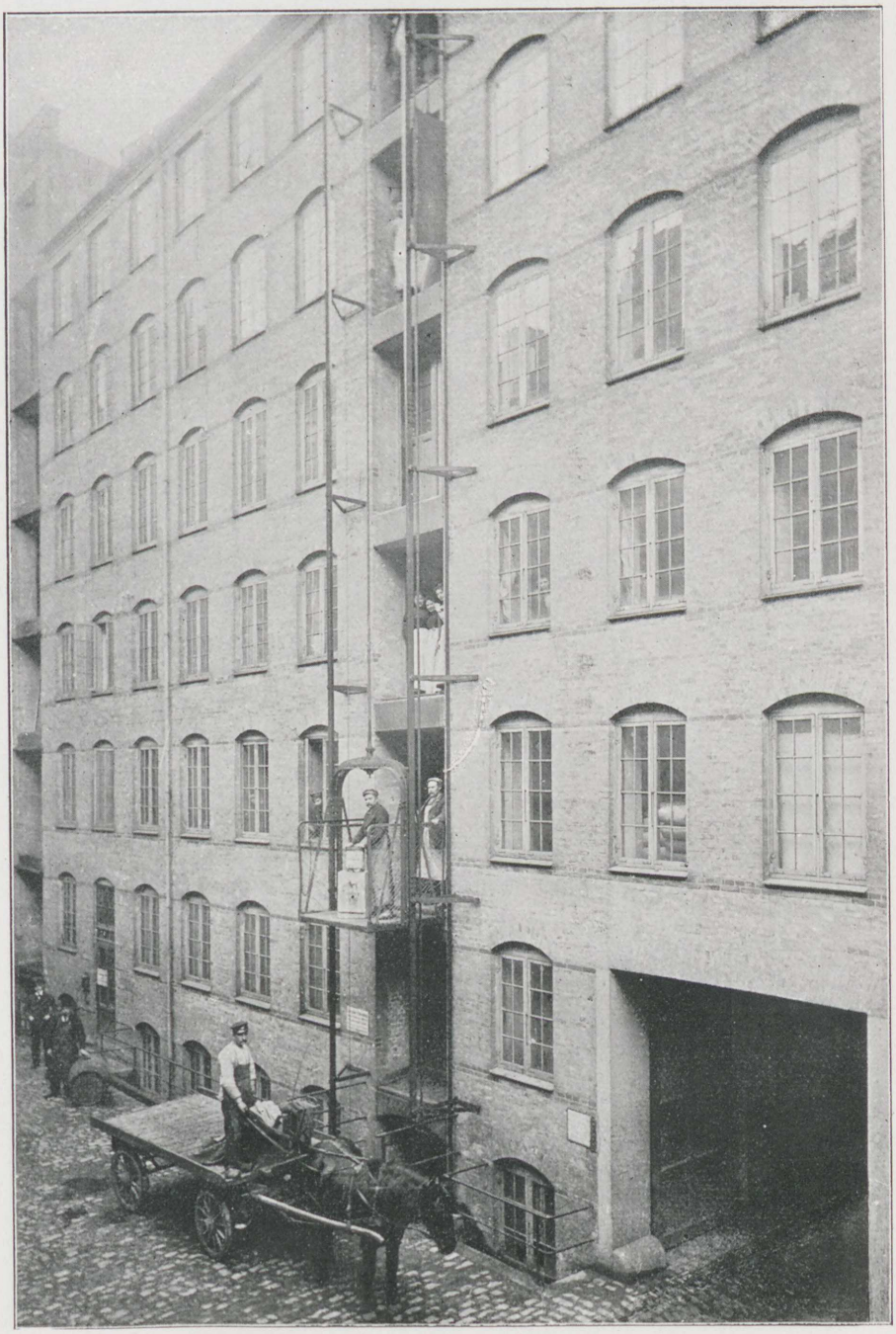

Fællesforeningens Ejendom i København.

Lagerbygningen.

Fællesforeningens Ejendom i Aarhus.

Façadebygningen til Vester Allé (Kontor i Stueetagen).

Fællesforeningens Ejendom i Aarhus.

Lagerbygningen.

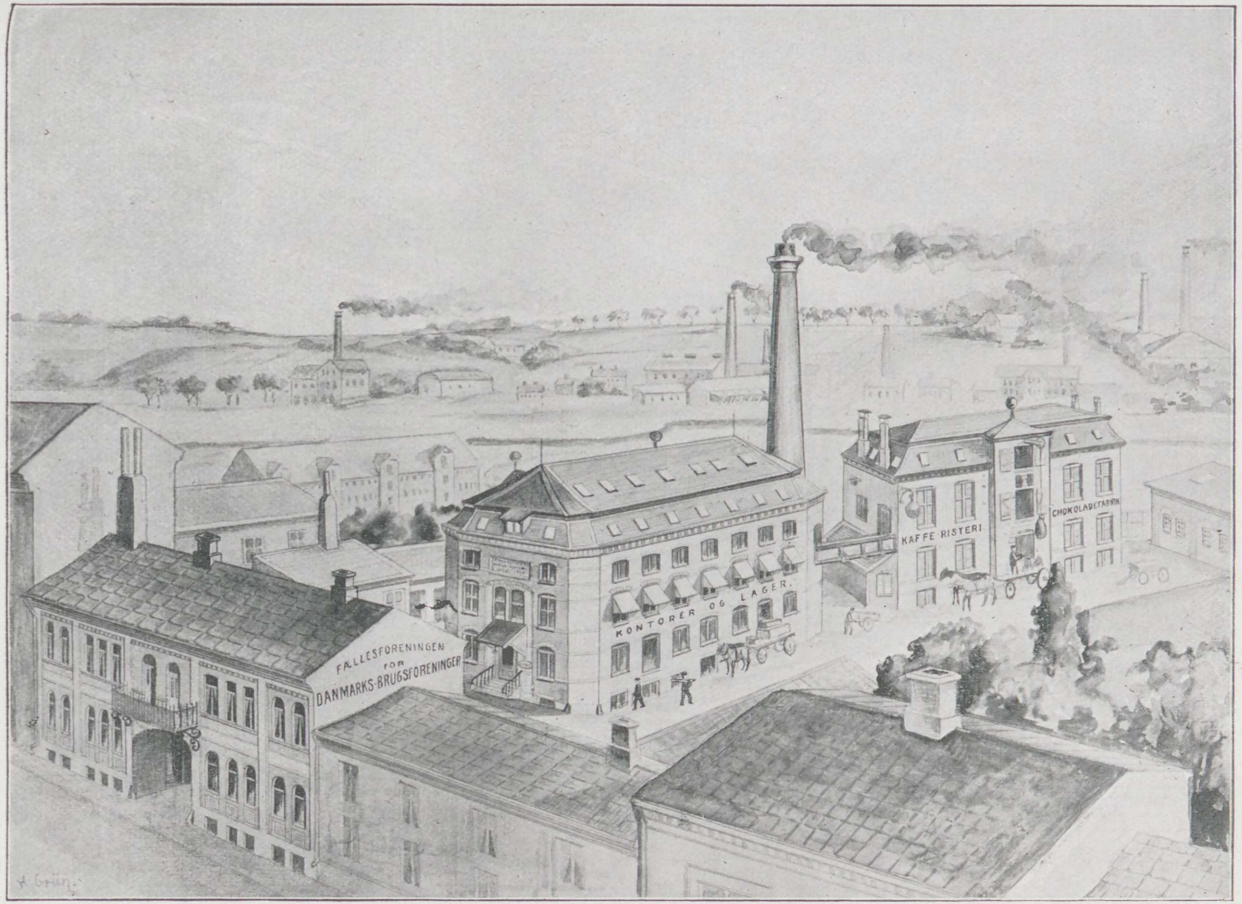

Fællesforeningens Ejendom i Kolding.

Façadebygning, Lagerbygning og Fabriksbygning.

J. Chr. Sonne

Til Byen Thisted i Jydens Land,
der kom, det er nu længe siden,
en Herrens Tjener, i ret Forstand
en Hyrde, som anvendte Tiden,
som følte varmt for Menighedens Vel,
som nidkær virkede til andres Held,
med villig Haand
og kraftig Aand
han støttede enhver som trængte.

Ej blot i Kirken han lærte dem,
og stræbte Sjælene at vinde
for Himlen, Menneskets rette Hjem.
Han ogsaa lagde dem paa Sinde,
at det er godt at bruge sin Forstand,
og at berige den saa godt man kan,
om fremmed Land
læste da han
og om vort eget lille Danmark.

Og vore Fædre samt deres Færd,
fremstillede han for dem nøje;
at Kunst og Videnskab har ægte Værd,
derfor han aabned deres Øje.
Men skønt man gerne hørte Foredrag,
og Præsten virked for den gode Sag,
var der en Trang,
som ingen Sang
og ingen Tale kunde lindre.

»Hr. Pastor, Tak! det er meget rart,
at De vil lære lidt paa Jyden,
naar blot et Spørgsmaal vi faa besvart:
Hvordan skal vi faa lidt i Gryden?«
Opmærksomheden den er kun som saa,
naar Moder sidder hjemme med de smaa
med sorgfuldt Sind
og Graad paa Kind,
og Smalhans han er Køkkenmester.

At der i denne Tale var Logik,
det maatte Præstemanden sande:
skønt det er godt at kende Fædres Skik
at høre om de andres Lande,
saa gælder det dog først og fremmest her,
at lære dem, at Hjælpen den er nær,
naar kun de vil
slutte sig til
hverandre og med Alvor virke.

En Tanke havde nu Præsten faaet,
han trofast veg ej fra sin Mening
og hvilte ej, før Maalet det var naaet,
Thisted fik »Husholdningsforening«.
Han ofred derpaa megen Kraft og Tid,
opmuntrede til Selvhjælp og til Flid,
det var ej let,
dog aldrig træt
han blev, og Værket han fuldførte.

Rundt om i Landet man søger nu,
at slutte Forbund med hverandre,
trods lunken Vilje og modløs Hu
vi trøstigt vil mod Maalet vandre,
at hver Arbejder selv sig hjælpe vil,
da vaagner efterhaanden Lysten til
Kundskabens Væld. —
Lykke og Held
ledsage hver en ærlig Stræben!

Ove.

FORORD.

Naar jeg efter indtrængende Opfordringer har dristet mig til at udgive en Haandbog for Brugsforeninger, da er det ikke, fordi jeg føler mig udrustet med særlige Evner til og Betingelser for at kunne paatage mig dette Arbejde, tvertimod føler jeg dybt min Uformuenhed til at fyldestgøre de Krav, der med Rette kunde stilles til en Haandbog for Brugsforeninger; men gennem min Stilling som Formand for »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger«, der har givet mig Lejlighed til at faa Indblik i en stor Del Brugsforeningers Drift og Regnskabsførelse, har jeg bragt i Erfaring, at det ikke blot vilde være heldigt, at der fandtes en trykt Vejledning til Regnskabsføring for Brugsforeninger samt Vink om, hvorledes Foreningerne bør stille sig i forskellige Forhold, men at der endog i høj Grad er Trang til en saadan; og da jeg ej heller veed nogen anden, der har de nødvendige Betingelser for at kunne skrive en fyldestgørende Vejledning for Brugsforeningerne, har jeg ikke kunnet unddrage mig Opgaven, men stiller her efter ringe Evne de Erfaringer til Brugsforeningernes Raadighed, jeg har høstet gennem mit Arbejde i denne Sags Tjeneste i over 30 Aar.

V. Nebel ved Kolding, den 1. September 1901.

SEVERIN JØRGENSEN.

INDHOLD.

Billeder af Fællesforeningens Bygninger.

Billede af Provst Sonne — Digt til samme af »Ove«.

Side

I. **Foreningernes Betydning** 1

II. **Om Brugsforeninger:**

1. Hvorfor oprettes der Brugsforeninger 11
2. Hvad er en Brugsforening 16
3. Hvad Nytte kan en Brugsforening øve 19
4. Hvem kan spare Penge ved en Brugsforening 20
5. Hvor meget kan der spares ved en Brugsforening 21
6. Hvor meget kan en enkelt Arbejder, der er Medlem af en Brugsforening, spare derved 23
7. Har Oprettelse af Brugsforeninger væsentlig Betydning for den menneskelige Lykke 26
8. Brugsforeningen som Opdragelsesmiddel 28
9. Brugsforeningen som Oplysningsmiddel 29
10. Brugsforeningen som Sparekasse 31
11. Indvendinger mod Brugsforeningerne 32
12. Hvem bør arbejde for Oprettelsen af Brugsforeninger 34

III. **Vejledning til Oprettelse af Brugsforeninger:**

1. Oprettelsen — Vedtægterne 36
2. Foreningens Anmeldelse 44
3. Foreningens Uddelingsret 45
4. Brugsforeningen som Næringsdrivende 46
5. Driftskapitalen 46
6. Medlemmernes Indskud 47
7. Medlemmernes solidariske Ansvarlighed 48

Side

8. Ansættelsen af Varepriserne ... 50
9. Uddelingslokalet ... 51
10. Uddeleren ... 51
11. Formular til Kontrakt med Uddeleren ... 56
12. Formular til Uddelerens Kavtionsbevis ... 58
13. Regler for Uddeleren ... 59
14. Forretningsføreren ... 62
15. Foreningens Stempelpligt ... 62
16. Foreningens Stempelbegunstigelse ... 63
17. Kontant Betaling ... 64
18. Mærker eller Kontrabog ... 67
19. Bør Foreningerne anlægge Filialer ... 67
20. Hvilke Varer bør føres i Foreningerne ... 69
21. Om Vareindkøbene ... 70
22. Bør Brændevin være Genstand for Uddeling i Brugsforeningerne ... 72
23. Oplysningsfonden ... 73
24. Reservefonden ... 74
25. Varelagerets Vurdering ved Opgørelsen ... 75
26. Medlemsrettens Udstrækning ... 76
27. Bør der gives Dividende af alle Varer ... 77
28. Skal Uddeleren betale Indpakningsmateriale ... 78
29. Returkommission ... 79
30. Bør det tillades Uddeleren at forhandle enkelte Varer for egen Regning ... 81

IV. **Bogføringen** ... 82

1. Fakturaens Behandling ... 85
2. Fragtbreve ... 85
3. Hovedbogen ... 86
4. Varebog A ... 88
5. Fakturabog B ... 89
6. Kassebog A ... 90
7. Kassebog B ... 92
8. Sparekassebog (Konto-Kurant) ... 92
9. Dividendebog A ... 94
10. Dividendebog B ... 94
11. Statusbog ... 95
12. Medlemsliste ... 95
13. Tilbagesendte Varer ... 96
14. Tilbagesendt Emballage ... 97
15. Kørselsbog ... 97
16. Nedsættelser og Forhøjelser ... 97
17. Uddelerens Kvitteringsbog ... 97

Side

18. Medlemmernes Varekontrabog ... 97
19. Uddelerens Dividendebog ... 98
20. Uddrag af Sparekassebogen ... 98
21. Uddrag af Dividendebogen ... 99
22. Inventur (Uddrag af Hovedbogen) ... 100
23. Fortegnelse over Varelageret ... 100
24. Butikskladde ... 100
25. Butiks-Journal ... 101
26. Butiks-Hovedbogen ... 101
27. Regnskabets Opstilling ... 102
28. Regnskabsopstilling B ... 103
29. Inventarielisten ... 103

Skemaer til Bog- og Regnskabsføring ... 104

Anvisning for Revisorerne ... 135

V. **De engelske Brugsforeninger** ... 140

VI. **Brugsforeningernes Udvikling og Organisation i Danmark** ... 158
H. Chr. Sonne ... 165
Dr. F. F. Ulrik ... 174
W. S. W. Faber ... 182

VII. **Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger** 206

VIII. **Love for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger** ... 220

IX. **Lovbestemmelser, Retskendelser og ministerielle Skrivelser vedrørende Brugforeningerne** ... 232

X. **Vejledning angaaende Brugsforeningernes Forhold i Samhandel med Fællesforeningen** ... 253
1. Varebestillinger ... 253
2. Modtagelse af Varerne ... 254
3. Ved Varernes Hjemkomst ... 255
4. Emballagen ... 256
5. Varernes Betaling ... 259
6. Maanedsopgørelserne ... 261
7. Oplysninger om Fællesforeningens Virksomhed ... 263

Side

XI. **Frøafdelingens Virksomhed:**

1. Andelsforeningernes Sammenslutning om Fællesindkøb af Markfrø og Kunstgødning 268
2. Andelsudvalgets Udtalelse 274
3. Plan for Virksomheden 275
4. Organisation af Fællesindkøbet 281
5. Frø- og Kunstgødnings-Uddelingssteder 283
6. Fællesforeningens Forsøgsmark 284
7. Forædling af vore Rodfrugtstammer 291

XII. **Fællesforeningens Indlaansafdeling** 297

Brugsforeningsstatistik i 1900 300
En Brugsforenings Regnskabsopstilling 303
Andelsudvalget eller Fællesrepræsentationen for danske Andelsforeninger 306
»Stores« Bevægelsen 313
Uægte Andelsforetagender 330
Bør Socialisterne befatte sig med kooperative Foretagender 332
Underskud i Brugsforeninger 334
Bekendte betydelige Mænds Udtalelser om Andelsvirksomheden 342

HAANDBOG FOR BRUGSFORENINGER

I. Foreningernes Betydning.

Fællesskab er en Livsbetingelse for Menneskene, ja for alt skabt, hvori der er Liv og Vækst. Ikke en Gang et Træ, en Blomst, et Græsstraa vilde kunne vokse og trives alene paa bar Jord, de vilde knækkes af Blæsten, piskes ned af Regnen eller udtørres af Solens brændende Straaler, dersom de ikke voksede i Selskab, gensidig skærmende og understøttende hverandre. Barnet vilde ikke kunne leve, om det straks efter Fødselen overlodes til sig selv, men dets fortsatte Eksistens er betinget af, at andre Mennesker tager sig af det, plejer og ernærer det, indtil det har udviklet sig saa vidt, at det kan sørge for sig selv. Den svage, den gamle, den erhvervsløse maa støttes og underholdes af den stærke og arbejdsdygtige. Og selv de arbejdsdygtige vilde være ilde farne, om de enkeltvis skulde erhverve sig alle deres Fornødenheder; de maa dele Arbejdet og dets Udbytte imellem sig. Jordbrugeren meddeler Handelsmanden og Haandværkeren hvad de har behov af Jordens Frembringelser, og modtager til Gengæld af disse, hvad de behøver af deres Frembringelser. Og Menneskenes Lykke og Velfærd, saavel aandelig som timelig, beror som oftest i særlig Grad paa og staar i Forhold til, i hvor rigt Maal de er komne med i Fællesskabet, i Samfundet, et Samfund, hvor der virkes for den fælles Trangs Afhjælpelse, for fælles Goders og Ønskers Opnaaelse, hvor man samarbejder i de fælles Anliggender.

Men i samme Grad som Fællesskabs- og Broderlighedsfølelse er Betingelse for Menneskets Lykke og Fremgang, er derimod Egenkærligheden og Selviskheden de livsfjendtlige

Magter. Den egenkærlige, som kun bryder sig om sig selv og sit eget, som kun vil føje sig efter sin egen Vilje og egne Ønsker, men som alligevel fordrer, at alt og alle skal rette sig efter hans Vilje og Ønsker, som kun kræver Ofre af andre, men selv intet vil ofre for andre, han er en Paria, et Udskud af Menneskeslægten. Den yderste Konsekvens af det, der bestemmer et saadant Menneskes Handlinger, er personificeret i det ondes Ophav.

Men det er desværre saa, at de livsfjendtlige Magter har stort Raaderum hos Menneskene, og at der findes ikke faa Mennesker, der ikke søger Lykken i eller ved Fællesskabet, men derimod søger den ad den stik modsatte Vej, nemlig ad *Konkurrencens,* ved at rane andres Lykke og Eksistensbetingelser, for at bygge paa disses Ruiner. Og det er i denne Menneskets Afvigelse fra de Veje, Skaberen har anvist til Opnaaelse af Livets Maal og Idealer, Menneskehedens store Ulykke maa søges, og det er gennem Arbejdet for at oprette Samfundsfølelsen, paa at vække Broderskabs- og Solidaritetsfølelsen og fremhjælpe Samarbejdet, at Oprejsningen skal vindes. Og hvor der gøres et Arbejde i den Retning, i en hvilken som helst Form, hvad enten der arbejdes ad teoretisk eller praktisk Vej, gælder det om, at man yder det sin Støtte.

Som et Udslag af en dybt følt Trang hos Mennesker til at leve et mere menneskeværdigt Liv, tør man sikkert betragte de Bestræbelser, der i vor Tid er saa stærkt fremme næsten over hele Verden, gaaende ud paa at danne Foreninger saa godt som om alt, hvad der kan nævnes, baade af aandelig og materiel Art, for at danne Sammenslutninger om fælles Arbejde enten om Opnaaelse af Goder, hvorom man vil være fælles, eller for i Fællesskab at støtte og hjælpe hverandre, om Ulykken skulde ramme den enkelte.

Og som Led i disse Bestræbelser maa selv de Foreninger henregnes, der tilsyneladende kun har til Opgave at fremme selv de mest materielle Formaal, thi ogsaa saadanne Foreninger har en videre rækkende Betydning end Opnaaelse af de attraaede materielle Goder.

Forkæmperne for Foreningernes Fremkomst og Udbredelse i England har fra Begyndelsen af ogsaa i Foreningernes Dannelse set et Middel til Opnaaelse af højere Formaal; de har tillige havt Medlemmernes moralske Opdragelse for Øje. John Stuart Mill skriver: »Foreningerne er ved den Maade, hvorpaa de driver deres Virksomhed, en Skole for Erhvervelse af materielle og moralske Egenskaber, hvoraf kun *de* intet modtager, som staar uforstaaende overfor Handlinger, der ikke har den krasseste Egoisme til Drivfjeder.« Englænderne plejer at sige: »En rigtig Foreningsmand er i Besiddelse af tre Egenskaber: en god Forstand, et godt Humør og en god Vilje; god Forstand for at være skikket til at indrette Virksomheden saaledes, at det attraaede Maal opnaas; godt Humør for at kunne være skikket til at arbejde i Fællesskab med andre; god Vilje for at kunne bekvemme sig til at tjene andre, selv om det skulde falde ham svært.«

Formanden for de tyske Foreningers Fællesforening, Retsassessor Dr. jur. H. Crüger, skriver: »Medlemmerne i en Forening lærer, at hvad der er til Skade for det ene Medlem, kan ikke blive til Gavn for det andet, men at den Fortræd, der rammer et enkelt Medlem, ogsaa rammer de andre, at de har fælles Interesser. Følelsen af Solidaritet er forædlende og lutrende, og at pleje og befordre denne Følelse er ikke den ringeste af de Opgaver, Foreningerne har at løse. Jo mere denne Følelse forstærkes, jo videre Udbredelse den faar, desto mere vil Klasseforskellen træde tilbage, og desto snarere vil Udsoningen mellem Kapital og Arbejde fuldbyrdes, vil den Tilstand ophøre, at alle ligger i Kamp med alle. I Foreningerne lærer Medlemmerne at skatte Kapitalens Værdi og Betydning, og derved, at de selv bliver Kapitalister, ophører deres Modstand mod Kapitalen.«

Dr. Johan Jacoby siger i en Tale til sine Vælgere i Berlin i 1872: »Overalt dukker der Foreninger op, hvis Opgave er at forbedre Arbejderstandens materielle Stilling: Haandværker- og Arbejderforeninger, Undervisnings-, Understøttelses-, Brugs-, Forskuds- og Kreditforeninger. Under Trykket af de økonomiske Tilstande og Kreditforhold maa ganske vist alle disse

Foretagender, der udgaar fra Arbejderne alene og hviler paa Princippet om Selvhjælp, vise sig afmægtige i Forhold til den store stedfindende Elendighed, — men de har dog udrettet meget med Hensyn til Arbejderstandens aandelige og moralske Udvikling, samt i ikke uvæsentlig Grad banet Vejen for en kommende Arbejderreform. De nævnte Foreningers egentlige Betydning, deres Værd, der ikke kan anslaas højt nok, bestaar netop i, at de, aldeles bortset fra de forskellige særegne Øjemed, som de stræber hen til, er en Skole til Selvopdragelse for Foreningsmedlemmerne, bestaar deri, at de gør deres Medlemmer skikkede til selvstændig Styrelse af deres Anliggender og til fælles Samvirken med andre, samt i, at de ved den forøgede Dannelse, ved at fremme den broderlige Enighed, forbereder Arbejderne til Overgangen fra det bestaaende Lønningssystem til Fremtidens samvirkende Produktionsmaade.

Det var den samvirkende Aand, der i Middelalderen hævede den arbejdende Borgerstand op til en saa høj Dannelse og Velstand, en saa stor Magt og Anseelse. Genopvækkelsen af denne Aand vil i vore Dage bære lignende og endnu rigere Frugter, ikke blot for en enkelt Stand, men for hele det menneskelige Samfund. Arbejderspørgsmaalet er, saaledes som vi opfatter det, intet blot Mave- eller Pengespørgsmaal, det drejer sig om Kulturen, om Retfærdigheden, om Humaniteten. Naar Blod- og Jærnpolitikens »glorværdige« Erobringer forlængst er overgivne Forglemmelsen, vil man endnu regne det til Fortjeneste for vor Tid, at den har vakt og plejet Kooperationsaanden, Spiren til menneskelig Dyd og Storhed, og at den derigennem har lagt Grunden til et nyt og bedre Samfundsliv, der hviler paa Lighedens og Broderskabets store Princip. *Grundlæggelsen af den mindste Arbejderforening vil være af større Betydning for en kommende Kulturhistoriker, end selve — Slaget ved Sadowa!*

Der var en Tid, da man erklærede enhver, som drog det absolute Regimentes Ret i Tvivl, for Landsforræddere. En lignende uheldig Skæbne træffer nu til Dags den, der vover

at ryste i »de økonomiske Forholds Kæde«. Forsøg kun en Gang at angribe de besiddende Klassers Forrettigheder, Storkapitalens Misbrug, det herskende Kreditsystem, forsøg blot at tale om »en ligeligere Fordeling af de materielle Goder«, og De vil straks i visse Kredse blive fordømt som en Fjende af al Samfundsorden, som en social Kætter og Kommunist. Saaledes som Mennesket selv, saaledes har ogsaa enhver menneskelig Ejendom — foruden den særegne Side, der gør den til en enkelts Privatejendom — en almindelig universel Side, der giver Samfundet som Helhed begrundet Fordring paa den. At Staten og Kommunen kræver Skatter og Afgifter af enhver Borgers Formue, at de indskrænker den enkeltes frie Ret over hans Ejendom, det finder enhver i sin Orden. Men har, spørger vi, den besiddende ikke ogsaa andre Pligter end de, som Statsloven foreskriver ham og i Nødstilfælde tvinger ham til at opfylde? Har han ikke, lige saa vel som imod sin Familie, Kommune og Stat, ogsaa Pligter imod Samfundet? Er hvad den enkelte besidder af Gods og Guld, af rørlig og urørlig Ejendom, er det udelukkende Frugten af hans egen Virksomhed? Har han ikke for en langt overvejende Del andres Medvirken, det fælles Arbejde af andre for og med ham levende Mennesker at takke for det? Og saaledes som den enkelte kun ved andres Understøttelse og Hjælp kan komme til Besiddelse af det, han ejer, saaledes kan han heller ikke uden andres Understøttelse og Hjælp nyde Frugterne af det. Kun i Samfundet har Ejendommen Værdi, og kun i Samfundet kan Mennesket nyde godt af sin Ejendom. Det er derfor en moralsk Pligt for enhver besiddende at gøre en saadan Brug af sin Formue, at den ikke blot kommer ham selv, men ogsaa Samfundet, især de mindst gunstig stillede Mennesker til Gode.«[1]

En af det nittende Aarhundredes Statsmænd, Grev *Joseph de Maistre,* har dog en anden Opfattelse af dette Spørgsmaal; han siger nemlig: »Menneskeslægten blev skabt til Begunstigelse for enkelte Mennesker. Det er Gejstlighedens, Adelens og de højere Statsembedsmænds Sag at belære Folkene

[1] Dr. Jacoby.

om, hvad der er godt og ret, sandt og falsk i Verden. De øvrige Mennesker har ingen Ret til at ræsonnere med om saadanne Sager; de maa taale alt uden at knurre.«

Robert Owen, Grundlæggeren af det kooperative System i England, traf engang hos en Frankfurter Bankier sammen med den bekendte Politiker Friderich v. Gentz. Owen forklarede for ham sit sociale Systems Fortræffelighed og bemærkede: »naar der traadte Enighed i Stedet for Uenighed, saa vilde alle Mennesker have et tilstrækkeligt Udkomme.« »Maaske — svarede Hr. v. Gentz — men vi vil slet ikke have, at Massen skal være velhavende og uafhængig af os. Hvorledes skulde vi saa fremtidig kunne regere?«

Aristoteles delte ogsaa Menneskene i to Klasser: de, der af Naturen var bestemte til Herskere, og de, der var bestemte til Tjenere, men det var Nationalitetsforskellen — Græker eller Barbar — der laa til Grund for hans Adskillelse; Slaveri og Slavetjeneste erklærede han for en social Nødvendighed, ja for Statens og Samfundets materielle Grundlag; de Maistre og Gentz opstillede derimod indenfor een og den samme Folkestamme en Skillevæg imellem de »højere stillede Titusinde«, der er fødte til at regere, til Vellevnet, og den øvrige Masse, der er bestemt til at blive regeret — til Trang og Nød.

Man kan undertiden høre Mennesker sige, at de ikke vil være Medlemmer af nogen Forening, fordi de derved paalægger sig Baand, mister noget af deres Frihed og Selvstændighed. Saadan Tale lyder jo meget mandig, men er dog alligevel Udtryk for alt andet end Mandighed. Tværtimod, der hører langt mere Mod og Mands Hjærte til at bøje sine personlige Interesser ind under det fælles, ind under Samfundets. Men der hører virkelig ikke meget Mands Mod til kun at følge sine egne Lyster og Tilbøjeligheder; det kan enhver stædig Pjalt gøre. Men saadanne, i Virkeligheden svage og holdningsløse Mennesker, føler undertiden Trang til at konstatere deres Kraft og bevise deres Selvstændighed ved at begaa en Stædighed, der kun beviser det modsatte. De Mennesker føler sig aldrig hjemme i nogen Forening og

maa ogsaa helst undværes der; bliver de af en Fejltagelse Medlemmer af en Forening, gør de kun Ulykker der, de er de stadige oppositionelle Elementer, de gør stadig Vrøvl og Fortræd.

Enhver, der har haft Øjnene aabne for de Resultater, Foreningerne har frembragt i de senere Aar, vil ikke have kunnet undgaa at lægge Mærke til, at der ogsaa paa andre Omraader, end dem, hvorom det har drejet sig i Foreningerne, er opnaaet større Enighed og Forstaaelse mellem Medlemmerne, og at det er kendeligt, at der er ved at vaagne en Erkendelse af, at de, som ikke deler ens Anskuelse i forskellige Retninger, f. Eks. i politisk eller religiøs Henseende, alligevel ikke er rene Skurke og Kæltringer, men at de, fraset den ganske vist store Slethed, de lægger for Dagen ved ikke paa alle Punkter at have ens egen aldrig fejlende Mening, forøvrigt i mange Maader kan være ganske skikkelige og fornuftige Mennesker, som man endog tør betro Tillidsposter i Foreninger. Og hvem véd, om den Erkendelse ikke kan vokse sig saa stærk, at man kan respektere anden Tankegang og andre Anskuelser end dem, man selv deler.

Det er øjensynligt, at vi lever i en Foreningernes Tidsalder, at det for en stor Del er ved Foreningerne, Udviklingen foregaar, og at det ikke gaar an, at man stiller sig udenfor denne Udviklingsstrøm, om man vil være med i Fremgangen. Og endnu daarligere og unyttigere vilde det være at gøre Forsøg paa at standse Strømmen; men derimod gælder det om at skaffe den Løb der, hvor den kan blive mest frugtbringende for Kulturudviklingen.

Den stærke Strøm, der har ført Kulturen fremad i de senere Tider, har jo sin Kilde i den nyere Tids store Opfindelser: Dampen, Elektriciteten, de stedse fuldkomnere Redskaber og Maskiner; og at den ved disse Faktorer fremkaldte Udvikling som Helhed virkelig har bragt Fremskridt og Forbedring i Menneskenes Kaar, tør vist næppe nogen benægte; men det kan ej heller skjules, at de Omvæltninger, som derved er foraarsagede, langt fra i lige Grad er komne alle Mennesker til Gode, idet ikke alle har været i Besiddelse

af de Betingelser, der i første Linje udkrævedes for at kunne drage Nytte af disse Opfindelser, navnlig Kapital, Kundskab og Driftighed, og at den Uvikling, der skyldes disse Opfindelser, ikke har bidraget til at *udjævne* Menneskenes Livsvilkaar, men tværtimod har bidraget til yderligere at udvide Kløften mellem rig og fattig. Det kan ikke skjules, at denne Udvikling paa saa godt som alle Virksomhedsomraader har skabt Storbedrifter, der stedse mere og mere vanskeliggør de mange Smaabedrifter, ved hvilke det før har været muligt for de mindre besiddende at hævde deres Eksistens paa selvstændig Vis, idet de store Bedrifter i Kapitalisternes Hænder med de Hjælpemidler, der staar til deres Raadighed, formaar at levere baade billigere og fuldkomnere Produkter, end det er muligt at frembringe i de smaa Virksomheder med de ufuldkomne Redskaber. Men her er det, Foreningerne skal træde til som Helsebod, thi det, de vil, er netop at udjævne Menneskenes Livsvilkaar. At give sig til at rase og føre Krig mod Kapitalen og dens Besiddere, vilde være den største Taabelighed, da jo Kapitalen er en Velfærdskilde for alle Mennesker, ogsaa for dem, der ingen Kapital ejer. Og hvorfor skulde vi være vrede paa de Mennesker, der har en lykkeligere Stilling i Samfundet end vi? vi eftertragter jo dog alle Opnaaelsen af lykkeligere Kaar, og saa er der jo ingen Mening i at forarges over de Mennesker, der har naaet dette Maal. Men det, der er at gøre, maa være det, at arbejde for selv at skaffe sig Besidelsen af den økonomisk lykkebringende Faktor: Kapitalen, og det er der Mulighed for gennem Foreningerne; gennem disse skabes der af de enkelte Medlemmers smaa Midler, hvormed den enkelte saa godt som intet kan udrette, Kapital og Betingelser, der i nogen Maade giver Adgang til ligestillede Vilkaar med Kapitalisterne. Og i saa Henseende har Foreningerne allerede virket ikke saa lidt.

Gennem *Brugsforeningerne* er der opnaaet, at smaa Forbrugere, der før har maattet betale deres Fornødenheder, som de var henviste til at købe i smaa Kvantiteter, til betydelig højere Pris og som oftest endda i slettere Kvaliteter,

end dem, der har Evne til at gøre større Indkøb — at de nu kan gøre Indkøb lige saa billigt som de mest velstillede Forbrugere.

Gennem *Andelsmejerierne* er det lykkedes de smaa Smørproducenter at fremstille et lige saa godt Produkt, som der tilvirkes i de store Herregaardsmejerier, og at opnaa samme Priser derfor, i Stedet for at de før som oftest maatte nøjes med den halve Pris.

Gennem *Andelsslagterierne* er det lykkedes Landboerne at opnaa væsentlig højere Priser for deres Svin, end de tidligere har kunnet opaa hos de private Slagtere.

Gennem *Produktionsforeninger* kan den ubemidlede Arbejder opnaa at blive Fabrikant og at optage Konkurrencen med Kapitalistbedrifter.

Gennem *Raastofforeninger* kan den ubemidlede Haandværker forskaffe sig sine Raamaterialier eller Redskaber i smaat lige saa billigt, som den, der kan gøre Indkøbene i større Partier.

Gennem *Magasinforeninger* kan den ubemidlede Haandværker, der ikke har Raad til at holde Bod paa et befærdet Strøg i Byen, i Forening med andre ligestillede etablere et Varemagasin paa den bedste Afsætningsplads og derved opnaa lige saa gode Betingelser for Salg, som de bedst situerede Haandværkere.

Gennem *Andels-Ægeksportforeninger* bygget paa Princippet Ærlighed og Redelighed, leverer de danske Landmænd nu deres frisklagte Æg direkte til de engelske Kunder og har derved forhvervet de danske Æg en Førsterangsstilling paa det engelske Marked og Opnaaelse af betydelig højere Priser, end der tilforn har været betalt for det daarlige Produkt, der tidligere gennem Mellemhandlere var bragt paa det engelske Marked.

Gennem den af Andelsudvalget projekterede *Andels-Livsforsikringsforening,* hvor de forsikrede selv skal være alene raadende, kan Befolkningen i de tre nordiske Riger ventelig herefter tegne Livsforsikring uden at skulle afgive en meget betydelig Profit til de private Assurandører, hvad ellers hidtil

har været Tilfældet, idet alt det Overskud, Virksomheden giver, tilbagebetales Medlemmerne, ɔ: de forsikrede, i Forhold til den betalte Præmie.

Og her er langt fra udtømt de Maader, paa hvilke de mindre heldigt stillede i Samfundet kan forbedre deres Kaar gennem Foreninger.

Ja, der er jo ogsaa andre Veje, der kan gaas til Udjævning af Vilkaarene. Man kan jo f. Eks. med Hensyn til Reguleringen af Næringsforholdene indføre de gamle Lavsregler, med Bestemmelser om, hvor mange Svende og Drenge enhver næringsdrivende maa have, hvilke Redskaber han maa benytte, samt fastsætte enhvers Afsætningsomraade, eller man kan paa anden Maade faa tilvejebragt Indskrænkninger i Næringsfriheden ad Lovgivningens Vej. Og saadanne Midler i Lighed med en Prokrustesseng til Regulering af Næringsforholdene, er der virkelig i vore Dage Mennesker, der foreslaar. Men skal Udviklingen komme til at gaa i et sundt Spor til Bedste for det almene, da vil det sikkert være tjenligst, at den saa vidt muligt kommer til at foregaa i Frihed.

Men paa hvilken Maade Udviklingen end vil komme til at foregaa, vil den med Naturnødvendighed, foruden at bygge op og bringe Fremgang for nogle, tillige komme til at rive over Ende og gøre Fortræd for enkelte; men derved er intet at gøre; saa langt tilbage Historien rækker, har der hersket Ulighed i Menneskers Livsvilkaar, og det Forhold vil næppe forandres paa denne Jord, saa vi faar at nøjes med, om vi kan hjælpe saa mange som muligt til at faa den størst mulige Del i Livets Goder. Og som den Vej, ad hvilken der paa saa mange Omraader kan opnaas Forbedring af Livsvilkaarene for det store Flertal af Befolkningen, som saa haardt trænger dertil, tør vi paa det varmeste anbefale at forsøge Foreningernes Vej. De gamle Ord: »Enighed gør stærk« og »mange Bække smaa gør en stor Aa«, skal nok bekræfte sig.

II. Om Brugsforeninger.

1. Hvorfor oprettes der Brugsforeninger?

Øjemedet med Oprettelsen af Brugsforeninger er jo det at skaffe Medlemmerne de Varer, de skal købe, billigere og bedre, end de kan faas hos de handlende, hvilket opnaas derved, at man indkøber Varerne i Fællesskab i store Partier og deler dem imellem sig. Paa denne Maade kan Forbrugerne indkøbe Varerne lige saa billigt som Købmændene; dog maa der til Indkøbssummen lægges Omkostningerne ved Køb og Fordeling: Løn til Uddeler, Leje af Lokaler, Porto, Inventar og Renter af Driftskapitalen.

Hvis nu disse Omkostninger nøje svarede til den Avance, Købmanden lægger paa sine Varer, hvis Købmanden nøjedes med et Overskud, svarende til den Løn, der sædvanlig gives Brugsforeningernes Uddelere, ja, saa var jo Brugsforeningerne fuldstændig overflødige. Og naar Købmanden ikke indlod sig paa Spekulationsforretninger og kun solgte sine Varer mod kontant Betaling, og saaledes var nogenlunde sikret mod Tab, da vilde han i økonomisk Henseende ikke være ringere stillet end de fleste Mennesker i andre Livsstillinger. Men som Handelsforholdene nu er, og med det Krav, Købmanden stiller med Hensyn til materielt Velvære, maa han beregne sin Avance betydeligt højere, end det er fornødent for Brugsforeningerne at paalægge deres Varer til Dækning af Omkostningerne. Købmanden maa nødvendig beregne sin Avance saaledes, at den kan dække Tab ved Kreditgivning, ved fejlslagne Spekulationer, Omkostninger ved kostbare Butiker, Reklamer o. s. v., o. s. v., og saa vil Købmanden naturligvis helst have et klækkeligt Overskud, hvad jo heller ingen kan fortænke ham i.

Men forøvrigt bestemmer Købmanden slet ikke Priserne paa sine Varer i Henhold til en Kalkulation over, hvad han *kan* sælge dem for. Selvfølgelig tager han det Hensyn til Kalkulationen, at han ikke sælger Varerne under den Pris,

de staar ham i, men Udsalgsprisen bestemmes af Konkurrencen. Den normale Prisansættelse er Dagsprisen; maaske nogle gaar lidt under, andre lidt over — i Henhold til den Opfattelse, vedkommende har om, hvad der er fordelagtigst: om f. Eks. den større Omsætning, der kan ventes ved at sælge billigt, kan bringe større Fordel end en mindre Omsætning med større Avance. Vi kan vist godt forbigaa de sjældne Undtagelser, hvor Købmanden sælger billigt for at tjene og glæde sine Medmennesker. Men som sagt, Dagsprisen bestemmes af Konkurrencen; Købmanden tager naturligvis noget nær den højeste Pris for Varerne, som Konkurrencen levner ham — akkurat ligesom Landmanden tager den højeste Pris for sine Produkter, som han kan opnaa i Henhold til det tilstedeværende Forhold mellem Tilbud og Efterspørgsel i de paagældende Varer. Og dette er jo ganske naturligt.

Men det er selvfølgelig ikke givet, at Konkurrencen altid regulerer Varepriserne saaledes, at Priserne staar i ret Forhold til den tilstedeværende Mængde af Varerne eller Størrelsen af Efterspørgslen; thi her kan Spekulationen (Hausse eller Baisse) gribe ind og skabe unaturlige Priser. Og endnu mindre er det givet, at Varernes Pris staar i et retfærdigt Forhold til deres Produktionsomkostninger. Der *kan* maaske her være et retfærdigt Forhold tilstede for nogle Varers Vedkommende, men for en stor Del Varers Vedkommende betaler Forbrugerne ufornødent høje Priser.

Dette er en Skavank ved Handelen i sin nuværende Skikkelse, som ikke vil findes ved Brugsforeningerne. Vel holder disse sig til Dagsprisen — naar de ellers bærer sig fornuftigt ad —, men hvad der hos dem er beregnet i Avance ud over det fornødne til Dækning af Omkostningerne bliver jo Forbrugerne tilbagebetalt.

Udviklingen af Brugsforeningerne i de senere Aar, nemlig Oprettelsen at »Fællesforeningen« — Brugsforeningernes Fællesindkøb — har dog bevirket, at Brugsforeningerne kan købe deres Varer *billigere,* end Købmændene i Almindelighed er i Stand til, og derved er en velledet og velsitueret Brugs-

forening i Stand til noget nær at uddele sine Varer til Medlemmerne til de samme Priser, som de mindre handlende maa betale derfor.

For at Sagen kan blive fuldkommen, mangler der nu blot det Led, at Fællesforeningerne i de forskellige Lande sluttede sig sammen til fælles Samvirken. Ja, dette Led mangler egentlig slet ikke, thi en saadan fælles Samvirken er alt bragt i Stand, idet der ved en international Kongres, som i 1895 afholdtes i London af Udsendinge fra de forskellige Landes Andelsforeninger, stiftedes en »international ko-operativ Alliance«, hvoraf ogsaa Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger er Medlem. Og denne Forening — som har sit Bureau i London — har bl. a. til Opgave at være Midler ved Samhandel mellem de frembringende og forbrugende ko-operative (Andels) Foreninger i de forskellige Lande. Denne Alliance er nærmest dannet for at værne imod de handlendes Angreb ved at lukke de gode Kilder for Indkøb for Brugsforeningerne, noget, man ogsaa er inde paa i andre Lande, og hvorved man jager Brugsforeningerne til Udlandet med deres Indkøb, til Skade for den hjemlige Produktion.

Ingen — hvor velstillede de end er — har naturligvis Lyst til at betale mere for deres Fornødenheder, end de er nødte til, og allermindst har Landmændene Raad eller Lyst dertil, særlig fordi den overvældende Konkurrence i Landbruget har bevirket, at de Produkter, de har at sælge, næppe kan faas betalte med Produktionsprisen, og derfor nødes de for Eksistensens Skyld til saa vidt muligt at undgaa alle fordyrende Mellemled ved deres Indkøb, ligesom de bestræber sig for gennem Andelsmejerier, Andelsslagterier, Ægeksportforeninger o. l., særlig ved Produkternes Forædling, at forskaffe sig den størst mulige Indtægt af deres Produktion.

Man tænke sig, hvorledes Landbrugernes Kaar vilde have været, hvis ikke Andelsforeningerne, navnlig Andelsmejerierne og Brugsforeningerne havde været; hvis Landbrugerne f. Eks. — hvad sikkert uden disse Foreninger vilde have været Tilfældet — fik ca. 25 pCt. mindre for deres Produkter og maatte betale en hel Del mere for deres Fornødenheder; ja,

man kan ikke tænke sig, at ret mange Landmænd da kunde have holdt Balancen. De vilde i hvert Fald have været henviste til usle Kaar, og de vilde været berøvede Midlerne til at erhverve sig den aandelige Udvikling, som i de senere Aar i saa rigt Maal er foregaaet i den danske Landbefolkning.

Og Købstæderne skulde tale lidt sagte om den Ødelæggelse, som de mener, at Andelsforeningerne paa Landet har voldt dem. Mon det virkelig vilde være til Gavn for dem, om der fandtes en forarmet Landbostand, som var ude af Stand til at købe af det, Købstadbeboerne skal leve af at sælge? Nej, Købstæderne har stor Grund til ogsaa at være taknemmelige for Andelsforeningerne, og i Stedet for at se skævt til dem, burde de hellere selv benytte dem til Støtte for deres eget Erhverv, hvor de paa mange Maader kunde gøre stor Nytte. Thi det er naturligvis urigtigt, naar det siges, at Andelsforeningerne, og særlig Brugsforeningerne, er til Skade for Købstæderne. Var det Tilfældet, hvorfor mon det saa er, at man i andre Lande saa godt som udelukkende har oprettet Brugsforeninger i Købstæderne? Nej dette, at Brugsforeningerne her til Lands, i Modsætning til hvad der er Tilfældet i andre Lande, særlig findes paa Landet, har sikkert sin Grund i ganske andre Forhold end dette, at den Misforstaaelse findes, at de skulde skade Købstæderne; men dette skal jeg ikke her komme ind paa. Der er jo kun een Stand, som lider Fortræd ved Brugsforeningerne, nemlig Handelsstanden — ja, egentlig kun Detailhandlerne; men i Forhold til Folkemængden findes denne Stand vistnok noget nær lige saa stærkt repræsenteret paa Landet som i Købstæderne, og eet af to, enten er saa Brugsforeningerne til Skade baade for Stad og Land, eller de er til Gavn for begge.

Men det bør Landmændene lægge Mærke til, at det er særlig Andelsforeningerne, de har at takke for, at deres Kaar ikke er slettere end nu er Tilfældet, og de bør derfor ikke blot af al Evne støtte disse Foreninger, men ogsaa søge dem udviklede paa alle de Omraader, hvor de kan gøre Nytte; og disse Omraader er endnu mange.

Som et knusende Bevis paa Brugsforeningernes Skadelighed

hører man undertiden den Paastand fremsat, at »en dygtig Handelsstand er en Betingelse for et Lands Velfærd«. Denne Paastand er imidlertid ikke nær saa knusende, som den tager sig ud til; thi for det første er det mindst den dygtige Handelsstand, Brugsforeningerne gaar i Vejen for; de indskrænker vel Pladsen for en Del tildels overflødige Detailforretninger; men derved lider Samfundet næppe stor Fortræd. Men forøvrigt er jo Brugsforeningerne Handelsvirksomheder om end i en anden Form, hvis Ledelse kræver handelskyndig Uddannelse, hvis den skal være fyldestgørende. Naar Stillingen som Indkøbere og Uddelere ved Brugsforeningerne for Tiden ikke altid beklædes af handelsuddannede Folk, maa det betragtes som et midlertidigt Forhold, der vil ændres med Foreningernes Fremskriden i Udvikling. Dette Forhold har dog bl. a. tildels sin Grund i, at de handelskyndige Folk som Regel er Modstandere af Brugsforeningerne og derfor ikke søger disse Pladser, eller man er bange for af denne Grund at betro dem saadanne. Men der er ingen Tvivl om, at Brugsforeningsvirksomhedernes Ledere efterhaanden vil komme til at bestaa af Handelsstandens dygtigste Repræsentanter. Saa forhaabentlig mister vi aldrig vor dygtige Handelsstand, selv om den skulde træde i Andelssagens Tjeneste.

Der sker gennem Tiderne mange Forandringer, ja hele Omvæltninger i de sociale Forhold, som man paa Forhaand har spaaet vilde være ødelæggende for Samfundet, men som dog i Stedet for har været til Gavn. Og ingen har Brev paa, at Vareomsætningen i Fremtiden skal ske ad privat Vej. Skulde det f. Eks. vise sig, at Samfundet ikke er tjent dermed, f. Eks. om Dannelsen af Ringe og andre Kapitalistsammenslutninger til Varernes Fordyrelse eller Bedragerier og Vareforfalskninger tager alt for stærkt Overhaand, saa det gik for vidt selv for den bekendte store danske Taalmodighed, og man sagde: »Stop, nu tager vi selv den Sag i vor Haand; vi har fremdeles Brug for den dygtige Handelsmand, og vi byder ham et Vederlag, som han kan være tjent med og som staar i Forhold til hans Flid og Dygtighed; men vi vil ikke længere finde os i, at vor Velfærd skal være afhængig af enkelte

Menneskers Vilkaarlighed eller Naade!« saa vilde ganske sikkert Samfundet ikke ramle sammen, om dette skete. Der er en Fristelse for de handlende til at tilvende sig Fordele ved Vareforfalskninger, hvad der vitterlig volder Samfundet stor Skade, og der er en Mulighed for, at enkelte Personer ved Handelen kan erhverve sig store Rigdomme, om end paa lovlig Vis, saa dog urettelig, fordi disse Rigdomme vindes paa andre Individers Bekostning, som forarmes derved. Hvis Handelen ophørte med at være privat Virksomhed, da vilde Varepriserne reguleres mere retfærdigt, da vilde de Vareforfalskninger, som foretages af handlende falde bort af sig selv. Handelens og Omsætningens Udøvere vilde da kun have den Opgave at arbejde for Forbrugernes Interesser, hvortil da deres egne Interesser vilde være nøje knyttede.

Maaske vil man indvende, at den personlige Dygtighed, den ihærdige Arbejdsevne ikke vil komme til fuld Udfoldelse, naar den ikke har egen Fordel til Maal, og det kan der være noget i; men hvor vidt Samfundet vilde lide Skade ved, at der lægges en Dæmper paa den vilde og nerveødelæggende Jagt efter personlige Fordele, er vel ingen afgjort Sag. Dygtigheden i *Samfundets Tjeneste* kan dog ogsaa ventes at blive paaskønnet og belønnet.

(De efterfølgende Stykker i dette Afsnit — 2 til 12 — er et Uddrag af *Povl Sveistrups* Bog »Om Brugsforeninger« (Studentersamfundets Smaaskrifter, Nr. 45—46), der udkom i 1887 paa Studentersamfundets Forlag, og som jeg, da Bogen er udsolgt, har forhvervet mig Forfatterens og Forlæggerens Tilladelse til at aftrykke i »Haandbogen«, fordi jeg finder Bogens Indhold særdeles værdifuld for Brugsforeningerne og fordi jeg ikke selv vilde være i Stand til paa en saa træffende og fyldig Maade at belyse de omhandlede Forhold, som her er sket.)

2. Hvad er en Brugsforening?

I Reglen frembringer vi ikke selv de Ting, vi forbruger. Landbrugeren dyrker selv den Sæd, af hvilket det Brød bages, som han spiser, og opdrætter selv de Kreaturer, hvis Mælk han drikker, og hvis Kød han spiser. Men ogsaa han

bruger dog meget, som ikke hans egen Jord har frembragt, og det maa han købe. Han køber det som oftest ikke en Gang af Frembringeren. Kaffe og Sukker t. Eks. sælges og købes flere Gange paa Vejen fra Frembringer til Forbruger. Og alle vi andre, der ikke selv ejer og dyrker Jord, køber ogsaa de vigtigste Livsfornødenheder, og det i Reglen ikke af selve den Landmand, paa hvis Jord Sæden er vokset og Kreaturerne opdrættede. Der er mellem Frembringer og Forbruger to Slags Mellemled. Den ene Slags er de, der undergiver Varen en Bearbejdelse, saa at de ikke sælger den samme Vare, de har købt. Her hen hører f. Eks. Møller, Bager og Slagter, og i det hele Haandværkeren og Fabrikanten. Andre sælger derimod den samme Vare, de har købt, det er de handlende, Storhandler (Grosserer), Købmand og Høker. Naar nu Forbrugeren køber Varen, da skal han betale ikke blot den, der har frembragt Varen, men ogsaa den, der har bearbejdet, og den, der kun handler med Varen. Jo flere Hænder Varen gaar igennem paa Vejen fra Frembringer til Forbruger, desto dyrere bliver den, desto mere maa Forbrugeren betale.

Det er da klart, at Forbrugeren staar sig ved at købe af Frembringeren selv uden Mellemhandlere. Dette kan gøres i nogle, men ikke i alle Tilfælde. Den, der vil drikke sig en Kop Kaffe, kan ikke købe den af den asiatiske Plantageejer, paa hvis Grund Kaffen er vokset. Mellemled er nødvendige, flere Mellemled. At spare et eller flere af disse Mellemled er Brugsforeningens Opgave. Den lille Forbruger køber nogle Lod Kaffe af Høkeren eller den lille Købmand. Købmanden køber Kaffe i Sækkevis af Grossereren, der atter har købt den, ikke i Asien, men i Holland. Den lille Forbruger kan ikke købe Kaffen i Sækkevis af Grossereren, dertil er hans Forbrug for ringe, men han kan slutte sig sammen med andre smaa Forbrugere til en Forbrugs- eller Brugsforening, som da køber Kaffen i Sækkevis af Grossereren til den samme Pris, til hvilken Købmanden ellers køber den. Saaledes spares eet Mellemled. Flere Brugsforeninger kan slutte sig sammen om Fællesindkøb, og den saaledes dannede

Fællesforening køber da til samme Pris, som Grossereren betaler for sit Indkøb. Der er da sparet to Mellemled.

Det Mellemled i Omsætningen, der i det omtalte Tilfælde spares, er en handlende; en saadan Brugsforening indtager Købmandens Plads i Erhvervsvirksomheden. Men en Brugsforening kan ogsaa have til Opgave at overflødiggøre og træde i Stedet for et af de Mellemled, der bearbejder Varer, t. Eks. Bageren. Brugsforeningen driver da selv Bageri, den køber eller lejer et Bageri, gør Indkøb af Sæd, lader den bage af dertil lejede Folk, og faar saaledes Brødet billigere, end om Medlemmerne hver for sig maatte gøre deres Indkøb hos en Bager.

En Brugsforening — eller Husholdningsforening — er altsaa en Forening, der indkøber og undertiden tillige forarbejder de Varer, Livsfornødenheder og andre Genstande, som dens Medlemmer har Brug for. Det er en fast Grundsætning for Brugsforeningernes Virksomhed, at der kun købes og sælges for rede Penge. Der gives og modtages ingen Kredit. At denne Regel strængt overholdes, maa betragtes som en Livsbetingelse for Sagen. Det er fremdeles Reglen, at Medlemmerne maa betale de Varer, de modtager fra Foreningen, med den samme Pris, som de maatte betale hos Købmanden eller Høkeren, Forskellen mellem Brugsforeningens Indkøbspris (Storhandlerens Pris) og den Pris, den modtager af Medlemmerne (Smaahandlernes, Høkernes Pris), er Brugsforeningens Fortjeneste. Heri fragaar imidlertid de Udgifter, som Foreningens Drift medfører, Udgifterne til Lokale, Transport og Arbejdsløn samt til Forrentning af de Penge, Foreningen arbejder med. Det Udbytte, der bliver tilbage, efter at disse Udgifter er dækkede, er Foreningens Renindtægt, det Beløb, dens Medlemmer har sparet, og dette fordeles efter foretagen Opgørelse imellem disse i Forhold til det Indkøb, hver af dem har gjort.

3. Hvad Nytte kan en Brugsforening gøre?

Vi har jo allerede nævnt det. *Den sparer Penge.* Hvad der er spart, er tjent, siger Ordsproget, og dette gælder ubetinget her, hvor Besparelsen er vundet uden noget Afsavn. Og Besparelsen er ikke saa ringe endda. Som vi saa, træder Brugsforeningen i Stedet for een eller flere Mellemhandlere. Hver af disse skal leve af sin Handel, han tjener Penge; har han et stort Antal Kunder, tjener han mange Penge. Det er navnlig ved Handelen, at Formuer skabes, naturligvis paa Kundernes, Forbrugernes Bekostning. De Penge, der nu gaar i de handlendes Lommer, vil Brugsforeningen bevare for Forbrugeren. Den berømte engelske Nationaløkonom John Stuart Mill skrev til en Arbejderforening i London, der havde valgt ham til Æresmedlem: »Det er det umaadelige Antal Mellemhandlere, der fortærer Arbejdets Udbytte . . . . . Den Vej, hvor jeg øjner den største Forbedring i Samfundets Husholdning, er den, der leder til Undertrykkelsen af det uhyre Antal Mellemmænd, som blandt sig fordeler saa stor en Andel af Landets Frembringelser, medens den uundgaaelige Tjeneste, de yder, kunde blive lige saa godt og bedre forrettet ved den tiende Del af deres Tal.« I det en større Brugsforening kan træde i Stedet for flere handlende, er det forklarligt, at den kan tjene mange Penge. Derimod kunde det ganske vist synes underligt, at en mindre Brugsforening, saaledes som den kan trives i et almindeligt Landsogn, kan tjene ret meget. Forklaringen heraf maa navnlig søges deri, at Brugsforeningen altid kræver og yder Betaling i rede Penge.

Ved den kontante Betaling spares mange Penge. Smaahandleren har i Reglen Kredit hos Storhandleren. Undertiden gaar en Smaahandler fallit. I andre Tilfælde slutter han Akkord med sine Kreditorer om kun at betale en Del af sin Gæld. Dette sker som oftest, uden at man faar noget at vide derom, og dette sker hyppigere, end man tror. Naar en Smaahandler gaar fallit eller gør Akkord, lider Storhandleren Tab. Han maa altsaa sælge sine Varer saa dyrt, at hans Tab dækkes. Denne Fordyrelse af Varerne bæres af

alle de Smaahandlere, der tager Varer paa Kredit. Men Brugsforeninger, der ikke tager Varer paa Kredit, kan erholde Varerne til den billigere Pris, Grossereren tager, naar der betales straks med rede Penge.

Dyrere endnu end den Kredit, Smaahandleren faar hos Grossereren, er den, han giver sine Kunder. De solide Kunder maa betale for de Varer, som de daarlige Betalere faar. I Reglen vil det her ikke en Gang hjælpe, at den solide Kunde betaler sin Købmand kontant, thi Smaahandleren har som Regel ikke to Priser, en for kontant Betaling og en anden for Kredit. Han har een og samme Pris, og i den er indbefattet Betaling for de Varer, som de usolide Kunder tager paa Kredit men ikke betaler. Solide Kunder burde kun købe i saadanne Forretninger, der ikke giver Kredit. Køber de hos en Købmand eller en Høker, der giver og selv har Kredit, da maa de, foruden at betale de Varer de selv faar, betale ogsaa for de Varer, der af Grossereren er leverede den fallerede Købmand, og endvidere for de Varer, som Købmanden har leveret deres usolide Nabo. Det kan ikke være anderledes; den handlende, der taber paa nogle af Kunderne, maa søge Tabet dækket hos de øvrige. Det samme gælder om Haandværkeren. Imidlertid burde Tabet ved usolide Betalere kun fordeles paa de Kunder, der selv forlanger Kredit. Den, der betaler med rede Penge, burde kunne forlange en nedsat Pris. Men ved Indkøb i smaa Partier hos Smaahandlerne er dette vanskeligt at gennemføre for den enkelte. Naar derimod Kunden under en vel ledet Brugsforening sin Søgning, da sparer han de Penge, han ellers maa betale for den usolide Medborger.

4. Hvem kan spare Penge ved en Brugsforening?

Det er det gode ved denne Sag, at det kan de helt ubemidlede og ugunstigst stillede Personer, Fabrikarbejderen, Haandværkssvenden, den lille Bestillingsmand, Arbejdsmanden i Byen, Husmanden og Indsidderen paa Landet. Alle maa

de købe ind hos Høker og Købmand og skaffe disse en Fortjeneste, som de, naar de var Medlemmer af en Brugsforening, kunde putte i deres egen Lomme. Her er en Lejlighed til at spare nogle Smaaskillinger sammen uden Afsavn. Man roser Sparekasserne som en gavnlig Indretning ogsaa for Smaafolk, og med Rette. Men hver Skilling, der indsættes i Sparekassen, maa ud af Arbejderens egen Lomme. Anderledes med Brugsforeningen. Den er ogsaa en Sparekasse, men her sparer Arbejderen blot ved at købe Rugbrød, Klipfisk, Gryn, Flæsk, Kaffe og Sukker i Brugsforeningen i Stedet for hos Høkeren. Han betaler det samme for sit Indkøb, faar ofte bedre Varer, og naar Fjerdingaaret er forbi, har han sparet nogle Skillinger sammen uden at have sat en Øre i Sparekassen. Sparekasser er gode, naar de benyttes, men Brugsforeninger er bedre, fordi de er lettere at benytte. Hvad der her forlanges er kun, at Arbejderen betaler med rede Penge. At formaa ham dertil er i Virkeligheden at vise ham en stor Velgerning. Vidste han, hvor dyr den Kredit er, som han faar hos Høkeren, da vilde han vel vogte sig for at søge den.

5. Hvor meget kan der spares ved en Brugsforening?

I en lille Bog, som daværende Sognepræst i Thisted, senere afdøde Provst Sonne, skrev i 1867, en Bog, der hedder »Om Arbejderforeninger« og handler om Brugsforeninger, hedder det, at den gennemsnitlige Vinding i de engelske Brugsforeninger er omtrent 10 pCt. (ti Hundrededele) af Omsætningen, og fortsættes der: Handelsforholdene i England er ikke meget forskellige fra vore. Det samme maa da kunne opnaas her. Den Gang havdes der ingen Erfaringer her fra Landet. De første Brugsforeninger var oprettede Aaret forud. Nu kan Folketingsmand J. Hansen fra Ølstykke meddele om den i Ølstykke, en Landsby fire Mil fra København, siden 1869 bestaaende, af ham ledede Brugsforening: Foreningen har i

mange Aar givet 10 pCt. i Udbytte. (I det sidste Aar er der endog blevet udbetalt 15 pCt., i det man paa Grund af de trange Tider har udbetalt en Del af, hvad der var opsparet fra tidligere Aar ud over de 10 pCt.). Desuden har Foreningen købt og betalt en Ejendom og opsparet en Reservefond, saa at den ialt ejer 8—9000 Kr. Den har derhos anskaffet en god Bogsamling og tager af Overskudet et Beløb til at dække Doktor- og Apothekerregninger for ubemidlede Medlemmer. 10 pCt. Udbytte, det vil jo sige, at naar en Arbejder i et Aar har købt for 200 Kr. Brugsgenstande i Foreningen, da har han i den Tid opsparet en Sum af 20 Kr. Og saa er han Medejer af den Formue, Foreningen ejer i sin Bygning og sin Reservefond, han kan tage Bøger hjem fra sin egen Bogsamling og kan endda i Sygdomstilfælde gøre sig Haab om Hjælp til at betale den dyre Regning fra Læge og Apotheker. Man vil se, det er Sonnes Spaadom opfyldt og mere end det. Og Forholdene i Landsbyen Ølstykke er formodentlig hverken værre eller bedre for en Brugsforenings Stiftelse end i hundrede og atter hundrede af Landsbyer her i Landet. Et andet Eksempel paa fortrinligt Udbytte giver Forbrugsbageriet i Randers. Dets Udbytte har i de senere Aar været omtrent 16 pCt. af Omsætningen, hvorimod Udbyttet i Brugsforeningernes Udsalg af Handelsvarer samtidig kun har været 5 til 6 pCt. Da Bageriets Omsætning har været større end Udsalgets, bliver det samlede Udbytte over 10 pCt. I 1876 udgaves en Oversigt over de da bestaaende danske Brugsforeninger eller, som de den Gang kaldtes, Husholdningsforeninger. Der regnedes den Gang 116 bestaaende, 37 opløste Foreninger. Nærmere Oplysninger havdes fra 87 Foreninger. Disses Medlemsantal var 15,000, deres Omsætning i sidste Regnskabsaar var 2,300,090 Kr., Aarets Udbytte 147,000 Kr.[1] Dette giver et gennemsnitligt Udbytte af 6—7

[1] Efter at Brugsforeningssagen i nogle Aar var gaaet tilbage, gaar den i de sidste to Aar hurtig fremad — paa Landet. Ved Slutningen af 1885 antoges der at være 180 Foreninger, deraf 168 paa Landet. Medlemstal over 21,000, aarlig Omsætning 2,700,000 Kr. Om Udbyttets Størrelse oplyses desværre intet. (Sonnes Anm.)

pCt. Randers Arbejderforening, der den Gang var den største Brugsforening her i Landet og endnu er en af de største, opføres med et Medlemsantal af 1600, en Omsætning af 132,000 Kr. og et Udbytte af 12,900 Kr., altsaa meget nær ved 10 pCt. Thisted Arbejderforening opføres med en Omsætning af 43,000 og et Udbytte af 12,000 Kr. Dette er imidlertid saa paafaldende stort, at der her sandsynligvis maa have gjort sig ganske særlige Forhold gældende. Men saa meget fremgaar dog af de givne Oplysninger, at Pastor Sonne havde Ret, da han paastod, *at der ved en vel ledet dansk Brugsforening maa kunne tjenes ti Hundrededele af Omsætningens Beløb.*

At det gennemsnitlige Udbytte for alle Brugsforeninger i 1876 kun var 6—7 pCt., hænger vel for en Del sammen med, at man ikke paa alle Steder har grebet Sagen an paa den rette Maade, at Ledelsen har været mangelfuld. Men forøvrigt maa det ogsaa erkendes, at Forholdene kan stille sig noget forskelligt i de forskellige Dele af Landet, idet den Vinding, Købmændene beregner sig paa deres Varer, er forskellig. Oprettelsen af en Brugsforening fører ikke sjælden til, at Købmændene paa Stedet sætter deres Priser noget ned. Det Udbytte, Brugsforeningen udbetaler, er da ikke den hele Vinding. Til de Procenter, der gives i Udbytte, maa lægges de Procenter, med hvilke Købmandsprisen er nedsat, for at finde det Beløb, Brugsforeningen i Virkeligheden har sparet for sine Medlemmer.

6. Hvor meget kan den enkelte Arbejder, der er Medlem af en Brugsforening, spare derved?

Ser vi hen til de tidligere meddelte Tal, da har af de 15,000 Medlemmer, der i 1876 fandtes i de danske Brugsforeninger, hver gennemsnitlig opsparet næppe 10 Kr. i det foregaaende Aar. Men dette oplyser ikke, hvad den Arbejder, der køber alle sine Varer i Brugsforeningen, kan spare. Og det er naturligvis Spørgsmaalet. I Følge Meddelelse fra

Formanden for Randers Arbejderforening, Hr. Lærer, Translatør Thorup, kan en Arbejderfamilie, der tager hele sit Indkøb fra Foreningen, spare 30—40 Kr. aarlig derved efter Familiens Størrelse. Der er jo den Særegenhed, at den Arbejder, der har det største Antal at forsørge og altsaa trænger mest dertil, har den største Indtægt af Brugsforeningen, i det han nødes til at anvende en større Del af sine Indtægter til Brød og andre Levnedsmidler. Den anførte Opgivelse gælder for en Brugsforening, der selv driver Bageri og giver 10 pCt. Udbytte, og derhos gælder den for Købstadarbejderen. I nogle Oplysninger, Pastor Sonne har meddelt fra Landsbyen Fuglede ved Slagelse for Aarene 1869—70, opgives det Indkøb, der gjordes i Brugsforeningen af en Husmand uden Jord med Kone og tre Børn og med en daglig Arbejdsfortjeneste af 3 Mark (1 Kr.), til omtrent 200 Kr. aarlig. Ses hen til, at Arbejdslønnen paa Landet siden den Tid er stegen ikke saa lidt, vil der for en Landarbejder vel nok nu kunne paaregnes et Indkøb af for 200—300 Kr., hvad der altsaa med 10 pCt. Udbytte vilde give den enkelte Landarbejder et Udbytte af 20 til 30 Kr. Det vil da ikke være for meget sagt, at ved at være Medlem af en vel ledet Brugsforening kan en Landarbejder med en middelstor Familie have et aarligt Udbytte af 20, en Købstadarbejder af 30 Kr.

Nu vil der sagtens være adskillige, der tænker: »Ja hvad forslaar den Smule! Hvilke Ophævelser for en Bagatel.« Men de, der tænker saaledes, har ikke nogen virkelig Indsigt i Arbejderens, Smaamandens Livsforhold. Den Arbejder, der gaar ind i en Brugsforening i 25 Aars Alderen og hvert Aar opsparer 20 Kr., som han lader henstaa i Brugsforeningen til den for disse hidtil sædvanlige Rente af 5 pCt., vil, naar han er 55 Aar gammel, have oplagt (med Rente og Rentes Rente) et Beløb af over 1200 Kr. Maa han paa Grund af de forandrede Pengeforhold nøjes med 4 pCt. af sine Sparepenge, vil han dog have oplagt omtrent 1100 Kr. At dette ikke er nogen ringe Støtte for en ældre Arbejder, vil vist enhver indrømme.

Hvad 20—30 Kr. aarlig betyder for en Arbejderfamilie, kan

oplyses ved en Paavisning af, hvilke væsentlige Fordele en Arbejder kan opnaa for et saadant Beløb. De fleste vil vel være af den Mening, at det overstiger en Arbejders Evne at sikre sig en Alderdomsforsørgelse. Hvad koster da en saadan? Er den Kommune, han bor i, Medlem »af de forenede Kommuners Alderdomsforsørgelseskasse«, da kan han — i Følge de af Hofjægermester Grüner meddelte Oplysninger — ved at indskyde 35 Øre ugentligt fra 25 til 60 Aars Alderen i Forbindelse med Kommunens Tilskud opnaa en Alderdomsforsørgelse paa 200 Kr. aarlig. 35 Øre ugentlig udgør 18 Kr. 20 Øre aarlig. Den Arbejder, der opsparer 20 til 30 Kr. aarlig ved at være Medlem af en Brugsforening, kan da for dette Beløb skaffe sig en Alderdomsforsørgelse paa over 200—300 Kr. aarlig.

Ligger en Alderdomsforsørgelse, som det jo i Almindelighed er Tilfældet, udenfor Arbejderens Planers Rækkevidde, da vil Halvdelen af de nævnte 20—30 Kr. være tilstrækkelig til at betale det aarlige Bidrag til en Sygekasse. Men derom vil næppe nogen, der kender en Arbejderfamilies Livsforhold, være i Tvivl, at allerede Bidraget til en Sygekasse er en meget følelig Byrde, særlig for Arbejderen paa Landet.

Et andet Middel til at værdsætte Betydningen af de 20 til 30 Kr. er at sammenligne dem med, hvad der under en folkelig Styrelse kunde ventes opnaaet ved økonomiske Reformer ad Lovgivningens Vej.

Det Beløb, en dansk Arbejderfamilie nu svarer i Told af de vigtigste Brugsgenstande, udgør (i Følge Falbe Hansen og Scharling: Danmarks Statistik IV, S. 327):

	Kaffe	Cikorie	The	Sukker	Petroleum	Kul	Salt	Tobak	Ialt
For en Arbejder i Byen	4,06	0,41	1,16	9,79	4,37	1,45	0,60	2,04	23,88
For en Landarbejder..	2,50		?	2.34	1,75	?	0,60	0.85	8,04

En Toldreform, der med eet Slag hævede Tolden paa Kaffe, Cikorie, The, Sukker, Petroleum, Kul, Salt og Tobak uden

at sætte nogen anden Skat i Stedet, vilde altsaa ikke gavne Byarbejderen saa meget og ikke Landarbejderen halvt saa meget, som det at være Medlem af en vel ledet Brugsforening. Men nu ved enhver, der kender lidt til de fra de forskellige Sider i Rigsdagen fremsatte Forslag til Toldreformer, at en saa vidtgaaende Reform ligger udenfor den praktiske Politiks Rækkevidde og navnlig ogsaa langt overskrider, hvad Venstre i Folkethinget til nogen Tid har forlangt af Toldnedsættelser. Det er saaledes næppe for meget sagt, at den Arbejder, der gør sine Indkøb i en vel ledet Brugsforening, derved opnaar en større Fordel, end han vilde opnaa ved de økonomiske Reformer, der under en frisindet Styrelse kunde ventes gennemførte indenfor en overskuelig Fremtid.

Dette turde være tilstrækkeligt til at vise, at det Pengebeløb, der kan indvindes i en Brugsforening, er af væsentlig Betydning for en Arbejderfamilie.

7. Har Oprettelsen af Brugsforeninger væsentlig Betydning for den menneskelige Lykke?

Mange vil finde, at »menneskelig Lykke« er for stort et Ord at knytte til denne Sag. Nogle vil mene, at Lykken har saare lidet at gøre med Formuesvilkaar og Pengesager, andre vil ud fra et helt modsat Synspunkt tælle Pengene, der kan indvindes i en Brugsforening, og finde, at det er for lidt til at fremme den menneskelige Lykke. De vil finde, at der mangler et eller to Nuller bag efter de 20 eller 30 Kr., der her regnes med. Begge disse Synsmaader er urigtige. Det er maaske nok muligt at være lykkelig uden Skjorte, i alt Fald naar man har en varm Frakke paa, eller det er Sommertid. Men derom kan der dog ingen Tvivl være, at en tom Mave i Længden vil være en meget alvorlig Hindring for at befinde sig vel og være lykkelig. For Manden med den tomme Mave vil 20 Kroner betegne et stort Fremskridt i Velvære og Lykke. Den, der til enhver Tid har 20 Kroner tilovers, besidder et stort Forspring i Lykkevilkaar fremfor

den, der til enhver Tid mangler 20 Kr., som han skulde bruge til at spise sig mæt, købe Brændsel og betale sin Husleje med. Det gør en væsentlig Forskel i Arbejderens Lykkevilkaar, om han skal bruge sin Ugeløn til at betale Gæld hos Pantelaaner og Høker, eller om han kan anvende den helt ud til den næste Uges Fornødenheder og derhos har et lille Beløb staaende i Sparekassen til at møde indtrædende Uheld.

Deri ligger da en vel ledet Brugsforenings Betydning for Medlemmernes Lykke, at den nøder dem til at betale med rede Penge og giver dem en let Adgang til at have et lille Sparebeløb. Det er saa fristende med den Kredit, Smaahandleren og Høkeren saa villig yder. Han yder den gærne, thi han binder derved Kunden til sig. Denne er nødt til at blive ved at købe hos ham, selv om hans Varer er lidt ringere eller lidt dyrere end Naboens. Man ser, hvad Krediten hos Pantelaaneren koster; 50 til 70 pCt. aarlig er de blodige Renter, som Pantelaaneren forsikrer at maatte tage for at kunne bestaa. Hvad Krediten hos Høkeren koster, ser man derimod ikke, men den maa sandsynligvis være dyrere end hos Pantelaaneren, thi denne har dog en ganske god Sikkerhed for sine Penge, hvad Smaahandler og Høker ikke har. Og dog, om man kunde angive et højt Rentebeløb, vilde man ikke derved have givet nogen Forestilling om al den Lidelse, den Bekymring, det aandelige Tryk, som den Smaamand lever under, der skal skaffe Udveje til at betale gammel Gæld, før der bliver noget tilovers til de sultne Munde. Den Arbejder eller Smaamand, der fra Aar til Aar ser sine Sparepenge forøges med 10 eller 20 Kr., har næppe mindre Glæde deraf end den Rigmand, der ser sin Formue vokse med Tusender. Og den, der til enhver Tid maa trækkes med gammel Gæld, har næppe mindre Lidelse deraf, fordi Gælden er lille, snarere større, dersom Pengene til at betale med skulde tages fra Livets første Fornødenheder. Den lille Gæld betyder som den store stadigt Tryk, stadig Bekymring, stadig Afhængighed. Den lille Kapital betegner som den store Tryghedsfølelse og Uafhængighed. Det er jo ikke for meget sagt, at en Gæld af 10 Kroner, som man fattes Midlerne til at betale,

betyder Næringssorg, men en Sparepenge paa 10 Kroner, efter at Livets Fornødenheder er tilfredsstillede, betyder Frihed for Næringssorg. Men naar da en vel ledet Brugsforening for Smaakaarsfolk bygger en Bro fra Næringssorg til Sorgfrihed, da maa man uden Tvivl være berettiget til at paastaa, at ved vel ledede Brugsforeninger fremmes i en væsentlig Grad den menneskelige Lykke.

Erfaringen bekræfter dette. Som allerede berørt blev en af de første Brugsforeninger her i Landet oprettet af Pastor *Sonne* i Thisted. Det er oplyst, hvad der gav Anledning hertil. Han samlede en Del af sin Menighed for ved Foredrag og belærende Samtale at udbrede Oplysning. Da Forsamlingen nogle Gange havde hørt Foredragene, sagde nogle af de tilstedeværende i Samtalens Løb til ham, at de var ham meget taknemlige for hans Iver og gode Vilje, men det, de trængte mest til, var noget at spise. Kunde han vise dem en Vej i den Retning, vilde de være ham meget taknemlige. Pastor Sonne havde hørt noget om engelske Brugsforeninger. Han tog da fat paa Sagen i sin Kreds og gav saaledes Stødet til, at den blev taget op paa mange andre Steder her i Landet. I 1871, da det første Fællesmøde af Danmarks Brugsforeninger havde samlet Repræsentanter for over 30 saadanne Foreninger, kunde Pastor Sonne fortælle, at i de 4½ Aar, Thisted Forening havde bestaaet, havde den indvundet næsten 18,000 Kr. som sammensparede af Medlemmerne, hvoraf Halvdelen var bleven udbetalt. Arbejderne i Thisted Forening ejede 100 til 120 Kr. hver, opsparede gennem Smaaskillinger, og mange Arbejdere bevidnede, at de aldrig havde ejet saa mange Penge som dem, de nu havde opsparet, samt at de *derved havde faaet et langt frejdigere Blik paa Livet, end de nogen Sinde havde haft.*

8. Brugsforeningen som Opdragelsesmiddel.

Pastor Sonne saa i Brugsforeningerne Midlet til de fattige Klassers Oprejsning, ikke blot med Hensyn til økonomiske Kaar, men ogsaa med Hensyn til Oplysning, sædelig For-

ædling og Stilling i Samfundet. Og ikke uden Grund. Den Grundsætning, at der altid skal betales med rede Penge, har en sædelig opdragende Betydning. Naar den daglige Løn næppe nok er tilstrækkelig til at fyldestgøre Livets første Fornødenheder, kræves der en høj Grad af Selvbeherskelse for at lade være at tage paa Borg hos Fremtiden. For Arbejderne og i det hele for Smaakaarsfolk betyder den kontante Betaling, at de paagældende Personer har vænnet sig til at nægte sig Opfyldelsen af meget beskedne Ønsker, som de kunde faa opfyldte. Og den Familiefader, der har vænnet sig til at nægte sig selv beskedne Ønskers Opfyldelse, vil søge at indprænte sine Børn det samme, han vil lære dem Betydningen af Forsigtighed og Sparsommelighed, saa at der er Grund til at tro, at den sædelige Løftelse, en Brugsforening kan bringe med sig, vil forplante sig til de kommende Slægtled.

At Brugsforeningerne er et sædeligt Opdragelsesmiddel, bekræfter fra en anden Side den Sætning, at de har væsentlig Betydning for den menneskelige Lykke. Lykken beror paa, at der er Overensstemmelse imellem det, som Livet byder, og det, som forlanges af Livet, imellem Virkeligheden og Ønsket. Denne Overensstemmelse opnaas ikke derved, at Virkeligheden tilfredsstiller alle vore Ønsker, men alene derved, at vi begrænser vore Ønsker, nedsætter vore Fordringer til det, der kan opnaas. En Indretning, der opdrager os til at tøjle og begrænse vore Ønsker, hjælper os til at blive lykkelige. Uden Selvbeherskelse ingen Lykke.

9. Brugsforeningen som Oplysningsmiddel.

En anden Side af Brugsforeningernes Nytte er deres Betydning for Oplysningen. Er det opdragende at være Medlem af en Brugsforening og altid betale kontant, da er det ogsaa oplysende at være Medlem af en Forening, der gør Arbejderen til Arbejdsgiver og til Købmand. Som Arbejdsgiver over for Foreningens Uddeler (Udsælger) og dens Regnskabsfører faar Arbejderen Lejlighed til at se et af de

økonomiske Grundforhold fra en Side, fra hvilken han aldrig var vant til at se det. Derved fjærnes megen Ensidighed og fjærnes megen Ubillighed i Bedømmelsen af Arbejdsgiverens Forhold. Og i det Arbejderen bliver Købmand, faar han et Indblik i hele den bestaaende økonomiske Ordning, der vil gøre ham ædruelig overfor Luftkasteller. Han lærer at se, at den, der samler sig en Formue, ordentligvis gør dette ved at aabne sig ny og lettere Veje til Fornødenhedernes Tilfredsstillelse, at han tjener sine Medborgere, idet han tjener Penge, og at han tjener Penge, netop fordi han forstaar at udfinde og imødekomme sine Medborgeres Ønsker og Fornødenheder.

Men det er sædvanligt eller i alt Fald hyppigt forekommende, at Brugsforeningerne ogsaa paa anden Maade virker i Oplysningens Tjeneste. Fra de engelske Forbilleder har en stor Del danske Brugsforeninger optaget den Bestemmelse, at 2½ pCt. af det indvundne Overskud anvendes til Oplysningsformaal. De Resultater, der ad denne Vej kan naas, vil naturligvis bero paa Foreningens Omfang. I de engelske Brugsforeningers Moder- og Mønsterforening i Rochdale er der oprettet ikke mindre end 18 Læsestuer med Aviser, Tidsskrifter og Haandbøger, der er en Bogsamling, aaben for Udlaan til Medlemmer hver Dag, der er videnskabelige Instrumenter til Benyttelse for Medlemmer, og der er indrettet meget billige Undervisningskursus for Medlemmerne og deres voksne Børn i en hel Mængde Fag. I smaa danske Foreninger er Indkøb af en god Bogsamling og Afholdelse af oplysende Foredrag ofte en Frugt af Brugsforeningernes »Oplysningsfond«. Om denne Anvendelse af Brugsforeningernes Overskud kan det vel siges, at den ikke staar i nødvendig Forbindelse med disse Foreningers snævrere Øjemed. Men som et Udtryk for, at Brugsforeningerne har en videregående Betydning end den økonomiske, bør Oplysningsfonden bibeholdes i gamle og indføres i ny Foreninger. Og navnlig ligger det nær for dem, der af menneskekærlige Grunde støtter Brugsforeningerne og anvender deres Fritid i Sagens Tjeneste, at holde paa, at en lille Del af Overskudet anvendes

paa denne Maade. En mere speciel Forbindelse mellem Brugsforeningens snævrere Øjemed og Oplysningsfondens Anvendelse vilde kunne tilvejebringes, naar man ved Afholdelse af Foredrag, Indkøb af Bøger og deslige særlig tog Sigte paa Samfundslæren, Læren om Samfundets økonomiske Ordning. Den Oplysning, der saaledes meddeltes, vilde da indeholde en (theoretisk) Udfyldning af den (praktiske) Belæring, som det at være Medlem af en Brugsforening i og for sig giver. Og en saadan Oplysning vilde uden Tvivl bære god Frugt ogsaa for Brugsforeningens snævrere Øjemed, idet den vilde udbrede og befæste Erkendelsen af Selvhjælpens og Samarbejdets Betydning for de smaa i Samfundet.

10. Brugsforeningen som Sparekasse.

Til at grundlægge en Brugsforening behøves en Beholdning af rede Penge. Brugsforeningen køber Varer i større Partier, og disse Varer skal i Følge dens Grundsætning altid betales kontant. Den maa have et Sted, hvor dens Varer opbevares, og hvorfra de udleveres; den begynder altsaa med at leje Husrum — Lejen skal betales forud med rede Penge. Den maa købe Inventar: Hylder, Skuffer, Sække, Vægte, Regnskabsbøger o. s. v., ogsaa hertil kræves Penge. For at faa Penge kræver den et Indskud af sine Medlemmer, men vil man ikke udelukke en stor Del af dem, der trænger mest til Foreningen, maa Indskuddet sættes lavt, saa at Indskuddene alene vanskelig strækker til som Driftskapital. De fornødne Penge, faas da lettest, ved at Foreningen modtager Indlaan, som den forrenter, med andre Ord at den optræder som Sparekasse. Naar Foreningen begynder at give Udbytte til Medlemmerne, er det lidet ønskeligt, at disse straks skal udtage dette Udbytte. Opgaven er jo netop at faa dem til at spare, ved at de lader Udbyttet blive staaende. Foreningen forrenter derfor disse Sparepenge med en efter Forholdene rundelig Rente. Det er saaledes givet, at Foreningen bliver Sparekasse for Indlaan. Derimod fulgte jo ikke heraf, at den skulde laane Penge ud. Der kunde jo ogsaa menes, at enhver Forøgelse

af de indestaaende Midler bør anvendes til at købe Ejendom, udvide Driften o. desl. Imidlertid er det dog sædvanligt, at Udlaan til Medlemmerne ikke er ganske udelukket fra Foreningens Virksomhed. Det vil være rigtigt baade for at sikre sig Kapital og knytte Medlemmerne fastere til Foreningen, at bestemme, at hvert Medlem stedse skal have et Beløb af t. Eks. 40 eller 50 Kr. indestaaende som sin Andel i Forretningen. Dette Beløb kan indsamles derved, at Overskuddet, det enkelte Medlems Udbytte af Foreningen, skal blive staaende, indtil Beløbet er naaet. Indtræffer der nu imidlertid Sygdom eller andre Uheld for et Medlem, da vilde det være uheldigt, om han (eller hun) skulde være nødt til at gaa ud af Foreningen for at faa Raadighed over de Penge, han har indestaaende i denne. Man gaar da den Vej, at Foreningen imod Sikkerhed i hans Part af Foreningens Formue laaner ham et tilsvarende Beløb. Herved sættes han maaske ogsaa i Stand til at fortsætte med at betale kontant og kan saaledes vedblive at gøre sine Indkøb i Foreningen. Bliver han ved dermed, efter at Sygdommen eller Arbejdsløsheden er overstaaet, vil hans Udbytte efterhaanden dække det Laan, han har faaet. Det bør imidlertid ikke være Medlemmets Ret at erholde et saadant, det bør kun indrømmes, hvor der er særegne Grunde til Stede. Om Brugsforeningerne skal gaa videre i deres Laanevirksomhed, yde Driftslaan imod Kavtion til Medlemmer eller endog oprette en Pantelaanerforretning, maa afhænge af Omstændighederne. Som almindelig Regel kan det vist næppe anhefales; men det er dog udført med Held og til almindelig Tilfredshed i det mindste i en enkelt større Brugsforening, den i Randers, og det er muligt, at Forholdene særlig i andre Byer kan opfordre til Efterligning.

11. Indvendinger mod Brugsforeningerne.

Der er en Talemaade, som siger, at Intet er saa galt, at det er jo godt for noget. Man kan med Føje vende det om og sige: Intet er saa godt, at det jo er galt for noget. At der oprettes Brugsforeninger, er til Skade for *Handelsstanden*.

En vel ledet Brugsforening gør en eller flere handlende overflødige. Det er jo netop Hensigten med en Brugsforening, at Forbrugerne selv skal beholde nogle af de Penge, der nu gaar i de handlendes Lommer. Kan dette da forsvares? Utvivlsomt Ja. Handelsstanden frembringer ingen Værdier. Dens Berettigelse beror paa, at den er et nødvendigt Mellemled imellem Frembringerne og Forbrugerne. Kan dette Mellemled undværes, da er det en Besparelse ikke blot for de enkelte Forbrugere, men for Samfundet som Helhed. En Del af de Personer, der nu er beskæftigede som handlende, det vil sige, ved et Arbejde, der intet frembringer, vil da søge Beskæftigelse ved Arbejde, som frembringer Værdier, de vil udføre et for Samfundet nyttigt Arbejde.

I hvert Fald kan det ikke med Rimelighed forlanges, at Arbejdere og med dem ligestillede Personer skal afgive en Del af deres sparsomt tilmaalte Løn for at underholde en talrig, velhavende Handelsstand.

Enhver Omdannelse af de økonomiske Forhold kan i Overgangstiden medføre Vanskeligheder for adskillige Enkeltmænd, men disse kan hverken vente eller forlange, at en for Samfundet nyttig Reform af denne Grund skulde opgives.

Iøvrigt maa det ikke ventes, at Brugsforeningerne vil gøre alle handlende overflødige. Den Del af Handelsstanden, som Samfundet virkelig har Brug for, vil vedblive at bestaa. Og de handlende, der bliver overflødige, vil først blive det efterhaanden, lidt efter lidt, og en Del af dem vil vel ogsaa finde Anvendelse i selve Brugsforeningerne som Udsælgere og Medhjælpere.

Usandsynligt er det heller ikke, at Brugsforeningerne kan bidrage til en Reform af Handelsforholdene. For at kunne optage Kappestriden med Brugsforeningerne vil de handlende nødes til at opgive det fordærvelige Kreditsystem. De vil da kunne sælge med langt ringere Fordel, altsaa billigere end nu. Om en saadan Omdannelse af Handelsforholdene da maaske atter ville gøre Brugsforeningerne overflødige, er et Spørgsmaal, som for nærværende Tid er uden Interesse.

Men hvorledes vil det gaa med *Købstæderne,* naar der rundt om paa Landet oprettes Brugsforeninger? Forholdet vil

jo blive det samme, som naar der nedsætter sig handlende paa Landet. At dette sker og vil ske, kan Købstæderne ikke forhindre. Hvad Købstæderne paa den Maade taber, maa de søge Erstatning for paa andre Omraader. Skal vort Land kunne brødføde den voksende Folkemængde, maa flere Arme beskæftiges i Industriens Tjeneste. Her ligger da Købstædernes vigtigste Fremtidsopgave. Og denne Bevægelse tilhører ikke blot Fremtiden. Det er jo en Kendsgerning, at til Trods for Næringsfriheden, til Trods for de ny Midtpunkter, der dannes ved adskillige Jernvejsstationer, til Trods for de mange Landhandlere er det ikke Landbefolkningen, men Købstædernes Befolkning, der er tiltaget mest i de senere Aar. Det vilde da være ganske urigtigt at tro, at Brugsforeningerne skulde kunne ødelægge Købstæderne.

12. Hvem bør arbejde for Oprettelsen af Brugsforeninger?

Svaret er ikke vanskeligt. Det bør *enhver,* der har indset denne Sags Betydning. Den, der lever, som det store Flertal af Menneskene lever, »af Haanden og i Munden«, bør gøre det for sin egen Skyld som et Middel til at forbedre sine Kaar. Det lille Mindretal af begunstigede, der fører en økonomisk sorgfri Tilværelse, bør gøre det for der igennem at støtte dem, der er mindre heldigt stillede, for at lette deres Kamp for Udkommet. »Adel forpligter,« sagde man i gamle Dage, da Adelen udgjorde en særlig begunstiget Samfundsklasse. Nu, da Lovgivningen i Hovedsagen har indført Lighed i Rettigheder, medens Forskellen i Formuesvilkaar ikke er mindre end før, bør det hedde, at »Velstand forpligter«. Dette anerkendes jo almindelig, naar Talen er om Velgørenhed. Men den bedste Velgørenhed er den, der hjælper Folk til at indrette sig saaledes, at de kan undgaa Nød og Næringssorg.

En særlig Opfordring til at fremme Sagen har *Arbejdsgiverne,* særlig de, der beskæftiger et større Antal Arbejdere. I trykkende Tider, hvor det ikke vil være muligt at hæve

Arbejdslønnen, ja efter Omstændighederne endog kan blive nødvendigt at formindske den, har de Arbejdsgivere, hvem deres Arbejderes Vel ligger paa Sinde, desto større Grund til at rejse denne Sag, hver i sin Kreds, og yde deres Bistand til dens Gennemførelse. Arbejdernes Kaar kan hæves paa to Maader, dels ved at forbedre deres Indtægter, dels ved at formindske deres Udgifter. Er den første Vej spærret, bliver kun den anden tilbage. Ogsaa i den Henseende er Tidspunktet gunstigt for Oprettelsen af Brugsforeninger, at Smaahandlernes Vinding i Følge kyndige Folks Udsagn for Tiden er meget betydelig, i det Nedgangen i Smaahandlernes Salgspris ikke altid har holdt Skridt med det almindelige Prisfald.

Dernæst har de, der paa et eller andet Omraade optræder som *Arbejdernes Førere* og Ledere, god Grund til at bære denne Sag frem. Selv de, der tror paa en hel ny Samfundsordning, en socialistisk Stat, vil dog erkende, at dette kun er et Fremtidsbillede. De erkender, at der i den nærværende Tid bør arbejdes paa Grundlag af de givne Forhold. Derfor opretter de Fagforeninger for at varetage Arbejdernes Interesser. Det var naturligt, at disse Foreninger først rettede deres Bestræbelser paa at bringe Arbejdslønnen i Vejret, hvad der jo ogsaa paa adskillige Omraader er lykkedes dem. Men naar det maa erkendes, at den nærværende Tid ikke er gunstig for Fremskridt paa dette Punkt, da bør ogsaa de rette deres Opmærksomhed paa Brugsforeningerne som et Middel til at forbedre Arbejdernes Kaar.

Der er her et Omraade, hvor Mænd med vidt forskellige politiske og sociale Anskuelser vil kunne mødes til Samarbejde om en praktisk Opgave. De, der anser den socialistiske Stat for umulig eller uheldig, bør søge ad Erfaringens Vej at godtgøre, at der ogsaa under de nuværende Samfundsforhold kan udrettes noget væsentligt til Forbedring af Arbejdernes Kaar. *De besiddende Klasser* bør tage Sagen op, om ikke af anden Grund, saa af en velforstaaet Egenkærlighed. Nogle enkelte ser i Brugsforeningerne en Slags Socialisme, og hvis man ved Socialisme forstaar et Arbejde i Samdrægtighed for Almenvel og Broderskab, da er dette jo ganske

rigtigt. Men hvis man ved Socialismen forstaar samfundsomvæltende, opløsende Bestræbelser, da er Brugsforeningerne lige det modsatte. Hvor en vel ledet og almindelig benyttet Brugsforening har udbredt Sparsommelighed og Velvære og samlet de forskellige Samfundsklasser i en fælles Stræben, der vil der ikke let være Plads for en ophidsende, mistænkeliggørende Agitation.

Alle de, hvis Ord rækker ud til vide Kredse, *Politikere, Folketalere, Højskolelærere, Avisskrivere,* bør benytte Ordets Magt til at skaffe denne Sag Indgang. Særlig er her en Opgave for Dagbladene, der i vore Dage har en saa mægtig Indflydelse paa den almindelige Tankekang. Medens det politiske Reformarbejde er hæmmet ved Forfatningskampen, kan der gennem Brugs- og andre Selvhjælpsforeninger udføres et stort og værdifuldt Arbejde til Folkets Vel og Samfundsudviklingens Fremme. Det er Pressens Sag at berede Vejen for dette Arbejde, at opmuntre og vejlede til dets Udførelse.

III. Vejledning til Oprettelse af Brugsforeninger.

1. Oprettelsen.

En af Betingelserne for, at en Brugsforening kan have Udsigt til at trives, er, at den er oprettet paa det rette Grundlag: at dens Oprettelse sker i Følge et almindeligt Ønske i Kredsen, og ikke fordi man har ladet sig slæbe med af de enkelte, der kunde have en speciel personlig Fordel af en Forenings Oprettelse, samt at dette almindelige Ønske i Kredsen ikke er grundet paa Misforstaaelse angaaende Størrelsen af de Fordele, som kan opnaas ved en Brugsforening. Thi dels gør man sig ikke sjældent fejlagtige Forestillinger

om Størrelsen af den Fortjeneste, de handlende tager paa Varerne, og dels undervurderes undertiden de Omkostninger, der er forbundne med en Brugsforenings Drift. Begynder man med for store Forventninger, da vil man jo blive skuffet ved Resultatet. Selvfølgelig er der ikke paa enhver Egn lige stor Trang for Brugsforeninger, men hvor de bliver organiserede paa en fornuftig Maade, vil de dog overalt bringe deres Medlemmer Fordele.

Hvor man altsaa mener, der er gode Betingelser til Stede for, at en Brugsforening kan oprettes og trives, indbyder man Omegnens Beboere, Mændene med deres Hustruer, til et Møde for at drøfte Sagen og foretage Indtegning af Medlemmer. Dersom der da tegner sig saa mange Deltagere, at man tør oprette Foreningen, udvælges nogle af de mest oplyste Medlemmer til at affatte Love og i det hele taget at lægge en Plan for Foreningens Virksomhed. Derefter sammenkaldes til et nyt Møde, hvor Forslaget til Love oplæses og Planen for Foreningens Virksomhed udvikles for Forsamlingen. Eventuelle ny Medlemmer indtegnes, hvorefter foretages Afstemning af Medlemmerne over Lovene, samt Valg af Styrelse og Revisorer. Styrelsen vælger blandt sig en Formand, Næstformand og Forretningsfører. Den sidste kan dog ogsaa vælges udenfor Styrelsen.

Hovedprinciperne, hvorpaa de engelske Brugsforeninger er byggede, og som de danske Brugsforeninger ubrydelig bør følge, kan i Korthed sammenfattes i følgende Punkter:

1) Enhver kan blive Medlem, ligegyldigt om han eller hun er fattig eller rig, eller hvilken social Stilling vedkommende indtager.
2) Ethvert Medlem har een og kun een Stemme, uden Hensyn til dets Indskuds Størrelse.
3) Driftskapitalen tilvejebringes af Medlemmerne selv og svares herfor den almindelige Rente, f. Eks. 5 pCt. p. A.
4) Alt Køb og Salg sker kun for kontant Betaling.
5) Varerne uddeles til Dagens almindelige Salgspriser.
6) Nettoudbyttet fordeles til Medlemmerne i Forhold til deres Køb.

7) Medlemmerne leder og kontrollerer selv Virksomheden gennem en ikke for faatallig Styrelse og ved udenfor Styrelsen valgte Revisorer.

Indholdet af efterstaaende Forslag til Love er i Overensstemmelse med Landets Love og godkendt af Ministeriet. De fremhævede Steder maa findes ordret i enhver Brugsforenings Love, hvilket i Følge en ministeriel Skrivelse er en Betingelse for, at Foreningerne kan anses for lovlige.

Vedtægter for N. N. Brugsforening.

§ 1. Foreningens Formaal er ved Fællesindkøb at forskaffe sine Medlemmer gode og uforfalskede Varer til den billigere Pris, der kan haves ved Indkøb i større Partier.

Driftskapitalen.

§ 2. Foreningens Driftskapital dannes ved Laan, der optages af Styrelsen, hvilket Laan ikke, uden det vedtages af Generalforsamlingen, maa overstige 25 Kr. for hvert Medlem ud over den Kapital, der anbringes i Foreningens faste Ejendom og Inventarium.

Medlemmerne.

a. Indtrædelsen.

§ 3. Medlem kan enhver Mand eller Kvinde blive uden Hensyn til Livsstilling eller Opholdssted.

§ 4. Styrelsen er bemyndiget til at optage ny Medlemmer til enhver Tid. Nægtes Optagelsen, kan Styrelsens Beslutning indankes for næste Generalforsamling.

§ 5. Ethvert Medlem skal for at kunne faa Andel i Udbyttet ved Indtrædelsen skrive sit Navn paa en Medlemsliste, dog er ethvert Medlem uden Erklæring herom fra dets Side, undergivet Foreningens Love, som de nu er, eller som de senere paa lovlig Maade maatte blive forandrede.

§ 6. Hvert Medlem skal erlægge ved Optagelsen:

Gaardmænd eller saadanne ligestillede i Erhverv eller Formuesvilkaar ..... 4 Kr. » Øre

Husmænd eller dem ligestillede ..... 2 — » —

uformuende Indsiddere ..... 1 Kr. » Øre
Tjenestefolk ..... » — 50 —

Disse Indskud overgaar til Foreningens Reservefond og tilbagebetales ikke ved Udtrædelsen.

§ 7. I Uddelingslokalet skal findes en Fortegnelse over alle Medlemmer, der altid skal være à jour med Af- og Tilgang.

b. Udtrædelsen.

§ 8. Udtrædelse af Foreningen maa ske skriftlig til Formanden, der giver den udmeldte en skriftlig Tilstaaelse for at have modtaget Udmeldelsen. *De udtrædende Medlemmer vedbliver dog i Forening med de øvrige Medlemmer at hæfte solidarisk for de Forpligtelser, der indtil den nærmest paafølgende Opgørelse af Foreningens Status er paadragne Foreningen.* Saadanne Opgørelser finder Sted en Gang halvaarlig.

§ 9. Ved Dødsfald gaar ethvert Medlems Fordring paa Foreningen over paa Arvingerne, uden at dog nogen af disse kan gøre Fordring paa at blive Medlem i den afdødes Sted. Kun Enken kan indtræde i Mandens Ret i saa Henseende.

§ 10. Et Medlem kan udelukkes af Foreningen ved en Generalforsamlings Beslutning med to Tredjedele af de afgivne Stemmer.

§ 11. Udtraadte Medlemmer har intet Krav paa Reservefonden eller andet af Foreningens Ejendom.

Styrelsen.

§ 12. Foreningens Styrelse dannes af et ulige Antal Medlemmer, saa stort, som det til de forskellige Tider maa anses fornødent for at varetage Foreningens Tarv, og disse maa bo saa spredte blandt Medlemmerne som muligt.[1] De vælges

[1] Styrelsesmedlemmernes Antal bør maaske indskrænkes til saa faa som mulig af den Grund, at Forseelser mod Næringsloven — der har vist sig at kunne ske uden Styrelsens Villie og Vidende — mærkværdig nok straffes med Bøder, hvis Størrelse staar i Forhold til Styrelsesmedlemmernes Antal. Der kunde i Stedet vælges et af flere Medlemmer bestaaende Repræsentantskab, der saa iblandt sig valgte 2 à 3 Styrelsesmedlemmer, men forøvrigt selv var virksomme medstyrende.

med Stemmeflerhed for to Aar, paa den første ordinære Generalforsamling hvert Aar, og den større og mindre Halvdel afgaar skiftevis, første Gang efter Lodtrækning. Ved samme Møde vælges to Revisorer og en Suppleant for det næste Regnskabsaar. De vælges for to Aar ad Gangen og afgaar skiftevis, første Gang ligeledes ved Lodtrækning. Styrelsen deltager ikke i Valg af Revisorer. Ethvert Medlem af Foreningen er pligtig at modtage det paa det faldende Valg. De fratrædende kan genvælges, men er ikke pligtige at modtage Valg før efter to Aars Forløb.

Indtræffer i Aarets Løb Afgang i Styrelsen, kan Pladsen lades ubesat, indtil Valg paa ordinær Generalforsamling kan foregaa.

Styrelsen vælger blandt sig en Formand (og Næstformand).

§ 13. Det er Styrelsens Opgave at drage Omsorg for, at Foreningens Virksomhed fremmes paa bedste Maade. Styrelsen tager Bestemmelse om Anvendelse af Foreningens Formue, besørger alle Indkøb og bestemmer Udsalgspriserne. Den udnævner og kan afskedige de Mænd, der skal besørge Foreningens Forretninger, bestemmer ved derom oprettet skriftlig Kontrakt deres Løn og Forpligtelser og fører Tilsyn med dem. Den paaser, at de i Brugsforeningerne sædvanlig brugte Bøger føres, at Regnskabet aflægges og revideres ordentligt, og at der kun indkøbes gode og uforfalskede Varer; den har Tilsyn med Varernes Opbevaring og Foreningens Ejendele.

§ 14. Det er ikke tilladt dem, der foretager Vareindkøbene, at modtage nogen Provision eller Gave (Returkommission) af Sælgerne, hverken paa direkte eller indirekte Maade, under nogen som helst Form. Overtrædelse heraf straffes med Afskedigelse og Udelukkelse af Foreningen.

§ 15. Styrelsen handler i Foreningens Navn og kan ved enstemmig Beslutning paadrage Foreningen Forpligtelser med samme Kraft og Virkning, som om Beslutning var tagen med Stemmeflerhed paa en Generalforsamling, dog med den i § 2 givne Indskrænkning. Dog staar den Generalforsamlingen til Regnskab for sine Handlinger.

§ 16. Formanden leder Forhandlingerne ved Styrelsesmøderne, og i Tilfælde af Stemmelighed gør hans Stemme Udslaget. Formanden repræsenterer Foreningen udadtil; Søgsmaal mod Foreningen vil være at rette mod ham paa Foreningens Vegne.

Generalforsamlingen.

§ 17. Styrelsen kan indvarsle til Møde, naar den finder det tjenligt at samles med Medlemmerne. Medlemsmøder skal ogsaa afholdes, naar mindst 20 Medlemmer forlanger det. To Gange aarlig holder Foreningen Hovedmøde, forud for hvilket det er Styrelsens Pligt at have Varebeholdningen opvejet og Foreningens Regnskab i fuldstændig Orden. Ved Generalforsamlingen vælger Forsamlingen en Ordstyrer og Styrelsen en Skriftfører.

§ 18. Flertallet af de tilstedeværende Medlemmer kan, med Undtagelse af de her i Lovene nævnte Tilfælde, fatte Beslutning.

§ 19. Den staaende Dagsorden ved Møderne er:

a. Meddelelse fra Styrelsen om dens tagne Beslutninger,
b. Det reviderede Regnskabs Fremlæggelse til Godkendelse,
c. Behandling af eventuelt fremkomne Klager,
d. Behandling af eventuelt fremkomne Forslag, og
e. Udbetaling af Medlemmernes Dividende.

§ 20. Forslag til Tillæg eller Forandringer i Foreningens Love, kan kun vedtages med mindst tre Fjerdedele af de forsamlede stemmeberettigedes Stemmer; dog udfodres der mindst fem Sjettedele af Stemmerne for at kunne disponere over Reservefonden eller Dele deraf. Saadanne Forslag skal meddeles til Styrelsen senest 14 Dage før Hovedmødet, og Medlemmerne maa af Styrelsen underrettes om, at de vil komme til Forhandling.

§ 21. Medlemsmøderne bekendtgøres for Medlemmerne mindst 14 Dage før deres Afholdelse.

Overskudets Anvendelse.

§ 22. Efter at alle Omkostningerne er dækkede, lægges af det overskydende Beløb 5 pCt. til Foreningens Reservefond samt afskrives 5 pCt. af Foreningens Gæld for Ejendom og Inventarium.[1] Resten af Overskudet udbetales Medlemmerne i Forhold til deres Køb i Foreningen i det paagældende Halvaar.

Almindelige Bestemmelser.

§ 23. *Foreningens Medlemmer er solidarisk ansvarlige for Foreningens Forpligtelser.*

§ 24. I Foreningens Forhandlingsprotokol skal indføres alle tagne Beslutninger ved Styrelsesmøderne og Generalforsamlingerne; Protokollen underskrives ved Styrelsesmøderne af de tilstedeværende Styrelsesmedlemmer og ved Generalforsamlingen af Ordstyreren og Skriftføreren.

§ 25. Styrelsen har Ret til at indmelde Foreningen i »Fællesforeningen af Danmarks Brugsforeninger«.

§ 26. Enhver, der har med Foreningens Penge eller Ejendom at gøre, stiller en saadan Sikkerhed, som Styrelsen finder fornøden.

§ 27. Ingen uden Medlemmer kan faa Varer udleverede i Foreningen.

§ 28. Enhver Varebestilling skal, for at være gyldig og forpligtende for Foreningen, underskrives af de til Underskrift berettigede Styrelsesmedlemmer eller andre dertil af Styrelsen beskikkede Personer.

§ 29. Indkøb og Uddeling af Varer sker udelukkende mod kontant Betaling.

§ 30. Foreningens Varer og Ejendom skal altid være brandforsikrede for den fulde Værdi.

§ 31. Det reviderede Regnskab fremlægges i Uddelingslokalet til Medlemmernes Eftersyn 14 Dage før Generalforsamlingens Afholdelse.

§ 32. Opstaar Uenighed om noget Foreningsanliggende, som ikke kan bilægges ved mindelig Forhandling, afgøres

[1] Eventuelt tillige nogle pCt. til Oplysningsfonden.

Sagen af tre ved et Møde af Foreningens Medlemmer blandt disse udnævnte Voldgiftsmænd, og den kan ikke forelægges Domstolene til Afgørelse. Dog skal Gældssager mellem Foreningen og dens Medlemmer behandles som Gældssager i Almindelighed, kun at Underretten for N. N. Herred er højeste Instans.

Foreningens Opløsning.

§ 33. Foreningen kan opløses, naar dette vedtages af to Tredjedele af de forsamlede stemmeberettigede ved to paa hinanden følgende Generalforsamlinger.

§ 34. Ved en eventuel Opløsning af Foreningen bliver, efter at al Gæld er betalt, og øvrige Foreningen paahvilende Forpligtelser er opfyldte, det mulige Overskud, deriblandt Reservefonden, at fordele blandt Medlemmerne i Forhold til deres Køb i Foreningen i de sidste 5 Aar.

Muligt Underskud vil derimod være at fordele ligeligt paa alle Medlemmer.

Angaaende Størrelsen af Medlemmernes Køb i det nævnte Tidsrum skal Foreningens Bøgers Udvisende, bekræftet af Revisorerne, være fuldgyldigt Bevis, og i Tilfælde af retslig Inddrivelse af et eventuelt Underskud hos Medlemmer gælder Bestemmelserne i Forordningen af 25. Januar 1828.

Saaledes vedtaget ved Generalforsamlingen i N. N., den .....18..

(Styrelsens Navne.)

Saafremt Foreningen tillige vil drive Sparekassevirksomhed tilføjes Lovene:

B.

§ 1. I Forbindelse med Brugsforeningen oprettes en Spare- og Laanekasse, hvori der kan indsættes større og mindre Summer, for saa vidt der er Anvendelse for saadanne, og hvoraf der, naar Pengebeholdning haves, kan udlaanes særlig til Foreningens trængende Medlemmer.

§ 2. Styrelsen bestemmer Renten af Ind- og Udlaan, samt Tidsfristen for Laanenes Tilbagebetaling.

§ 3. Ingen kan erholde Laan uden at medbringe Kavtionsbevis fra een vederhæftig Mand, dersom Beløbet ikke overstiger 20 Kr., men fra to vederhæftige Mænd, dersom Beløbet overstiger denne Sum. Beviset maa være godkendt af et Styrelsesmedlem. Styrelsesmedlemmer eller Uddeleren maa ikke kavtionere.

§ 4. Naar Pengebeholdningen tillader det, vil Indlaan som Regel kunne udbetales uden foregaaende Opsigelse, men Foreningen *kan* forlange tre Maaneders Opsigelse.

2. Foreningens Anmeldelse.

Naar en Brugsforening kun agter at uddele Varer til sine Medlemmer behøves intet Næringsbevis paa Handel. Det er da tilstrækkeligt at sende en Meddelelse til Øvrigheden (paa Landet Herredsfogden og i Byen Politimesteren) om Foreningens Oprettelse, hvilken Meddelelse maa ledsages af to Eksemplarer af Foreningens Love, samt Fortegnelse over Medlemmerne og Styrelsesmedlemmerne.

Foreningens Anmeldelse kan formuleres saaledes:

»Jeg skal herved ærbødigst meddele, at der ved et Møde i — — — den — — — besluttedes Oprettelsen af en Brugsforening under Benævnelse — — — Brugsforening, og at Virksomheden agtes begyndt senest den — — —.

Til Styrelsesmedlemmer valgtes følgende Mænd:

(Stilling) N. N. i By

— — — — — —

Undertegnede N. N. valgtes til Foreningens Formand.

Da det vedtoges, at der skal uddeles spirituøse Drikke (dog ikke Udskænkning) til Medlemmerne, udbedes Næringsadkomst hertil for Foreningen.

(Eller: Spirituøse Drikke vil foreløbig ikke blive Genstand for Uddeling.)

Vedlagt følger to Eksemplarer af Foreningens Love samt en Fortegnelse over Medlemmerne.

N. N. . . . . 18 .

Ærbødigst

N. N.,
Formand.

Til N. N. Herredskontor
i N. N.

3. Foreningernes Uddelingsret.

Brugsforeninger, der kun agter at uddele Varer til Medlemmerne, har, uden at være pligtige til at løse Næringsadkomst paa Handel, Ret til at uddele Varer af enhver Art til deres Medlemmer, dog *formentlig* med Undtagelse af de Medicinalvarer, paa hvis Salg Apothekerne har Eneret, samt spirituøse Drikke. Men vil Foreningen tillige uddele spirituøse Drikke til sine Medlemmer, skal den hertil forskaffe en særlig Bevilling. Denne faas i Købstæderne uden Betaling, men betales paa Landet med 200 Kr. foruden Stempelpapir. Der skal desuden svares en aarlig Brændevinsafgift, af Størrelse som den betales i den paagældende Egn.

En saadan Bevilling *kan* ikke nægtes nogen Brugsforening, ligegyldigt om Foreningen ligger indenfor eller udenfor Købstadens Læbælte, *men den giver ikke Ret til Salg af Spirituosa til Ikke-Medlemmer* for de Foreninger, der ikke har Næringsadkomst til anden Handel.

Bajersk Øl henregnes ikke under Betegnelsen »Spirituosa« og kan altsaa frit uddeles i Foreningerne.

Virkelige Druevine henhøre ikke under Betegnelsen »Spirituosa«, men i Følge faldne Retskendelser kan destillerede Vine, f. Eks. den saakaldte »Kirsebærvin«, »Gammel fransk Vin« og »Muskatvin« blive henregnede til Spirituosa.

4. Brugsforeningen som Næringsdrivende.

Dersom en Forening, der har sit Udsalgssted udenfor Købstadens Læbælte, agter at sælge Varer ogsaa til Ikke-Medlemmer, har den at løse Næringsbevis paa Detailhandel, der koster 100 Kr. foruden Stempelpapir 24 Kr.

I Henhold til Indenrigsministerens Skrivelse af 26. Januar 1897, er Brugsforeninger dog ikke forpligtede til at løse Næringsbevis som Aktieselskab eller indrette sig efter de foreskrevne Regler for et saadant. Et saadant Næringsbevis kan fordres udstedt til *Brugsforeningen* som saadan, og det bør ikke lyde paa en eller flere enkelte Personer af Styrelsen eller paa Uddeleren; da Foreningen i saa Tilfælde er pligtig at løse nyt Næringsbevis, naar der henholdsvis skiftes Styrelse eller Uddeler.

Hvis vedkommende Øvrighed — hvad ofte er sket — vægrer sig ved at udstede et saadant Næringsbevis, behøves der blot at henvises til den nævnte Ministerskrivelse, og man vil da efterkomme Foreningens Forlangende.

(Saa godt som alle engelske Brugsforeninger uddeler, efter Rochdaleforeningens Eksempel, ogsaa Varer til Ikke-Medlemmer og giver som Regel ogsaa disse en vis Andel i Udbyttet, f. Eks. halv Dividende mod Medlemmerne. Man mener, at at denne Bestemmelse har bidraget ikke uvæsentligt til Brugsforeningernes store Udvikling i England. Brugsforeningerne her i Danmark, som virker efter dette Princip, ser man jo bliver benævnte som »uegentlige« Brugsforeninger — altsaa medregnes ikke til disse — hvorimod de i England betragtes som de mest ideelle.)

Brugsforeninger i Købstæderne, som løser Næringsbevis paa Handel, er pligtig at anskaffe stemplede og avtoriserede Hanbøger, hvilken Forpligtelse dog ikke gælder Brugsforeninger paa Landet.

5. Driftskapitalen.

Tilvejebringelse af Driftskapital vil næppe falde nogen Forening vanskeligt, da en Brugsforening maa anses for at yde

særlig god Sikkerhed for sine Forpligtelser paa Grund af Medlemmernes solidariske Ansvarlighed. Kan der ikke opdrives privat Laan, vil man sikkert ikke gaa forgæves om Laan i nogen Bank eller Sparekasse.

Driftskapitalen bør være tilstrækkelig stor og hellere for stor end for lille, saa at Forretningsføreren ingen Sinde kommer i Fristelse til at købe Varer paa Kredit, hvilket sædvanlig vil være forbundet med Tab. Naar der er givet Styrelsen Ret til at optage Driftslaan af indtil 25 Kr. for hvert Medlem, vil den antagelig være i Stand til at rejse den tilstrækkelige Driftskapital. Til Betryggelse for Foreningen i mere end een Henseende bør det være Forretningsføreren strængt forbudt at gøre Indkøb paa Kredit, ikke blot af den Grund, at Varerne da maa betales dyrere, men ogsaa fordi Forretningsføreren, dersom han har Ret til at købe Varer paa Kredit, derved kan gøre Bestemmelsen i § 2 betydningsløs *og paadrage Medlemmerne ubegrænsede Forpligtelser, der ikke kan kontrolleres.* Belært af dyrekøbt Erfaring har derfor ogsaa enkelte Foreninger indsat den Bestemmelse i deres Love samtidig med at have indført Forbudsbestemmelse mod Køb paa Kredit, at Foreningens Medlemmer kun hæfter for Betaling af Gæld til Fællesforeningen. Gælden til Fællesforeningen kan nemlig kontrolleres, da Kontoret en Gang maanedlig sender Opgørelse af Mellemværende til alle Brugsforeningerne. Og disse Bestemmelser er tagne til Efterligning i en stor Del nyoprettede Foreninger.

6. Medlemmernes Indskud.

Medlemmernes Indskud bør ikke sættes saa højt, at Hensynet dertil skal afholde nogen fra at melde sig ind i Foreningen. Det er fejlagtigt, naar nogen mener, at Landets Love paabyder Indskud af Medlemmerne, for at Foreningen kan anses for lovlig; Lovene kræver i saa Henseende kun Medlemmernes solidariske Ansvarlighed for samtlige Foreningens Forpligtelser.

At Medlemmerne, som det undertiden er Tilfældet i enkelte Foreninger, indbetaler det fastsatte Medlemsbidrag med smaa ugentlige Afdrag er næppe praktisk; mere praktisk vilde det saa være — naar Medlemmerne ikke straks kan afse hele Bidraget — efterhaanden at afskrive det resterende med Dividenden. Medlemsbidragene bør tilfalde Foreningens Reservefond og ikke tilbagebetales Medlemmerne ved eventuel Udtrædelse, dersom disse Bidrag skal tjene til andet end at forvolde Regnskabsføreren Ulejlighed.

7. Medlemmernes solidariske Ansvarlighed.

At Medlemmerne er »solidarisk« ansvarlige, betyder, at de een for alle og alle for een er ansvarlige for Foreningens Forpligtelser, saaledes at Kreditorerne er berettigede til at fordre af det enkelte Medlem, og ethvert af Foreningens Medlemmer er forpligtet til, eventuelt at betale hele det forpligtede Beløb. Nævnes der i Lovene, at Medlemmerne er »subsidiært« solidarisk ansvarlige, kan det enkelte Medlem dog kun tilpligtes at betale den hele Gæld, naar og for saa vidt som de øvrige Medlemmer har vist sig ude af Stand til at betale deres Del.

Det solidariske Ansvar kan som Regel ikke blive farligt for Medlemmerne, naar den kontante Betaling ved Køb og Uddeling fastholdes, og da frem for alt fastholdes ved Køb.

Men for at Indkøbene altid kan ske mod kontant Betaling er det jo nødvendigt, at der haves en fuldt tilstrækkelig Driftskapital. Ansvaret for det faste men begrænsede og kontrollerede Laan, er dog — som før paavist — uden Sammenligning betydelig mindre resikabelt, end Ansvaret for den ubegrænsede og ukontrollerede Varegæld.

Hvor det solidariske Ansvar er bleven gjort gældende i Retten — det er heldigvis kun sket i ganske enkelte Foreninger — har det saa godt som altid havt sin Grund i Foreningernes udstrakte Brug af Krediten.

Men naar den kontante Betaling overholdes, og man ellers har sørget for at vælge en paalidelig Forretningsfører, paa-

drager den solidariske Ansvarlighed ikke Medlemmerne nogen nævneværdig Risiko.

Hvor Foreninger — uden for Købstæderne eller i selve Købstæderne — løser Næringsadkomst til Handel, er det ikke nødvendigt for at være i Overensstemmelse med Landets Love at indsætte Bestemmelsen om Medlemmernes sodariske Ansvarlighed i Foreningens Love, men man har da Lov til at indrette Foreningen med *begrænset* Ansvarlighed. Størrelsen af de enkelte Medlemmers Ansvar maa dog i dette Tilfælde nøjagtigt og utvetydigt nævnes i Lovene.

Jeg vil imidlertid meget anbefale, at Foreningerne ogsaa da fastholder den solidariske Ansvarlighed og anfører Bestemmelsen herom i deres Love; thi med Afskaffelsen af det solidariske Ansvar vil Foreningerne miste de Betingelser, de fortrinsvis har fremfor de Handlende til at gøre billigste Indkøb. Overfor de solidarisk ansvarlige Foreninger behøver Sælgerne nemlig ikke foruden en passende Avance tillige at beregne sig et Vederlag for eventuelt Tab ved at give Foreningerne Kredit, hvad de selvfølgelig maa gøre over for Forretninger, hvor man ikke al Tid er sikker paa Betalingen. Den begrænsede Ansvarlighed i Foreningerne vil tillige staa som en Hindring for Sammenslutning om Fællesindkøb. En Betingelse for, at en Fællesindkøbsforening kan være i Stand til at knytte gode Handelsforbindelser og at kunne gøre de billigste Indkøb, er, at Udsigten til Tab hos Foreningerne er udelukket. Det er min Overbevisning, at de Fordele, det solidariske Ansvar byder Brugsforeningernes Medlemmer, fuldt opvejer Risikoen derved.

I det hele taget staar den begrænsede Ansvarlighed i Handelsvirksomhed for mig som i højeste Grad usund og som noget, der ikke burde være tilladt i Følge Landets Love. Jeg kan ikke se, at Retten til at danne Forretninger paa dette Grundlag, kan gavne den *solide* Handel i nogen større Grad, derimod skaber den en vid Tumleplads for letsindige Handelsforetagender og Bedragerier.

8. Ansættelsen af Varepriserne.

Overalt i andre Lande, hvor Brugsforeningerne har vundet Udbredelse, ligesom til Dels ogsaa her i Landet har man gjort den Erfaring, at den eneste rette Metode for Ansættelsen af Varernes Udsalgspriser er at rette disse efter de almindelige gængse Priser paa Omegnens Handelspladser og efter hver Opgørelse at uddele det vundne Overskud til Medlemmerne i Forhold til deres Køb. At uddele Varerne til Indkøbsprisen med procentvis Tillæg af kalkulerede Omkostninger anses af de allerfleste erfarne Foreningsfolk som i høj Grad forkasteligt, og man ser da ogsaa, at dette System mere og mere forlades.

At udvikle alle Grundene for at rette Foreningens Varepriser efter Dagspriserne vil her være for vidtløftigt, jeg skal derfor nøjes med at anføre nogle og forøvrigt henvise til den Forhandling, der er ført om dette Spørgsmaal i »Maanedsbladet for jydske Brugsforeninger«, Nr. 36, 41, 42, 67 og 70.

I og for sig kan det jo være Medlemmerne ligegyldigt, hvorledes Varepriserne ansættes, da Varerne bliver dem lige dyre eller lige billige, men det vil sikkert være mange Medlemmer til Gavn, at de umærkelig gennem Dividenden kan opspare en lille samlet Sum, som de altid vil kunne faa god Anvendelse for.

Følgerne af, at Brugsforeningerne ansætter lavere Priser end de omboende Handlende, bliver, at disse retter deres Priser efter Brugsforeningernes, og derved vil det komme til at se ud for Medlemmerne, som om Brugsforeningen ingen Nytte gjorde, naar Priserne i Foreningen og hos de Handlende er ens, og derved vil Tilslutningen hæmmes. At de Handlendes Prisnedsættelser til Dels vil komme til at gaa ud over Kvaliteten, siger sig selv, og man gør derfor Omegnens Beboere, som ikke er Medlemmer af Brugsforeningen en tvivlsom Tjeneste ved at skaffe dem Del i de billige Priser, og man vil gavne dem bedst ved at byde dem Fordelene *i* Brugsforeningen og ikke *udenfor*. — Det vilde jo ogsaa være

urigtigt at uddele Kryderier eller andre Smaaartikler med en lignende Avance, som der lægges paa Kaffe og Sukker, da Uddelingsomkostningerne og Svindet paa disse Smaating er mange Gange saa stort som paa de grovere Varer; og skal Omkostninger paa Smaatingene paalignes Kaffe og Sukker, saa vil disse Varer blive dyrere i Brugsforeningerne end hos Købmændene, der nemlig sælger de gangbare Varer mod en lille Avance og tager Revanche paa de mindre gangbare Varer. Desuden kan man ikke forud vide, hvor store Omkostninger, der vil løbe paa Varerne inden Salget; ligger der f. Eks. Varer usolgte et Aar, maa jo Renterne 4—5 pCt. lægges til. Maaske Varer forringes eller falder i Pris, saa de maa uddeles med Tab. Alle saadanne Eventualiteter maa nødvendig tages i Betragtning, om man ikke vil udsætte sig for at komme til at staa med en ikke beregnet Underballance ved Opgørelsen.

9. Uddelingslokalet.

Ved Valget af Lokaler bør der ikke saa meget tages Hensyn til en billig Leje som til en bekvem Beliggenhed og passende Rum. Det er af Vigtighed, at Lokalerne er tætte og tørre, og at der findes kølige Rum til Opbevaring af de Varer, der ikke taaler Varme, som Vin, Øl, Smør, Fedt, Margarine, Fedevarer, Melvarer, Cikorie m. m. Der bør helst findes en tør Kælder, eller i det mindste et Rum med Cementgulv, hvor Vinduerne vender mod Nord. Dersom man lejer Lokaler, bør man sikre sig at besidde disse i en længere Aarrække, da Flytning ikke blot volder stort Besvær og Bryderi, men ogsaa Tab. Allerhelst bør dog Foreningen selv eje Lokale, hensigtsmæssigt indrettet til sit Brug.

10. Uddeleren.

En af de allervigtigste Betingelser for en Brugsforenings Trivsel er, at den faar en dygtig og paalidelig Uddeler, og helst en, der har Forstaaelse af og Sympathi for den Sag, for hvilken han skal virke.

Naturligvis vilde det være heldigst, om Vedkommende var oplært ved Handel; men dette er dog langtfra saa nødvendigt, især hvis man gør Indkøbene gennem Fælleskontoret, som dette, at han er i Besiddelse af de først nævnte Kvalifikationer. Selvfølgeligt er det rent forkert ved Valget af Uddeler, at sætte Lønspørgsmaalet som Nr. 1, saaledes, at man antager den, der vil gaa for den laveste Løn. Hvor man gaar efter dette Princip, vil Foreningen være dødsdømt; der er intet, der hævner sig mere, end at give Uddeleren Sulteløn; han bør tværtimod stilles saaledes, at han kan virke med Glæde i sin Gerning, og saaledes at han ikke skal nødes til at søge sig Bifortjeneste ved anden Virksomhed, hvad uundgaaelig vil gaa ud over hans Virksomhed i Foreningens Tjeneste. Ikke at tale om hvor uforsvarligt det vilde være at friste Uddeleren til at tilvende sig ulovlige Fordele ved Uddelingen, for at han kan bestaa derved. Om der skal gives Uddeleren en, to eller flere Procent mere i Løn, spiller en saare underordnet Rolle mod dette, at der haves en Uddeler, man ellers i alle Maader er vel tjent med. En saadan Uddeler kan indvinde Fordele for Foreningen, der langt overvejer de Procent, han faar mere i Løn, end hvad en mindre dygtig Uddeler vil arbejde for.

Der er fra Handelsstandens Side rettet den Beskyldning mod Brugsforeningerne, at de »klæder deres Uddelere af«. Jeg mener ganske vist, at denne Beskyldning er ugrundet for de fleste Brugsforeningers Vedkommende, men den er det næppe for alles, og der haves desværre Eksempler paa, at der er Foreninger, der har udbudt Uddelerpladsen ved Licitation, og der fortælles, at man i en navngiven Forening fik en Uddeler til en Løn af 2 pCt. af Omsætningen. Det er dog mere end tvivlsomt, at denne Besparelse virkelig har bragt vedkommende Brugsforening nogen Fordel, men der er Grund til at tro, at det modsatte har været Tilfældet. Brugsforeningernes Medlemmer har ikke mindst Grund til at hævde Princippet: »en Arbejder er sin Løn værd,« og de, der slutter sig sammen i Arbejdet for Opnaaelsen af forbedrede økonomiske Kaar, bør mindst af alle udbytte de Arbejdere, de

benytter til at fremme dette Formaal. Og fra en anden Side set vil saadant tillige være en Uret, der begaas mod de Handlende, der selvfølgelig ikke vil kunne staa sig i en saa unaturlig Konkurrence. Og om det end ikke er Brugsforeningernes særlige Opgave at tage sig af de Handlendes Interesser, har de dog ej heller Lov til at træde deres Ret for nær.[1]

Uddeleren bør helst lønnes procentvis af Omsætningen; derved kommer hans Løn til at staa i Forhold til hans Arbejde, og hans Interesser knyttes derved sammen med Medlemmernes, thi derved, at han søger, saa godt det er ham muligt, at tilfredsstille disse, forøges Tilslutningen og Omsætningen og dermed hans Løn.

Godtgørelsen til Uddeleren for Varernes Svind bør ligeledes sættes procentvis af Omsætningen. Hverken Foreningen eller Uddeleren kan være tjente med, at Svindet regnes efter dets Udvisende ved Opgørelsen, thi dels kan Rigtigheden af dette Udvisende ikke kontrolleres, dels kan noget deraf hidrøre fra Upaapassenhed eller Forsømmelighed fra Uddelerens Side, som han ikke bør have erstattet, og dels kan det hidrøre fra, at Uddeleren selv kan have brugt af Kasse- eller Varebeholdningen og forglemt at notere det. Og enhver ærekær Uddeler vil sikkert bede sig fritaget for en Ordning, der kunde give Anledning til at tro, at han har taget sig For-

[1] Det er nemlig urigtigt, naar Brugsforeningerne bliver beskyldte for at have til Hensigt at ødelægge eller udrydde Handelsstanden; og det kan de ejheller, de kan kun virke nivellerende paa det unormale Forhold, der hidtil almindelig har været mellem de Handlendes og største Delen af Kundernes Erhvervsforhold. De Handlende kan godt eksistere ved Siden af Brugsforeningerne, naar de kan og vil nøjes med en Avance, der svarer til det Vederlag, Foreningerne yder deres Uddelere og Forretningsførere, for saa vidt der da gives disse et Vederlag, hvorved de kan ernære sig ordentligt.

Men naar Brugsforeningerne ikke bereder de Handlende nogen unaturlig Konkurrence, da gør de ikke disse nogen Uret, selv om de bidrager til at formindske Detaillisternes Antal; tværtimod tilvejebringer de derved sundere Samfundsforhold, ogsaa i Handelsstanden, idet de bidrager til, at de overflødige Handlende gaar over til mere produktiv og nyttebringende Virksomhed.

dele, som ikke tilkom ham. Naar derimod Erstatningen for Svind gives procentvis, kan Varebogen nøjagtig udvise, hvad Uddeleren *skal* tilsvare, og det kommer da ikke Foreningen til Skade, hvorledes end Uddeleren har disponeret over Varerne, enten der er gaaet noget til Grunde ved Forsømmelse, om Uddeleren selv har brugt af Varerne eller maaske foræret bort deraf; thi han vil komme til at tilsvare alt — for saa vidt han er i Stand dertil eller har stillet den fornødne Sikkerhed. Og ejheller er der lagt nogen Fristelse for Uddelerens Fod, som han kan falde over.

De i 1893 af Fælleskontoret indsamlede statistiske Meddelelser fra de jydske Brugsforeninger viser, at Gennemsnitslønnen i Foreningerne har været 4 pCt. af Brutto-Omsætningen, og at Vederlaget for Svind gennemsnitlig var 1½ pCt. Og det er vist det mindste Vederlag, der bør gives Uddeleren, særlig i nærværende Tid, da Priserne for de Varer, der udgør Hovedmængden af Omsætningen, er saa lave, at der skal gøres et langt betydeligere Arbejde for det samme Vederlag, end da Varerne var i højere Pris. Eksempelvis skal nævnes, at for en Snes Aar siden, da et Pund Sirup kostede 28 Øre, fik Uddeleren sædvanlig 1 à 1½ Øre for Uddelingen af 1 Pd. Sirup, hvorimod han nu, da Prisen er gaaet ned til en Tredjedel, kun faar højst ½ Øre, skønt Arbejdet er det samme. Og det samme gælder, om ikke i saa høj Grad som for Siruppens Vedkommende, for de fleste andre Hovedvarer. Det kan jo siges: »Ja, faar Uddeleren en lille Løn paa Grund af Varernes lave Pris, saa er hans Udgifter af samme Grund tillige mindre.« Det behøves dog vist ikke nærmere at paavises, at Uddelerens Tab paa Grund af de lave Priser langtfra opvejes af de Fordele, han ogsaa har derved.

Hvor Uddeleren selv anskaffer Lokaler og Inventar, ydes Vederlaget herfor ligeledes ofte procentvis af Omsætningen, f. Eks. med 1 pCt.

Ofte bliver tillige Varekørslen overdraget til Uddeleren mod visse Procent af Omsætningen; det er imidlertid urigtigt, thi derved skabes der en Fristelse for Uddeleren, enten til

at købe Varerne fra den nærmeste Plads — der ikke altid er identisk med den billigste Kilde, eller til fortrinsvis at favorisere de Leverandører, der vil levere Varerne frit tilkørte. Jeg nævner særlig dette, fordi det er mig bekendt, at i en bestemt Egn i Jylland, hvor et større Antal Foreninger har den uheldige Bestemmelse om Fragtgodtgørelsen procentvis af Omsætningen, er det *paa Grund heraf* almindeligt, at Varetilbudene fra visse Handelshuse ledsages af Tilbud om at levere Varerne frit paa Pladsen. Selvfølgelig er Kørselsomkostningerne beregnede i Priserne.

Endvidere kan det være uheldigt, som Ordningen er i adskillige Foreninger, nemlig at Uddeleren som en Del af Vederlaget for sit Arbejde skal have den Emballage, der ikke bliver Foreningen beregnet til Pris, thi derved kan Uddeleren fristes til fortrinsvis at købe de Varer, der er emballerede i den mest værdifulde Emballage. Men det er nemlig det uheldige, at disse Varer som Regel er de dyreste, da Emballagens Værdi naturligvis indeholdes i Varens Pris. Desuden udbydes mange Varer til forskellig Pris, *med* eller *uden* Emballage; dette gjaldt f. Eks. tidligere om Petroleum, der solgtes en Øre pr. Pund billigere »eksklusive« end »inklusive« Emballage. Lignende er Tilfældet med Margarine. Jeg raader derfor til: giv hellere Uddeleren 1 pCt. mere i Løn og tilfør ham al Emballagens Værdi i Varebogen.

Jeg advarer ikke mod de nævnte Bestemmelser, der indeholder Fristelse for Uddeleren til at tilvende sig uret Fordel, fordi jeg mener, at ret mange af disse vil falde derfor, men fordi jeg mener, at man i det hele taget saa vidt muligt bør undgaa at lede nogen i Fristelse, og jo mindre Uddelerne er udsatte for Mistanke om, at de tilvende sig utilbørlige Fordele, desto bedre for alle Parter.

Der bør sørges for, at Uddeleren stiller betryggende Sikkerhed for det ham anbetroede. Saadan Sikkerhed kan stilles, enten ved kontante Indskud i Foreningen (men for at denne Sikkerhedsstillelse i alle Tilfælde kan have nogen Værdi maa det *udtrykkelig* nævnes i det Dokument, der herom oprettes, at Summen er stillet som Sikkerhed for Betaling af

de Uddeleren betroede Varer), — eller ogsaa kan Sikkerheden stilles som Kavtion af vederhæftige Mænd; helst af flere. Der bør endvidere oprettes en Kontrakt med Uddeleren angaaende det Arbejde, han skal udføre, og det Vederlag, han skal have derfor, f. Eks. saalydende:

11. Formular til Kontrakt med Uddeleren.

Stp. Kr. 1,00.

Kontrakt.

Underskrevne Formand for N. N. Brugsforening opretter herved paa Foreningens Vegne følgende Kontrakt med N. N., der er antaget som Foreningens Uddeler:

1) For Uddelingen samt Vederlag for Svind og andet Tab Husleje, Leje af Inventar, Brændsel og Belysning giver N. N. Brugsforening for de almindelige Handelsvarer 6 pCt., for Markfrø 4½ pCt. og for Foderstoffer og Kunstgødning 2 pCt. af Bruttoomsætningen.

Uddeleren forpligter sig som følger:

2) Han skal holde sig Foreningens Love og den ham af Bestyrelsen meddelte Arbejdsplan efterrettelig.
3) Han skal sørge for Renlighed og Orden i Lokalerne og for at holde de ham betroede Varer vel konserverede og i god og smuk Orden.
4) Tab paa Grund af manglende Konservering af Varerne skal han selv bære.
5) Han maa kun udlevere Varer til Foreningens Medlemmer.
6) Han skal nøjagtig rette sig efter de af Styrelsen eller Forretningsføreren fastsatte Udsalgspriser.
7) Han maa ikke uden Styrelsens Tilladelse forhandle nogen som helst Vare for egen Regning; dog skal det indtil videre være ham tilladt for egen Regning at opkøbe og forhandle Landmandsprodukter: Smør, Æg, Huder og Skind. Dog bestemmer Styrelsen, hvor stor Avance han maa beregne sig for disse Varer.

8) Han maa ikke selv, uden dertil af Styrelsen modtaget Bemyndigelse, rekvirere Varer til Foreningen, hvortil Forretningsføreren er eneberettiget.

9) Han er pligtig selv at paase, at de modtagne Varers Vægt stemmer med Regningen, og straks at meddele Forretningsføreren mulige Uoverensstemmelser i Vægten. Ligeledes skal han give Forretningsføreren Meddelelse om mulige Mangler ved Varernes Kvalitet.

10) Han skal føre et nøjagtigt Kasseregnskab efter Forretningsførerens Anvisning og skal aflevere Kassebeholdningen, saa ofte denne kræver det.

11) Han maa ikke udlevere nogen som helst spirituøse Drikkevarer — derunder indbefattet Bajerskøl — til Nydelse paa Stedet eller med Tilladelse til at gaa udenfor og nyde det.

12) Han skal tilsvare de modtagne Varer til den i Varebogen indførte Udsalgspris, og mulige Tab ved at give Medlemmerne Kredit skal han selv bære, ligesom han ved de halvaarlige Opgørelser skal have alt Foreningens Tilgodehavende for Varer hos Medlemmerne indkasseret eller selv udlægge det manglende.

13) Han er pligtig at melde til Forretningsføreren, naar en Vare er ved at slippe op, saa vidt muligt saa betids at ny Forsyning kan faas, inden den gamle er opgaaet.

14) Han skal til enhver Tid være villig til at underkaste sig Styrelsens og Forretningsførerens Kontrol.

15) Skulde der blive ikendt Foreningen nogen Bøde for Overtrædelse af Næringsloven paa Grund af Uddelerens eller hans Medhjælpers Forseelse, skal han selv være pligtig at udrede saadan Bøde.

16) Uddelingslokalet skal om Sommeren være aabent fra Kl. ( ) Morgen til ( ) Aften og om Vinteren fra Kl. ( ) Morgen til ( ) Aften. Om Søndagen skal Udsalget lukkes Kl. 9 Form.

17) For det Tilfælde, at der ved Opgørelse af Kasse- og Varebeholdning skulde forefindes Mangler, giver jeg, N. N. (Uddeleren), Foreningen betryggende Sikkerhed for mindst 3,000 Kr. (Tre Tusinde Kroner).

18) Brud paa denne Kontrakt fra Uddelerens Side berettiger til hans øjeblikkelige Afskedigelse, hvilket i andre Tilfælde kræver et vidnefast Varsel af et halvt Aar fra begge Sider.

Jeg underskrevne N. N. (Uddeleren) erklærer herved at have forpligtet mig til Opfyldelsen af ovenstaaende Betingelser.

Med Hensyn til det stemplede Papirs Beregning bemærkes, at Uddelerens Løn næppe vil overstige 1,000 Kr. aarlig.

N. N., den .... 18 .

Paa Styrelsens Vegne:

N. N.
Uddeler.

N. N.
Formand.

Til Vitterlighed:

N. N.

N. N.

12. Formular til Uddelerens Kavtionsbevis.

Stempel Tarif Nr. 22. **Takst Kr. 5,00.**

Kavtion.

Vi underskrevne N. N. og N. N. indestaar herved En for Alle og Alle for En som Kavtionister og Selvskyldnere for Uddeler N. N. for Betaling af de ham af N. N. Brugsforening til Uddeling betroede Varer indtil et Beløb af 3,000 Kr. — er Tre Tusinde Kroner. Denne vor Selvskyldnerkavtionsforpligtelse er forbindende for os, uanset om der maatte blive givet Henstand med Betalingen uden vort Vidende.

Enhver af os er berettiget til at opsige vor Selvskyldnerkavtionsforpligtelse med et Aars Varsel til en 11. Juni eller 11. Desember Termin, men er i saa Fald Foreningen berettiget til at kræve et muligt Underskud hos Uddeleren betalt med et Fjerdingaars Varsel til en 11. Juni eller 11. Desember Termin og kan efter Forløbet af den Tid forfølge Fordringen over for os eller de af os, Foreningens Styrelse ønsker at holde sig til. Den eller de, som i saa Fald maatte betale Fordringen, har selvfølgelig Regreskrav over for os øvrige, ogsaa over for dem af os, der maatte have opsagt vor

Kavtionsforpligtelse, uanset at Opsigelsesfristen er udløben. Samtykker Foreningen i, at en eller flere af os udtræder som Kavtionister, er de tiloversblevne af os vedblivende forpligtede som Selvskyldnerkavtionister in solidum og lige saa sammen med de Selvskyldnerkavtionister som med Foreningens Samtykke eventuelt maatte indtræde i Stedet for den eller de Udtraadte. — I saa Fald frafalder vi vort Regreskrav over for de af vore Medkavtionister, som udtræder, dog først naar Opsigelsesfristen for disses Vedkommende er udløben.

I Tilfælde af Søgsmaal er saavel Selvskyldnerkavtionisterne som Foreningen underkastet den hurtige Retsforfølgning efter Forordningen 25. Januar 1828.

N. N., den .... 18 .

N. N. N. N. N. N.

Til Vitterlighed!

N. N. N. N.

13. Regler for Uddeleren.

1) Køberne ekspederes hurtigst muligt, og i den Orden, hvori de er komne, med mindre en først ankommen giver Tilladelse til, at en anden ekspederes først.
2) Uddeleren skal være renlig og ordentlig paaklædt og maa iagttage den største Renlighed med Varerne ved Ekspeditionen og navnlig ikke tage paa spiselige Varer med Fingrene. Der maa findes Vaskerekvisiter anbragte paa et passende Sted i Lokalet, for at Uddeleren kan vaske sine Hænder, hver Gang han har taget paa Varer, der tilsmudse.
3) Naar Børn sendes efter Varer, skal Uddeleren nøje paase, at Barnet faar alle de rekvirerede Varer med og omhyggeligt nedpakkede, saa de ikke kan tage Skade under Hjembringelsen. Er ingen Kontrabog medfulgt, hvori de købte Varer kan indføres, medgives der Barnet en spe-

sificeret Regning, og skal det paases, at Penge, der gives Barnet tilbage, bliver vel forvarede, saa de ikke kan tabes. Der maa sørges for, dersom Barnet kommer i Udsalget nær mod Aften, at faa det ekspederet, saa at det saa vidt muligt kan naa hjem, inden det bliver mørkt; og i saadant Tilfælde maa Børnene ekspederes før de voksne, selv om de er komne sidst.

Med Hensyn til Varernes Konservering bemærkes:

4) At Varer, der ikke taaler Fugt, som Kaffe, Mel, Stivelse, Tobak, Cigarer, Chokolade, Tændstikker o. s. v. opbevares paa tørre Steder; Tobak og Cigarer om Vinteren i Varmen. Cigarer fordrer særlig tørt Opbevaringssted og bør helst opbevares i Uddelerens private Værelser.
5) Varer som: Smør, Fedt, Margarine, salt Kød, Sild m. m. bør opbevares paa kølige Steder, hvor Solen ikke kan komme. Vin og Øl maa ligeledes opbevares paa kølige Steder. Vin og Seltservand bør ligge ned, men Flasker med Øl staa oprejst.
6) Ost, der er skaaret af, hindres i at fortørres ved at omvikles med et vaadt, rent Klæde, eller ved at bevares under Glas.
7) Pølse bør ophænges i Butiken. Saa snart de viser Tegn paa Skimmel, bør de indgnides med Talg.
8) Kryderier, særlig stødte, maa opbevares i Glas eller Blikdaaser.
9) Der maa findes Lækbøtter under anstukne Tønder og Ankere. Spildt Olje eller Tran i Lækbøtterne hældes i Tranankerne.
10) Før Flaskerne benyttes til Aftapning — ogsaa dem, Kunderne medbringer til Fyldning — maa de holdes op for Lyset samt lugtes til, for at forvisses om, at de er rene.
11) Cikorie maa opbevares paa et køligt og fugtigt Sted.
12) Klipfisk skærmes mod Fugtighed og da snarlig Bedærvelse ved at nedpakkes i tørt Halm i en Kasse.
13) Ilde og stærkt lugtende Varer maa ikke opbevares i samme Rum som andre Varer, da disse kan faa Lugt og Smag

deraf. Der maa tillige passes nøje paa, at disse Varer er adskilte under Transporten.

14) Uddeleren skal enten hver Morgen eller Aften have alle Skufferne i Butiken fyldte med Varer, saaledes at Tiden ikke spildes og Ekspeditionen ikke forsinkes ved, at der skal løbes i Kælder og Pakhus efter Varerne, naar Køberne indfinder sig. Ligeledes bør der findes Afvejninger i den almindeligt forlangte Vægt af de gangbare Varer, der kan taale at staa afvejede, som: Kaffe, Kandis, Puddersukker, Ris, Rismel, Kartoffelmel, The og Kryderier m. m. Dog maa der ikke afvejes for meget ad Gangen, at ikke Varerne skal tabe i Vægt eller Kvalitet.

15) Petroleum bør haves aftappet paa Flasker, vel proppede, at den ikke skal tabe i Kvalitet, og Flaskerne bør være godt aftørrede, at ikke andre Varer skal tage Skade ved Berøring med disse.

16) Rummene til Indpakningspapir maa ligeledes være fyldte hver Morgen, og Poser af alle Størrelser være ophængte paa deres Plads.

17) Før Manufakturvarer lægges frem paa Disken, maa denne være omhyggelig aftørret, at Varerne ikke tilsmudses. Tøjet maa al Tid sammenlægges glat i de gamle Folder, at det ikke krølles. Manufakturvarerne i Reolerne maa hver Morgen afstøves let med en ren Støvekost. Disse Varer maa i det hele taget bevares vel for Støv, Fugtighed og Sol. De taaler ikke godt at være i Rum sammen med vaade Varer.

18) Bolschedaaser maa være forsynede med tætte Laag og maa være aabne saa kort Tid som mulig, naar der tages af dem, da Bolscherne ellers hurtig tager Luft og klumpes sammen.

19) Det bør ikke tillades Køberne at nedpakke af Varerne, før Ekspeditionen er tilendebragt, og man har overbevist sig om, at Antallet af Delene stemmer med, hvad der er indført i Bogen. Ekspeditionen foregaar lettest, naar de forlangte Varer er indførte i Bogen, før Ekspeditionen paabegyndes.

20) Der skal findes en Prisliste ophængt i Lokalet, saaledes at Medlemmerne kan kontrollere, at de rette Priser noteres. Naar en Prisforandring finder Sted, maa Prislisten straks rettes.

14. Forretningsføreren.

Uddeleren bør ikke tillige være Regnskabsfører. Til denne Bestilling maa der nødvendig antages en i Regnskabsføring øvet og dygtig Mand. Hvor der findes en dygtig Uddeler, som der haves fuld Tillid til, og som har stillet god Sikkerhed, kan denne dog gerne være Kasserer, ligesom det kan betroes ham at gøre Indkøbene. Regnskabsførerne lønnes i Reglen med ½ à 1 pCt. af Omsætningen, i Forhold til deres Arbejde. Skal Regnskabsføreren tillige være Kasserer — han maa da stille Sikkerhed — besørge Indkøbene og Korrespondancen, vil han næppe kunne være tjent med mindre Vederlag end 1 pCt. af Omsætningen.

15. Foreningens Stempelpligt.

Hvor der i Foreningerne meddeles Medlemmerne en Kontrabog, indeholdende Bevis for deres Indestaaende i Foreningen, er en saadan Kontrabog stempelpligtig som anden Klasses Dokumenter, nemlig med 1/6 pCt. af det paagældende Beløb, dog at Stempelbeløbet afrundes til det nærmeste lavere med 5 delelige Tal, dog at 5 Øre er det mindste Stempelbeløb. Et Beløb af indtil 50 Kr, skal saaledes kun forsynes med et 5 Øres Stempel, hvorimod 100 Kr. skal have et 15 Øres Stempel. Og hvor en Brugsforening er indrettet som Aktieselskab, skal Aktiebrevene tillige stemples.

Aktiebrevene er ligesom Kontrabøgerne stempelpligtige som anden Klasses Dokumenter, dog med den Forskel, at Stempelbeløbet skal afrundes *opad,* nemlig til det nærmeste højere med 5 delelige Tal. En Aktie paa indtil 30 Kr. stemples altsaa til Takst 5 Øre, paa 100 Kr. til 20 Øre.

16. Stempelbegunstigelse.

De Foreninger, der ønsker at fritages for Stempelafgift, kan opnaa dette ved at indgive Ansøgning til Finansministeriet om Stempelbegunstigelse i Følge Loven af 2. Februar 1870 (se Afsnittet: »Udtog af Love og Forordninger Brugsforeningerne vedkommende«) om Stempelbegunstigelse for Foreninger, hvis Hovedformaal er at fremme den arbejdende eller ligestillede ubemidlede Klasses Velvære.

Ansøgningen, der skrives paa Stempelpapir til 65 Øre, skal ledsages af et Eksemplar af Vedtægterne.

Naar der er bevilget en Forening Stempelfrihed, er den pligtig til een Gang aarlig at offentliggøre en Beretning om dens Virksomhed og Status i vedkommende privilegerede Stiftsavis og at indsende en lignende Beretning til Generalskattedirektoratet (i København) samt til Amtet.

Paa Grund af disse Forpligtelser, maa det dog vist anses for en tvivlsom Fordel, navnlig for smaa Foreninger, at benytte sig af Loven af 2. Februar 1870.

Ansøgningen om Stempelbegunstigelse kan skrives saaledes:

Stempel Tarif Nr. 4. **Takst 65 Øre.**

Til Finansministeriet!

N. N. Brugsforening ansøger underdanigst om Stempelbegunstigelse i Henhold til Lov af 2. Februar 1870 ved dens Formand N. N.

N. N. (By)
pr. . . .

Da der for N. N. og Omegn er oprettet en Brugsforening efter følgende og af vedkommende Herredsfoged godkendte Vedtægter, hvis Formaal er at forskaffe dens til Dels ubemidlede Medlemmer bedre og billigere Livsfornødenheder, end de ellers kan erholde hos Landhøkerne, tillader undertegnede (for Tiden Foreningens Formand) sig herved, i Henhold til Lov af 2. Febrar 1870, angaaende Stempelbegunstigelser for Foreninger, hvis Hovedformaal det er at fremme den arbejdende og ligestillede ubemidlede Klasses Velvære, underdanigst at ansøge det høje Ministerium om

Stempelfrihed for Aktiebreve til Medlemmerne ligesom for de af Foreningen udstedte Kontrabøger over Medlemmernes Indestaaende i Foreningen.

Til Oplysning om nævnte Forening og Begrundelse af det ansøgte meddeles, at Foreningen begyndte sin Virksomhed den.....19.. med .....Medlemmer og for Tiden tæller.....Medlemmer, hvoraf største Delen er Husmænd og Daglejere, og at de i Foreningen værende Gaardmænd hovedsagentlig er tiltraadte for som Stiftere og Bærere at fremme den Sag, som de skønne vil være til Held for enhver, der paa Grund af mindre god Evne eller Lejlighed er henviste til at købe deres Livsfornødenheder hos Landhøkerne, hvilke Livsfornødenheder gennem Brugsforeningerne kan skaffes ikke blot betydelig billigere men ogsaa af bedre Kvalitet end sædvanlig hos Høkerne. Med Hensyn til Kontrabøgerne skal bemærkes, at Foreningen agter — med det Maal for Øje at hjælpe Medlemmerne til at spare — saa vidt den har Brug for Pengene til Driften — at modtage Indskud af disse, ligesom den, for saa vidt Pengemidlerne tillader det, tænker at støtte ubemidlede Medlemmer med smaa Laan, naar f. Eks. Sygdom, Vanheld eller midlertidig Arbejdsløshed har fremkaldt stor Trang.

I det Haab, at Foreningens Formaal efter det anførte maa finde det høje Ministeriums Bifald, forventer man underdanigst det ansøgte bevilget.

N. N. pr. — — — den....19

Underdanigst
P. F. V.:
N. N.
Formand.

Bilag: Et Eksemplar af Foreningens Love.

17. Kontant Betaling.

Brugsforeningerne bør kun uddele Varer mod kontant Betaling. Ved at indrømme Medlemmerne Kredit vil der ganske

vist maaske kunne faas et større Medlemsantal og en forøget Omsætning; men endnu sikrere er det, at det vil snart — og maaske bittert — fortrydes, om man paa dette Punkt har slaaet af paa et af Foreningssagens Idealer. Det vil nemlig vise sig, at man ikke formaar at begrænse Kreditten, og der vil fremkomme Tab — i hvert Fald Rentetab — som de kontante Betalere ogsaa skal være med til at dække. Man gaar da Glip af nogle af de vigtigste Fordele, Foreningen skulde bringe. Navnlig gaas der Glip af det Gode, den absolut kontante Betaling medfører, nemlig, at Medlemmerne vænnes til at sætte Tæring efter Næring. Thi der er vist ingen Tvivl om, at en af Aarsagerne til de nærværende slette økonomiske Tilstande er den lette Adgang til at gøre Gæld. De Institutioner, der i de senere Aar især har floreret, er Banker og Laanekasser. Naar man blot kunde gøre Laan eller faa Kredit, mente mange, at de var hjulpne. De seneste Tider har dog godtgjort, at det gamle Ord, »Borg gør Sorg«, endnu har Gyldighed. Og dette: at gøre Gæld og ikke kunne betale den, er ikke blot til Kreditors Tab; det er tillige et Tab for Samfundet, idet det nedbryder Tilliden imellem Mennesker indbyrdes, og det bliver til moralsk Tab for den, der ikke opfylder sine Forpligtelser. Selvfølgelig fordyrer den megen Kreditgiven Varerne i høj Grad, thi Avancen maa jo ansættes saa høj, at de kontante Betalere dækker eventuelt Kredittab.

Det var Synd, at der skulde slaas en Streg over den Del af Brugsforeningernes Opgaver: efter Evne at redde Medlemmerne fra at komme i Borg og Gæld og de deraf flydende Ulykker.

Desværre er det imidlertid en Kendsgerning, at maaske Flertallet af de danske Brugsforeninger i de senere Aar, som Følge af de særlig for Landmændene stadig nedadgaaende økonomiske Forhold og deraf flydende formindsket Betalingsevne, mere og mere er komne bort fra Hævdelsen af et af Foreningernes vigtigste Grundprinciper: kontant Betaling saavel ved Indkøb som ved Uddeling. Man er falden for Fristelsen til at give Medlemmerne Kredit, og det er gaaet

her, som det gaar sædvanlig, den ene Fejl maa bøde paa den anden; Foreningernes Driftskapital er sædvanlig kneben stor nok til kontante Indkøb, selv under Forudsætning af, at Uddelingen udelukkende sker mod kontant Betaling; men den er som Regel meget utilstrækkelig, hvor der gives Medlemmerne Kredit. Kreditgivningen fører da konsekvent til Kredittagning; derved bliver rigtignok Fejlen dobbelt stor, men det holdes jo foreløbig gaaende. Og det gaar endog saa vidt, at der er Foreninger, der stadig rider paa Veksler. Der er Bestyrere af Brugsforeninger, der har beklaget sig til mig over, at de ikke kunde gøre deres Indkøb gennem Fælleskontoret, fordi de var bundne til Handlende ved Gæld; der er Foreninger, der har maattet ophøre med at købe Varerne gennem Fælleskontoret, fordi de ikke der kan opnaa en saa udstrakt Kredit, som deres usunde Forhold kræver. Jeg føler det som en Forpligtelse over for Foreningerne at udtale min Overbevisning om, at det er en farlig og uheldsvanger Glidebane, mange af Foreningerne her er komne ind paa, og jeg kan ikke undlade paa det mest indtrængende at raade til, at der her standses i Tide. Det er min Overbevisning, at ingen som helst Foranstaltninger fra Foreningernes Modstanderes Side, enten Forsøg paa ad Lovgivningens Vej at indskrænke Foreningernes Frihed eller Rettigheder eller ved Sammenrottelse, vil formaa at hæmme eller kvæle de Bestræbelser, der gennem Brugsforeningerne gøres for at gavne Landbefolkningen ved at forskaffe den økonomiske Besparelser; tværtimod vil sikkert fremdeles som hidtil al Modstand af saadan Art kun tjene til at fremme denne Sag, *saa længe den føres i et sundt Spor;* fordi den da vil have alle retsindige Folks Sympathi og Støtte. Men større Farer truer Foreningerne fra indre Fjender, og af disse er Krediten en af de farligste, og det er en paa Erfaring grundet Kendsgerning, at i samme Grad som Krediten faar Indpas i Foreningerne, i samme Grad vil disse miste Evnen til at stifte den Nytte, der var tilsigtet ved dem. Hvor en Brugsforening er gaaet i Stykker, behøver man næppe at spørge om Aarsagen, den har i de 99 af 100 Tilfælde sin Grund i Udskejelser med Hensyn til Krediten.

18. Mærker eller Kontrabog.

Besluttes det i en Forening, at der ikke skal gives Dividende, men at Varerne skal uddeles til Indkøbsprisen + Omkostningerne — hvad vi, som sagt, absolut fraraader — er det jo ufornødent at holde Kontrol med, hvor meget hvert Medlem køber; men bestemmer man sig til at uddele Varerne til almindelig Købmandspris og da at fordele Overskudet til Medlemmerne i Forhold til deres Køb, er en Kontrol med Hensyn til Størrelsen heraf jo nødvendig. Denne Kontrol kan føres paa to forskellige Maader. Tidligere var det almindeligt, at man hertil benyttede Mærkesystemet, d. v. s. der gives ved hvert Køb Medlemmerne Mærker (af Pap eller Blik) lydende paa det Beløb, der er betalt for Varerne. Ved Opgørelsen indkaldes Mærkerne, og disses Paalydende bliver da lagt til Grund for Beregningen af Dividenden. Eller de udleverede Varer indføres i en af Medlemmerne medbragt Bog, og Beløbet optælles da ved Opgørelsen. Den sidstnævnte Maade at kontrollere Medlemmernes Køb paa, giver en Fordel, der er af ikke ringe Betydning, nemlig den, at Medlemmerne da er i Stand til altid at kontrollere de beregnede Priser samt Udregningens Rigtighed. Til yderligere Kontrol kan Uddeleren tillige notere Summen af hvert Køb i en dertil indrettet Bog; det sidste er imidlertid meget tidsspildende, og Nytten deraf staar neppe i Forhold til Arbejdet derved. I V. Nebel Brugsforening indfører man kun de købte Varer i Medlemmernes Kontrabøger og har brugt denne Metode i 25 Aar uden at have følt Ulemper derved, skønt Foreningen har over 600 Medlemmer.

19. Bør Foreningerne anlægge Filialer?

Før Fællesforeningens Oprettelse havde Anlæggelsen af Filialer langt større Betydning, end den nu vilde have. For at kunne købe Varerne til billigst mulige Priser var det nødvendigt at tage større Partier ad Gangen. Dog vilde jo dette

kun give Fordel, naar Varerne afsattes hurtigt, og dertil udfordredes et større Afsætningsomraade, end der sædvanlig havdes ved eet Uddelingssted, og for at skaffe sig større Afsætningsomraade, er det hovedsagentlig, at Foreningerne undertiden har oprettet Filialer. Men den Fordel, der herved opnaaedes, har nu det store Fællesindkøb skaffet Foreningerne i større Maal, end de har kunnet opnaa ved Anlæggelse af Filialer, saa af *den Grund* er saadant herefter unødvendigt.

Derimod kan der være andre Grunde, der kan tale for, at en Del nærliggende Foreninger slaar sig sammen saavel om fælles Regnskab som om fælles Forretnings- og Regnskabsfører, eller — hvad der er det samme — at der i en Egn oprettes een Brugsforening med flere Uddelingssteder, thi derved kan der opnaas væsentlige Fordele. Det er nemlig forholdsvis lettere at føre Regnskabet over een Brugsforening med flere Filialer, end at føre flere selvstændige Foreningers Regnskab. og det er lettere at faa een kyndig og dygtig Forretningsfører, end det er at faa een ved hvert enkelt Udsalgssted. Endvidere: Ihvorvel der ikke kan eller bør være Tale om Konkurrence mellem Brugsforeninger, kan dette, at der i de forskellige nær hinanden liggende Brugsforeninger mulig ansættes forskellig Udsalgspris paa de samme Varer, let give Anledning til Misforstaaelse og Utilfredhed hos Medlemmerne. Tages der f. Eks. en Øre mere for et Pund Kaffe i A. Forening, end der tages i B. Forening, da er Medlemmerne af A. Forening utilfredse, selv om B. Forening tager to Øre mere for et Pund Sukker end A. Forening, hvilket paa den anden Side giver Anledning til Misfornøjelse i B. Forening — skønt der aldeles ingen Grund er til Misfornøjelse i nogen af Foreningerne, da hver af dem tilbagebetaler sine Medlemmer i Dividende, hvad de mulig har betalt for meget for Varerne. Men naar disse Foreninger sorterer under eet fælles Regnskab og har fælles Priser, bortfalder denne og forskellige andre Anledninger til Misforstaaelser, der kan forvolde Foreningernes Styrelser adskillige Ærgrelser.

Det er naturligvis ogsaa betydeligt lettere for en Kreds, der ønsker at nyde Fordelene ved en Brugsforening, at faa

etableret en Filial af en bestaaende Forening, end selv at oprette en Forening paa bar Bund.

I Udlandets store Byer har Brugsforeningerne ofte 20 à 30 Uddelingssteder spredte i Byens forskellige Kvarterer, men der findes saa godt som aldrig mere end een Brugsforening i en By, hvad man anser for i højeste Grad uheldigt.

20. Hvilke Varer bør føres i Foreningerne?

Naar det skal ventes, at en Brugsforening skal faa nogen større Tilslutning og Vækst og gøre Fyldest for og erstatte Købmanden, maa der i Udsalget saa vidt muligt føres alle de Varer, Medlemmerne ofte skal købe, saaledes at de ikke ret ofte nødes til at løbe til Høkeren eller Købmanden om Varer, der savnes i Foreningen. Det vil saaledes, navnlig paa Landet, ikke være tilstrækkeligt, kun at uddele de gangbareste Kolonialvarer, men der maa tillige haves Oplag af Manufakturvarer, Jernkram, Fajance, Glasvarer m. m.

De Penge, der spares ved Indkøbet af disse Varer, er lige saa nyttige som de, der spares ved Indkøb af Kolonialvarer, og det Avancetab, man har ved ikke at føre en Vare, der kunde være solgt, er lige saa slemt, som et tilsvarende Tab paa en Vare, der ikke burde være ført.

Ogsaa af en anden Grund er det nødvendigt, at der skabes en ordentlig Omsætning i en Forening, hvad kun kan opnaas ved at føre et velassorteret Varelager, nemlig for at der kan gives Uddeleren en ordentlig Løn, thi af dette afhænger det tillige, om man kan faa — i hvert Fald beholde — en ordentlig Uddeler.

Bør Foreningerne befatte sig med at føre Luksusartikler? Ja, det er jo en vanskelig Opgave at gøre Skel imellem, hvad der er Luksus-, og hvad der er Nødvendighedsartikler. Begrebet herom er, som man siger, relativt; hvad der af én betragtes som Luksus, kan af en anden betragtes som en Nødvendighedsartikel, og hvad der til Tider af alle er kaldt Luksusartikler, kan til andre Tider af alle blive henregnet til Nødvendighedsartikler. Jeg mener i det hele taget ikke, det

skal være en Brugsforenings Styrelses Opgave at bestemme, hvad Medlemmerne maa købe, eller hvad de ikke maa købe; men Opgaven er i første Linie den at skaffe dem Besparelser saa vidt mulig ved alle deres Indkøb.

Men selvfølgelig gælder det om ikke at gøre Indkøb af de Varer, man let kan risikere ikke at faa afsat, og navnlig ved Manufaktur- og Galanterivarer bør man være meget forsigtig ved Indkøbene, og man skal ikke stole for meget paa Prøvehandlerens dyre Forsikringer om, at denne eller hin Vare »gaar som varmt Brød«, og at der heraf sælges en saa »uendelig Mængde« i den eller den Forening.

Det er i alle Tilfælde nødvendigt, at Avancen, der lægges paa en Vare, retter sig saa vidt muligt efter Risikoen ved at føre den, saaledes at de paaløbende Renter dækkes af de paagældende Varer og ikke falder de gangbare Varer til Last.

Manufakturvarer og Jærnkram burde helst uddeles fra en særskilt Bod, fordi disse Varer er meget udsatte for Ødelæggelse, de førstnævnte Varer af Fugt og de sidstnævnte af Rust paa Grund af de fugtige Dampe, der stadig afgives af en stor Del af Kolonialvarerne.

Med Hensyn til hvilke Varer, der er afsættelige i Foreningerne, og hvilke ikke, er det Fællesforeningens Rejsendes Opgave at vejlede Foreningerne, saa godt de formaar. Dog er Afsætningsforholdene jo forskellige i de forskellige Egne.

21. Om Vareindkøbene.

Man er ofte tilbøjelig til at antage, at Handel ikke er nogen Kunst, og ikke behøver at læres, som f. Eks. et Haandværk, men at enhver er kvalificeret til at begynde en Handel, blot han har lidt Varekundskab og en tilstrækkelig Driftskapital. Det er imidlertid en stor Vildfarelse; der hører tvertimod ikke saa lidt mere faglig Kvalifikation til, for at være Købmand, end der er nødvendig, for at drive et Haandværk; thi skal en Købmand kunne drive det til noget, skal han som Regel foruden medfødt Talent tillige være i Besiddelse af mangesidig Kundskab og Dannelse. Ganske vist — og

ulykkeligvis — savnes disse Kvalifikationer hos en stor Del af vore Handelsfolk, til stor Fortræd for Handelen, og paa Mangelen af Duelighed maa der saa ofte bødes ved Svindel og Falsknerier; derfor de blandt handlende saa hyppigt forekommende »Akkorder« og Fallitter.

Der er nemlig en vigtig Faktor i Handelen, som det gælder om at forstaa at tage det rette Hensyn til, hvad langt fra alle Handelsfolk evner, nemlig »Konjunkturerne« (Op- og Nedgangen i Varepriserne); det er tildels af denne Faktor, det afhænger, om Købmanden skal have Tab eller Avance ved sin Forretning, og det gælder derfor om, at Købmanden har Betingelser for at kunne tage denne Faktor i sin Tjeneste; har han ikke det, da er Konjunkturerne hans Herre, og han veed aldrig, om han er »købt eller solgt«. Det er derfor nødvendigt, at en Handelsmand maa have nogen Kendskab til Lovene for Konjunkturerne; han maa, saa vidt dette *er* muligt (det er selvfølgeligt ofte umuligt) kunne beregne, naar der vil indtræde Prisfald eller Prisstigning i en Vare, og maa forstaa at træffe sine Dispositioner i Forhold hertil. Men for at kunne være i Stand dertil, udkræves der mangesidig Kundskab. En dygtig Købmand maa være à jour med Vareproduktionen og Varekonsumen i de forskellige Lande; han maa holde Øje med de Begivenheder rundt i Verden, der sker, eller som der er Sandsynlighed for vil ske, som kan vente at ville faa Indflydelse paa Varepriserne.

Da det næppe kan forudsættes, at der findes mange virkelige Købmænd blandt Brugsforeningernes Indkøbere, vil man *som Regel* gøre rigtigst i at lade al Spekulation fare.

I hvor store Partier Varerne bør indkøbes, vil jo bero paa, dels hvor hurtig Varerne kan ventes afsatte, og dels paa Prisforskellen paa Varerne i større og mindre Partier. Dersom f. Eks. Kaffe kan købes en Øre billigere pr. Pund, naar der tages fem Sække, end naar der kun tages en Sæk, da vil det kun betale sig at tage de fem Sække, naar dette Kvantum kan afsættes i Løbet af 2 à 3 Maaneder; men hengaar der længere Tid, inden Kaffen bliver afsat, har det større Indkøb bragt Tab. Der skal tillige tages i Betragtning, at Varens

Kvalitet som oftest taber ved lang Lagring, og at der kan risikeres Tab paa Varen ved Prisfald.

Købes Varerne gennem Fælleskontoret, hvor Priserne sædvanlig er ens i store eller smaa Kvanta — blot der tages i originale Kollier — bør der selvfølgelig ikke købes mere end til højst en Maaneds Forbrug ad Gangen.

I hvilke Kvaliteter Varerne skal købes, vil jo bero paa Medlemmernes Krav i saa Henseende; men det bør være Styrelsen magtpaaliggende at oplyse Medlemmerne om, hvilke Kvaliteter de vil have størst Fordel af at købe, og at gøre sig Umage for at faa de bedste Kvaliteter indførte.

Ved Varernes Rekvisition gælder det om, at der gives disse den rette Betegnelse, saa vel af Art som Kvalitet, saa at Misforstaaelse herom er udelukket. Thi kun i dette Tilfælde har Foreningerne Ret til at tilbagesende Varer, de har faaet forkert, og til at faa Fragtudlægget refunderet hos Afsenderen.

22. Bør Brændevin være Genstand for Uddeling i Brugsforeningerne?

Der kan vel næppe være megen Uenighed om det ønskelige i, at Brugen af spirituøse Drikke indskrænkes saa meget som muligt, og at det utvivlsomt var bedst, om de rent kunde blive afskaffede som Nydelsesmiddel. Derimod kan der være Uenighed om, hvor vidt Indskrænkning i eller total Afhold fra Brugen af Spiritus skal søges gennemført udelukkende ad frivillig Vej, eller om det tillige er berettiget og formaalstjenligt at anvende Magtmidler i dette Øjemed. Det ligger udenfor Haandbogens Opgave at give et Indlæg i dette Spørgsmaal; men derimod turde det ikke være ufornødent her at advare Brugsforeningerne lige saa meget imod at blande denne Sag ind i Brugsforeningssagen, som at blande Politik, Religionsspørgsmaal eller nogen anden Sag ind deri, som ikke vedrører Brugsforeningernes særlige Formaal.

Jeg tror, at man i de fleste Tilfælde forfejler sit Maal, naar man vil forsøge at tvinge Medlemmerne til Afholdenhed fra Spiritus derved, at man med et knebent Flertal faar vedtaget, at dette ikke maa være Genstand for Fordeling i Foreningen. Det eneste sikre, man opnaar derved, er, at Tilslutningen og dermed Betingelserne for Foreningens Vækst og Trivsel hæmmes. Thi selvfølgelig vil der findes en stor Del Mennesker, der ikke vil slutte sig til en Forening, der vil være Formynder for sine Medlemmer og foreskrive dem, hvad de maa bruge, og hvad de skal lade være med at bruge. Og disse vil holde fast ved deres gamle Handelsforbindelser, hvor de kan faa de Varer, de ønsker; og der vil da alligevel være Plads og Trang for en Handlende ved Siden af Brugsforeningen, hvor de Folk, som Brugsforeningen har vist bort, kan forsyne sig med deres Fornødenheder.

Og hvad er saa opnaaet i Retning af at faa Drikkeriet hæmmet? vist som Regel mindre end intet; thi hvem, der vil have Brændevin, kan jo faa det hos den Handlende, der da i nævnte Tilfælde er særlig henvist til at bygge sin Eksistens som saadan paa Pladsen paa denne Artikel, og han vil være fristet til at holde Forretningen gaaende ved særlig i alle Maader at tilfredsstille Trangen til og navnlig rutte med Udskænk af den Vare, der ikke kan faas i Brugsforeningens Udsalg.

Jeg mener endog, at der *kan* være saadanne Forhold til Stede, at der kan virkes mere til Drikkeriets Indskrænkning ved at gøre Spiritus til Genstand for Uddeling i Foreningen, end ved at lade det være; nemlig, naar man derved kan holde andre Brændevinshandlere samt Smugkroer fra Egnen. Men det bør strengt overholdes, at der aldrig i en Brugsforening *udskænkes* spirituøse Drikke, hverken for eller uden Betaling.

23. Oplysningsfonden.

Det er almindeligt, at man i Brugsforeningerne efter engelsk Mønster henlægger en Procentdel af Overskudet til en Oplysnings-

fond. Dette er jo i høj Grad efterlignelsesværdigt, især i Egne hvor det maa skønnes, at Oplysningsarbejdet er forsømt. Men jeg tror dog, man skal vogte sig for at mene, at man gennem Brugsforeningsvirksomheden skal søge at løse alle mulige paatrængende Opgaver, og jeg tror man gør rigtigst i at koncentrere Arbejdet her om den særlige Opgave, at forskaffe Medlemmerne gode og billige Livsfornødenheder. Naar jeg raader hertil, maa det ikke opfattes, som at jeg anser denne Opgave overhovedet for den vigtigste; tvertimod anser jeg Oplysningsarbejdet for at være af ikke mindre Vigtighed, og som det derfor er af stor Betydning at faa fremmet.

Men dette Arbejde ligger da heldigvis heller ikke Brak her i Landet; tværtimod er der maaske intet Land i Verden. hvor der gøres et saa forsvarligt Oplysningsarbejde, som her i Danmark, og særlig da paa Landet. Og derfor tror jeg ikke, man skal se skævt til de Brugsforeninger, der ikke har taget Oplysningsopgaven op.

Selvfølgelig vilde det være godt og glædeligt, om Brugsforeningernes Medlemmer arbejdede for Oplysningssagens og alle andre gode »Sagers« Fremme, men jeg tror kun ikke, at man skal *koble* disse Sager *sammen* med Brugsforeningssagen.

24. Reservefonden.

Det kniber undertiden for Foreningernes Styrelser med at faa Medlemmer til at afstaa noget af Overskudet til Reservefonden. Der kan ikke sjældent høres Indvendinger, som: »Hvorfor skal vi nu dække Tab, der kan formodes at komme engang i Fremtiden? Vi kan da lige saa godt vente til Tabene kommer« eller: »Vi har Møje nok med at skaffe det nødvendigste til os selv, og hvorfor skal vi tage fra os selv for at berige Efterkommerne,« eller: »Vi har maattet sørge for os selv, lad Efterkommerne gøre ligesaa.« Det er efter min Mening en daarlig, egenkærlig og tillige ulogisk Tale. Det vilde nok have set endnu daarligere ud for den nulevende Slægt, om vi intet havde modtaget fra de foregaaende

Slægter, men at disse havde opbrugt og fortæret alt, hvad de havde frembragt; hvad om vi fra bar Bund skulde til at opdyrke vor Jord, bygge alle vore Boliger, anlægge vore Veje, Havne, Baner, Broer, Tuneller o. s. v. o. s. v. i det uendelige? dersom vi intet havde arvet, hverken Gods eller Penge, for ikke at tale om det Kulturtrin og den Udvikling, der er kommen os tilgode som Frugt af Forfædrenes Arbejde gennem Aartusender? Og lige saa vist som det er, at vore Forfædre har arbejdet for os, at det skyldes dem, at vi i mange Maader har det bedre end de, lige saa vist skylder vi efter Evne at gøre Gengæld for vore Efterkommere. Det vilde ej heller være at leve et menneskeværdigt Liv, om hele vor Digten og Tragten gik ud paa kun at forsøde Tilværelsen for vor egen Person. En ægte Foreningsmand maa føle sig solidarisk med Slægten, ej blot i Nutid, men ogsaa i Fortid og Fremtid.

Foreningernes Medlemmer har virkelig Forpligtelse til at lægge en solid Grundvold under den Virksomhed, de har været delagtige i at skabe, saa at der ikke skal beredes Efterkommerne Tab. Men allerhelst skulde vi ogsaa gøre lidt for at forbedre Kaarene for dem. Og en saadan Grundvold for Foreningerne afgiver et solidt Reservefond. Om der f. Eks. aarlig lægges en halv eller hel pCt. af Omsætningen i Reservefonden, vil ikke blive til kendelig Byrde for Medlemmerne, men dermed kan der i Tidens Løb dannes et anseeligt Reservefond, der vil faa kendelig Betydning i Fremtiden.

25. Varelagerets Vurdering ved Opgørelsen.

En Fejl, der ikke sjældent begaas i Brugsforeningernes Regnskab, er, at man i Status opfører Varelageret til Udsalgsprisen, i Stedet for at det selvfølgelig skal opføres til Indkøbsprisen. Varerne er naturligvis ikke mere værd, end de kan *købes* for i Øjeblikket; højst maa den betalte Fragt lægges til. Ganske vist udbringes Varerne mulig i sin Tid til Udsalgsprisen, men inden Salget paaløber jo alle de Om-

kostninger, der udgør Forskellen mellem Indkøbs- og Udsalgspris: Renter, Husleje, Uddelingsomkostninger m. m.

Den nøjagtige Vurdering af Varelageret faar man ved at lave to Rubrikker i Opgørelses-Varefortegnelsen, den ene for Udsalgsprisen og den anden for Indkøbsprisen, d. v. s. den Pris Varerne *for Tiden* vilde koste i Indkøb. Summen bør man dog reducere med nogle Procent for Værdiforringelse.

I en stor Del Foreninger bruges der kun at opføre *Udsalgsprisen* i Fortegnelsen over Varelageret og saa at reducere Summen med visse Procent — der kan variere fra 12 til 25. Men ogsaa her begaas undertiden Fejl. Man gaar nemlig ofte ud fra, at det er rigtigt, naar man reducerer Varelagerets Udsalgspris med det samme Procenttal, som det viser sig, at der er tjent paa de *afsatte* Varer i det forløbne Regnskabsaar. Det er imidlertid urigtigt, thi af de afsatte Varer vil som Regel tre Fjerdedele være af de gangbareste Varer, hvorpaa der er lagt mindre Avance, og en Fjerdedel af mindre gangbare Varer, hvorpaa der er lagt større Avance, medens det modsatte al Tid vil være Tilfældet med Hensyn til det i Øjeblikket værende Varelager. F. Eks.: er der lagt 10 pCt. Avance paa de gangbareste Varer og 18 pCt. paa Smaavarer og mindre gangbare Varer, da vil der vise sig at være en Bruttofortjeneste paa de afsatte Varer af henved 12 pCt.; men samtidig er der — hvor det ovennævnte Forhold tilnærmelsesvis stemmer — en Forskel mellem Varelagerets Indkøbs- og Udsalgspris paa *16 pCt.* Altsaa, den Procentdel, hvormed Udsalgsprisen skal reduceres for at gøres til Indkøbspris, maa være mindst $^1/_3$ større end Bruttofortjenesten paa de solgte Varer. Har Bruttofortjenesten altsaa været 12 pCt., maa Varelagerets Udsalgspris reduceres med 16 pCt. for at faa den tilnærmelsesvis rigtige Indkøbspris frem.

26. Medlemsrettens Udstrækning.

Mangelen af en Foreningslov giver jo til Dels Foreningerne en retsløs Stilling, idet Foreningernes Rettigheder eller Forpligtelser ofte bestemmes paa forskellig Maade af de forskellige

Avtoriteter, vel tildels i Forhold til deres mere eller mindre velvillige Sindelag overfor Foreningerne, hvad naturligvis ikke kan være uden Indflydelse paa deres Opfattelse af Lovligheden af Foreningernes Virksomhed i Forhold, hvor Loven ingen Forskrifter giver, men hvor Afgørelsen maa træffes efter Skøn. Om Udstrækningen af et Medlems Ret hersker der uden Tvivl forskellig Opfattelse i Foreningerne; navnlig om hvor vidt en Husbonds Medlemsret strækker sig til hele Husstanden, saaledes at alle dens Medlemmer kan faa Varer udleverede i Udsalget, naar Husbonden er Medlem af Foreningen. En Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 6. November 1884 til en Brugsforening resolverer imidlertid i saa Henseende, at Ministeriet ikke anerkender Foreningen for at være en Brugsforening, naar den Bestemmelse findes i dens Love, at en Husbonds Medlemsret giver Husstanden Ret til at erholde Varer udleverede af Foreningen. Der savnes dog i den nævnte ministerielle Skrivelse nærmere Bestemmelse om, hvad der menes med »Husstanden«, om der hermed kun er ment Tjenestefolkene, eller om de voksne Børn mulig ogsaa er henregnede under samme Betegnelse. Man tør dog vist gaa ud fra, at det sidste ikke er Tilfældet.

27. Bør der gives Dividende af alle Varer?

Der vil i de fleste Brugsforeninger være enkelte Hovedvarer, hvorpaa der ikke kan eller bør lægges større Avance, end netop tilstrækkelig til at dække Uddelingsomkostningerne, og hvis Omsætning altsaa ikke giver noget Overskud til Dividende, navnlig Mel og Gryn, Korn og Foderstoffer, Gødning o. l.; og det vil da være i høj Grad uretfærdigt, om man alligevel af Overskudet paa de øvrige Varer gav Medlemmerne Dividende ogsaa af Købet af disse Varer. Hvor dette gøres, vil selvfølgelig alle Medlemmer forsyne sig i Foreningen med de Varer, de saaledes erholder *under Indkøbsprisen* og derfor ikke kan købe saa billigt hos de handlende; derimod er det ikke givet, at de tillige alle forsyner sig med de øvrige Varer gennem Foreningen; ja det er under disse

Omstændigheder endog sandsynligt, at de ikke gør det, netop fordi de øvrige Varer derved bliver fordyrede, idet der ikke gennemgaaende kan gives saa stor Dividende, som ellers vilde være Tilfældet, naar de Varer, hvorpaa intet Overskud er tjent, unddrages Dividenden. F. Eks.: dersom der i en Forening med en Omsætning af 50,000 Kr. viser sig at være tjent 3000 Kr. paa de to Tredjedele af Varerne, der er paalignede Avance, og Overskudet fordeles paa hele Omsætningen, bliver der altsaa en Dividende af 6 pCt.; hvorimod der kan gives 9 pCt., naar der kun gives Dividende af de Varer, der virkelig tilkommer det. At de trofaste Medlemmer ikke kan være tjente med den førstnævnte Dividendefordeling, vil antagelig være indlysende. Og i det hele taget vil Medlemmerne være mere tilfredse med at faa 9 pCt. end 6 pCt. i Dividende. — En anden Ting bør der jo tillige tages i Betragtning, nemlig, at det ikke er Ret at berede de omboende Næringsdrivende en saa ubeføjet og unaturlig Konkurrence, som man gør, naar man sælger den Slags Varer, de forhandler eller frembringer, med Tab; og man gavner ikke Foreningen i ringeste Maade derved.

28. Skal Uddeleren betale Indpakningsmateriale?

I adskillige Foreninger er der stillet den Betingelse ved Antagelsen af Uddeleren, at denne enten skal betale alt Indpakningsmateriale eller alene Papirsposer. Man er nemlig gaaet ud fra, at Uddeleren faar Værdien af Indpakningsmaterialet rigelig betalt ved det Tilskud, det giver til de udvejede Varers Vægt. Hvor en saadan Ordning er truffet, gives der selvfølgelig Uddeleren Vederlag for Svind paa anden Maade. I nogle andre Foreninger er Ordningen saaledes, at Foreningen betaler Indpakningsmateriale, men giver saa ikke Uddeleren andet Vederlag for Svind. Men i de allerfleste Foreninger betaler Foreningerne dog, saa vidt jeg veed, selv Indpakningsmateriale og giver alligevel tillige Uddeleren visse Procent for Svind, fra 1 til 2 pCt., gennemsnitlig 1½ pCt. af Bruttoomsætningen. Den sidste Maade maa ubetinget anses

for den rigtigste, og mener man saa, at Uddeleren faar et temmelig rigeligt Vederlag for Svind, saa faar man jo at ansætte hans Løn herefter. Men det er Uret at byde Uddeleren en tilsyneladende høj Løn og saa knibe ham af paa Vederlaget for Svind eller lægge Udgifter paa ham, hvis Størrelse og Berettigelse han ikke forud kan vurdere, og hvorved han maaske kan blive skuffet i sine Forventninger om den virkelige Størrelse af hans Løn. Der bør paa ingen Maade stilles Uddeleren større Løn i Udsigt, end der er Sikkerhed for, at han virkelig faar; og skulde det saa vise sig, at Stillingen bringer Uddeleren større Fordele, end der er ham lovet, vil dette være ham en Opmuntring til trofast Arbejde i Foreningens Tjeneste, og Foreningen vil vistnok ikke tabe noget derved.

Angaaende Svindet ved Uddelingen, da skal der huskes paa, at der er andet Svind end det, der sker ved Udvejningen; der spildes Varer, det kan hænde, at Uddeleren glemmer at lukke Sirupshanen, naar han lader Sirupen løbe fra Tønden i Butiksankeret, samtidig med at han har travlt med Ekspeditionen, og senere finder Tøndens Indhold paa Gulvet. Det kan endvidere hænde, at han glemmer at faa Betaling for nogle af de udleverede Varer, der rapses af Varerne, der udleveres Varer paa Borg, og Betalingen udebliver o. s. fr. Selv om Uddeleren er aldrig saa paapassende, vil der altid gaa adskilligt i Løbet paa de nævnte Konti.

29. Returkommission.

Ligesom det vilde være urigtigt i en Agerbrugslærebog ikke at omtale Ukrudtet og dets Udryddelse, saaledes vilde det ogsaa være urigtigt ikke her at omtale den Ukrudtsplante, der betegnes med ovenstaaende fremmede Ord, men som paa rent dansk hedder Stikpenge, fordi denne Ukrudtsplante har sine gode Vækstbetingelser i Foreninger for fælles Køb eller Salg.

Det er jo saadan, at ved det, der er godt, søger der gerne

at klæbe sig noget slet for at suge Næring deraf, og det bedste er ofte mest udsat for Misbrug.

Sikkert har denne ondartede Snylteplante dog næppe faaet fæstet synderlig Rod i de danske Foreninger, men der lyder Klager fra andre Lande over dens Overhaandtagen der, og det er endog bleven gjort gældende, at den paa visse Steder har staaet hindrende for en almindelig Sammenslutning om Fællesindkøb.

Som sagt findes denne hæslige Ukrudtsplante forhaabentlig kun ganske undtagelsesvis i danske Foreninger, men at den paa enkelte Steder findes, er der mere end Grund til at formode, og et Raad om at være paa Post imod denne Fjende, turde maaske ikke være helt overflødigt.

Det er nemlig ikke ualmindeligt, ja bevisligt endda ret hyppigt, at der af Handlende, der ikke særlig tynges af nogen sensibel Æresfølelse, bydes Foreningernes Indkøbere personlige Fordele i Haab om derved at kunne faa Leverancen af Varer til Foreningen. Disse Tilbud kan fremkomme paa en mere eller mindre fin og tilsløret Maade; undertiden tilbydes der Indkøberne ligefrem visse Procent af Leverancens Værdi; undertiden tilbydes Indkøberen Varer til hans eget Forbrug enten gratis eller til reduceret Pris. Det staar antagelig de ældre Foreninger i frisk Minde, at en Farvefabrikant for en Del Aar tilbage, endog i trykt Cirkulære til Brugsforeningerne, tilbød at ville forsyne Styrelsesmedlemmerne i de Foreninger, der tog deres Forbrug af Farver fra ham, gratis med al den Farve, de ønskede til eget Forbrug. At denne grove Fornærmelse mod Foreningernes Styrelser, der indeholdtes i dette Cirkulære, af een eneste Forening er bleven lønnet med en Ordre paa Farvevarer, tør dog næppe forudsættes. Men i Almindelighed forekommer de omhandlede Tilbud i en betydelig mindre anstødelig Form, f. Eks. som Jule- eller Nytaarsgaver eller som anden Villighed, der naturligvis kun ydes af pure Venskab og uden nogen som helst Fordring om Gentjeneste.

Men under hvilken som helst Form end saadanne Fordele bydes, i Realiteten bliver det Stikpenge.

Der er naturligvis kun én Maade at behandle de Personer paa, der har den Uforskammethed at byde én Stikpenge og derved tilkendegive, hvor lavt de vurderer ens Karakter, nemlig ved øjeblikkelig at vise vedkommende Vintervejen. Vi har paa Fælleskontoret adskillige Gange haft Lejlighed til at bruge denne Fremgangsmaade. Og den samme hurtige Retsforfølgning turde ogsaa være mest passende overfor dem, der ved at tage mod slig Bestikkelse viser sig uværdige til den Tillid, der er vist dem, ved at vælge dem til at varetage Foreningens Anliggender.

30. Bør det tillades Uddeleren at forhandle enkelte Varer for egen Regning?

Selv om Foreningen har Næringsbevis paa Handel, er det dog ulovligt, at Uddeleren forhandler en eller anden Vare for egen Regning, naturligvis med Undtagelse af de Varer, der er Genstand for fri Handel: saasom: Opkøb af Landmandsprodukter, Salg af Mælk, Fløde, Æg, Kartofler, Grøntsager og indenlandsk Frugt, med mindre han *personlig* har erhvervet sig Ret til Handel. Men selv om Uddeleren har en saadan Ret, bør dens Udøvelse dog formenes ham af Foreningens Bestyrelse, fordi Foreningen bør skaffe sine Medlemmer alle de Varer, de har Brug for, og som det kan betale sig at føre.

Formaalet for Brugsforeningernes Virksomhed er jo at forskaffe Medlemmerne de størst mulige Fordele ved deres Handel og Omsætning, og lige saa vigtigt det er at forskaffe dem de Fornødenheder, de skal købe, til billigst mulig Pris, lige saa vigtigt er det at hjælpe dem til at afsætte de Varer, ved hvis Frembringelse de har deres Erhverv, til de højst mulige Priser. Det er derfor urigtigt, naar Opkøb af Landmandsprodukter overlades til Uddeleren, saaledes at han kan betale Priser herfor efter eget Forgodtbefindende.

Naar Produkthandelen desuagtet vel i de fleste Brugsforeninger er Uddelerens private Forretning, da er det vel tildels

for at undgaa den derved forbundne forøgede Regnskabsføring, der er vanskelig at kontrollere, og som desuden maa føres særskilt, da jo Overskudet ved Salg af Produkter ikke, som Overskudet af Varekøb, bør fordeles paa alle de købende Medlemmer, men rettelig kun bør tilfalde Producenterne i Forhold til enhvers Levering af Produkter.

Man kan imidlertid opnaa de tilsigtede Fordele for Medlemmerne ved Salget af deres Produkter og dog spare den vidtløftige Regnskabsføring og Dividendefordeling derved, at der sker en Overenskomst mellem Bestyrelsen og Uddeleren, saaledes at Produkthandelen overlades til Uddeleren, mod at Bestyrelsen fastsætter den Avance, han maa beregne sig paa de forskellige Produkter, hvilken Avance fastsættes saaledes, at den foruden Dækning af Svind og Risiko giver Uddeleren et passende Vederlag for hans Ulejlighed. Uddeleren maa dog føre en Bog over sit Køb og Salg af Produkter, der udviser hans Avance, og som skal ligge til Bestyrelsens Eftersyn.

IV. Bogføringen.

Dette, at Brugsforeningernes Regnskab helt igennem skal kontrolleres, og at hver Posterings Rigtighed skal godtgøres med Bilag, gør, at det er vidtløftigere og maa føres mere detailleret, end det er fornødent i en almindelig Detailhandel, ligesom de fra almindelig Handelsvirksomhed forskellige Forhold nødvendiggør en tildels forskellig Bogføring.

Da hverken Regnskabsførerne eller Revisorerne som Regel har noget indgaaende Kendskab til Handelsbogholderi, gælder det om, at Regnskabet føres paa en saa lidt indviklet Maade som muligt, at navnlig Posteringerne af enhver Art føres særskilt i dertil bestemte Bøger og Rubrikker, og at Regnskabet i det hele taget ufravigelig føres efter et bestemt System.

Naar det undertiden gøres gældende, at Føringen af mange Bøger gør Regnskabet mere indviklet og for ikke indviede mere uforstaaeligt, end naar der kun føres nogle faa Bøger, da er dette ud fra en ren forkert Opfattelse; tværtimod, jo flere Bøger, der føres, og jo mere adskilt Noteringerne er, desto forstaaeligere bliver Regnskabet for enhver, desto klarere Overblik har man til enhver Tid over Regnskabet og desto lettere og sikrere foretages Opgørelsen Det Arbejde, Føringen af de mange Bøger udkræver mere end færre, erstattes fuldt ud med tilsvarende Lettelser ved Opgørelsen, og fremfor alt ved den større Sikkerhed det giver for Regnskabets Rigtighed.

Det System, hvorefter nærværende Regnskabsføring er anlagt, er ikke en Frugt af theoretiske Spekulationer, men hvor der her er afveget fra den i Brugsforeningerne almindelig brugte Form, er det Ændringer eller Udvidelser deraf, som efterhaanden er fremkomne ved i Praksis at føle Manglerne ved det gamle System.

Saa vidt det er befundet at være praktisk, er den her foreslaaede Bogføring indrettet saaledes, at Bøgerne gensidig kontrollere hinanden, det bliver altsaa et Slags dobbelt Bogholderi. Og er et saadant noget Steds paa sin Plads, da er det i Brugsforeningerne, hvor det i særlig Grad gælder om at have saa stor Garanti som mulig for, at der ingen Fejl findes i Regnskabet.

Ogsaa ved Revisionen er denne Bøgernes Selvkontrol af stor Betydning; thi som Regnskabet føres i adskillige Brugsforeninger, har Revisorerne ofte ondt ved, ja er det dem ofte umuligt, at orientere sig deri, navnlig fordi de forskellige Posteringer ikke er klart adskilte; og særlig har Revisorerne af den Grund Vanskelighed ved at bedømme, om Regnskabet er stillet rigtigt op; og hvor denne Forstaaelse mangler, er Revisionen fuldstændig illusorisk.

Som Regel — tror jeg — nøjes Revisorerne med Hensyn til Kontrollen af Udgiftsposterne, med at sammenligne Noteringerne heraf i Kassebogen med Kvitteringerne; denne Sammenligning giver imidlertid intet fuldt paalideligt Resultat. Vil Revisorerne være mest mulig sikre paa, at de paagæl-

dende Kvitteringer er ægte, maa de forfølge dem lige fra Regningen gennem alle Bøgerne til Konto-Kuranten (vedkommende Forretnings Aars- eller Kvartalsopgørelse* med Foreningen), der al Tid bør være til Stede ved Revisionen. Da Kassebogen efter det her fremstillede System kontrolleres af Varebogen og andre Bøger samt af Konto-Kuranterne, har Revisorerne i Grunden ingen Brug for Størsteparten af de løse Kvitteringer.

Selvfølgelig har ikke alle Brugsforeningerne Brug for alle de her foreslaaede Bøger. Hvor der saaledes ikke er forbundet nogen Sparekasse med Foreningen, haves jo ingen Brug for en Sparekassebog, og hvor Regnskabet føres af Uddeleren, vil det være at anlægge paa en noget anden Maade, end hvor der er særskilt Regnskabsfører.

Der føres maaske i Almindelighed ingen egentlig Kassebog i Brugsforeningerne, men vel som oftest kun en »Indtægts- og Udgiftsbog«, hvori de enkelte Indtægts- og Udgiftsposter indføres under Henvisning til Bilagene, der forekommer ud over de Noteringer, der findes heraf i Varebogen, Dividendebogen, Sparekassebogen, Medlemsbogen, Nedsættelses- og Forhøjelsesbogen, og som udvises af Uddragene af disse Bøger, der gøres til Opgørelsen. Og skønt det er korrekt og mest betryggende at føre Kassebog, er det dog ikke absolut nødvendigt for Regnskabets Kontrollering.

Naar ingen Kassebog føres — hvad der dog absolut bør —, udviser Rubrikken »Samlet Indkøbspris« i Varebogen, alene, hvad der er betalt for Varer; det vil sige: Rubrikken udviser kun, hvad der *skal* betales for Varer. Udviser derfor Hovedbogen nogen Skyld til Handlende, da maa dette Beløb fradrages Summen af Rubrikken »Indkøbspris« i Varebogen, og den udkomne Sum er da, hvad der *er* betalt for Varer.

Naar her er gaaet saa meget i Detailler med Skemaer og Anvisninger, at en Del af disse kan synes overflødige, fordi man ikke fornuftigvis kan tænke sig, at nogen kunde falde paa at føre adskillige af disse Bøger eller Regnskaber paa anden Maade, saa er det sket for de ny Begynderes Skyld,

* Fællesforeningen sender en Opgørelse i hver Maaned.

der med Hensyn til Kendskab til Regnskabsvæsen undertiden maa begynde fra bar Bund. Besværinger her over skal ikke forknytte mig; men derimod vilde det gøre mig ondt, om mine Anvisninger skulde findes for mangelfulde.

Jeg venter ikke, at disse Anvisninger skal blive ganske fulgte af de fleste Brugsforeninger; Regnskaberne kan jo *til dels* ogsaa føres paa andre Maader; men jeg tror, at enhver Regnskabsfører i hvert Fald bør arbejde sig ind i Forstaaelse af disse Anvisninger.

Regnskabsbøgerne bør opbevares i et brandfrit Jærnpengeskab. Uddragene af Regnskabsbøgerne ved Opgørelsen, bør opbevares i en anden Bolig end der, hvor Regnskabsbøgerne opbevares; derved vil der kunne haves *nogen* Rede paa Foreningens Stilling, om Bøgerne skulde gaa til Grunde ved Ildsvaade.

1. Fakturaens Behandling.

Saa snart en Faktura ankommer, hæftes den ind i *Fakturabindet*, og forsynes foroven med et Løbenummer, lige som Fragtbeløbet og eventuelt betalt Told noteres paa Foden af Fakturaen. Fakturabeløbet indføres derefter paa vedkommende Forretningsforbindelses Konto i Bøgerne. Dernæst indføres Fakturaen detailleret i Varebog A og med Beløbet i Varebog B.

2. Fragtbreve.

Bane- eller Dampskibsfragtbrevene indhæftes ligeledes i et særskilt Bind eller hænges paa en Krog; de maa ligeledes forsynes med Løbenummer samt tillige med den paagældende Fakturas Løbenummer. Bliver et Banefragtbrev returneret med tomt Gods, indhæftes en Seddel i Stedet, hvorpaa Fragtbrevets Dato og Beløb er angivet foruden de ovennævnte Løbenumre.

3. Hovedbogen.

(Skema 1.)

I Hovedbogen gives der hver Forretningsforbindelse en Konto, paa hvis Debetside (til venstre) indføres (debiteres), hvad Vedkommende skylder Foreningen for kontante Indbetalinger, returneret Emballage eller Varer, Rabat og mulige Differencer. Paa Kreditsiden (til højre) indføres, hvad Foreningen skylder Vedkommende for Varer og Emballage m. m. Ved Regnskabsopgørelsen afsluttes Kontoen. Det Beløb, der paa den ene Side af Kontoen mangler for at balancere med den anden, tilføjes da, og foran dette Beløb sættes »Balance«. Denne Balancesum føres da som første Post i ny Regning, henholdsvis benævnt »An Saldo« eller »Pr. Saldo« paa den modsatte Kontoside.

Foruden »Person-Konti« (Konto for hver enkelt Person, man staar i Handelsforbindelse med, hvortil ogsaa hører: Aktie- og Dividende-Konto, (Fælleskontoret), Medlemmernes Dividende-Konto og Sparekasse-Konto) haves der i Hovedbogen tillige saakaldte »døde Konti«, nemlig: Inventarie-Konto, Reservefonds-Konto, Vare-Konto, Kasse-Konto, Gevinst- og Tabs-Konto samt Rente-Konto. Selvfølgelig skal Uddeleren tillige have en Konto i Hovedbogen.

Paa *Vare-Kontoen* indføres ved Opgørelsen paa Debetsiden, hvad Varer, der i Følge Varebogen er modtagne i Regnskabsaaret (til Indkøbspris), Svind og Fragt samt Bruttofortjenesten (der er Saldobeløbet). Paa Kreditsiden føres den Sum, der er uddelt Varer for (i Henhold til Beregningen heraf, se Regnskabsopstillingen) samt Varebeholdningen til Indkøbspris. Varebeholdningen til Indkøbspris føres efter Kontoens Afslutning som Saldo paa Debetsiden.

Paa *Gevinst- og Tabs-Konto* føres paa Kreditsiden alle Indtægter, og paa Debetsiden alle Omkostninger. Naar der ved Kontoens Opsummering er det mindste Beløb paa Kreditsiden, er Differencen Nettofortjenesten, der indføres som Balancesum paa Debetsiden og efter Kontoens Afslutning overføres paa Kreditsiden.

Paa *Medlemmernes Dividende-Kontos* Debetside føres, hvad der i Henhold til Uddraget af Dividendebogen er udtaget af Medlemmerne, og paa Kreditsiden føres den Sum, der er indsat, samt Renterne, alt i Henhold til det nævnte Uddrag.

Paa *Kasse-Kontoens* Debetside føres alle indgaaede kontante Beløb, og paa Kreditsiden alle udgaaede Beløb, klassificerede efter Kassebogen.

Paa *Reservefonds-Kontoens* Debetside føres eventuelle Tab, der skal erstattes af Reservefonden, og paa Kreditsiden føres de Beløb, der ved Opgørelsen skal henlægges i Reservefonden, blandt andet Medlemsbidragene.

Paa *Sparekasse-Kontoens* Debetside føres de Beløb, der er udbetalte af Sparekassen, samt de Sparerne paaførte Renter. Paa Kreditsiden føres indsatte Beløb og de Sparerne tilskrevne Renter.

Paa *Rente-Kontoens Debetside føres indgaaede Renter* og paa *Kreditsiden udgaaede Renter*. Disse Summer medtages ikke i Status.

I det hele taget skal *alt* Foreningens Mellemværende med hvem eller hvad som helst indføres i Hovedbogen, saaledes, at man ved Opgørelsen kan udfinde Foreningens Status gennem en Balancering af Debet- og Kreditsummerne (Uddelerens Konto ikke medregnet).

Der skal i Hovedbogen findes en Rubrik for Paginabetegnelse af Bibøgerne eller Nr. af Bilagene, saaledes, at man let og hurtig kan finde de tilsvarende Noteringer.

Foran i Hovedbogen bør der findes et alfabetisk Register over de forskellige Konti.

4. Varebog A.

(Skema 2.)

Varebogen inddeles i Rubrikker for:

Dato.
Fakturanummer.
Varerne.
Indkøbspris.
Samlet Indkøbspris.
Udsalgspris.
Samlet Udsalgspris.
Grove Varer.
Netto Varer.

I Rubrikkerne »*Dato*«, »*Varerne*« og »*Indkøbspris*« indføres Fakturaerne nøjagtig som i Originalen, og man prøver Indførelsens Nøjagtighed ved at sammentælle Summen, der da skal stemme med Fakturabeløbet. Men gives der Rabat for kontant Betaling, som ikke er fradraget paa Fakturaen, skal denne Rabat fradrages Summen, før den overføres i Rubrikken »Samlet Indkøbspris«; her er da nøjagtig anført den Pris, der er betalt eller skal betales for Varerne, og Summen i denne Rubrik skal ved Opgørelsen stemme nøjagtig med Rubrikken »Konto for købte Varer« i Kassebogen.

I Rubrikken »*Udsalgspris*« føres Udsalgsprisen af de Varer, Uddeleren skal tilsvare, hvorimod de Varer, han ikke skal tilsvare, som Inventar og Indpakningsmateriale, ikke føres i Udsalgsrubrikken. Men skal Uddeleren selv betale Inventar eller Indpakningsmateriale, da skal Beløbet for disse Varer føres til Indkøbsprisen, ogsaa i Udsalgsrubrikken og tillige i Rubrikken »Nettovarer«.

Emballagen indføres i Udsalgsrubrikken kun til den Pris, hvortil den igen tages tilbage af vedkommende Handelshus. Den fri Emballage, som Boghvedegrynssække, Saltsække, Rissække, Kaffesække o. s. v., der ikke findes paaførte Fakturaen, føres i Udsalgsrubrikken til den Pris, disse Ting kan udbringes i — for saa vidt Uddeleren ikke skal have Indtægten heraf som en Del af sin Løn. Den Emballage, der kan retur-

neres, skal foruden i Udsalgsrubrikken ogsaa indføres i Rubrikken »Nettovarer«, men derimod skal den fri Emballage, der ikke kan returneres, ikke føres i Rubrikken »Nettovarer«.

I Rubrikken »*Grove Varer*« uddrages de Varer, for hvis Uddeling Uddeleren skal have mindre Løn, end for de øvrige Varer, f. Eks. Korn og Foderstoffer, Markfrø, Gødning, Kul og lignende.

I Rubrikken »*Nettovarer*« uddrages de Varer, hvoraf Uddeleren ikke beregnes Løn, f. Eks. Emballage, der kan returneres.

I Foreningens Varebøger findes i Almindelighed en Rubrik, betegnet »Omkostninger«, hvori Fragten indføres, og lægges til Fakturabeløbet i Rubrikken »Samlet Indkøbspris«. Dette er imidlertid ikke korrekt, dels fordi alle Omkostninger alligevel ikke føres i denne Rubrik, og dels fordi Summen da ikke kommer til at stemme med Summen i Rubrikken »Indkøb af Varer« i Kassebogen og den Betryggelse for Regnskabets Rigtighed, der haves ved den gensidige Kontrol af disse to Rubrikker, gaar da tabt. — Det er jo tilstrækkeligt. at Omkostningerne føres i Kassebogen i de efter deres Art bestemte Rubrikker.

Fakturabog A. er bestemt til at være i Uddelerens Værge og tjener bl. a. som Kontrabog med ham.

5. Fakturabog B.

(Skema 3.)

Fakturabogen inddeles i Rubrikker for:

Dato.
Fakturaens Nr.
Navn.
Indkøbspris.
Udsalgspris.
Grove Varer.
Nettovarer.
Banefragt.
Kvittering

Denne Bog, der skal være i Regnskabsførerens Værge, er et Uddrag af Summerne i Varebog A.

I Rubrikken »*Banefragt*« skrives den af Uddeleren betalte Fragt til Stationen i Henhold til det Fakturaen paaskrevne Fragtbeløb.

I Rubrikken »*Kvittering*« skriver Uddeleren sit Navn som Kvittering for Varernes Modtagelse.

6. Kassebog A.

(Skema 4.)

Kassebogens *Indtægtsside* inddeles i følgende Rubrikker foruden Rubrikker for Datum, Navn og Bilag:

Samlet Indtægt.
Af Udsalget.
Indsat af Medlemmerne.
Medlemsbidrag.
Forskellige Indtægter.

I Rubrikken »*Samlet Indtægt*« føres *alle* Indtægterne.

I Rubrikken »*Af Udsalget*« føres de indkomne Penge for Salg af Varer.

I Rubrikken »*Indsat af Medlemmer*« føres Indskud eller Indlaan af Medlemmer (ikke Indmeldelsespenge). Summen af denne Rubrik skal være overensstemmende med Summen af Rubrikken »Indsat« i det ved Opgørelsen gjorte Uddrag af Dividendebogen.

I Rubrikken »*Medlemsbidrag*« føres de indkomne Medlemsbidrag (Indmeldelsespenge), der overgaar til Reservefonden, hvilken Sum skal stemme med Sammentællingen i Medlemslisten. Dette Beløb skal føres paa Reservefonds-Kontoens Kreditside i Hovedbogen.

I Rubrikken »*Forskellige Indtægter*« føres de Indtægter, der ikke hører ind under de andre Rubrikker. Disse Udgifter skal dog klassificeres efter deres Art i Regnskabsopstillingen ved Opgørelsen.

Udgiftssiden inddeles i følgende Rubrikker foruden Rubrikker for Dato, Navn og Bilag:

Samlet Udgift.
Indkøb af Varer.
Uddeling af Varer.
Udbetalt Medlemmer.
Inventarium.
Fragt.
Forskellige Udgifter.

I Rubrikken »*Samlet Udgift*« føres *alle* Udgifterne.

I Rubrikken »*Indkøb af Varer*« føres, hvad der er betalt for Varer. Summen af denne Rubrik skal, som før nævnt, stemme med Rubrikken »*Indkøbspris*« i Varebogen, naar da alle de købte Varer er betalte. Men er dette ikke Tilfældet, skal Hovedbogens Udvisende af Skyld for *Varer* lægges til Summen i Rubrikken »Indkøb af Varer«, og denne Sum skal da stemme med Summen i Rubrikken »*Indkøbspris*« i Varebogen.

I nærværende Skema er f. Eks. Summen i Rubrikken »Indkøb af Varer« kun Kr. 46185. 50, medens Summen i Varebogens Rubrik »Indkøbspris« er Kr. 46434. 12; men naar man lægger Summen af Skyld til Handlende i Hovedbogen, Kr. 248. 62 (Fol. 1), til Summen i Rubrikken »Indkøb af Varer«, stemmer Summerne i begge Rubrikker overens.

I Rubrikken »*Uddeling af Varer*« føres, hvad der er udbetalt Uddeleren og Regnskabsføreren i Løn samt Vederlag for Svind, Brændsel, Belysning, Husleje o. l.

I Rubrikken »*Udbetalt Medlemmer*« føres, hvad der er udbetalt til Medlemmer i Henhold til Dividendebogen, og Summen af denne Rubrik skal ved Opgørelsen stemme med Rubrikken »Hævet« i Uddraget af Dividendebogen.

I Rubrikken »*Inventarium*« føres, hvad der er anskaffet af Inventar, som har blivende Værdi, hvorimod det Inventar, som taber sin Værdi ved Brugen og derfor ofte skal fornyes, som Vægte, Lodder, Skuffeskeer, Tøndehaner o. s. v. ikke maa indføres i Inventarierubrikken, men derimod i »Forskellige Udgifter«. — Summen af denne Rubrik skal ved hver Opgørelse indføres paa Inventarie-Kontoens Debetside i

Hovedbogen. Paa Inventar-Kontoen bør der aarlig afskrives mindst 10 pCt. af Inventariets Indkøbsværdi.

I Rubrikken »*Fragt*« føres de Beløb, der er betalte i Fragt til Station i Henhold til Fragtbrevene eller den paa Foden af Fakturaerne noterede Fragt, samt hvad der er betalt for Kørsel fra Stationen overensstemmende med Kørselsbogen.

I Rubrikken »*Forskellige Udgifter*« føres de Udgifter, som ikke hører med under de andre Rubrikker; men disse maa — ligesom »Forskellige Indtægter« klassificeres efter deres Art i Opgørelsesopstillingen.

Ved at inddele Kassebogen i Rubrikker for Indtægternes og Udgifternes forskellige Art, faar man en fortrinlig Oversigt over Kasseregnskabet, der fuldt ud lønner den Ulejlighed, der er forbunden med at føre Kassebogen saaledes.

Men foretrækker man kun at have en Rubrik til Kassebeløbene, maa der findes Rubrik for Henvisning til de Kontoer i Hovedbogen, hvor vedkommende Poster er indførte.

7. Kassebog B.

(Skema 5.)

Denne Kassebog føres af Uddeleren over *hans* Indtægter og Udgifter. Kasseregnskabet afsluttes hver Maaned og Saldoen overføres paa næste Maaneds Regnskab.

8. Sparekassebog (Konto-Kurant)

(Skema 6.)

Denne Bog føres selvfølgelig kun, hvor der er en Sparekasse forbunden med Brugsforeningen.

Sparekassebogen føres som en almindelig Konto i Hovedbogen føres, dog med den Forskel, at der foruden de sædvanlige Rubrikker findes en Rubrik for »Dage« og en Rubrik for »Rentetal«.

Sparekassebogen bør føres i to Afdelinger, en for Udlaan og en for Indlaan.

Rubrikkerne for »Dage« og »Rentetal« udfyldes dog ikke

før Kontoens Afslutning. Da føres i Rubrikken »Dage« Dageantallet fra Posteringen til Afslutningsdagen. Dette Dageantal multipliceres med Kapitalen i Kroner, og det udkomne Tal anføres i Rubrikken »Rentetal« dog bortkastes de to bagerste Tal. Ved Afslutningen opsummeres Rentetallene og af Forskellen mellem de to Rentetalsummer i Debet og Kredit, der dog nu tilføjes to Nuller i Stedet for de to ved hver Post bortkastede Led, bliver saa Renterne at beregne. Er Kreditrentetallene de mindste, bliver der at tilføre Renter paa Debetsiden og omvendt. Denne Renteberegning udføres, ved at Rentesaldoen bliver divideret med en saakaldt General-Divisor. F. Eks.: Skal vi beregne Renter af 200 Kr. i 120 Dage à 8 pCt. p. A., da vil Beregningen blive saaledes:

$$\frac{\text{100 Kr.}}{\text{360 Dage}} > \text{8 pCt.} < \frac{\text{200 Kr.}}{\text{120 Dage}}$$

Forkortes forreste og mellemste Led i Opsatsen med 8, udkommer der i forreste Led 4500, i mellemste Led 1. Beregningen sker da saaledes: Summen — 100 Kr. — multipliceres med Dagenes Antal (120), og Produktet divideres med 4500. — 4500 er altsaa den bestandige Divisor, naar Renten er 8 pCt. og Aaret beregnes efter 360 Dage. Er Rentefoden 5 pCt., bliver Divisoren 7200, eller 7300, dersom Aaret regnes efter 365 Dage. For end mere at lette Udregningen, kan man bortkaste de to sidste Tal (Nuller) i Divisoren; den derved opstaaede Forskel er for ubetydelig til at komme i Betragtning.

Denne Methode for Renteberegning, der maaske straks kan synes noget indviklet for Uindviede, er langt den letteste og sikreste Renteberegningsmaade.

9. Dividendebog A.

(Skema 7.)

I Dividendebogen findes Rubrikker for:

Opgørelsesdato.
Indestaaende.
Indskud (med Datorubrik).*
Renter.
Købt (Varer) for.
Dividende.
Ialt.
Hævet (med Datorubrik).
Kvittering.

Der benyttes én Linie til et Regnskabsaar. I Rubrikken »Købt for« skrives kun Kronerne og helst med rødt Blæk, hvad der vil lette Opsummeringen af de øvrige Tal i Linien. Summen af Indestaaende, Indskud, Renter og Dividende skrives i Rubrikken »Ialt«. Naar det, der muligvis er hævet — der føres i Rubrikken »Hævet« — fradrages Summen i Rubrikken »Ialt«, føres Medlemmets Resttilgodehavende over paa Rubrikken »Indestaaende« i ny Linie, og denne Sum giver Grundlaget for Beregningen i næste Regnskabsaar (eller Halvaar). Medlemmet kvitterer for hævede Beløb i den dertil indrettede Rubrik.

De fleste Foreninger kan dog vist undvære dette Skema, der kun er medtaget her, fordi det benyttes i mange Foreninger. Men det maa anbefales at føre Dividendebogen som Skema B. Indskud eller Beløb, som Medlemmerne ikke ønske udbetalte, kan da føres i Sparekassebogen.

10. Dividendebog B.

(Skema 8.)

I Foreninger, hvor Medlemmerne altid modtager deres Dividende kontant ved hvert Regnskabsaars Afslutning, kan Dividendebogen føres paa den her anviste Maade.

* Er der flere Indskud i en Regnskabsperiode, benyttes en Linie til hvert.

11. Statusbog.

(Skema 9.)

Har en Brugsforening Næringsbevis paa Handel, *er* den pligtig at føre en Statusbog, men en saadan *bør* føres af alle Foreninger.

Summerne i Status er de klassificerede Uddrag af Kontoerne i Hovedbogen, der altsaa *skal* indeholde alt, hvad der vedrører Foreningens Status. (Mere om Status i Forklaringen af Regnskabets Opstilling, Skema 28).

12. Medlemsliste.

(Skema 10.)

I Medlemslisten findes Rubrikker for:
Dato for Indmeldelsen.
Medlems-Nummer (første Folio-Nr. i Dividendebogen).
Navn og Bopæl.
4 Rubrikker for Medlemmernes Inddeling efter Stilling.
Betalt Medlemsbidrag (Indskud, som ikke tilbagebetales).
Dato udmeldt.
Medl. Underskrift, hvorved det erkender at være Medlem.

Øvrigheden fordrer, at der føres en Liste over Medlemmerne med Angivelse af Tiden for deres Indmeldelse og eventuelle Udtrædelse. — Og da der kan komme til at foreligge Tilfælde, hvor Foreningen skal konstatere, om en Person er Medlem eller ikke, hvad mulig ellers kunde volde Vanskelighed, kan det have sin store Betydning, at ethvert Medlem ved sin Underskrift i Protokollen erkender at være Medlem af Foreningen og underkaster sig dens Love.

Summen i Rubrikken »Betalt Medlemsbidrag« opsummeres ved Opgørelsen, og Beløbet føres til Indtægt, benævnt »Medlemsbidrag«.

13. Tilbagesendte Varer.

(Skema 11)

I denne Bog findes Rubrikker for:

Dato afsendt.
Modtagerens Navn.
Varerne.
Indkøbspris.
Udsalgspris.
Dato — Faktura-Nummer.
Anmærkninger.

For en Ordens Skyld bør Varer, som Foreningerne af en eller anden Grund ønsker at tilbagesende, alligevel ligesom de øvrige Varer indføres i Fakturabogen til Udsalgspris. Men naar dette sker, skal jo Uddeleren have godtgjort den Difference, der er mellem den Pris, hvormed han godtgøres den tilbagesendte Vare af Modtageren og den Pris, hvormed Varen er ham tilført, og som han ellers skulde tilsvare. Differencen imellem Summerne i »Indkøbspris« og »Udsalgspris«, føres altsaa Foreningen til Udgift og Uddeleren til Indtægt som »Difference paa tilbagesendte Varer«.

Her er naturligvis gaaet ud fra, at Uddeleren eller Forretningsføreren, hvem af disse det er, skal have Beløbet i Rubrikken »Indkøbspris« i Varebogen refunderet og skal tilsvare »Udsalgspris«. Hvor dette ikke er Tilfældet, behøver denne Bog ikke at føres, men tilbagesendte Varer kan da føres i den efternævnte Bog: Tilbagesendt Emballage.

Det kan her være paa sin Plads at bemærke, at der aldrig maa sendes Varer tilbage, forinden der herom er ført Underhandling med Afsenderen. Af Grunde herfor skal nævnes, at Varerne muligvis skal dirigeres til en anden Plads end Afsenderens.

14. Tilbagesendt Emballage.

(Skema 12.)

I Emballagebogen findes Rubrikker for:

Dato afsendt.
Afsendt til.
Emballagen.
Pris pr. Stykke.
Samlet Sum.
Dato — Faktura-Nummer.
Anmærkninger.

15. Kørselsbog.

(Skema 13.)

Heri findes Rubrikker for Dato, Varerne, Vægt og Kvittering. Al Varefragten fra Stationen indskrives heri.

16. Nedsættelser og Forhøjelser.

(Skema 14.)

Summen af Nedsættelser vil altsaa ved Opgørelsen blive at godtgøre Uddeleren, hvorimod han skal debiteres for Forhøjelserne.

17. Uddelerens Kvitteringsbog.

(Skema 15.)

Denne Bog er inddelt i Rubrikker for: Datum, Sum med Bogstaver, Sum med Tal, Kvittering.

18. Medlemmernes Varekontrabog.

(Skema 16.)

Kontrabogen maa være forsynet med dobbelt Konto. I den sidste Konto føres Summen af hvert Køb, dog med Fradrag af Summen af de Varer, hvoraf der ikke gives Dividende,

som f. Eks. her i Skemaet Flormel. Beløb, der mulig ikke bliver betalt kontant straks, føres ud i Margen med en Streg under, og overstreges eller helst overstemples med et Gummistempel, naar Beløbet er betalt, eller Kontrabogen kan forsynes med en Rubrik hvori Medlemmets Skyld indføres. Selvfølgelig skal det krediterede Beløb tillige indføres i Butikskladden.

Det er altsaa Sammentællingen af Kontrabogens bagerste Konto, der bliver Grundlag for Dividendeberegningen.

Medlemmerne bør have to Varekontrabøger, saa at der kan skiftes, naar Bøgerne ved Opgørelsen indkaldes.

19. Uddelerens Dividendebog.

(Skema 17.)

Denne Bog indeholder en Fortegnelse over Medlemmernes tilgodehavende Dividende i Henhold til Dividendebogen, der udleveres Uddeleren, forsaavidt Dividenden skal udbetales af ham. Rubrikken »kan faa udbetalt« er altsaa Medlemmets tilgodehavende Dividende, og i Rubrikken »Hævet« føres den Sum, der er udbetalt Medlemmet. Og for Renteberegningens Skyld maa Udbetalingsdatoen tilføjes i den dertil bestemte Rubrik.

Er det ikke Uddeleren men Regnskabsføreren, der har Dividendebogen i Besiddelse, og som udbetaler Dividende, er et saadant Uddrag jo ikke nødvendigt, men alligevel hensigtsmæssigt som Kladde.

20. Uddrag af Sparekassebogen.

(Skema 18.)

Ved Opgørelsen gøres et Uddrag af Sparekassebogen, indeholdende Rubrikker for:

Nr. (Folio i Sparekassebogen).

Medlemmernes Skyld ved Regnskabsaarets Begyndelse.

Renter (der er debiteret Medl.).

Udtaget.

Medlemmernes Skyld paa Opgørelsesdagen.
Medlemm. Tilgodehavende ved Regnskabsaarets Begyndelse.
Renter (krediteret Medl.).
Indsat.
Medlemmernes Indestaaende paa Opgørelsesdagen.

Opsummeringen af Rubrikken »Udtaget« — sammenlagt med Optællingen af Rubrikken »Udtaget af Medlemmer« i Uddraget af Dividendebogen — skal stemme med Summen i Rubrikken »Udbetalt Medlemmer« i Kassebogen. Denne Sum føres til Udgift paa Kassekontoen som »Udbetalt Sparekassekontoen«. Summen i Rubrikken »Medlemmernes Skyld paa Opgørelsesdagen« føres som »Sparekasseudlaan« paa Kontoen »Ejendom« i Status. Summen i Rubrikken »Indsat« skal stemme med Rubrikken »Indsat af Medlemmer« i Kassebogen sammenlagt med Summen af »Indsat« i Uddraget af Dividendebogen, og føres til Indtægt i Kassekontoen som »Indsat af Medlemmer«. »Medlemmernes Indestaaende paa Opgørelsesdagen« føres som »Sparekasseindlaan« paa Kontoen »Skyld« i Status.

21. Uddrag af Dividendebogen.

(Skema 19.)

Der maa ligeledes ved Opgørelsen gøres et Uddrag af Dividendebogen, der inddeles i følgende Rubrikker:

Nr. (Folio i Dividendebogen).
Indestaaende ved sidste Opgørelse.
Indsat.
Renter.
Købt for (kun Kroner).
Udtaget (hævet Dividende eller Indskud).

Summen af »Indestaaende«, »Indsat« og »Renter« føres paa Medlemmernes Dividendekontos Kreditside, mens »Udtaget« føres paa Debetsiden.

22. Inventur (eller Uddrag af Hovedbogen).

(Skema 20.)

Dette Uddrag har to Konti; den forreste for Debet (hvad Foreningen har tilgode) og den bagerste for Kredit (hvad Foreningen skylder). Naar disse Konti er rigtig førte, skal Summerne i Debet og Kredit balancere.

23. Fortegnelse over Varelageret.

(Skema 21.)

Fortegnelsen indrettes med dobbelt Konto (hver med tre Rubrikker, en for Pris pr. Pd., Stk. eller Alen og de to for Kr. og Øre); i den forreste Konto skrives Udsalgsprisen, og i den bagerste Indkøbsprisen.

Summen i Rubrikken »Indkøbspris« føres som »Varebeholdning« paa Varekontoens Kreditside. Varerne til Udsalgspris føres Uddeleren til Indtægt i ny Regning.

Den omtrentlige Værdi af Varelageret kan ogsaa udfindes ved kun at opgøre det til Udsalgsprisen og fradrage en Procentdel, svarende til den Avance, der er lagt paa Varerne, der hellere maa være for stor end for lille.

(Se Side 75: »Varelagerets Vurdering ved Opgørelsen.«)

24. Butikskladde.

(Skema 22.)

Forsaavidt Uddeleren har Lov til at give Medlemmerne Kredit paa udleverede Varer, hvor begrænset end Kreditten er, er det nødvendigt at føre i det mindste en Kladde og en Hovedbog, og, saafremt der hertil skal bruges avtoriserede Bøger, tillige en Journal. Enhver Konto maa selvfølgelig være afsluttet forinden Opgørelsen, og saafremt ikke alle Medlemmerne da har betalt deres Skyld — hvad de bør — maa der foreligge en Tilstaaelse om Gældens Størrelse fra hver Skyldner.

Kladden er den første Notering enten af, hvad der er ud-

leveret paa Kredit eller betalt af Skyld for Varer. Saafremt Vedkommende har medbragt Kontrabog, hvori Varerne indføres specificerede, kan Summen indføres i Kladden som: »Varer i Følge Kontrabog«; i modsat Fald maa Varerne specificeres i Kladden. Det maa aldrig forsømmes at tilføje Dato. Naar Kladden er indført, skrives Kontoens Folio-Nr. tværs derover.

25. Butiks-Journal.

(Skema 23.)

I Journalen sammendrages, hvad der for hver Debitors Vedkommende er indført i Kladden siden sidste Indførelse i Journalen. Der skal findes en Rubrik i Journalen, hvori henvises til vedkommende Konto i Hovedbogen; denne Rubrik udfyldes samtidig med Journalens Indførelse i Hovedbogen.

26. Butiks-Hovedbogen.

(Skema 24.)

I Hovedbogen gives der hver Skyldner en Konto og reserveres en Plads hertil i Forhold til Mængden af de Poster, der ventelig bliver at indføre paa Kontoen, henholdsvis en kvart, en halv, en hel eller flere Sider.

Ved Opgørelsen med Uddeleren regnes Medlemmernes Skyld som Aktiv, saafremt Uddeleren da ikke er pligtig til at have al Gælden indkasseret eller selv skal udlægge det manglende. I førstnævnte Tilfælde føres Uddelerens Tilgodehavende paa Udgiftssiden ved Afslutningen af Kasseregnskabet som »Medlemmernes Skyld for Varer«, hvilken Sum ligesom Varebeholdningen til Udsalg og Kassebeholdningen debiteres Uddeleren i ny Regning.

27. Regnskabets Opstilling.

(Skema 25)

a. Beregning af Omsætningen.

Omsætningens Størrelse udfindes ved at sammenlægge Varebeholdningen til Udsalgspris ved sidste Regnskabsaars Afslutning med de senere indgaaede Varer til Udsalgspris i Henhold til Varebogen og derfra drage Varelagerets Udsalgsværdi. Differencen mellem disse to Summer er altsaa, hvad der er indkommet ved Salg.

b. Bruttofortjenestens Beregning.

Bruttofortjenesten kan udfindes ved at sammenlægge:
Varebeholdning ved forrige Opgørelse til Indkøbspris,
senere modtagne Varer til Indkøbspris,
Svind af Varerne (det Uddeleren indrømmede Vederlag for Svind),
Fragt og Kørsel,
og fra denne Sum drage den sammenlagte Sum af Vareomsætningen og den nuværende Varebeholdning til Indkøbspris.

Forøvrigt er det ikke nødvendigt ad denne Vej at udfinde Bruttofortjenesten eller at udfinde Nettofortjenesten ved en Opstilling af Gevinst- og Tabs-Konto; thi Nettofortjenesten, som det jo kun gælder om at udfinde, fremkommer ved Statusopstillingen. Naar Regnskabsopstillingen her er fremstillet saa udførlig, er det kun for at vise de forskellige Metoder.

c. Gevinst- og Tabs-Konto.

Paa Kreditsiden føres først Bruttofortjenesten i Henhold til ovenstaaende Beregning og derefter øvrige efter Art sammendragne Indtægter, som: Vareforhøjelser, Renter, Rabat, indvunden Dividende ved Fælleskontoret o. s. v.

Paa Debetsiden føres de efter Art sammendragne Udgifter, saasom: Lønninger, Husleje, Renter, forskellige Udgifter o. s. v.

Naar saa Beløbet paa Udgiftssiden fradrages Beløbet paa Indtægtssiden, er Resten Nettofortjenesten i Regnskabsaaret, der altsaa føres som Saldobeløb nederst paa Udgiftssiden.

Dette Beløb skal være overensstemmende med Saldobeløbet i Status: »Overskud i Regnskabsaaret«.

d. Kasseregnskab.

er en Opstilling af de sammentalte Beløb af Rubrikkerne i Kassebog A., dog med yderligere Deling af nogle af Rubrikkerne efter Posternes Art.

e. Status

er en Opgørelse af Foreningens Ejendom og Skyld (Aktiver og Passiver) eller et klassificeret Uddrag af samtlige Konti i Hovedbogen.

28. Regnskabsopstilling B.

(Skema 26.)

Dette Skema viser en mere primitiv Opstilling af Regnskabet, der ikke destomindre udviser det nødvendige Resultat og som er brugelig, hvor der ikke føres Kassebog, men kun en »Indtægts- og Udgiftsbog«.

29. Inventarielisten.

Der bør haves en specificeret Fortegnelse over Inventar. Denne Liste skal have dobbelt Konto, en for Debet og en for Kredit. Paa Debetsiden indføres alt anskaffet Inventar. Paa Kreditsiden indføres (tillige med paa Debet) de Inventariegenstande, der ikke har vedvarende Værdi, saasom: Lodder, Maal, Tragte, Tøndehaner, Skuffeskeer o. s. v.

Ved Opgørelsen drages Summen paa Kreditsiden fra Summen paa Debetsiden, og det udkomne er da Inventariets Værdi. Dog bør der aarlig afskrives mindst 5 pCt. af Bygninger og 10 pCt. af øvrigt Inventar. (Se »Inventariekonto« i Skema 1).

I. Hovedbog.

1. Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger.

DEBET.

1895						1895					
Jan.	16	2	An Emballage	14	75	Jan.	16	20	Pr. Faktura	164	25
Feb.	25	5	- Kontant	300	00	Feb.	22	22	- —	174	75
Mts.	10	8	- Emballage	9	40	Mts.	6	23	- —	70	00
—	16	10	- —	»	35	Apr.	4	25	- —	50	00
—	20	12	- —	6	00	—	16	26	- —	169	82
Apr.	4	18	- Varer	40	00						
—	15	30	- Emballage	9	70						
			Ballance	248	62						
				628	82					628	82
						Juli	1		Pr. Saldo	248	62

KREDIT.

2. P. Ankersen, Ringkøbing.

DEBET.

1895						1895					
Feb.	20	6	An Kontant	19	20	Feb.	2	21	Pr. Faktura	20	70
			- Emballage	1	50						
				20	70					20	70

KREDIT.

3. Landbosparekassen, Horsens.

DEBET.

1894						1894					
Juni	30	20	An Renter	250	00	Jan.	1		Pr. Kontant Laan	10000	00
—	»	»	- Afdrag	200	00						
			Ballance	9800	00	Juni	10		- Renter	250	00
				10250	00					10250	00
									Pr. Saldo	9800	00

KDEDIT.

4. Sparekasse-Konto.

DEBET.

1895						1895					
Jan.	1		An Udestaaende	2971	84	Jan.	1		Pr. Indestaaende	12106	55
Juli	1		- Renter	250	00	Juli	1		- Renter	713	22
—	»		- Udtaget	13311	32				- Indsat	10202	38
				16533	16					23022	15

KREDIT.

I. Hovedbog,

(Fortsat.)

5. Reservefonds-Konto.

DEBET. KREDIT.

				1895					
				Jan.	1	Pr. af Udbyttet til Dato.	13079	69
				Juli	1	- Medlemsbidrag	87	25
							13166	94
				—	»	- af Udbyttet	1203	99

6. Inventarie-Konto.

DEBET. KREDIT.

1894						1895			
Jan.	1	An Bygningen	14760	12	Jan.	1	Pr. Afskrevet	500	00
		- Butiksinventar	1000	00			Ballance..	15260	12
			15760	12				15760	12
1895									
Jan.	1	An Saldo..	15260	12					

7. Aktie- og Dividende-Konto hos Fælleskontoret.

DEBET. KREDIT.

1894				
Jan.	1	An 20 Aktier	2000	00
—	»	- Divid. i Halvaaret..	1303	10
Juli	1	- — — ..	937	00
—	»	- 4 Aktier	400	00
			4640	10

8. Medlemmernes Dividende-Konto.

DEBET. KREDIT.

1895					1895				
Juli	1	An Udtaget	2873	51	Jan.	1	Pr. Indestaaende	3944	24
		Ballance..	1670	73	»	»	- Indsat	430	00
					Juli	1	- Renter	170	00
			4544	24				4544	24
					Juli	1	Pr. Saldo..	1670	73

I. Hovedbog.

(Fortsat.)

9. Kasse-Konto.

DEBET.						KREDIT.					
1895						1895					
Jan.	1	An Kassebeholdning . . .	738	42		Juli	1	Pr. Betalt for Varer . . .	46185	50	
Juli	1	- Indkommen f. Varer	55917	50				Løn til Udd. og Forretf.	2280	00	
		- Indsat af Medl.	10202	38				Udbet. Sparekassek. . . .	13311	32	
		- Medlemsbidrag	87	25				— Dividendek.	2873	51	
		- Dividen. fra Fællesk.	937	00				Forskellige Udgifter. . . .	144	87	
		- Renter.	110	50				Husleje, Br. & Belysn. .	500	00	
								Svind 2 % af Kr. 40,000.	800	00	
								Fragt og Porto	672	54	
								Kassebeholdning	1225	31	
			67993	05					67993	05	
Juli	1	An Kassebeholdning . . .	1225	31							

10. Vare-Konto.

DEBET.						KREDIT.					
1895						1895					
Jan.	1	An Varebeholdning	15750	00		Juli	1	Pr. Omsætningen	55917	50	
Juli	1	- Varer i Halvaaret . .	46434	12				- Varebeholdning	15453	74	
		- Svind 2 % af 40.000	800	00							
		- Fragt og Porto	672	54							
		Bruttofortjeneste	7714	58							
			71371	24					71371	24	
Juli	1	An Varebeholdning	15453	74							

11. Gevinst- og Tabs-Konto.

KREDIT.						DEBET.					
1895						1895					
Juli	1	Pr. Lønninger.	2280	00		Juli	1	An Bruttofortjenesten . .	7714	58	
		- Husleje, Br. og Bl. .	500	00				- Medlemsbidrag . . .	87	25	
		- Renter.	883	22				- Renter.	360	50	
		- Forskellige Udgifter.	144	87				- Divid. fra Fællesk. .	937	00	
		- Reservef. (Medl.sbd.)	87	25							
		- Nettofortjeneste . .	5203	99							
			9099	33					9099	33	
		Pr. 10 % af Salg, Kr. 40000	4000	00				An Nettofortjeneste	5203	99	
		- tilskrevet Reservef.	1203	99		Juli	1				

I. Hovedbog.

(Sluttet.)

12. Rente-Konto.

KREDIT. DEBET.

1895					1895				
Juli	1	Pr. Sparekasserenter . . .	713	22	Juli	1	An Sparekasserenter . .	250	00
		- Dividendekonto	170	00			- Fælleskontoret	30	00
							- af Varegæld	80	50
			883	22				360	50

13. Uddeler N. N.

DEBET. KREDIT.

1895					1895				
Jan.	1	An Varebeholdniug	21000	00	Juli	1	Pr. kontant indbetalt . .	48787	70
Juli	1	- Varer i Halvaaret . .	55633	82			- Varenedsættelser . .	121	18
		- Vareforhøjelser	9	85			- Tilbagesendte Varer.	971	50
		- Medlemsbidrag	87	25			- Banefragt	500	00
		- Renter af Varegæld	80	50			- Kørsel	172	54
							- Udbetalt Dividende	2873	51
							- Forskellige Udgifter.	50	00
							Brændsel og Belysn.	50	00
							- Løn 4 pCt. af 40,000	1600	00
							- do. 2 pCt. af 14,000	280	00
							- Svind 2 pCt. af 40,000	800	00
							- Varebeholdning	20604	99
			76811	42				76811	42
Juli	1	An Varebeholdning	20604	99					

II. Varebog A.

Datum	Faktura-Nr.	Varerne	Indkøbspris	Samlet Indkøbspr.	Udsalgspris	Samlet Udsalgspr.	Grove Varer	Netto Varer
1894								
2/1	20	200 Pd. Farin	20 40 00		25 50 00			
		1 Sæk	1 00		» 90			» 90
		50 Pd. Kandis	25 12 50		30 15 00			
		1 Kasse	» 50		» 35			» 35
		100 Pd. Kaffe	80 80 00		90 90 00			
		1 Oversæk	» 25		» »			
		1 Ris Makulatur	5 00		» »			
		500 Pd. Klid	400 20 00		425 21 25		21 25	
		5 Sække	100 5 00	164 25	100 5 00	182 50		5 00
4/2	21	5 Tdr. Salt	400 20 00		500 25 00			
		5 Sække	30 1 50		30 1 50			1 50
			21 50					
		÷ 4 % af Kr. 20,00	» 80					
			20 70	20 70		26 50		
8/2	22	1 Td. Petroleum	$\frac{300}{8}$ 24 00		$\frac{290}{10}$ 29 00			
		1 Tønde	» »		3 50			3 50
		1 Kasse Rosiner	$\frac{25}{16}$ 4 00		$\frac{24}{20}$ 4 80			
		1 — Figner	3 50		$\frac{19}{25}$ 4 75			
		1 Sæk Boghvedegryn	20 00		$\frac{200}{12}$ 24 00			
		1 Mille 1-Pd.s-Poser	3 00		» »			
		1 Pakke Bindegarn	1 25		» »			
		2000 Pd. Rapskager	500 100 00		525 105 00		105 00	
		1 Decimalvægt	15 00		15 00			15 00
		1 Kasse Lodder	4 00	174 75	» »	186 05		
6/3	23	5 Alen Buckskin	400 20 00		400 20 00			20 00
		5 Piber	200 10 00		235 11 75			
		1 Tønde Sirup	$\frac{500}{8}$ 40 00		$\frac{490}{10}$ 49 00			
		1 Sirupstønde	» »		2 00			
				70 00		82 75	2 00	
9/4	24	35 Alen Bomuldstøj	30 10 50		35 12 25			
		100 — Tvistlærred	20 20 00		25 25 00			
		40 — Nankin	25 10 00		30 12 00			
		6 Par Seler	60 3 60	44 10	75 4 50	53 75		
12/4	25	4 Toppe Melis	$\frac{70}{20}$ 14 00		$\frac{68}{24}$ 16 56			
		2 Daaser Bolscher	$\frac{20}{30}$ 6 00		$\frac{20}{50}$ 10 00			
		2 Daaser	100 2 00		2 00			2 00
		1 Kasse stødt Melis	$\frac{50}{20}$ 10 00		$\frac{50}{24}$ 12 00			
		1 Kasse	» 50		» 35			
		1 Zinkhane	1 50		» »			
		1 Hængelampe	15 00		15 00			15 00
		1 Kasse	1 00	50 00	1 00	56 91		1 00
				523 00		588 46	128 25	65 75

III. Varebog B.

Datum	Faktura-Nr.	Pag.	Navn	Indkøbs-pris	Udsalgs-pris	Grove Varer	Netto Varer	Bane-fragt	Kvittering
1894									
6/1	20		Fælleskontoret	164 25	182 50	21 25	6 25	3 00	*N. Olsen*
4/2	21		P. Ankersen	20 70	26 50	» »	1 50	1 50	*N. Olsen*
8/2	22		Fælleskontoret	174 75	186 05	105 00	18 50	3 50	*N. Olsen*
6/3	23		—	70 00	82 75	2 00	20 00	1 50	*N. Olsen*
9/4	24		W. Meyer	44 10	53 75	» »	» »	» 50	*N. Olsen*
12/4	25		Fælleskontoret	50 00	56 91	» »	19 50	» 75	*N. Olsen*
16/4	26		—	248 62	300 00	» »	» »	» »	*N. Olsen*

Datum		Indtægt	Bilag	Samlet Indtægt		Af Udsalget		Indsat af Medlemmer		Medlemsbidrag		Renter og Rabat		Andre Laan		Forskellige Indtægter	
1894																	
Jan.	1	Kassebeholdning		738	42											738	42
	10	Povl Olsen, Medl.	1	4	00					4	00						
	30	Af Udsalget		500	00	500	00										
Feb.	3	Af Udsalget		400	00	400	00										
	10	Jens Nielsen, Sp.	20	100	00			100	00								
	12	Niels Pedersen, Medl.	2	2	00					2	00						
	18	Ole Andersen, do.	3	1	00					1	00						
	27	Peter Olsen, do.	4		50					»	50						
	»	Søren Holm, do.	5	1	00					1	00						
Juni	30	Divid. fra Fælleskont.		937	00							937	00				
	»	Renter fra do.		30	00							30	00				
	»	— af Varegæld		80	50							80	50				
				67993	05	55917	50	10202	38	87	25	1047	00			738	42

Bog A.

Datum		Udgift	Bilag	Samlet Udgift		Indkøb af Varer		Uddeling af Varer		Udbetalt Medlemmer		Inventarium		Fragt		Forskellige Udgifter	
1895																	
Jan.	1	Jens Nielsen, Sp.	20	100	00					100	00						
	2	Kørsel af Varer	Kb.	3	00									3	00		
	6	Banefragt, F.	20	3	00									3	00		
	30	Kørsel	Kb.		25									»	25		
Feb.	2	Banefragt, F.	21	1	50									1	50		
	8	— —	22	3	50									3	50		
	25	Fælleskontoret	1	300	00	300	00										
Mts.	6	Banefragt, F.	23	1	50									1	50		
Apr.	9	— —	24		50									»	50		
	12	— —	25		75									»	75		
	15	Fælleskontoret	2	100	00	100	00										
	20	P. Ankersen	3	100	00	100	00										
Juni	30	Brændevinsafgift	4	40	00											40	00
		Kgl. Skat	5	26	87											26	87
		Assurance	6	41	80											41	80
		Porto og Skrivemateriel.		15	00											15	00
		Differ. paa tilbages. Varer		21	22											21	22
		Svind, 2 % af 40,000 Kr.		800	00			800	00								
		Løn til Udd., 4 % af do.		1600	00			1600	00								
		do. til do., 2% af 14,000Kr.		280	00			280	00								
		do. til Forretningsf., 1 % af 40,000 Kr.		400	00			400	00								
		Husleje, Brænds. og Bel.		500	00											500	00
		Kassebeholdning		1225	31											1225	31
				67993	05	46185	50	3080	00	16184	83			672	54	1870	18

V. Kassebog B. (Uddelerens Kassebog).

Indtægt. **Udgift.**

Dato	Januar 1894	Bilag	Kr.	Ø.	Dato	Januar 1894	Bilag	Kr.	Ø.
1	Kassebeholdning		150	00	2	Kørsel af Varer	Kb.	3	00
2	Solgt Varer for		50	00	6	Banefragt	Fact 20	3	00
3	do. do.		75	00	30	Fragt	Kb.		25
10	Povl Olsen	Mdl. 1	4	00	»	Indbetalt til Forretningsf.	Kvitb.	500	00
12	Niels Pedersen	— 2	2	00		Ballance		339	75
30	Solgt Varer for		500	00					
31	do. do.		65	00					
			846	00				846	00
	Februar 1894					**Februar 1894**			
1	Kassebeholdning		339	75	2	Indbetalt til Forretningsf.	Kvitb.	350	00
»	Solgt Varer for		75	00					

VI. Sparekassebog (Konto-Kurant).

JENS NIELSEN, Hørret.

Datum			Dage	Rentetal	Debet		Datum			Dage	Rentetal	Kredit	
1894							1894						
Jan.	1	An Kontant Laan..	183	183	100	00	Feb.	10	Pr. Kontant betalt.	142	142	100	00
Feb.	10	— do. do.	142	71	50	00	Juli	1	Ballance...		112	51	52
Juli	1	— Renter $^{112}/_{73}$ ..			1	52							
				254	151	52					254	151	52
Juli	1	An Saldo.....			51	52							

VII. Dividendebog A.

Søren Holm, Skærup.

Opgørelses Dato	Indestaaende		Indskud Dato			Renter 4 % p. A.	Købt for Kr.	Dividende		Ialt		Hævet Dato			Kvittering
			1/7 93	10	00		20 50	5	00	15	20	1/1 94	5	00	Søren Holm.
1/1 93	10	20					20 60	6	00	16	40				
1/7 93	16	40					32 40	4	00	20	72	1/12 95	10	72	Søren Holm.
1/1 95	10	00	1/3 95	5	00		25 65	6	50	21	75				
	21	75													

VIII. Dividendebog B.

Nr.	Navn	Bopæl	Varekøb Kr.	Ø.	Dividende Kr.	Ø.	Dato	Udbetalt Kr.	Ø.	Kvittering
1	Povl Olsen	Nysted	150	00	15	00	1/1 94	15	00	Povl Olsen
2	Niels Pedersen	Solgaard	100	00	10	00		10	00	overf. i Sparekb.
3	Ole Andersen	do.	50	00	5	00	1/2 94	5	00	Ole Andersen
4	Peter Olsen	Næraa	30	00	3	00	1/3 94	3	00	Peter Olsen
5	Søren Holm	Skærbæk	65	00	6	50		6	50	overf. i Sparekb.
			32000	00	3200	00				

IX. Statusbog.

Ejendom.					Skyld.				
1895					1895				
Jan.	1	Varebeholdning	15453	74	Juli	1	Landmandsbanken	9800	00
		Bygning og Inventar	15260	12			Sparekasseindlaan	23022	15
		Sparekasseudlaan	16583	16			Dividendekontoen	1670	73
		Aktie- og Dividendekonto .	4640	10			Reservefonden	13166	94
		Kassebeholdning	1225	31			Skyld til Handlende	248	62
							Overskud i Halvaaret	5203	99
			53112	43				53112	43

Rigtigheden af ovenstaaende Status bekræftes af underskrevne Revisorer.

N. N. *N. N.*

X. Medlemsliste.

Datum indmeldt	Medl.-Nr.	Navn	Bopæl	Gaardmand	Husmand	Indsidder	Tjenestefolk	Betalt Medlemsbidrag	Datum udmeldt	Undertegnede erkender at væ e Medlem af ..... Brugsforening og underkaster mig dens Love.
20/1 94	1	Povl Olsen	Nysted	1				4 00		Povl Olsen.
22/2 94	2	Niels Pedersen	Solgaard		1			2 00		Niels Pedersen.
8/2 94	3	Ole Andersen	do.			1		1 00		Ole Andersen.
27/2 94	4	Peter Olsen	Næraa				1	» 50		Peter Olsen.
—	5	Søren Holm	Skærup			1		1 00		Søren Holm.

XI. Tilbagesendte Varer.

Datum afsendt		Navn	Varerne	Indkøbspris			Udsalgspris			Modtaget Dato	Modtaget Fct. Nr.	Anmærkn.
1894												
April	4	Fælleskont.	200 Pd. Farin..	20	40	00	25	50	00	2/1 94	20	Meget fugtigt.
—	6	W. Meyer ..	40 Alen Nankin.	25	10	00	30	12	00	9/4 94	24	Fejl Kvalitet.
—	8	P. Blicher ..	20 Almanakker.	37	7	40	50	10	00	7/12 94	9	
Maj	7	Fælleskont. .	50 Pd. Rødkløver	55	27	50	62	31	00	4/5 95	30	
—	10	do.	100 - Raigræs..	20	20	00	27	23	00	—	»	
Juni	6	do.	1 Spejl.....		»	38		»	50			
					105	28		126	50			
								105	28			
			Difference...	...	...	...	...	21	22			

XII. Tilbagesendt Emballage.

Datum afsendt		Navn	Emballage	à	Kr.	Ø.	Ialt Kr.	Ialt Ø.	Modtaget Dato	Modtaget Fct. Nr.	Anmærkn.
1894											
Jan.	16	Fælleskont. .	10 Klidsække	100	10	00			8/12 93	9	
—	»	do.	5 Kandiskasser ...	35	1	75			1/11 93	6	
—	»	do.	1 Anker		3	30			4/12 93	7	
							14	75			
Feb.	20	P. Ankersen.	5 Saltsække	30	»	»	1	50	4/2 94	21	
Mts.	10	Fælleskont. .	1 Petroleumstønde.		3	50			8/2 94	22	
—	»	do. ..	1 Sukkersæk		»	90			2/1 94	20	
—	»	do. ..	5 Klidsække	100	5	00			—	»	
							9	40			
—	16	do. ..	1 Kasse				»	35	—	»	
—	20	do. ..	2 Margarinebøtter .	300	»	»	6	00	6/12 93	8	
Apr.	15	do. ..	10 Sække... 1/50 5/90	4/80	8	20			8/12 93	9	5 Sk. debiteres 50 Øre højere
—	»	do. ..	1 Sirupstønde.....		1	50			6/3 94	23	debiteret 50 Øre højere
							9	70			
							971	50			

XIII. Kørselsbog.

Datum		Varerne	Vægt Pd.	Kr.	Ø.	Kvittering
1895						
Januar	2	1 Læs Varer	2000	3	00	Peter Sørensen
—	30	1 Pakke	100	»	25	Peter Sørensen
				172	54	

XIV. Nedsættelser og Forhøjelser.

Datum		Pd.	Varerne	à	Nedsat		Forhøjet	
1894								
Januar	2	50	Kandis	1		50	»	»
		30	Melis	2		60	»	»
—	12	100	Kaffe	4		»	4	00
		50	Margarine	2		»	1	00
		40	Farin	1		40	»	»
					121	18	9	85

XV. Uddelerens Kvitteringsbog.

Datum		Sum med Bogstaver	Sum med Tal		Kvittering
1894					
Januar	30	Fem Hundrede Kroner	500	00	N. Petersen.
Febr.	3	Fire Hundrede Kroner	400	00	N. Petersen.

XVI. Medlemmernes Varekontrabog.

1894									
Januar	1	1	Pd.	Kaffe			1	00	
—	»	2	-	Kandis	à	30	»	60	
—	»	2	-	Farin	à	22	»	44	
—	»	1	-	Margarine			»	55	
—	»	2	-	Flormel	à	12	»	(24)	
							2	83	2 59
—	7	1	-	Melis			»	30	
—		2	-	Rismel	à	16	»	32	» 62
—	15	1	-	Kartoffelmel					» 12
—	20	2	-	Kaffe	à	90	1	80	
—	»	1	-	Cikorie			»	20	2 00
							2	00	
		÷ 4	Pd.	Æg	à	40	1	60	
		0,40		Rest			»	40	

eller:

Datum	Skyld		Ialt	Til Dividende

XVII. Uddelerens Dividendebog.

Nr.	Navn	Bopæl	Kan faa udbetalt		Hævet			Kvittering
					Dato	Kr.	Ø.	
1	Povl Olsen	Nysted	15	00	4/7 94	15	00	Povl Olsen
2	Niels Pedersen	Solgaard	10	10				
3	Ole Andersen	do.	5	00	8/8 94	5	00	Ole Andersen
4	Peter Olsen	Næraa	3	00	26/8 94	3	00	
5	Søren Holm	Skærup	6	50				
			3200	00				

XVIII. Uddrag af Sparekassebogen.

Nr.	Medlemmers Skyld 1/1 94		Renter		Udtaget		Medlemmers Skyld 1/7 94		Medl.s Indestaaende 1/1 94		Renter		Indsat		Medl.s Indestaaende 1/7 94	
20	»	»	1	52	150	00	51	52	»	»	»	»	100	00	»	»
21	»	»	»	»	»	»	»	»	200	00	4	00	246	00	450	00
22	300	00	6	00	»	»	256	00	»	»	»	»	50	00	»	»
	2971	84	250	00	13311	22	16533	16	12106	55	713	22	10202	38	23022	15

XIX. Uddrag af Dividendebogen.

Nr.	Indestaaende 1/1 94		Indsat		Renter		Købt for Kr.	Udtaget	
1	25	00	5	00	»	70	150	5	00
2	»	»	10	00	»	10	100	»	»
3	5	00	»	»	»	10	50	»	»
4	50	00	»	»	1	00	30	20	00
5	10	00	5	00	»	25	55	»	»
	3944	24	430	00	170	00	40000	2873	51

XX. Inventur (Uddrag af Hovedbogen).

		Debet.		Kredit.	
1	Fælleskontoret			248	62
3	Landbosparekassen			9800	00
4	Sparekassekonto	16533	16	23022	15
5	Reservefondskonto			13166	94
6	Inventariekonto	15260	12		
7	Aktie- og Dividendekonto	4640	10		
8	Medlemmernes Dividendekonto			1670	73
9	Kassekonto	1225	31		
10	Varekonto	15453	74		
11	Gevinst- og Tabskonto			5203	99
		53112	43	53112	43

XXI. Fortegnelse over Varelageret.

Varerne	Brutto	Th.	Netto	Udsalgspris			Indkøbspris		
Kaffe	102	2	100	100	120	00	90	108	00
1 Sæk					»	25		»	»
Kandis	60	10	50	25	12	50	22	11	00
1 Kasse					»	35		»	35
Cikorie	»	»	100	20	20	00	18	18	00
					20604	99		15769	10
÷ 2 pCt. Værdiforringelse								315	30
								15453	78

XXII. Butikskladde.

Januar 1894.

	Søren Pedersen, Almind.			
10	10 Alen Klæde	à 300	30	00
	4 Pd. Kaffe	à 80	3	20
			33	20
	Ole Nielsen, Skamby.			
11	4 Pd. Melis	à 28	1	12
	Søren Pedersen, Almind.			
16	2 Pd. Kandis	à 30	»	60
	2 Alen Lærred	à 25	»	50
			1	10
	Anders Pedersen, Nyby.			
16	1 Pd. Kaffe		»	80
	1 Pd. Kandis		»	30
			1	10
	Ole Nielsen, Skamby.			
17	2 Pd. Sago	à 20	»	40
	1 Pd. Farin		»	20
			»	60

XXIII. Butiks-Journal.

1894		Folio i Hvb.				
			Søren Pedersen, Almind.			
Jan.	10	36	10 Alen Klæde	à 300	30	00
			4 Pd. Kaffe	à 80	3	20
	16	36	2 Pd. Kandis	à 30	»	60
			2 Alen Lærred	à 25	»	50
					34	30
			Ole Nielsen, Skamby.			
Jan.	11	37	4 Pd. Melis	à 28	1	12
	17	37	2 Pd. Sago	à 20	»	40
			1 Pd. Farin		»	20
					1	72
			Anders Pedersen, Nyby.			
Jan.	17	38	1 Pd. Kandis		»	30
			1 Pd. Kaffe		»	80
					1	10

XXIV. Butiks-Hovedbog.

SØREN PEDERSEN, Almind.

1894		Jrnl.		Debet.		Kredit.	
Feb.	1	35	An Varer	34	30		
Mts.	1	40	- do.	15	00		
Apr.	1	45	- do.	20	00		
	»	»	Pr. Kontant			50	00
Juli	1		Ballance			19	30
				69	30	69	30
—	»		An Saldo	19	30		

XXV. Regnskabsopstillingen I.

N. N. og Omegns Brugsforenings Regnskab for Halvaaret 1. Januar—1. Juli 1895.

Omsætningen.

Indgaaet.		Udgaaet.	
1/1 95 Varebeh. til Udsalgspris	21000.00	1/7 95 Varebeh. til Udsalgspris	20604.99
1/7 95 Varer i Halvaaret	55633.82	Varenedsættelser	121.18
Vareforhøjelser	9.85	Omsætningen	55917.50
	76643.67		76643.67

Bruttofortjenesten.

Indgaaet.		Udgaaet.	
1/1 95 Varebeh. til Indkøbspris	15750.00	1/7 95 Omsætningen	55917.50
Varer i Halvaaret til Indkbspr.	46434.12	Varebeh. til Indkøbspris	15453.74
Svind af Kr. 40000.00	800.00		
Fragt og Kørsel	672.54		
Bruttofortjeneste	7714.58		
	71371.24		71371.74

Gevinst- og Tabs-Konto.

Udgaaet.		Indgaaet.	
Lønninger	2280.00	Bruttofortjeneste	7714.58
Husleje, Brændsel og Belysn.	500.00	Medlemsbidrag	87.25
Renter	883.22	Renter	360.50
Forskellige Udgifter	144.87	Dividende fra Fællesk.	937.00
Reservef. (Medlemsbidrag)	87.25		
Nettofortjeneste	5203.99		
	9099.33		9099.33

Overskudets Fordeling.

Udgaaet.		Indgaaet.	
10 pCt. af Salg 40,000.00	4000.00	Nettofortjenesten	5203.99
Tilskrevet Reservefonden	1203.99		
	5203.99		5203.99

Kasseregnskab.

Indtægt.		Udgift.	
1/1 95 Kassebeholdning	738.42	Betalt for Varer	46185.50
Indgaaet for Varer	55917.50	Løn til Uddeler og Forretnf.	2280.00
Indsat af Medlemmer	10202.38	Udbetalt Sparekassekonto	13311.32
Medlemsbidrag	87.25	Udbetalt Dividendekonto	2873.51
Dividende fra Fællesk.	937.00	Forskellige Udgifter	144.87
Renter	110.50	Husleje, Brændsel og Belysn.	500.00
		Svind 2 pCt. af 40,000.00	800.00
		Fragt, Kørsel og Porto	672.54
		Kassebeholdning	1225.31
	67993.05		67993.05

Status.

Ejendom.		Skyld.	
Varer til Indkøbspris	15453. 74	Sparekasseindlaan	23022. 15
Bygning og Inventar	15260. 12	Landbosparekassen	9800. 00
Sparekasseudlaan	16533. 16	Dividendekontoen	1670. 73
Aktie- og Dividendekonto	4640. 10	Reservefonden	13166. 94
Kassebeholdning	1225. 31	Skyld til Handlende	248. 62
		Overskud i Halvaaret	5203. 99
	53112. 43		53112. 43

N. N., den 1. August 1895.

N. N.,
Regnskabsfører.

Ovenstaaende Regnskab, dets Bilag og Regnskabsbøgerne have vi efterset og finde ingen Anledning til Bemærkninger.

p. t. N. N., den 15. August 1895.

N. N., *N. N.,*
Revisorer.

XXVI. Regnskabsopstilling II.

N. N. og Omegns Brugsforenings Regnskab for Halvaaret 1. Januar—1. Juli 1895.

Status.

Ejendom.

Varebeholdning	15453. 74
Bygning og Inventar	15260. 12
Sparekasseudlaan	16533. 16
Aktie- og Dividendekonto	4640. 10
Kassebeholdning	1225. 31
	53112. 43

Skyld.

Sparekasseindlaan	23022. 15
Landbosparekassen	9800. 00
Dividendekontoen	1670. 73
Reservefonden	13166. 94
Skyld til Handlende	248. 62
Overskud i Halvaaret	5203. 99
	53112. 43

Indtægter.

Varebeholdning ved f. Opgørelse	21000. 00
Kassebeholdning ved do.	738. 42
Varer i Halvaaret	55633. 82
Indsat af Medlemmer	10202. 18
Medlemsbidrag	87. 25
Dividende fra Fælleskontoret	937. 00
Renter	110. 50
Vareforhøjelser	9. 85
	88719. 22

Udgifter.

Betalt for Varer	46185. 50
Udbetalt af Sparekassen	13311. 22
Udbetalt Dividende	2873. 61
Varenedsættelser	121. 18
Forskellige Udgifter	144. 87
Husleje, Brændsel og Belysning	500. 00
Svind 2 pCt. af 40,000 Kr.	800. 00
Løn 4 pCt. af —	1600. 00
— 2 pCt. af 14,000 Kr.	280. 00
Forretningsføreren	400. 00
Fragt m. m.	672. 54
Varebeholdning	20604. 99
Kassebeholdning	1225. 31
	88719. 22

Regnskabsbøgerne haves som Regel paa Oplag i Fælleskontorets Afdelinger i følgende Størrelser:

Fakturabind					
Hovedbog	Skema 1,	Folio,	indeh.	6	Bøger Papir
Varebog A.	— 2,	—	—	8	—
Varebog B.	— 3,	—	—	3	—
Kassebog A.	— 4,	—	—	3	—
Kassebog B.	— 5,	—	—	3	—
Sparekassebog	— 6,	—	—	4	—
Dividendebog A.	— 7,	—	—	8	—
Dividendebog B.	— 8,	—	—	8	—
Statusbog	— 9,	—	—	1	—
Medlemsliste	— 10,	—	—	¼	—
Tilbagesendte Varer	— 11,	—	—	1	—
Tilbagesendt Emballage	— 12,	—	—	3	—
Kørselsbog	— 13,	Kvart,	—	½	—
Nedsættelser og Forhøjelser	— 14,	—	—	½	—
Uddelerens Kvitteringsbog.	— 15,	—	—	½	—
Medlems-Varekontrabog	— 16,	lille Octav,	12	Bl.	m. Trækp.
Uddelerens Dividendebog.	— 17,	Kvart,	—	1	—
Butikskladde	— 22,	Smalfolio,		2	—
Butiks-Journal	— 23,	—	—	2	—
Butiks-Hovedbog	— 24,	Folio,	—	5	—

Desuden haves linieret Papir i løse Ark til:

Uddrag af Sparekassebogen	Skema 18
Uddrag af Dividendebogen	— 19
Uddrag af Hovedbogen	— 20
Fortegnelse over Varelageret	— 21
Regnskabets Opstilling	— 25

Anvisning for Revisorerne.

Hovedbogen. (Se Side 86 og Skema 1.)

Vil man grundig kontrollere Hovedbogen, maa man konferere alle Noteringerne deri med Bilagene: Fakturaer, Kvitteringer, Kontokuranter. Og navnlig skal man forvisse sig

om, at Saldoerne i Hovedbogen stemmer overens med Kontokuranterne, ligesom at Summerne er opførte rigtig i Uddraget.

Varebog A. og B. (Se Side 88 og Skemaerne 2—3.)

Fakturaerne i Fakturabindet konfereres een for een med Indførelsen af disse i Varebogen, og navnlig paases, at Fakturabeløbet stemmer med den Sum, der er indført i Rubrikken »Indkøbspris« i Varebogen. Endvidere paases det, at den Rabat der gives for kontant Betaling, er tilføjet i samme Rubrik. For at kunne kontrollere Rabatten, skal Revisorerne have en Fortegnelse over, hvilke Forbindelser der giver Rabat, og hvor stor Rabat de giver. Rabatten beregnes selvfølgelig kun af Beløbet for Varer, men ikke af Emballagen. Der bør være tre Mænd til at revidere Varebøgerne, een oplæser Summerne i alle Rubrikkerne i Varebog A., en anden ser efter, om Summerne i Varebog B. stemmer hermed, og en tredje efterser, om Beløbet i Fakturaerne stemmer med Summerne, der er opførte i Rubrikken »Indkøbspris« i Varebøgerne.

Er der ikke Tid til at gennemgaa hele Beregningen af Udsalgsprisen, kan denne prøves hist og her i Flæng. Vil man overbevise sig om, at Uddeleren ikke har taget mere for Varerne end den ham tilførte Udsalgspris, sammenligner man de noterede Priser paa samme Tidspunkt i Medlemmernes Varekontrabøger.

Kassebog A. (Se Side 90 og Skema 4,)

Alle Noteringerne heri konfereres med Bilagene: Kvitteringer, Kontokuranter, Fragtbreve, de forskellige Bøger: Sparekassebogen, Dividendebogen, Medlemslisten, Kørselsbogen, Uddelerens Kvitteringsbog og Nedsættelses- og Forhøjelsesbogen.

Kassebog B. (Se Side 92 og Skema 5.)

Uddelererens Kassebog revideres kun af Regnskabsføreren.

Sparekassebog. (Se Side 92 og 98 samt Skemaerne 6 og 18.)

Sparekassebogen konfereres med Uddraget deraf. Summerne i Rubrikken »Udtaget« i Uddraget konfereres med Laanebeviserne.

Dividendebog A. (Se Side 94 og 99 samt Skemaerne 7 og 19.)

Dividendebogen konfereres med Uddraget af denne. Medlemmernes Kvittering for hævet Dividende skal findes i Kvitteringsrubrikken.

Dividendebog B. (Se Side 94 og 99 samt Skemaerne 8 og 19.)

Heraf bruges intet Uddrag. Sammentællingen og Kvitteringerne kontrolleres.

Statusbogen. (Se Side 94 og Skema 9.)

Konfereres med Uddraget af Hovedbogen. (Inventuret).

Medlemslisten. (Se Side 95 og Skema 10.)

Sammentællingen af Rubrikken »Betalt Medlemsbidrag« kontrolleres, ligesom der ses efter, om Summen stemmer med Beløbet i Rubrikken »Medlemsbidrag« i Kassebogen.

Tilbagesendte Varer. (Se Side 95 og Skema 11.)

Noteringerne heri konfereres med vedkommende Fakturaer og Kvitteringer.

Tilbagesendt Emballage. (Se Side 96 og Skema 12.)

Konfereres med Emballagekvitteringerne. Vedkommer dog kun Regnskabsføreren.

Kørselsbog. (Se Side 97 og Skema 13.)

Sammentællingen kontrolleres.

Nedsættelser og Forhøjelser. (Se Side 97 og Skema 14.)

Naar der skal holdes nøjagtig Kontrol med Nedsættelser og Forhøjelser, maa Regnskabsføreren møde i Uddelingslokalet,

hver Gang der foretages en Prisforandring, for at forvisse sig om, at det Kvantum af de paagældende Varer, der haves i Beholdning, bliver ført til Nedsættelse eller Forhøjelse.

Sammentællingen kontrolleres.

Uddelerens Kvitteringsbog. (Se Side 97 og Skema 15.)

Denne Bog tjener til Sammenligning med Regnskabsførerens Noteringer om indbetalte Penge af Uddeleren.

Medlemmernes Varekontrabøger. (Se Side 97 og Skema 16.)

Sammentællingen i Medlemmernes Varekontrabøger skal stemme med Indførelsen i Dividendebogen.

Vil man kontrollere, hvor vidt de i Varekontrabogen — altsaa af Medlemmerne betalte — Varepriser er stemmende med de af Bestyrelsen vedtagne og Uddeleren tilførte Priser, kan man vilkaarlig vælge nogle Vareposter og sammenligne Priserne paa disse med de indførte Priser i Varebogen for de samme Varer i Tiden nærmest forud for Datoerne i Varekontrabogen. Dog maa her tages Hensyn til, at der kan være sket Prisforandringer efter Varens Indførelse i Varebogen; men herom kan man overbevise sig ved Eftersyn i Forhøjelses- og Nedsættelsesbogen i det paagældende Tidsrum.

Uddelerens Dividendebog. (Se Side 98 og Skema 17.)

De i denne Bog indeholdende Udbetalinger konfereres med Dividendebogen. Bogen maa opbevares, da den indeholder de originale Kvitteringer for de hævede Beløb af Medlemmerne.

Uddrag af Sparekassebogen. (Se Side 98 og Skema 18.)

Alle Summerne i Uddraget sammenlignes med Noteringerne i Sparekassebogen samt med Gældsbeviserne. Sammentællingen kontrolleres.

Uddrag af Dividendebogen. (Se Side 99 og Skema 19.)

Alle Summerne i Uddraget sammenlignes med Dividendebogen, og Sammentællingen kontrolleres.

Inventur (eller Uddrag af Hovedbogen).

(Se Side 99 og Skema 20.)

Alle Posterne sammenlignes med Hovedbogen, og Sammentællingen kontrolleres.

Fortegnelse over Varelageret. (Se Side 99 og Skema 21.)

Varelageret bør opgøres af Bestyrelsen sammen med Uddeleren. Udregningen og Sammentællingen bør ske af Bestyrelsen, og efterregnes af Uddeleren. Naar Opgørelsen af Varelageret er foretaget saaledes, maa i Almindelighed en Revision af Fortegnelsen anses for unødvendig.

Butiksregnskabsbøgerne.

Naar der ikke gives Medlemmerne Kredit for udleverede Varer, eller hvor Uddeleren i alle Tilfælde skal præstere — og præsterer — Betaling for alle de udleverede Varer, vedkommer Butiksbøgerne ikke Revisionen. Kun i det Tilfælde, at det er Uddeleren tilladt at give Kredit, skal der forefindes et Uddrag af Saldoerne i Butikshovedbogen. Dette Uddrag skal sammenlignes med Bogen.

Regnskabets Opstilling. (Se Side 101—3 og Skemaerne 25—26.)

Hvad det her gælder om, er for det første, at alt kommer med, som skal med paa Regnskabet, og for det andet, at hver Postering kommer paa sin rette Plads. Den foregaaende Regnskabsopstilling bør tages til Sammenligning.

De engelske Brugsforeninger.

Jeg kan ikke begynde en Skildring af de danske Brugsforeningers Udvikling uden først at omtale de engelske Brugsforeninger, af hvis Rod de danske Brugsforeninger kun er Udløbere.

En Kilde til en Del af de Oplysninger, der her skal gives i en meget sammentrængt Form, er Dr. H. Crügers (Berlin Formand for de tyske Andelsforeningers Fællesforening samt Red. af det tyske Andelsforeningsblad »Genossenschaftsblätter«) fortræffelige Bog: »Die Erwerbs- und Wirthschafts-Genossenschaften in den einzelnen Ländern«.

Naar Andelsforeningerne er udgaaede fra England og fremdeles har deres bedste Vækst og Trivsel der, da har det sin Grund i den nøje Overensstemmelse, der findes mellem det engelske Folks Karakter og de Grundsætninger, hvorpaa disse Foreninger er byggede, *nemlig paa Selvhjælp og Selvstyrelse af deres egne Anliggender*. En anden Grund til, at Arbejderspørgsmaalene og Arbejdet for disses Løsning først er kommen frem i England, er den, at Brugen af Maskiner og de deraf avlede Fabriksvirksomheder og andre Storbedrifter i særlig Grad udviklede sig i England. Derfor er Arbejderspørgsmaalene først bleven brændende i England, og derfor begyndte Kampen mellem Arbejder og Arbejdsgiver, mellem Kapital og Arbejde først der, og de sociale Omvæltninger, der er foregaaede i England, har forplantet deres Dønninger over hele Verden.

Der kan vel næppe paavises noget Tidspunkt for Begyndelsen til de engelske Andelsforeninger; Sporene heraf taber

sig ned i det forrige Aarhundrede. Foreningerne er fremstaaede i deres nuværende Skikkelse gennem en lang Lutringsproces.

En af de første Stiftere af Andelsforeninger i England og utvivlsomt den, der har haft størst Betydning som Banebryder for Andels-Ideernes praktiske Udførelse, er dog nok den skotske Fabrikant Robert Owen (født 1771, død 1858). R. O. der var en stor Menneskeven, søgte af al Kraft at fremme sine Arbejderes Udvikling. Først søgte han at skaffe Arbejderne ved sine store Bomuldsspinderier en gunstig Stilling ved Oprettelse af Arbejderboliger, Spisehuse, Fællesindkøb af Livsfornødenheder, Anlæg af Fabriksskoler, Afkortning af Arbejdstiden o. s. v. Han behandlede i det hele taget sine Arbejdere paa en sjælden human Maade. Det lykkedes ham derved at skabe en hurtig opblomstrende Koloni i New-Lanark i Skotland, som blev bekendt og beundret overalt, og beruset af dette Held kom Robert Owen paa den Ide at ville optræde som Reformator efter en stor Maalestok. Han rejste da til Nordamerika og grundede 1825 i Staten Indiana et storartet kommunistisk Samfund, der bestod af omtrent 900 Medlemmer og blev kaldet »New-Harmony«. Han byggede ikke selv Byen, men købte den med de dertil hørende 30,000 Akres Land af en Mand ved Navn Georg Rapp, der i flere Aar havde været Overhoved for en religiøs Sekt (Rappiterne). Efter Owens Plan skulde Kommunismen ikke straks indføres i »New-Harmony«, men først efter en treaarig Forskole. Man gav sig imidlertid ikke Tid til at vente saa længe, men indførte allerede efter eet Aars Forløb den kommunistiske Ordning, men Udfaldet blev ogsaa meget uheldigt. Lige fra Begyndelsen herskede der Uenighed mellem Medlemmerne, som ikke kunde finde sig i Fællesskabet, og det nyttede intet, at Owen i Juni 1826 udstedte sin saakaldte Uafhængighedserklæring, i hvilken han forkyndte Verden, at Mennesket indtil da havde været en Slave af en Treenighed af de største Skændigheder, der kunde forenes for at skade Menneskeslægten aandeligt og legemligt, nemlig den private Ejendomsret, de absurde og meningsløse Religioner og Ægteskabet.

Lige saa lidt hjalp det, at Samfundets Blad (»New-Harmony Gazette«) idelig indprentede, at naar man vil leve i Fællesskab, maa man ogsaa være besjælet af den rette kommunistiske Aand; denne Aand kom aldrig. Tilsidst styrtede da ogsaa det hele sammen; allerede 1827 var næsten alle Medlemmer vendte tilbage til den tidligere Samfundstilstand, og Owen var rejst til Evropa igen.

At Owens radikale og vidtgaaende samfundsreformatoriske Foretagende maatte mislykkes, siger sig selv; en saa pludselig og gennemgribende Reform af Samfundsforholdene, kan slet ikke foregaa, i hvert Fald ikke faa Varighed. Ligesom man, naar man bygger et Hus, føjer Sten til Sten indtil Bygningen er færdig og gør klogt i ikke at opføre Bygningen i en Fart, men vente med at bygge videre, indtil det underliggende Grundlag er fæstnet, saaledes maa en stor Samfundsreform bygges op ved smaa gradvise Reformer, der først maa have vist at kunne staa deres Prøve, før der bygges videre. »Hvad der klistres op, regner af.« Forøvrigt findes der da ogsaa Grænse for, hvad der kan drages ind under Fællesskabet, og den Grænse havde Owen overskredet.

En af de forhenværende Medlemmer af et af de mange Samfund der senere er dannede med samme Formaal som det Owenske, siger: »Vort Samfunds Erfaringer har givet os den Overbevisning, at Mennesket, om det end har filantropiske Tilbøjeligheder, dog er *væsentlig* egoistisk, og at *et Samfund, bygget paa social Lighed og Ejendomsfællesskab, er umuligt*, naar da Medlemmerne ikke er forenede med et stærkt religiøst Baand.« Horace Greeley siger: »Ofte gør Religionen det muligt, der uden den vilde være umuligt, og den guddommelige Kærlighed sejrer, hvor den menneskelige Visdom bliver til Spot. Det er saaledes, jeg forklarer den praktiske Socialismes Held og Uheld. Et hvilket som helst socialistisk Forsøg kan lykkes, naar det hviler paa en fast og dyb religiøs Grundvold, selv om Organismen er fejlfuld, og Forsøget staar i Strid med den menneskelige Natur.

I denne Udtalelse — tilføjes i Bladet »Arbejderen« — som her er benyttet som Kilde — har Greeley vistnok fuldkommen

Ret, men han kunde gerne have tilføjet, at dersom blot alle Mennesker var gennemtrængte af en dyb og inderlig kristelig tro Aand, saa vilde der ikke være nogen Trang til en Reform i Samfundet; thi der vilde da herske broderlig Kærlighed, Flid og Sparsommelighed, og mere behøves der næppe for at gøre Samfundet lykkeligt.

Af Andelsforeningerne kommer i England Brugsforeningerne i første Række, dernæst Produktionsforeningerne; dog er det et Spørgsmaal, om Produktionsforeningerne overhovedet maa tælles med blandt Foreninger, da de fleste af disse egentlig er Fabriker, der er anlagte af Brugsforeningerne og drives af disse.

Den ældste bekendte Andelsforening er Brugsforeningen i *Govan,* der oprettedes 1777; dernæst Brugsforeningen i Mangowell. Samme Aar oprettedes endvidere en Produktionsforening for Skrædere. I 1795 anlagdes en Andels-Kornmølle i Hull.

De engelske Foreningers Historie falder i tre Perioder; den første Periode rækker i Følge Holyoake (de engelske Andelsforeningers Historieskriver) indtil 1831; da fandtes der en Del Brugsforeninger med begrænset Medlemstal, der uddelte Varerne til almindelig Købmandspris og fordelte Udbyttet til Medlemmerne i Forhold til Størrelsen af den indskudte Driftskapital. Men Fordelene for Forbrugerne — som saadanne — var kun ringe. Oprindelig var det den ledende Tanke med disse Foreninger at gavne Arbejderne, og Medlemmerne var maaske tildels Arbejdere, men naar Forretningen gik godt, afsluttede man som Regel Medlemstallet, og Forretningen gik over til at blive en almindelig Handelsbedrift. Nogen socialøkonomisk Betydning har disse Foreninger ikke haft; de er kun Omtale værd som en Begyndelse til Arbejdernes Sammenslutninger om økonomiske Formaal. *Deres Fejl laa væsentlig i Udbyttets Fordeling i Forhold til den indskudte Driftskapital.* Det varede endnu lang Tid, inden man slog ind paa den rette Vej.

Den anden Periode rækker ned til 1844. Foreningerne blev da tagne i Socialismens Tjeneste; det var nemlig i den

Tid, da Socialismen i England var i stærk Opblussen. Der oprettedes da en stor Mængde Brugsforeninger. Udbyttet fordeltes ikke, men anvendtes dels til socialistisk Propaganda, til Oprettelse af Byggeforeninger eller til andre nyttige Formaal.

Disse Foreninger tog Fart med Socialismens Udbredelse, og de gik under med Socialismens Tilbagegang. Kun faa af disse Foreninger overlevede 1844.

Den tredje Periode begyndte 1843 med Rochdale-Foreningen og hviler paa Princippet: Uddeling til almindelig Handelspris og Fordeling af Udbyttet i Forhold til Indkøbet. Det har vist sig, at disse Grundsætninger har været de eneste, som har kunnet bære Brugsforeningerne, og at de Foreninger, der har bygget paa andet Grundlag, før eller senere har maattet bukke under; og Rochdale-Foreningen er da ogsaa taget til Mønster for det voksende Antal af Brugsforeninger over snart hele Verden.

Jeg kan ikke undlade her at meddele et lille Brudstykke af, hvad Holyoake fortæller om Rochdale-Foreningens Oprettelse og Virksomhed:

»Ved Slutningen af Aaret 1843 paa en af disse taagede, mørke, skumle, hæslige og ubehagelige Dage, som ingen Franskmand kan bringes til at beundre — saadanne Dage, som indtræffer i November, hvor Dagslyset ganske er brugt op, og Solen har opgivet ethvert Forsøg paa at skinne, hvad enten det er af Ærgrelse eller Fortvivlelse — paa en saadan Dag forsamlede nogle fattige Vævere, der var uden Arbejde, næsten uden Føde og aldeles fortvivlede over deres Stilling i Livet, sig for at overveje, hvad de skulde gøre for at bedre deres Stilling som Fabrikarbejdere. Fabrikanterne har Kapital og Købmændene Varelagre; hvorledes skulde de da kunne hjælpe sig frem uden nogen af Delene? Skulde de give sig ind under Fattigvæsenet? Det vilde berøve dem deres Selvstændighed. Eller skulde de udvandre? Det vilde omtrent være det samme som at blive deporteret for den Forbrydelse at være bleven født fattig. Hvad skulde de da gøre? De vilde begynde Livets Kamp paa deres egen Regning; de vilde, saa vidt dem selv angik, gøre Købmænd, Fabrikanter og

Kapitalister overflødige; uden Erfaring, Kundskaber eller Penge vilde de være Købmænd og Fabrikanter. En Subskriptionsliste blev sendt omkring — Børsen vilde ikke vente stort Udbytte deraf. Et Dusin af disse Lilliput-Kapitalister paatog sig en ugentlig Indbetaling af to Pence (omtrent 14 Øre) — en Sum, som disse Rochdales Rotschilder næppe vidste, hvorledes de skulde udrede. Naar disse store Aktiehavere havde gjort to og halvtredsindstyve Indbetalinger, vilde de have tilstrækkeligt i deres Bank til dermed at købe en Sæk Hvedemel; nu har disse fattige Mænd deres egne Møller og Pakhuse, og de har en Forretning i det store, hvor de aarlig sælger for omtrent 1,700,000 Kr.* i rede Penge. Efter deres sidste Fjerdingaarsregnskab (1857) havde de solgt for over 340,000 Kr., saaledes at de altsaa ugentlig tog over 16,000 Kr. ind i rede Penge.«

Til Forfærdelse og Overraskelse for Omverdenen bekendtgjorde de Rochdale Vævere følgende Program:

»Det er Foreningens Øjemed og Formaal at træffe Foranstaltninger til dens Medlemmers pekuniære Fordel og til Forbedring af deres sociale og huslige Stilling ved gennem Aktier paa et Pund Sterling (ca. 18 Kr.) at tilvejebringe en tilstrækkelig Kapital til derved at iværksætte følgende Indretninger og Foranstaltninger: Oprettelsen af et Varelager til Udsalg af Levnedsmidler, Klæder m. m., Opførelse, Køb eller Indretning af et Antal Huse, hvori de Medlemmer, der ønsker at hjælpe hverandre til at forbedre deres huslige og sociale Stilling, kan bo; Paabegyndelsen af Fabrikationen af saadanne Varer, som Foreningen maatte bestemme sig til for at skaffe Arbejde til saadanne Medlemmer, der er uden Arbejde eller lider som Følge af gentagne Nedsættelser af deres Arbejdsløn. Til videre Bedste og Sikkerhed for Foreningens Medlemmer vil Foreningen købe eller forpagte en eller flere Landejendomme, som skal dyrkes af Medlemmer, der er uden Arbejde, eller hvis Arbejde er slet betalt.«

Publiceringen af dette Program er sikkert bleven modtagen

* De her anførte Tal gjaldt 1857, senere er Omsætningen stegen til det femdobbelte.

med Spot og Latter i Handelsverdenen, og de fleste, der læste Programmet, har sikkert trukket paa Skuldrene af de uvidende Væveres Fantasterier. Men Spotten og Latteren er nu forstummet i Forretningsverdenen, og Fantasterierne har vist sig at være blevne Virkelighed.

Princippet, der indeholdes i disse Rochdale »Workingmen«s Program, er som ovenfor sagt det samme, der den Dag i Dag overalt i Verden er Grundtanken for Andelsforetagender.

Man var i England tidlig klar over Nødvendigheden af Oprettelsen af Fællesindkøb for Brugsforeningerne; thi noget af det, der laa som en stor Hindring for Brugsforeningernes Oprettelse og Trivsel, var det Besvær, man havde med at komme i Forbindelse med de gode Kilder for Indkøb. Foreningerne blev jo sædvanlig oprettede af Arbejdere, som ikke besad den fornødne Varekundskab eller Indsigt i Handel. Og først da Fællesindkøbsforeningen kom i Stand, kom Brugsforeningernes Blomstringsperiode, og først da naaede de at faa deres fulde Betydning.

Allerede ved en Foreningskongres i Manchester 1833 forhandledes der om Oprettelsen af en Fællesindkøbsforening, og det besluttedes at oprette en saadan i Liverpool, men saa fulgte den berørte Nedgang i Foreningsbevægelsen, hvorfor denne Forening atter maatte nedlægges, og dermed var for lange Tider saadanne Forsøg umuliggjorte.

I 1850 etablerede Neale, Maurice, Ludlow, Hughes m. fl. af Foreningssagens varmeste Venner et Centrallager i London, med det Formaal »at imødegaa det System af Forfalskning og Bedrageri, der fandtes i Handelen, og at levere Brugsforeningerne deres Varer af bedst mulige Kvalitet og højeste Renhed«. Trods alt anvendt Møje viste dette Maal sig dog uopnaaeligt.

Der blev gjort endnu flere Forsøg, som atter opgaves.

Endelig i 1863 besluttedes Oprettelsen af en Fællesindkøbsforening for Nordengland med Sæde i Manchester, og, som det vil ses af efterstaaende Meddelelse om Omsætningen, var det den Gang lykkedes at gribe Sagen rigtig an.

Omsætningen i den nordengelske Fællesindkøbsforening.

(Cooperative Wholesale Society Limited.)

Aar.	Omsætning.	Aar.	Omsætning.
1864	51,857 Pd. Sterling.	1882	4,038,238 Pd. Sterling.
1865	127,754 —	1883	4,546,889 —
1866	175.489 —	1884	4,676,371 —
1867	331,744 —	1885	4,793,151 —
1868	412,240 —	1886	5,223,179 —
1869	507,217 —	1887	5,713,235 —
1870	677,734 —	1888	6,200,074 —
1871	758,764 —	1889	7,028,944 —
1872	1,153,132 —	1890	7,429,073 —
1873	1,636,950 —	1891	8,766,430 —
1874	1,964,829 —	1892	9,300,904 —
1875	2,247,395 —	1893	9,526,167 —
1876	2,697,366 —		
1877	2,827,052 —		
1878	2,705,625 —		
1879	2,645,331 —		
1880	3,339,681 —		
1881	3,574,095 —		

Omsætningen af Varer i den nordengelske Fællesindkøbsforening er i de forløbne 33 Aar stegen fra knap 1 Million Kr. det første Aar til 180 Millioner Kr. i 1898. Foreningen har i dette Tidsrum udbetalt Brugsforeningerne over 15 Millioner Kr. i Dividende.

Fællesforeningen bestod i 1898 af 1351 Foreninger med 1,535,119 Medlemmer.

Der findes Filialer i London, Liverpool, Newcastle, Leeds, Nottingham, Northampton, Bristol, Cardiff, Huddensfield, Birmingham, Blackburn, Cork, Limerick, Kilmarlock, Waterford, Trallee, Armagh, Goole, Garston og Longton. I Udlandet er etableret Filialer i New York, Montreal, Calais, Rouen, København, Aarhus, Nakskov, Odense, Göteborg og Hamborg.

Foreningen ejer prægtige Ejendomme, deriblandt et stort Antal Fabrikker, til en Værdi af flere Millioner Kr., og desforuden seks Dampskibe. Desuden har Foreningen sin egen Bank, med Hovedkontor i Manchester og Filialer i London og Newcastle, hvor Omsætningen i 1898 var ca. 900 Mill. Kr.

I 1868 oprettedes en Forening for Fællesindkøb af de skotske Brugsforeninger med Hovedsæde i Glasgow og Filialer i Leith, Kilmarlock, Enniskillen, Edinburgh og London. Denne Forening har ligeledes en stor Del Fabrikker og sin egen Bank: »The Union Bank of Scotland«, der har Hovedafdeling i Glasgow og Filialer i Edinburgh og London.

Omsætningen i den skotske Fællesindkøbsforening har været saaledes:

Aar.	Omsætning.	Aar.	Omsætning.
1868 (¼ Aar)	9,697 Pd. Sterling.	1881	986,646 Pd. Sterling.
1869	81,094 —	1882	1,100,588 —
1870	105,249 —	1883	1,253,154 —
1871	162,658 —	1884	1,300,331 —
1872	262,530 —	1885	1,428,220 —
1873	384,489 —	1886	1,857,152 —
1874	409,947 —	1887	1,810,015 —
1875	430,169 —	1888	1,963,853 —
1876	457,529 —	1889	3,273,782 —
1877	589,221 —	1890	2,475,601 —
1878	600,590 —	1891	2,828,036 —
1879	630,097 —	1892	3,104,768 —
1880	845,221 —	1893	3,135,562 —

Omsætningen af Varer i de to engelske Fællesindkøbsforeninger i 1898 andrager en Sum af ca. 311 Mill. Kr.

Den 31. Maj 1869 afholdtes paa Foranledning af Mr. Pare (en af Owens Disciple) en Forenings-Kongres i London, og siden har de engelske Andelsforeninger hvert Aar afholdt en Kongres i Forbindelse med nationale Udstillinger af Andelsforeningsprodukter og med storartede Festligheder.

Ved Forenings-Kongressen i Newcastle i 1873 stiftedes en »Fællesforening af Englands Andelsforeninger«.

Fællesforeningen er stiftet med det Maal for Øje, at skabe Sandhed og Økonomi i Produktion og Handel«:

1. Ved at komme bort fra al falsk Forretningspraksis: a) direkte ved Produktion og Falbydelsen af Varer, der ikke er, hvad de sælges for, eller b) Hemmeligholdelse overfor Køberne af Beskaffenheden af de falbudte Varer, som Køberen maa kende for at kunne bedømme deres Værdi.
2. Til Udsoning af Interessekonflikten mellem Arbejdsgiveren og Arbejderen ved en retfærdig Fordeling af Gevinsten.
3. Til Regulering af den ved den uregelmæssige Konkurrence fremkaldte Arbejdsforødelse.

Fællesforeningen er organiseret saaledes: Den øverste Ledelse er den aarlig sammentrædende Kongres og en af Kongressen valgt Styrelse, bestaaende af 53 Medlemmer, der atter er delt i tre Sektioner efter de forskellige Landsdele. Centralstyrelsen vælger et Forretningsudvalg, bestaaende af tolv af dens Medlemmer, hvilket Forretningsudvalg aarlig afholder tre Møder i Manchester samt deltager i et Møde een Gang aarlig sammen med de øvrige Styrelsesmedlemmer. Hver Sektion har sin Sekretær; de fleste Sektioner er igen delte i Undersektioner, og hver af disse har atter en Sekretær. Indtil 1891 var Edward Vansittart Neale Foreningens Generalsekretær; hans høje Alder nødte ham da til at træde tilbage. Aaret efter døde den dygtige, uegennyttige og ædle Forkæmper for Foreningssagen. Til hans Eftermand som Generalsekretær valgtes J. C. Gray.

Fællesforeningens Organ er »Cooperative News«, der trykkes i 41,000 Eksemplarer.

Til Fællesforeningen hørte i 1894 1000 Andelsforeninger. Hver Forening har at svare et Kontingent af 8 Øre for hvert Medlem.

En af de sidste Planer, som afdøde Edw. Vansittart Neale arbejdede for, var Oprettelsen af et internationalt Forbund

(International Alliance) af Venner af Produktionsforeninger over hele Verden. Ved en i 1892 afholdt Foreningskongres i Rochdale udviklede Neale sin Plan, der vandt hele Forsamlingens Bifald, og det besluttedes, at der ved Foreningsfesten i Londons Krystalpalads den 20. August samme Aar skulde afholdes en Konference, hvor Lovene for Forbundet skulde vedtages. Den 20. August laa imidlertid E. V. Neale paa sit Dødsleje, og Konferencen afholdtes derfor under Forsæde af Edw. Owen Greening.

Forbundets Maal formuleredes i følgende Forslag:

»Der oprettes et internationalt Forbund, der dannes af Produktionsforeningernes Venner med Filialforeninger i alle Lande, der har til Opgave ved Samarbejde og gensidig Understøttelse at søge den nuværende Krig mellem Kapital og Arbejde tilendebragt og Freden oprettet i de industrielle Forhold, saaledes at Arbejderen skal delagtiggøres i Udbyttet. Dette Forbund skal indbefatte alle de Foreninger, der deler Grundsætninger med os.«

Forslaget vedtoges saa godt som enstemmigt, og der konstitueredes en provisorisk Komité for det nationale Forbund for Storbrittanien, bestaaende af E. V. Neale, J. C. Holyoake, Edw. Owen Greening, Albert Gray, Fru Lawrenson og Frøken Tournier.

Den første internationale Kongres — der var forbunden med en international Udstilling af Andelsforeningsprodukter — fandt Sted i London i Dagene fra den 19. til 23. August 1895. Ved denne Kongres, der overværedes af Repræsentanter for Foreninger i England, Frankrig, Italien, Holland, Belgien, Schweiz, Danmark, Rumænien og De forenede Stater i Nordamerika, fastsloges Oprettelsen af en »*international Alliance*«. Til Styrelse valgtes: Jarl Gray (Formand), E. O. Greening, J. C. Gray, H. W. Wulff (alle af England), de Boywe og Charles Robert (Frankrig), Luzzatti og Cavalieri (Italien), Micha og d'Andrimont (Belgien), Nelson (De forenede Stater) og Dr. Crüger (Tyskland).

Som Alliancens Formaal betegnedes:

1. at gøre Foreningerne i de forskellige Lande bekendte med hinanden, gennem Kongresser, litterære Publikationer og paa anden Vis at sprede Oplysning blandt Foreningerne om hinandens Virksomhed og dens Resultater,
2. gennem internationale Diskussioner og Korrespondancer at oplyse om og indprænte de ægte Foreningsgrundsætninger,
3. at tilvejebringe Handelsforbindelse mellem Foreningerne i de forskellige Lande til gensidig Fordel.

Det vedtoges, at Centralkomiteen skulde vælge et Forretningsudvalg, bestaaende af Formanden, Næstformanden (der tillige skal være Kasserer) og en Sekretær, og at Forretningsudvalget skal have Bureau i London..

I hvert Land, der gaar med i Alliancen, skal oprettes en eller flere Sektioner med Sektionsformænd, der skal staa i Forbindelse med den internationale Alliances Styrelse.

Internationale Foreningskongresser med ikke over 3 Aars Mellemrum skal afvekslende afholdes i de forskellige forbundne Lande.

Medlemsbidraget fastsættes indtil videre til 2 Shillings for en Person, 1 Pund Sterling for en Forening.

Den anden internationale Kongres afholdtes i Paris den 28.—30. Oktober 1896 under Forsæde af forhenværende fransk Minister for Handel og Haandværk, Jules Siegfried. Udkast til Lovene for Alliancen drøftedes og vedtoges som følgende:

I.

Øjemedet med det internationale Forbund:

Art. 1. Det internationale Forbund har til Øjemed: a) at gøre alle Landes Brugsforeningsmedlemmer bekendte med hverandre; b) at studere og fremme de sunde Grundsætninger og den bedste Ordning af offentlige cooperative Foreninger af enhver Art blandt de forskellige Nationer uden Indblanding af Staten, Udbyttefordelingen, Forening af Arbejde og Kapital, Arbejdernes og Funktionærernes Lønning, idet Kongresbeslutningerne ved Forbundets Møde i London fra 19. til

23. August 1895 lægges til Grund uden dog at være bindende; c.) med alle til Raadighed staaende Midler at arbejde hen imod det Tidspunkt, til hvilket alle Foreninger, der bærer Navn af cooperative Sammenslutninger, være sig industrielle eller landøkonomiske Produktionsforeninger, Brugsforeninger, Kredit- eller Byggeselskaber, indfører Udbyttets Fordeling mellem deres Medlemmer og optager i Lovene en bestemt Forpligtelse herom; d) at tilskynde i fælles Interesse til Forretningsforbindelse mellem de forskellige Landes Foreninger.

Art. 2. Forbundet beskæftiger sig hverken med Politik eller Religion. Brugsforenings- som Andelssagen i det hele er i Følge sit Væsen et nevtralt Omraade, paa hvilket Tilhængere af de forskelligste Meninger og Trosbekendelser kan mødes og arbejde i Fællesskab. Til Opretholdelsen af denne Neutralitet, af hvilken Foreningsbevægelsens Sammenhold afhænger, anerkender hvert Medlem og hver Forening, der tiltræder Forbundet, at dette har sit eget særegne Øjemed og ikke tjener noget som helst Parti som Værktøj.

II.

Art. 3. Det internationale Forbund bestaar af: a) Grupper, Forbund og Foreninger, der erlægger til Forbundet det i Art. 9 angivne Aarsbidrag; b) af Personer, der tilhører en Forening og betaler det samme Steds angivne Bidrag.

Art. 4. Grupper, Forbund, Foreninger eller Personer kan kun — i Henhold til Statuternes Art. 29 — blive optagne som Medlemmer af Forbundet ved Beslutning af det ledende Bureau i London, naar de foreslaas af deres Lands Centralkomites Flertal.

Art. 5. Medlemmer af Forbundet, Foreninger eller Personer, som ikke har betalt deres Bidrag, kan ikke deltage i Forbundskongressen; de kan ved Beslutning af Centralkomiteen slettes af Medlemslisten — Statuternes Art. 27 — naar de ikke har betalt deres Bidrag i Løbet af 6 Maaneder fra Forfaldstiden.

Art. 6. Paa Forslag af Centralkomiteen kan Kongressen beslutte at udelukke Foreninger eller Personer, som, i Stedet

for at bidrage til den fælles Sags Fremme, paa en eller anden Maade med Forsæt skader Foreningssagens og Forbundets Interesser.

Art. 7. Alle Grupper, Forbund eller Foreninger, der tilhører Forbundet, er pligtige at tilstille det ledende Bureau i London et Eksemplar af deres Love, at meddele enhver Ændring, der bliver foretaget i samme, og ligesaa at fremsende alle Tidender, Oversigter, Beretninger, Overenskomster og Agitationsskrifter, som er offentliggjorte paa deres Foranledning.

III.

Art. 8. Forbundets Hjælpemidler bestaar: a) af samtlige de i Art. 9 anførte Bidrag; b) af Gaver og Legater og af Bidrag, der tilflyder fra Venner af Sagen; c) endelig af Formueudbytte af enhver Art.

Art. 9. For Foreninger er Aarsbidraget fastsat til mindst 10 Shillings (9 Kroner), for Personer til 5 Shillings. Bidragets Størrelse er sat saaledes, at Forbundets almindelige Udgifter og de særlige Udgifter til Trykning af Kongresberetninger og andre Offentliggørelser derved kan dækkes.

IV.

Art. 10. Det internationale Forbunds Sæde er London, hvor det ledende Bureau (Art. 29) befinder sig.

V.

Art. 11. I ethvert Land kan dannes en eller flere Afdelinger af Forbundet.

Art. 12. Hver Afdeling fastsætter efter Behag Bestemmelser for sin indre Organisation. Afdelingerne kan omfatte Distrikter med alle Foreninger i en bestemt Kreds, eller ogsaa omfatte en særlig Art af Foreninger, enten et Lands eller et Distrikts. Bestaar flere nationale Afdelinger i samme Land, saa har hver til Landets Navn at føje en særlig Betegnelse til Adskillelse fra de andre Afdelinger.

Art. 13. I hvert Fald kan vedkommende Lands nationale Afdelinger — en eller flere — kun opnaa Centralkomiteens

Stadfæstelse, naar der foreligger Billigelse fra de Medlemmer af Centralkomiteen, der repræsenterer det Land, hvortil Afdelingen hører.

Art. 14. Enhver paa denne Maade oprettet og optaget Afdeling overdrager en Person af sin Midte at føre Korrespondancen med det ledende Bureau i London, at indkassere Afdelingens Medlemsbidrag og oversende samme til det ledende Bureaus Kasserer.

Art. 15. Forbundet og dets nationale Afdelinger virker saa vidt muligt gennem de Grupper, Forbund og Foreninger, der bestaar i de forskellige Lande.

Art. 16. Opgaven: at udvikle Forretningsforbindelsen mellem Foreningerne, er i hvert Land betroet Landets nationale Afdeling. Til Opfyldelsen af denne Mission kan de nationale Afdelinger sætte sig i Forbindelse med dertil egnede forretningskyndige Personer.

VI.

Art. 17. Det internationale Forbund træder sammen mindst en Gang hvert tredje Aar til en international Foreningskongres. Det Land og den By, hvor Kongressen skal holdes, bestemmes enten af den foregaaende Kongres eller af Centralkomiteen.

Art. 18. Kongresserne organiseres og afholdes efter følgende Ordning, der dog om fornødent kan fuldstændiggøres for hver Kongres ved særlig Beslutning af Centralkomiteen og i Forstaaelse med den lokale Organisationskomite, saaledes som bestemt i Art. 19.

Art. 19. Forbundets Centralkomite vedtager Dannelsen af en lokal Organisationskomite i det Land, i hvilket den næste Kongres skal afholdes. Centralkomiteen og den lokale Organisationskomite, sætter sig i Forbindelse med hinanden for at udnævne den næste Kongresses Ærespræsident og Vicepræsident, den ordentlige Præsident og Vicepræsident og Sekretæren, samt forfatter en Liste over de Indbydelser, man agter at tilstille Foreninger og Personer, der ikke hører til Forbundet.

Art. 20. Kongressen beskæftiger sig med Spørgsmaal, som er af almindelig Interesse for de forskellige Landes Foreninger; modtager Centralkomiteens Beretning om dens Arbejders Fremskridt siden sidste Kongres; den prøver de modtagne Forslag; den udnævner Medlemmerne af den i Statuternes Art. 27 nævnte Komite.

Art. 21. Hver Delegeret for Grupper, Forbund eller Foreninger, der tilhører Forbundet, maa for at erholde Adgang til Kongressen være forsynet med ordentlig Fuldmagt, underskrevet af vedkommende Forenings Formand og Skriftfører og med Foreningens Stempel. Efter Fuldmagtens Anerkendelse erholder hver Delegeret et paa Navn lydende Kort.

Art. 22. Grupper, Forbund eller Foreninger, der tilhører Forbundet, kan efter Behag lade sig repræsentere ved Kongressen ved flere Delegerede, af hvilke dog kun en har Stemmeret. Personer, der er Medlemmer af Forbundet, har kun raadgivende Stemme; dog kan 10 Personer udnævne en Stemmeberettiget.

Art. 23. Foreninger kan overdrage deres Mandat til en anden Delegeret, som da udøver Stemmeret for dem, dog kan een Delegeret ikke repræsentere flere end 5 Foreninger.

Art. 24. Der trykkes og fordeles en foreløbig officiel Dagsorden for Kongressen for hver Foreningsart, men Kongressens Bureau bestemmer Rækkefølgen, i hvilken de enkelte Spørgsmaal kommer til Drøftelse.

Alle ikke paa Dagsordenen staaende Forslag samles efter hvert Mødes Slutning og overgives et Udvalg til Prøvelse. De af dette Udvalg billigede Forslag behandles først, efter at den officielle Dagsorden er udtømt, med Undtagelse af saadanne, om hvilke Kongressen beslutter anderledes.

Art. 25. Præsidenten leder Forhandlingerne i Overensstemmelse med Statuterne og Forretningsordenens Bestemmelser, vedtagne for hver Kongres af Forbundets Centralkomite i Forbindelse med den lokale Organisationskomite.

Art. 26. Kongressens Sekretærer affatter en udførlig Kongresberetning. Den bekræftes og offentliggøres af Central-

komiteen, og et Eksemplar tilstilles hvert Medlem, der har betalt sit Bidrag.

VII.

Art. 27. En Centralkomite overdrages at varetage Forbundets Interesser mellem de enkelte Kongresser.

Centralkomiteen bestaar af 37 Medlemmer, som tilhører de forskellige i det internationale Forbund repræsenterede Lande. Disse Medlemmer udnævnes af Kongressen. Halvdelen af den saaledes udnævnte Komite afgaar ved Slutningen af hver Kongresses Møder. De afgaaede Medlemmer kan genvælges.

Art. 28. Det Forhold, efter hvilket forskellige Lande skal repræsenteres i Centralkomiteen, bliver bestemt ved Kongressen i Forhold til Foreningsbevægelsens Betydning i de repræsenterede Lande.

Art. 29. Centralkomiteen vælger af sin Midte et Forretningsbureau med Sæde i London, bestaaende af en Præsident, en Vicepræsident, en Kasserer og flere Sekretærer.

Art. 30. Kassereren modtager Indtægterne og udbetaler Udgifterne; han alene har Ret til at udstede Kvitteringer; han repræsenterer Forbundet overfor Øvrigheden og Offentligheden i det hele.

Art. 31. Centralkomiteen er betroet Afgørelsen af alle løbende Anliggender. Den kan raadslaa og beslutte skriftligt.

Forretningsbureauet sætter alle Medlemmerne af Centralkomiteen i de enkelte Lande i Kundskab om en hvilken som helst Begivenhed af Betydning paa den Maade, som Centralkomiteen nærmere bestemmer.

Art. 32. Naar der i Tiden mellem to Kongresser opstaar Huller i Centralkomiteen, er denne berettiget til at foretage det fornødne til Udfyldning, uden at afvente næste Kongresses Sammentræden. I saadanne Tilfælde foranlediger Forretningsbureauet skriftligt Valg af Udfyldningsmedlemmer for vedkommende Land.

Art. 33. Beslutninger af Forretningsbureauet eller Centralkomiteen, i Henhold til Statuternes Art. 4 og 5 om Forslags

Antagelse eller Nægtelse eller et Medlems Udelukkelse, kræver et Flertal af to Tredjedele af Medlemmerne.

Disse Beslutninger kan vedkommende indanke for næste Kongres; denne Indankning hæver dog ikke Virkningen af de fattede Beslutninger.

Den tredje Kongres afholdtes i Delft i Dagene fra 14.—17. September 1897, under Forsæde af den hollandske Minister van der Sleyden.

Den 4. Kongres afholdtes i Paris 18.—21 Juli 1900, atter under Forsæde af Jules Siegfried. Som Repræsentanter for Danmarks Andelsforeninger, var mødt Dhrr. Folketingsmænd M. P. Blem og Sv. Høgsbro. Det vedtoges at etablere Fælleskontorer i alle de Lande, der er Medlemmer af Alliancen, gennem hvilke Meddelelser mellem Andelsforeningerne og Hovedkontoret i London kan og skal sendes; samt at der oprettedes Lagere af Andelsforeningsprodukter i de forskellige Lande. Til Medlem af »Internationale cooperative Alliances« Centralbestyrelse, valgtes for Danmarks Vedkommende Folketingsmand Blem.

Brugsforeningernes Udvikling og Organisation i Danmark.

Naar man nævner Rochdale Vævere som Brugsforeningernes Banebrydere i England, da er det for saa vidt rigtigt, som det var disse, der oprettede den første Brugsforening paa det Grundlag og de Principper, der har vist sig i Længden alene formaaede at bære disse Foreninger; men som i det foregaaende skildret, har der saavel i England som i andre Lande eksisteret Brugsforeninger længe før. Og naar man nævner Præsten Sonne i Thisted som Opretteren af den første danske Brugsforening, saa er dette ogsaa rigtigt for saa vidt, at det var ham, der oprettede den første Forening her i Landet efter *Rochdalesystemet,* altsaa den første Forening, der besad Levedygtighed og Evne til Forplantning; men Thisted-Foreningen var ikke den først oprettede Forening her i Landet for fælles Indkøb af Forbrugsartikler.

I Bladet »Arbejderen«, et »Maanedsblad for Selvhjælp og Samarbejde«, udgivet af Foreningen »Associationen«, og som er en Hovedkilde til de Oplysninger her gives af de danske Brugsforeningers Udvikling i Tidsrummet 1868—1875, findes i Julihæftet 1871 en Beretning om de første danske Foreninger til Fællesindkøb af Livsfornødenheder, hvoraf et Brudstykke skal anføres:

»Aaret 1848 var et forunderligt Aar: Samfundene ravede og vaklede i det. Ord strømmede i Lidenskab fra veltalende Læber, Misligheder paapegedes, og Tusinder strømmede sammen for at afhjælpe dem — for at afhjælpe dem ved Voldsgerninger! Blodet flød, Troner rystedes — men efterhaanden

maatte alt tilbage til sine gamle Folder. Den paradisiske Tilstand med Brodersind og Broderlighed, som man vil naa, kan maaske engang slaa Rod her paa Jorden, men saa meget er afgjort, ved Misgerninger, ved Mord og Drab, ved Plyndring og Vold kan den ikke gennemføres.

»I sine store Maal mislykkedes Bevægelsen i 1848 fuldstændig — at den maatte det, var, som ovenfor antydet, selvfølgeligt — men derfor var den dog ikke uden Frugt. Mange Sædekorn spredtes ved den over Verden, der i Tidens Løb har baaret og endnu vil bære Lykke og Velvære ind paa mange Steder i den arbejdende Klasse; det var den, der svulmede i Bevægelse, forsyndede sig og led i 1848. Noget lignende vil blive Tilfælde med den kommunistiske Bevægelse i Paris i 1871. — Umiddelbart efter Februarrevolutionen i 1848 udstedte den provisoriske Regering i Paris et Dekret, hvori udtaltes, at den forpligtede sig til at sikre Arbejderne Midlerne til at leve ved Arbejdet, og den paatog sig at sikre alle Borgere Arbejde og anerkendte, *at Arbejderne bør forene sig indbyrdes*, for at nyde godt af den retmæssige Indtægt af deres Arbejde. For at fremme disse Planer, satte den de saakaldte Nationalværksteder og Arbejdsassociationer i Scene, men de mislykkedes fuldstændigt; Værkstederne sank ned til at blive en skadelig Fattigunderstøttelse; man blev nødt til at give Arbejderne en nødtørftig Dagløn, uden at kunne give dem Arbejde. — Disse Forhold studeredes overalt, og saaledes gik det da ogsaa her hjemme.

»En ung Student, den bekendte Frederik Dreier, studerede alle de revolutionære Bevægelser med Lidenskab, og søgte gennem Skrift, Tale og praktiske Forsøg at skaffe lignende Bevægelser i Gang hos os. Blandt andet var hans Opmærksomhed falden paa en Forening, der var stiftet i den franske By Lille i Slutningen af 1847: »La societé de l'humanité« eller paa dansk »den menneskekærlige Forening«. Den var stiftet af 20 Arbejdere, der herved vilde forsøge at skaffe hinanden de nødvendigste Livsfornødenheder billigere end den almindelige Købmandspris. De begyndte med at købe en Okse, slagte den og uddele den; de naaede til at anlægge

et helt Slagteri. I Februar 1851 talte Foreningen 8000 Medlemmer. En Bager leverede Foreningen Brød med 12 pCt. Rabat, hvoraf de 10 pCt. uddeltes blandt Medlemmerne og de 2 pCt. tilfaldt Foreningens Fond. Naar Medlemmerne hentede Brød hos Bageren, betalte de med Brødkort, som de havde købt hos Foreningen. Medlemsbidraget var 5 Skilling ugentlig. Medlemmerne var delte i Grupper paa tyve Medlemmer og fem saadanne hver med en »Snesformand« i Spidsen, dannede en Afdeling med en Formand som Fører o. s. v. Saaledes omtrent var Foreningen i Lille, og en saadan var det nu, at Dreier, der med en uendelig Foragt for bestaaende Former forenede en mægtig Kraft i Viljen, bl. a. kæmpede for at skaffe Indgang her. Som rimeligt var, maatte Begyndelsen imidlertid gøres i al Beskedenhed, og i Februar 1852 udgik der da en Indbydelse fra »Foreningen til Arbejderklassens Vel«, i hvis Stiftelse (5. Juni 1851) Dreier havde en væsentlig Andel, til at danne en »Brændselsforening«. Vi skal senere komme tilbage til den, men først skal vi for at vise, at Bevægelsen, der medførte denne Indbydelse, kendtes i vide Kredse, gøre opmærksom paa to andre Kendsgerninger.

»Den første er, at Arbejderne i det Berlingske Bogtrykkeri allerede i 1851 havde dannet en Forening til billigt Øl, og den anden, at Reinholdt Jensen, der den Gang havde Bopæl i Nakskov, i »Lolland-Falsters Tidende« (Nr. 93 for 5. Juni 1852) fremkom med en velskreven Opfordring til at danne saadanne Foreninger til Gavn for den arbejdende Klasse. — Arbejderne i det Berlingske Bogtrykkeri indkøbte i Fællesskab Øl, som saa Bogtrykkeriets Fyrbøder aftappede, opbevarede og udleverede til Foreningens Medlemmer mod en Betaling af $2^1/_2$ Skilling Flasken, og denne Forening fik en vis Berømmelse derved, at Værtshusholderkorporationen indklagede Fyrbøderen for Københavns Kriminal- og Politiret, for formentlig begaaet Indgreb i Korporationens Rettigheder. Ved Dommen, der faldt i Juni 1852, blev Fyrbøderen imidlertid frikendt, idet Retten ikke skønnede, at han kunde siges at have »forhandlet« Øl. — I Reinholdt Jensens Artikel hedder det: »Den allervæsentligste Ulempe for Arbejderen

under de nu bestaaende Forhold er, at Handelen, der er saa nødvendig, er en Arbejdet fremmed Magt; Hovedopgaven for Arbejderen er at opnaa gode og bestemte Priser for sit Arbejde og at erholde sit Indkøb til billige Priser. Købmandens Opgave er naturligvis at købe billigt og sælge dyrt. Købmanden og Arbejderen arbejder saaledes imod hinanden. Dette Misforhold vil kunne hæves, naar Arbejderne forenede sig for at oprette Butikker, der bestyredes under Arbejdernes Kontrol af dertil valgte handlende.« Herefter skulde vi vende tilbage til »Brændselsforeningen«.

»Den 4. Juni 1852 holdt »Brændselsforeningen« sin første Generalforsamling, paa hvilken Love skulde vedtages, Formand vælges o. s. v., og Lovenes § 1 kom til at lyde: »Foreningens Øjemed er: ved i den rette Aarstid at indkøbe Brændsel for de af Medlemmerne i Foreningens Kasse opsparede Summer, i Løbet af Vinteren at uddele Brændsel saavidt muligt til Indkøbsprisen til Medlemmerne i Forhold til det Bidrag, enhver af dem har indbetalt til Foreningen.« Det ugentlige Bidrag blev sat til ikke under en Mark, men paa den anden Side maatte den hele aarlige Indbetaling for et Medlem ikke overstige 26 Rdl.! Til Formand blev Jærnstøber P. F. Lunde valgt. F. Dreier var optaget af Eksamenslæsning og Sygdom; han døde pludselig den 9. Maj 1853 endnu ikke 26 Aar gammel.

Nu skulde Foreningens Virksomhed begynde. og man formaaede da otte Urtekræmmere paa forskellige Strøg i Byen til at modtage Indbetalinger, men det var snart alt, hvad der virkedes. Da Indbydelsen i sin Tid var udstedt, havde der tegnet sig 280 Medlemmer, men da nu de ugentlige Indskud skulde gøres, dalede Antallet betydeligt. Om det laa i, at der ingen Trang var til en saadan Forening, eller i, at forsynlig Sparsommelighed ikke endnu var tilstrækkelig udbredt i den arbejdende Klasse, kan være tvivlsomt; men sikkert er det, at Bestyrelsen paa Grund af Almenhedens svigtende Interesse tænkte paa at opløse Foreningen og betale Bidragene tilbage. Man valgte imidlertid den Udvej at indkøbe Brænde for de indkomne Penge og lade Brænde-

handleren udlevere det til Medlemmerne i Forhold til deres Indskud. Man trøstede sig med, at »baade denne Forening og andre lignende for den uformuende saa nyttige Foreninger ad Aare vilde vinde bedre Fremgang«.

»Arbejdslønnen var her i Landet stegen betydeligt i Aarene fra 1847 til 1850. Vel havde der ved Krigens Begyndelse været ikke liden Bekymring for Næringsløshed — i Datidens Aviser kan man læse flere Artikler herom — men Lønnen steg, og Regeringens Laan drog Penge ind i Landet. Fra 1850 til 1854 sank Lønnen imidlertid igen. Koleraen rasede i 1853, og en stor Dyrtid indtraadte; alle Kræfter kom i Bevægelse. Under 25. Oktober 1853 indbød ansete Mænd til en »Forening mod Arbejdsløshed« og under 14. Jan. 1854 udstedte »Foreningen af Oldgeseller eller Ladesvende« et Opraab til alle Fabrikanter og Haandværksmestre, som begynder saaledes: »Dyrtidens Tryk hviler tungt paa den arbejdende og uformuende Klasse,« og hvoraf det fremgaar, at den nævnte Forening i den Anledning havde indgivet en Petition til Rigsdagen, ligesom »Haandværkerforeningen« et Andragende til Kommunalbestyrelsen. Under 27. November 1853 udkom en Lov, hvorved Kommunalbestyrelsen bemyndiges til ved overordentlig Understøttelse at lindre Dyrtidens Tryk, og under 4. Januar 1854 udkom en Lov angaaende et overordentligt Lønningstillæg for de ringere aflagte offentlige Bestillingsmænd. Under saadanne Omstændigheder er det naturligt, at Bestræbelserne for at bringe en Forening til billigt Indkøb af Livsfornødenheder til Live, vaagnede igen. Den 6. Oktober 1852 traadte en Del »Arbejdere«(?) sammen til en »Forening for billige Livsfornødenheder«, der dog først erklæredes stiftet den 9. Januar 1853, hvorefter 15 Næringsdrivende opfordrede Almenheden til levende Tilslutning. Blandt de 15 var 8 Skræddere, hvilket vi udhæve, fordi Skrædderne ogsaa ved andre Lejligheder, saavel her som andet Steds, havde vist sig virksomme i at fremme sociale Bevægelser. Ogsaa til denne Forenings Fremkomst virkede den ovennævnte Student Frederik Dreier.

»Foreningen«, hedder det om den i et af Datidens Blade,

»har indslaaet den sikreste og nærmeste Vej til at give et praktisk Bevis paa den umiddelbare Fordel, som de arbejdende Klasser ad Foreningens Vej kan opnaa. Selve Grundtanken: at gøre Livets daglige Fornødenheder billigere ved at formindske Mellemhandlernes Fordel, er saa simpel og fattelig som mulig, og den Fordel, som Arbejderne vil kunne have ved i Forening at besørge deres Indkøb i det større og mere fra første Haand, vil ingen, som kender Handelens Fordel og de Handlendes store Antal, anslaa lavt. . . . Den eneste Grund til en mulig Fejlslaaen af det bebudede Forsøg maatte ligge i, at man mulig greb Sagen mindre praktisk an eller ikke besad de fornødne Kræfter! Vi skal nu se dens Skæbne.

Den 22. August 1852 blev der, efter at man tidligere i April samme Aar havde valgt en foreløbig Bestyrelse — hvoraf de tre var Skræddere — paa en Generalforsamling udset en Formand, og Valget faldt paa Gerhard Christian Ploug, der efter at være bleven saaret i Slaget ved Slesvig og derefter at have ligget to Aar paa Hospitalet, i Januar 1853 havde taget statsvidenskabelig Eksamen (død 26. Januar 1866 som Chef under Postvæsenet). Han modtog Valget, og nu begyndte Foreningens Virksomhed.

»Noget af det første, der var at gøre, var at slaa et Angreb tilbage. I »Nyt Blad for Arbejdsklassen« (Nr. 30 for 27. August 1853) — det Blad som »Arbejderforeningen af 1860«, for hvilket C. V. Rimestad var Formand, udgav, findes en Artikel, hvis Mening utvivlsomt maa være den, at slige Foreninger som den her omhandlede bør opgives, fordi de, naar de bliver almindelige, maa ødelægge al Detailhandel og derved gøre alle Smaahandlere brødløse; denne Indvending, der saa ofte har lydt, har imidlertid ikke stort ved sig; selv om den var sand, kan den ikke tages for gyldig. At lade den gøre Udslaget, var det samme som at opgive at bygge Jærnbaner, fordi nogle Fragtmænd m. m. derved antoges at blive uden Fortjeneste.

»Foreningens Formaal var udelukkende at skaffe Arbejderne deres Livsfornødenheder tilveje saa billigt som muligt.

Brød, Smør, Kaffe, Sukker, Olie, Lys m. m. indkøbte og uddelte den i sit første og eneste Tidsrum under mange Besværligheder; i een Retning slog dens Bestræbelser helt fejl: Den anstrængte sig forgæves for at skaffe Medlemmerne Brænde og Tørv til nogenlunde billig Pris. Fra 26. Oktober 1853 til 22. Januar 1854, solgte den for 11,849 Rdlr. 1¾ Sk., hvoraf over Fjerdedelen fremkom ved Brødsalg. Det var Foreningens umiddelbare Virksomhed. Med Hensyn til dens middelbare, blev det paa en Generalforsamling i 1854 fremhævet, at »Foreningen havde ved sine lave Priser trykket Priserne paa flere Varer hos Detailhandlerne«. — Ved Generalforsamlingen den 24. Januar 1854 traadte Kandidat Ploug tilbage som Formand og blev afløst af Handelsfuldmægtig F. Ravn

I Avgust 1853 talte Foreningen omtrent 1150 Medlemmer, i Januar 1854 næppe saa mange; i alt Fald tør det antages, at Antallet herefter hurtig dalede, ti Foreningen omtales saa godt som intet Steds senere. . . . Saa længe Kræfterne var ny, gik det imidlertid, Interessen var vakt, Forventningen stor og Trangen betydelig, men efterhaanden som det viste sig, at Bestyrelsen ikke kunde tilfredsstille Forventningen og Trangen, svækkedes Interessen, og saa har Bestyrelsen, *der var ulønnet,* vistnok en god Dag paa lovmæssig Maade afsluttet det hele; Foreningen havde jo intet Overskud, ingen Reserve- eller andet Fond, der krævede længere Tids Afvikling.

Nej, en saadan anlagt Forening kan næppe blive af Varighed. Urigtigt er det utvivlsomt, saaledes som den vilde, at søge at reformere Handelen, at ville trykke de gængse Priser ved at udsælge billigere i Stedet for at sælge bedst mulige, det vil sige uforfalskede Varer til Dagens Pris og opspare Overskudet.« . . .

Naar »Arbejderen«s Redaktør tillige giver det Skylden for denne Forenings Undergang, at dens Maal kun var at tilfredsstille Medlemmernes materielle Trang, men intet gjorde for deres aandelige Udvikling, da er det næppe rigtigt. De øvrige anførte Grunde turde være tilstrækkelige. Om det maa betragtes som en Fejl, at Foreningen ikke tilligemed at virke for Medlemmernes økonomiske Fremgang, arbejdede for

deres aandelige Vækst — hvad den Tids Foreningsførere bl. a. Sonne, fordrede, og som ogsaa var i Overensstemmelse med »Rochdale-Princippet« — eller man tør anse det som to Opgaver, der tør virkes for adskilt; det har Tiden senere givet Svar paa. Erfaring har vist, at hvor der virkes for det ene Maal, der opnaas der ogsaa noget i Retning af det andet. Det vil vist *nu* staa klart for de fleste, at det vilde være en ubillig Fordring at stille til dem, der arbejder for Andelsforeningers Oprettelse, at de tillige skal prædike eller holde Højskole, lige som det vil være ubilligt at fordre, at Præsterne og Højskolelærerne skulde oprette Foreninger til økonomiske Goders Opnaaelse. Men ganske vist vilde de aandelige Talsmænds Gerning være forfejlet, dersom den aandelige Paavirkning, der udgik fra dem, ikke avlede Betingelser hos Tilhørerne til at gøre materielle Fremskridt. At det idetmindste indirekte skyldes det store Oplysningsarbejde, der er foregaaet i vort Land i de senere Tider, at der ogsaa er sat et stort Arbejde i Gang for at fremme økonomiske Interesser, derom er der næppe noget tænkende Menneske, der nærer Tvivl. Der finder her en Vekselvirkning Sted, thi paa den anden Side er det en Erfaring, at der som Regel kræves en vis Velstillethed i materiel Henseende, for at nogen aandelig Paavirkning kan finde Sted.

Den første Brugsforening der her i Danmark oprettedes paa Grundlag af »Rochdale-Principperne«, var Foreningen i Thisted, der oprettedes den 1. Juli 1866.

Foreningens Stifter var Præsten

H. Chr. Sonne,

hvis Billede findes foran i Bogen. Her skal gives en lille Skildring af denne Mand, der har haft en saa uhyre Betydning for Foreningslivets Fremgang her i Landet, efter Bladet »Arbejderen« (Nr. 3, 1. Marts 1894):

»Da den senere saa bekendte Husholdningsforening i Rochdale stiftedes, var der ikke mange, som havde Tro paa, at Sagen vilde kunne føres igennem; de fleste rystede betænke-

lig paa Hovedet eller trak medlidende paa Smilebaandet; men til Trods for alle ildevarslende Spaadomme gik Foreningen frem og voksede og voksede indtil den naaede saa langt ud over alle de Muligheders Grænse, som selv de mest dristige havde drømt om, at man kunde fortælle dens Historie som et Eventyr om, hvorledes en Skilling blev til en Million.

Skønt Husholdningsforeningerne her i Landet kom frem under andre Forhold end i England, var den Modtagelse, som de fandt, omtrent den samme: Tvivl hos dem, der stod udenfor, Mistillid hos mange af dem, der skulde nyde godt af deres Virksomhed, og en energisk Modstand fra de handlendes Side. Den hele kooperative Bevægelse er endnu i sin Barndom hos os, og dog har vi haft det ene Eksempel efter det andet at opvise paa de Vanskeligheder, hvormed den her har haft at kæmpe; først i den nyeste Tid har man maaske lært at indse, at der ved den kan dannes et Bolværk mod de vilde socialistiske Bølgeslag; men endda er der Hindringer nok at rydde af Vejen. Og dog er dette for intet at regne nu i Sammenligning med den Tid, da de første Foreninger grundlagdes; nu er dog Vejen til en vis Grad banet, men den Gang bevægede man sig frem paa et fuldstændigt ujævnt Terrain, hvor der skulde arbejdes strængt for hvert Skridt man vilde fremad, og de færreste havde nogen Anelse om, hvad det egentlig var, som man havde for.

Blandt dem, som den Gang stod forrest i Rækkerne er *Provst Sonne i Thisted*, og han har vidst siden den Tid at hævde den Plads, som han indtog, skønt de Hindringer, som optaarnedes, tit var saadanne, at de vilde have bragt de fleste til trætte at vige tilbage. Da den første af Danmarks Husholdningsforeninger stiftedes i Thisted den 1. Juli 1866 under Navn af »Thisted Arbejderforening«, skyldtes det hans ufortrødne Virksomhed, at Foreningen kom til Eksistens. Det var ikke noget behageligt Hverv, som han havde paataget sig; fra mange Sider saa man skævt til Foreningen, og særlig rejstes der fra de handlendes Side en Storm imod den, for hvilken Sonne for Størstedelen maatte undgælde, thi ingen

tvivlede eller kunde tvivle om, at han var Foreningens ledende Tanke, og at den stod og faldt med ham. Med urokkelig Tro paa den Sags Godhed, som han kæmpede for, holdt Sonne imidlertid fast ved Foreningen, og samtidig med at han Dag for Dag skaffede den fastere Fodfæste, virkede han villig af al Evne for gennem Tale og Skrift at udbrede Kundskab til den kooperative Sag og at fjærne de Fordomme, hvori saa mange var hildede med Hensyn til dens Formaal. Han søgte at vise, at det, som man vilde, var at hæve Arbejderen i materiel og aandelig Retning, og at man for at naa dette Maal maatte begynde med det nærmest liggende, det materielle; thi først naar Arbejderens Bekymringer for det daglige Udkomme er fjærnede, kan der være Tale om at vække hans Interesse for at forskaffe sig forøget aandelig Oplysning.

Hvor en Husholdningsforening skulde dannes, gik hans lille Skrift »Om Arbejderforeninger« fra Haand til Haand og var bestandig den Ledetraad, som benyttedes ved Foreningers Oprettelse, og var der et og andet, man vilde vide Besked om, var man altid sikker paa ved en Henvendelse til Sonne at finde en lige saa velvillig som kyndig Hjælp. En stor Del Medlemmer af (de ældre) Husholdningsforeninger rundt om i Landet, vil han være personlig bekendt fra forskellige Møder og Sammenkomster; vi skal af større Møder kun minde om Fællesmødet i København 1871 og Mødet i Silkeborg 1873; og overalt har hans varme og veltalende Foredrag bidraget til at styrke Troen paa den Sag, som han ved Siden af sin Embedsgerning omfatter med altid usvækket Interesse i fuld Fortrøstning til dens Sandhed og menneskekærlige Formaal.«

Sonne* har i sit lille Skrift »Om Arbejderforeninger« selv givet en Skildring af Thisted-Foreningens Oprettelse og de store Besværligheder, den har haft at kæmpe med. I Vinteren 1865—66 indbød han Thisted Bys Arbejdere til en Række Møder Søndag Aften; han udtalte selv, at han hermed fra Begyndelsen slet ikke havde Arbejderforeningen for Øje, men hans Tilhørere gav ham snart at forstaa, at det, som det

* »Arbejderen« Nr. 27, 1876.

først og fremmest gjaldt om, var det daglige Brød. »Derved«, siger Provst Sonne, »vaagnede Tanken hos mig om de engelske Foreninger, som jeg vel havde hørt og læst noget om, men først nu begyndte at gøre mig nøjere bekendt med; jeg meddelte efterhaanden i Møderne en Del om Sagen, der øjensynlig vakte Arbejdernes Interesse, og efter at jeg tillige havde indbudt Byens Haandværkere, enedes 83 Mænd om at danne en Forening og begyndte den første Maj at indskyde deres ugentlige Bidrag.« Den Gang betragtede Sonne sig efter sine Udtalelser endnu som selv staaende ganske udenfor Foreningen og mente, at hans Hverv kun var at give Arbejderne Raad og Vejledning til at hjælpe sig selv, men det gik snart op for ham, at hvis det skulde blive til noget, maatte han selv tage Sagen i sin Haand, og han tog nu fat for Alvor. I Begyndelsen lod alt til at skulle gaa godt, der valgtes en Bestyrelse, Foreningens Vedtægter blev fastsatte ganske efter de engelske Forbilleder; Foreningen syntes at have Stemningen for sig, Medlemmernes Antal voksede, og enkelte af Byens Embedsmænd og adskillige af de heldigere stillede Borgere traadte ind af Interesse for Sagens Fremme. Den Modstand, som Foreningen havde været forberedt paa vilde komme, i Lighed med hvad der var sket i England, syntes slet ikke at ville ladé sig se. Det var dog kun den Stilhed, der gaar forud for Stormen. Da Foreningen aabnede sit Udsalg, brød Stormen løs for Alvor, ganske de samme Vaaben, som havde været brugte i England, kom frem her; nogle Arbejdere, som ved Gæld eller paa anden Maade var afhængige af Købmændene, blev tvungne til at træde ud; enkelte andre, der vel var uafhængige, men dog nødig vilde udsætte sig for Ubehageligheder, fandt det ligeledes sikrest at melde sig ud; det blev aabent udtalt som Købmændenes Hensigt ved Tvang at drive Arbejderne ud og saa at kunne have den Triumf at erklære, at de, der blev tilbage, ikke udgjorde en *Arbejder*forening. Disse Bestræbelser lykkedes kun daarligt; da Kampen begyndte, vaktes Opmærksomheden og Iveren for at træde ind, og Resultatet blev, at Foreningen, der i Begyndelsen af November havde 140 Medlemmer, to Maaneder

senere talte 170, hvoriblandt over 100 Arbejdsmænd eller Haandværkere, der i Henseende til Kaar var dem fuldstændig sideordnede. Kampen fra Købmændenes Side blev imidlertid ikke opgiven med eet Slag, den strakte sig langt ind i Tiden imod Thisted-Foreningen, og det er den samme Kamp, som senere er bleven rejst mod saa mange af de yngre Foreninger. Provst Sonne var ikke den, Forbitrelsen gik mindst ud over, for en stor Del rettedes Vreden endog udelukkende mod ham; han var fuldt og fast overbevist om Sagens Godhed, og han havde ogsaa den Glæde lidt efter lidt at se Modstanden svinde bort, samtidig med at der rundt om i Landet opstod den ene Forening efter den anden med Thisted-Foreningen som Forbillede.

Hovedformaalet var ikke for Sonne at skaffe Arbejderne materielle Fordele ved billigt Indkøb af Livsfornødenheder, skønt dette ogsaa var et af hans Maal; men Hovedformaalet var for ham det aandelige Udbytte, der kunde opnaas for Medlemmerne igennem Foreningen, og han fordrede af Foreningerne, for at han vilde anerkende dem som byggede paa de ægte Foreningsgrundsætninger, at de skulde henlægge en Del af deres Udbytte i et Oplysningsfond. Hans Maal med Foreningens Oprettelse fremgaar kort og tydeligt i Svar paa Angreb i »Dags-Telegrafen« i Slutningen af Januar 1868, der findes i »Arbejderen«s Nr. 3, Marts 1868. Her skriver han blandt andet:

»Det, der ved disse Foreningers Gavnlighed først falder i Øje, er unægtelig den materielle Fordel, som ogsaa er det første, der opnaas, vel ogsaa er det mest tillokkende Skilt at hænge ud for at faa Medlemmer; vil nogen træde frem blandt Arbejderklassen og raabe: kom her, saa skal jeg hjælpe jer til at blive bedre Mennesker, saa vil der vist ikke komme mange; men raaber man: her kan I nemt fortjene Penge, saa vækkes straks Opmærksomheden. Men denne Pengeside er kun Overfladen. Enhver, der har blot nogenlunde Bekendtskab til den hele Bevægelse i England, maa vide, at der næppe findes en eneste af de utallige trykte Afhandlinger om denne Sag, næppe en udførlig Beretning om de mangfoldige

Møder i den Anledning, uden det med særegen Vægt er fremhævet af Ordførerne i Skrift og Tale, at der er et højere Formaal, som er Hovedsagen, og jeg kan ikke forstaa, at nogen kan sætte sig ind i hele dette Anliggende, uden overalt at faa Indtrykket af, at der under den materielle Overflade gaar en moralsk Understrøm. At faa en 8—16 Skilling ugentlig listet fra Arbejderne, at faa dem vænnede til at købe alt for rede Penge, altsaa tvinge dem til at bruge deres Fortjeneste til det nødvendige og at undgaa Gæld, at hjælpe dem til, hver Gang de køber noget, med det samme ubemærket at erhverve en lille Spareskilling, at vække Bevidstheden hos dem om en broderlig og hæderlig Samvirken, at aabne Udsigten hos dem til bedre Kaar, ja dette maa vistnok have gavnlige økonomiske saa vel som moralske Følger.«

Endnu en Udtalelse af Sonne vil jeg gerne fremdrage her, baade fordi den viser hans frejdige Haab til Foreningens Fremtid, og fordi den kan tjene til Trøst og Styrkelse for de Foreninger, der er stillede som Thisted-Foreningen, om hvilken Sonne i en Beretning om dens Virksomhed i »Arbejderen« (April 1868) fortæller, at Handelsstanden anvendte alle mulige Midler for at ødelægge den, men som netop havde til Følge, at Foreningen trivedes desto stærkere. Herom siger Sonne: »Der ligger heri et nyt lærerigt Vidnesbyrd om Sagens egen sejerrige Kraft; det er nemlig let at modarbejde en Sag og fælde raske Fordømmelsesdomme over den, men — hvad mange ikke betænke — er Sagen i sig selv god og har Sundhed og dermed Livskraft i sig, saa trives den netop ved Modstanden, saa prelle alle Angreb paa den af og vende sig mod Angriberne selv; de, der dømmer den, dømmer kun sig selv, de, der modvirker den, kommer i deres Iver kun til at skade sig selv, medens de netop ved deres Modstand fremmer Sagen. Dette stadfæstes her. Havde Købmændene, den Gang vor Forening begyndte sin Virksomhed, henvendt sig fredelig til mig og gjort mig Forestillinger om deres Mening om Sagens Skadelighed for dem, og sagt mig, at det vilde koste mig deres Venskab at virke videre for den paa den Maade, som det var begyndt, saa svarer jeg ikke for, hvilke Ind-

rømmelser jeg for Fredens Skyld var gaaet ind paa, saa at jeg sandsynligvis vilde have forkludret det hele, men da de nu uden Forhandling og Krigserklæring styrter sig over os og straks aabner deres svære Artilleri, saa vidste vi jo, at Krigen var i Gang, og der var ingen Fred at tænke paa, og der var hos os kun Valg imellem to Ting, fejgt at knibe ud eller gaa frejdigt paa, og se om vi havde Sejren paa vor Side, og netop i deres Ilterhed trak Købmændene det korte Straa og hjalp Sagen væsentlig frem, idet de hjalp os ud ud over alle Hensyn til dem.

Hans Christian Sonne, født i Neksø paa Bornholm den 16. August 1817, var Søn af Købmand, engelsk Konsul og Strandingskommissær Herman Jacob Sonne og Hustru Johanne Dorthea Saxdorff, hvis Fader var Sognepræst paa nævnte Ø. Købmand Sonne begyndte i det smaa og hentede selv paa sin lille Jagt sine Varer fra Rostock, medens hans Hustru passede Handelen derhjemme. Hans Foretagender lykkedes; Forretningen udvidedes efterhaanden, og Huset Sonne blev det største og mest solide paa det østlige Bornholm. — Herman Sonne var en energisk og intelligent Mand, der særlig havde Interesse for Smaakaarsfolk, hvis Stilling han søgte at forbedre. Saaledes hjalp han Fiskere til Redskaber og Baade, oprettede en lille Fabrik, hvor fattige Koner havde Arbejde med at spinde og væve Sejldug o. desl. Iøvrigt var han til stor Velsignelse for Neksø, der var hans Fødeby, og mindes der endnu med Taknemlighed. I sit Ægteskab havde han ni Børn. I hans Hus maatte intet gaa tilspilde, og tidligt lærte Børnene Ordsproget, at »mange Bække smaa danner en stor Aa,« hvilken Lærdom satte sit Spor hos dem alle.

Sønnen Hans Christian Sonne agtede ogsaa paa de smaa Ting. Som moden Mand saa man ham saaledes ofte flytte Tørv, der laa i Hjulsporet, hen til Vejkanten, »thi,« sagde han, »hvad der bliver liggende, vil den næste Vogn ufejlbarlig knuse, men nu kan det blive opsamlet af Fattigfolk eller Børn, og derved komme til Nytte.« Denne Grundsætning, at intet bør gaa tilspilde, eller at »Pluk bliver til Sum«, skyldtes Lærdommen fra Barnehjemmet og danner Grund-

volden for Tanken, hvorover »*Thisted Arbejderforening*« blev bygget.

Sonnes Lyst som Barn var at blive Sømand, og han tumlede sig af Hjertens Lyst ved Stranden mellem Fiskerne og deres Børn. Senere fulgte han sin Fader paa en meget haard og stormfuld Rejse og tabte da Tilbøjeligheden til Sømandsvæsen som Levebrød, medens han altid bevarede levende Interesse for Standen og udviste stort Kendskab til alt, hvad der angik Skibe og Skibsfart. Da han var vel begavet og altid særdeles samvittighedsfuld og flittig, kom han i Avgust 1829 i Rønne Latinskole, afgik herfra 1836 som Student med bedste Karakter, og tog i Januar 1840 theologisk Embedseksamen ligeledes med »Laudabilis«. I fire Aar var Sonne Huslærer paa Lerchenborg ved Kallundborg og udnævntes 1845 til Sognepræst for Møgeltønder i Ribe Stift. I April 1849 hjemførte Sonne sin endnu levende Hustru, Margrethe, født Rothe, og havde i dette Ægteskab otte Sønner og en Datter. Som Præst i Møgeltønder gennemlevede han begge de slesvigske Krige, virkede med Iver og af al Magt for sit Fædreland og havde ogsaa den Glæde, at Møgeltønderianerne viste sig som gode danske Mænd, der saa trofast og udholdende som nogen kæmper for Danskheden den Dag i Dag. I Foraaret 1864 udnævntes Sonne til *Sognepræst i Thisted,* inden nogen anede, at Møgeltønder skulde blive løsrevet fra Nørrejylland, regnet til Slesvig og med Vold og Magt indlemmet i det store Tyskland. Senere gjorde det ofte Sonne ondt, at det kunde se ud, som om han havde forladt sin Menighed i Nødens Stund.

I Thisted fandt Sonne en rig Arbejdsmark blandt de mange Mennesker, der baade i aandelig og legemlig Henseende trængte til Hjælp. Tilsyneladende var hans Interesser og Foretagender af forskellig Art, men man vil ved nøjere Eftertanke og Undersøgelse finde en indre, naturlig Sammenhæng. Sin daglige Præstegerning røgtede han med en Kærlighed og Alvor, der bragte ham til at stille sig andre beslægtede Opgaver, og hans virksomme Aand ledte ham da til Stiftelsen af *Arbejderforeningen.* — Paa en Rejse traf Sonne en Englænder,

der fortalte ham om »Banehryderne« i *Rochdale,* om de 28 fattige Vævere, der ved et ringe ugentligt Tilskud havde samlet sig 500 Kr. Disse Mænd lejede 1844 et Værelse, købte en Sæk Mel, noget Sukker og nogle Kartofler, hvilke Varer de om Aftenen to Gange ugentlig solgte af til Medlemmerne. Gadedrengene gjorde sig lystige over Vævernes Bod, da Skodderne toges af, og Herligheden afsløredes, men denne lille Tildragelse blev en hel Verdensbegivenhed. Samtalen slog ned i Sonne, og særlig tilskyndet dertil af sin Ven Dr. Ulrik, der senere skal blive omtalt, gjorde han sig nøjere bekendt med de engelske Foreninger, hvoraf han efterhaanden meddelte Udbyttet i en Række Møder, som han Søndag Aften holdt i Vinteren 1865—66. Her søgte han at samle Folk, som sjælden eller aldrig kom i Kirke, enten det nu var af Mangel paa Tid, Lyst eller ordentlige Klæder. Møderne holdtes i et Pakhus ved Havnen, og Deltagerne, der var i deres daglige Klæder, opstillede sig uvilkaarlig i to Rækker, mellem hvilke Sonne ivrig talende gik op og ned. Hensigten var at vække Liv i folkelig og kirkelig Retning, og Sonne havde den Glæde, at Smaakaarsfolk kom til at holde af og slutte sig til ham, der havde en sjælden Gave til at tale, saa at Tilhørerne ret forstod, at han mente det godt og ærligt. Ved et Møde kom det til en Samtale, hvorunder en Deltager frimodig ytrede: »Ja, det er godt og smukt, at Præsten vil tage sig af os og hjælpe os til Guds Rige, men kan De ikke tillige hjælpe os til at faa Brødet hernede?« Sonne saa, at der kunde være Mening i den Tale, og at man ved Fremme af det aandelige Liv ogsaa burde agte paa Legemets Krav.

Ogsaa paa højere Steder blev Provst Sonnes Arbejde bemærket og paaskønnet, og for hans Fortjenester af Arbejdersagen udnævnte Kongen ham i 1868 til Ridder af Dannebrog.

Med blandede Følelser modtog Menighed og Venner i 1875 det Budskab, at Provst Sonne var forflyttet til Store Fuglede paa Sjælland, og ved hans Afskedsprædiken var Thisted Kirke fyldt til sidste Plads. Ligeledes mødte Arbejderforeningens Medlemmer fuldtallige paa »Hotel Aalborg«, hvor der holdtes Afskedsfest for den bortdragende Stifter og mangeaarige For-

mand, der som sædvanlig havde et varmt Haandtryk og et venligt Ord til enhver.

Provst Sonne følte sig aldrig saa tilfreds og glad i sin ny Virkekreds som i Thisted, hvilket vist væsentlig var begrundet i, at der ikke forundtes ham Tid nok til at leve sig ind i Forholdene og virke for sin nye Menighed. Allerede i Januar 1880 døde han i sit 63de Aar af Lungebetændelse. En Ungdomsven vidnede ved hans Baare, at »han hele sit Liv havde været et lykkeligt Menneske; — han havde haft Lykke i sit Hjem, ligesom det ikke var det mindst lykkelige for ham at blive hjemkaldt i sin fulde Manddomskraft og at falde som det grønne Træ, uden at have mærket Spor af Alderdommen.« — I taknemlig Erindring lagde »Thisted Arbejderforening« en Krans paa hans Kiste, og paa »Fællesforeningen for Danmarks Husholdningsforeninger«s Vegne udsendte Dhrr. W. S. W. Faber og C. A. de Fine Skibsted følgende Cirkulære:

»Vi har herved at meddele den sørgelige Efterretning, at Hr. *Provst H. Chr. Sonne,* Grundlæggeren af den første Husholdsningsforening her i Danmark, den 26de Januar indgik til den evige Hvile. Vi er overbeviste om, at dette Sorgens Budskab vil vække Deltagelse trindt om i Landet, hvor der findes Husholdningsforeninger, dette Vidnesbyrd om hans levende Interesse for den ubemidlede Klasse.«

Som en af Andelsbevægelsens Banebrydere i Danmark, bør tillige nævnes:

Dr. F. F. Ulrik.

Ved en Samtale med Hr. Forpagter V. Ulrik, Sophiendal, meddelte han mig, at hans Fader, Dr. F. F. Ulrik var i Besiddelse af en Samling Breve, skrevne til ham af Præsten H. Chr. Sonne, som han mente at hans Fader gerne vilde overlade mig til Gennemlæsning, hvis jeg ønskede det. Dette ønskede jeg selvfølgeligt meget, og Brevene blev mig velvilligt tilstillede. Disse Breve har det interesseret mig i overordentlig Grad at gennemlæse. Sonne fortæller deri om sin

Virksomhed for at foranstalte Foretagender til økonomisk Gavn og moralsk Løftelse for de i begge Henseender daarligt stillede i hans Menighed. I hver Linje af Sonnes Breve, aabenbares hans ædle Karakter og menneskekærlige Sind, mærker man hans varme Hjærte for sine Medmennesker og hans brændende Higen efter at hjælpe overalt, hvor Trangen findes, hvad enten den er af aandelig eller timelig Art. At det dog frem for alt laa ham paa Sinde at afhjælpe den aandelige Nød, lægger han ikke Dølgsmaal paa, og der foreligger Vidnesbyrd om, at han i sin præstelige Virksomhed ikke har lagt mindre Iver for Dagen for at frelse Sjælene. Man mærker dog intet til Præsten i Sonnes Breve, han bruger ingen gudelige Talemaader og taler intet om, at det er Kristenkærligheden, som driver ham; tværtimod søger han at undskylde sin Iver for at faa oprettet Brugsforening, Børne- og Alderdomsasyl, og angiver som Grund dertil, at han er bleven »kooperativgal«. Han fortæller i sine Breve om det Had og den Forfølgelse, han er Genstand for fra de handlendes Side, fordi han arbejder for Oprettelsen af en Brugsforening i Thisted. De handlende og med dem en større Del af de bedre stillede i hans Menighed søger paa enhver mulig Maade — blandt andet ved at trække ham af i Offer — at skræmme ham til at lade Sagen falde. Skønt dette Fjendskab piner ham meget og

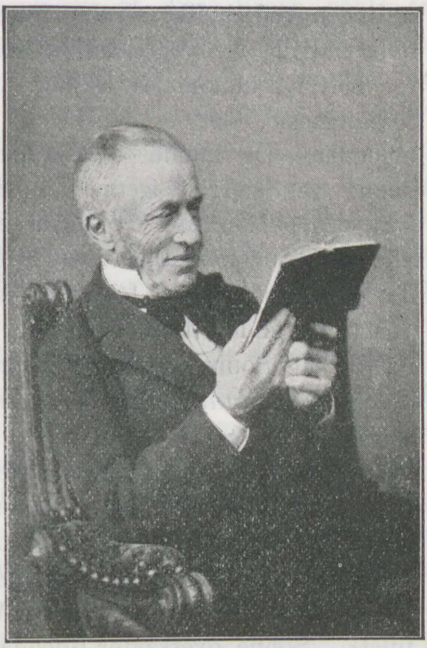

Dr. F. F. Ulrik.

næsten gør Opholdet i Thisted utaaleligt for ham, rokkes han dog ikke en Tomme fra at handle efter sin Overbevisning. Han faar Foreningen oprettet; den gennemgaar de for Brugsforeninger almindelige Børnesygdomme. To Gange i Træk faar de en utro Uddeler, der bragte Foreningen nær Ødelæggelsens Rand; Medlemmerne begynder at falde fra, og havde Sonne ikke lagt sig i Selen for at redde den, saa var den første Brugsforening i Danmark gaaet til Grunde, og ingen ved, hvilke skæbnesvangre Følger dette vilde have haft, navnlig for vor Landbostands økonomiske Eksistens og for Selvstyretankens Udvikling; thi utvivlsomt er det Brugsforeningerne, der er Moder til Landets andre Andelsforetagender. Og kunde en Mand som Sonne ikke have ført denne Sag sejrrigt igennem, for hvem vilde det da have lykkedes? Men nu, da Vejen er banet, da der er vist, at alle Hindringer kan overvindes og gode Frugter høstes, var det jo forholdsvis let for andre at følge i Sonnes Fodspor.

Men en anden Ting fremgaar tillige klart af disse Breve nemlig at Sonne *oprindelig har modtaget Impulsen til denne sin filantropiske Virksomhed af sin Ven — Dr. Ulrik.*

Jeg beklager meget ikke at være i Besiddelse af Dr. Ulriks Breve til Sonne — de har sikkert været interessante og lærerige — Sonne spørger Ulrik til Raads om alt, Arbejderspørgsmaalene vedrørende, kalder ham sit »Orakel«, takker ham stadig for givne Raad og Vink, som »nøjagtig bliver fulgt«. Sonne oversætter Rochdale Foreningens Love til Brug for Thisted Husholdningsforening, tillempet efter danske Forhold og sender Dr. Ulrik dem til Revision — jeg har de af Sonne selv skrevne Love liggende for mig — Dr. Ulrik omredigerer dem, hvorfor Sonne yder ham sin Tak og Anerkendelse. I et Brev omtaler Sonne, at han ikke selv er Medlem af den af ham selv stiftede Brugsforening, fordi han har den Opfattelse, at Brugsforeninger kun er for uformuende Arbejdere, men ikke for de velstillede. Af et senere Brev fra Sonne, ses det at Dr. Ulrik har oplyst ham om hans Vildfarelse og gjort gældende, at Brugsforeningerne var

for *Alle,* og at de kun kunde bringe den Nytte, der var tilsigtet med dem, naar Alle, rige og fattige, sluttede sig til Foreningen. I næste Brev takker Sonne for Retledningen. takker saa meget mere, som han selv havde en stærk Følelse af, at det *burde* være saaledes. I det hele taget aander Sonnes Breve en saa stor Højagtelse og Hengivenhed for Vennen, Dr. Ulrik, at man faar Vished om, at han staar i stor Taknemlighedsgæld til ham.

Man vil forstaa, at Læsningen af disse Breve vakte en stærk Trang hos mig til nærmere at lære den Mand at kende, som jeg skønnede maaske var den første egentlige Banebryder for Andelsbevægelsen her i Danmark. Jeg skrev da til Dr. Ulrik og bad ham at meddele mig noget om sin Virksomhed for Foreningssagen samt om sit Forhold til Sonne. Samtidig sendte jeg ham et Eksemplar af min »Haandbog for Brugsforeninger«. Jeg kan ikke se, at jeg begaar nogen Indiskretion ved her at aftrykke Brudstykker af Dr. Ulriks Svar, der lød saaledes:

»— — — — For mig har Deres Bog haft en ganske særlig Interesse, som jeg antager, at det var mig, der ved en given Lejlighed først henledte Sonnes Opmærksomhed paa denne Side af Samfundsudviklingen.

Da jeg nemlig i 1864 efter i Juli af den prøjsiske Regering at være bleven afskediget som Fysikus i Tønder, om Efteraaret udvistes fra Hertugdømmet og derved fra Ejendom og Erhverv, tyede jeg med min store Familie til København. Nedbøjet, som jeg var, over mit Fædrelands Ulykke og over den nationale Underkuelse, mine kære sønderjydske Landsmænd nu var prisgivne, følte jeg, at jeg maatte gaa til Grunde, naar jeg, uden at være optaget af anden Gerning, skulde nødsages til at oppebie den Praksis, der vilde udfordres for mit og mines fremtidige Ophold. Med hele min Energi fordybede jeg mig derfor i omfattende Studier til Forberedelse til et Konkurrencearbejde til en af Indenrigsministeriet den Gang udsat Prisopgave »Om Arbejderforeninger til gensidig Hjælp« (eller noget lignende). Jeg følte mig saa meget mere hendraget til den paagældende Side af Samfunds-

udviklingen, som jeg fra ung af har haft en særlig Forkærlighed for Smaakaarsfolk og for deres Løftelse, jeg tør vel sige, ikke upaavirket af, at jeg i min Barndom modtog min første Undervisning i Almueskolen og siden har fundet rig Næring for min Interesse for Smaakaarsfolk ved min Virksomhed som Læge.

Under mine Forstudier til Prisopgaven henledtes min Opmærksomhed særlig paa de engelske kooperative Forsøg, ikke alene R. Owens, men især indtoges jeg af Rockdale Væverne banebrydende Virksomhed, holdt i flere Aar »the Cooperator« og var hjemme i den engelske, franske og tyske Literatur, den sidste især om Schultze Delitsch's Foreninger.

Just i denne Tid — det var i Efteraaret 1865, — blev der afholdt et stort filantropisk Møde. Jeg erindrer endnu, at det var i daværende »Hotel du Nord«, og her traf jeg min gamle Ven, Præsten H. Chr. Sonne fra Møgeltønder, dengang Præst i Thisted. Blandt andet samstemmede vi fuldkommen i den Opfattelse, at Velgørenhed, hvor tilfredsstillende den end altid er for Yderen, dog særlig naar den bringes i System, saa saare ofte misligt paavirker Modtageren, og at Formaalet for en forsynlig Bistand, helst maatte gaa ud paa at vejlede og hjælpe Smaakaarsfolk *til at hjælpe sig selv*, for at de kan opnaa størst og varigst Udbytte til økonomisk Velvære og aandelig og moralsk Udvikling. Opfyldt, som jeg var, af de Rockdale Mænds selvfornægtende, udholdende og heldige Virksomhed (jeg mindes endnu, at jeg havde et stort engelsk Reklameprogram) lykkedes det mig at henrive min varmtfølende energiske Ven for Sagen, saa han drog hjem med det faste Forsæt at føre den ud i Livet hos sine Bymænd.

Følgerne af hans energiske Udholdenhed er Dem velbekendt og i Sandhed faa vilde der findes, der bedre end Sonne egnede sig til at være Foregangsmænd for en Udvikling.

Et Foredrag, jeg i 1865 holdt i Arbejderforeningen af 1860 og som findes optegnet i Foreningens Blad, gav Anledning til, at jeg af Arbejdere i Burmeister & Wains Fabrik anmodedes om et særligt Møde og efter Sammenkomster i Løbet

af Vinteren i denne Fabrik stiftedes den 14. Februar 1866 Arbejdernes Byggeforening, afpasset efter vore Forhold, efter de engelske Buildingsocieties System. Den tæller nu 13000—14000 Medlemmer og har opført og overdraget til Ejendom for Medlemmer 1200 Huse for en Kapital af rigelig 9 Millioner Kroner. Da jeg i denne Forening, hvis Stiftelse og Indretning krævede et stort Arbejde, paatog mig at være forretningsførende Næstformand, i Marts samme Aar valgtes til Borgerrepræsentant og kort derefter af mine Kolleger i Raadet udsaas baade til at repræsentere dem som Medlem i Invalidebestyrelsen og af Stadens Sundhedskommission, blev jeg af alle disse ulønnede Hverv, i Forening med min stærkt tiltagende praktiske Virksomhed i den Grad optaget, at jeg for at kunne forsvarlig udføre de paatagne, nødtes til at begrænse mig og værge mig mod at faa Tid og Kræfter spredte over andre Formaal.

Med Bistand af daværende Bogholder Faber stiftede jeg endnu i 1868 Østerbros Husholdningsforening, væsentlig for Beboerne i Lægeforeningens Boliger, af hvis Bestyrelse jeg alt i flere Aar havde været Medlem. Faber paatog sig navnlig for Øjemedet at undervise en Mursvend (Hørby) i Bogholderi. Han er nu en gammel Mand og er endnu lønnet Bogholder for Foreningen, der i Fjor fejrede sin 30 Aars Stiftelsesdag med omtrent 600 Medlemmer, en aarlig Omsætning af omkring 160,000 Kr., og har givet 8 Øre pr. Krones Køb i Dividende, foruden flere Procent af Fortjenesten kvartalsvis henlagt til forskellige Formaal: Bibliothek, Asyl, Begravelseshjælp etc.

Efter en Hjærnerystelse i 1871, der vel nærmest skyldtes Overanstrængelse, frabad jeg mig det næstfølgende Aar Genvalg ved Udløbet af de 6 Aar for min Funktion som Borgerrepræsentant, medens jeg bevarede mine andre Hverv.

En om sig gribende Bestræbelse for at ordne og systematisere Velgørenheden i Hovedstaden, fremkaldte endnu et Indlæg fra mig i 1870: »Ved hvilke Midler bør Fattigdommen afhjælpes««.

Efter nogle personlige til mig henvendte Bemærkninger,

fortsætter Dr. Ulrik: »Ret forstaaet og gennemført er Andelssagen et vægtigt Hjælpemiddel til at faa optaget den af legemligt Arbejde levende Samfundsdel af Menneskeheden i civiliserende Kultur og aandelig Udvikling.

Fremskridtet, der er en nødvendig Følge af Udviklingen, kræver Samfundsfølelsen og Enhedsbegrebet udvidet til alle, *den vil blive den bærende Kraft i det kommende Aarhundrede,* og for dens Skyld og ved den vil ogsaa denne Sag fremmes og videre udvikles.«

I et senere Brev til mig skriver Dr. Ulrik:

»Da jeg frygter at muligvis anden Optagelse kunde træde hindrende i Vejen for Deres Rejse hertil, vil jeg dog ikke længere opsætte at takke Dem for Deres yderst velvillige og i Sandhed overvurderende Dom om min personlige Medvirken til Fremme af en Samfundsrørelse, der i saa høj Grad i de sidste 25 Aar har bidraget til at løfte vort Folks aandelige og materielle Stade. Som De selv meget rigtig udtaler, er det Tidsaanden, eller, om De vil, den højere Magts, Guddommens Fremtræden i Menneskeslægten, der til enhver Tid bærer Udviklingen. For saa vidt det forundtes Sonne og mig at føje vore Kræfter til talrige andres som Vejvisere for Andelstanken, da var det vel fordi vi som Sønderjyder maaske noget mere end de fleste var optaget af Folketabets Betydning i 1864 og af det paatrængende Krav til enhver Dansk, alle medtagne, at være selvmedvirkende til vort ved gentagne Bortskærelser lemlæstede Folks Genoprejsning og derved erhverve vor faretruede Selvstændighed en berettiget betryggende Anerkendelse — — — —. Jeg tilskriver vedvarende Brugsforeningerne, naar de med rigtig Deltagelse følges af Medlemmerne, en overordentlig opdragende Indflydelse og forberedende fornuftig Selvstyrelse. I den Henseende staar de vel i Aarsagsforhold til den store Andelsbevægelse, som har været vort Landbrug en mægtig Støtte og hvis Ytringer jeg har fulgt med levende Deltagelse.«

Og senere skriver Dr. Ulrik:

»Jeg vilde have sat særlig Pris paa at tale nærmere med Dem om Andelssagens Udvikling og Fremskridt her i Landet.

Det er ad den Vej og ved Fremme af de smaa Selvejerlodder, og Oplysningens stigende Udbredelse blandt alle Samfundsklasser, jeg antager, at de nordiske smaa Folk vil fortsætte deres Fremskridtsbevægelse i folkelig Retning og dermed hævde deres Berettigelse til national Tilværelse og Udvikling. Jeg nærer det Haab, at de ogsaa derved skal formaa med Held at føre Kampen for Modersmaal og Frihed, selv om de under ugunstige evropæiske Forhold overvældede, for en Tid blev berøvede deres politiske Selvstændighed.«

Og atter senere skriver Dr. Ulrik:

»Min hjærteligste Tak for det mig tilsendte Brevskifte imellem Dem og Sekretæren for den svenske Fællesforening! Det har været mig en stor Glæde at se den Tanke, hvorpaa jeg fra mine Ungdomsdage har grundfæstet mit Haab og min Fortrøstning til de tre Smaarigers Forening, blandt adskillige andre Nutidsrørelser, fremtræde her i en Sags Tjeneste, som sikkert mere end de fleste andre indebærer en kraftig Spiré for et frugtbart Samarbejde. Gid det maa lykkes Dem at vinde de andre af Medlemmerne af Fællesbestyrelsen for Gennemførelsen af Deres Plan for nordisk Samarbejde i Andelssagen.

Skønt jeg i min Studentertid af forskellige Grunde holdt mig paa Maatten, var jeg dog med til flere Ungdomsmøder af Skandinaver og var den Gang — sidst i Trediverne og først i Fyrrerne — stærkt optaget af Unionstanken og da jeg lige saa lidt i denne som i flere andre Henseender har svigtet mine Ungdoms- og Manddoms-Idealer, saa vil jeg saa længe jeg lever, følge den Sags Udvikling med varm Deltagelse, og jeg har det bedste Haab til, at det vil lykkes for Dem, tildels fordi de gavnlige Følger for alle de Paagældende er saa indlysende, dels fordi vor Udvikling i de tre Smaariger overhovedet maa gaa ad Samarbejdets Vej, naar ikke de skulde gaa til Grunde. Desværre bliver der, saa vidt jeg skønner, en Modstand at overvinde, idet Adelen, de højere Stænder og tildels Stockholmerne sky en større Tilnærmelse til de demokratiske Danske; men just derfor vilde Udviklingen ad den Vej, De paatænker, være saa velsignet, især

naar Stødet dertil og Ønsket om Sammenslutning kommer hinsides fra.«

I næste Brev fortsætter Dr. Ulrik om samme Emne:

»De har givet mig en ny Udsigt til, at de tre nordiske Smaastater maaske kunde fries fra hint imperialistiske Gennemgangs Stade. Bjørnstjerne Bjørnson er jo en mægtig Talsmand, men for at den rette Forstaaelse kan gennemtrænge Folkene, vil der kræves en langt kraftigere Udvikling af Andelssagen i begge vore Broderfolk, end hidtil. De har ikke havt den Drivfjeder til Selvhjælp, som Estrups og Nellemanns Overgreb, støttet af vort Bureaukrati, har været for os. Og naar Odelsbønderne i Norge og Landbrugerne i Sveriges sydligere Egne har tyet til høj Told paa Livsfornødenheder for ad den Vej lettere at kunne slaa sig op paa Bekostning af den fattige Fiskerbefolkning i Kystlandene i Norge eller Skov- og Fabriksarbejdere i Sverige, er jeg noget ængstelig for, at de, i Haab om nemmere at vinde frem ad denne Genvej, ikke skal blive de rette Bærere for Andelstanken. Dog gid denne min Tvivl maa vise sig at være grundløs.«

Efter hvad Dr. Ulrik mundtlig har meddelt mig, var han nær selv bleven Stifteren af den første Brugsforening. Ved det Møde han i 1865 nemlig blev opfordret til at holde med Burmeister & Wains Arbejdere, var det egentlig hans Tanke at forhjælpe dem til Oprettelsen af en Brugsforening; men under Mødet blev det ham klart, at det, Arbejderne trængte haardest til, var Boliger. Efter den ulykkelige Krig i 1864 udviste Tyskerne nemlig talrige sønderjydske Familier, som for største Delen tyede til København; derved steg Huslejen til en saa betydelig Højde, at mange fattige Folk var ude af Stand til at betale den forlangte Leje og meldte sig til det offentlige som husvilde. Det var tildels meget primitive Boliger, der blev dem anviste, Ladegaarden blev snart overfyldt; i Søkvæsthuset paa Kristianshavn, som stod tomt, blev der indkvarteret en stor Del Familier, og Skillerummene mellem hver Familie bestod af Kridtstreger paa Gulvet. Og da desuden Arbejdernes Boliger laa vidt spredte fra hinanden i

Byens forskellige Kvarterer, vilde en Brugsforening med kun eet Udsalgssted ikke kunne være til synderlig Nytte for en stor Del af Arbejderne. Dr. Ulrik fik da den Tanke, at hjælpe disse Arbejdere til at faa deres egne beskedne men bekvemme og hyggelige Boliger, og en Maaned efter var Byggeforeningen dannet. Tusinder af Familier velsigner Dr. Ulrik for denne hans Gerning.

Dr. Frederik Ferdinand Ulrik, Søn af Kapitain i Søværnet, Kommandør for Roflotillen i Elben 1801, senere Toldforvalter i Frederiksstad, Generalkrigskommissær Georg Frederik Ulrik og Hustru Henriette Marie Mourier, er født i København den 16. April 1818, men kom samme Aar til Frederiksstad ved Ejderen, og han forblev der til sit fjortende Aar, hvor han undervistes først i den hollandske Menigheds, derefter i Byens Almueskole og senere i den saakaldte Rektorklasse. I Forsommeren 1831 kom han til København og sattes samme Aar i Borgerdydsskolen under Professor M. Nielsen. Her maatte den unge Ulrik døje meget for sit plattyske Maals Skyld, han fik blandt Eleverne Øgenavnet »den rødhaarede Tysker«. Da tillige Læreren i Historie vrængede af hans Maal, blev det ham for broget, og han bad sin Moder om at blive taget ud af denne Skole. Dette skete, og han fik nu privat Undervisning af den senere Provst Angers og dimitteredes til Studentereksamen i Efteraaret 1835 med første Karakter.

Altsaa, Dr. Ulrik havde den Skæbne at blive fordrevet fra Skolen, fordi man skyldte ham for at være en Tysker og fordrevet fra Sønderjylland, fordi han *var dansk*. I det hele taget har det været Dr. Ulriks Lod at maatte kæmpe imod Strømmen, fordi han vilde være sig selv og ikke bøje og føje sig efter andres Meninger men kun følge sin egen Overbevisning. Men sikkert har netop denne Kamp gjort ham til den staalsatte Natur, han er, og dygtiggjort ham til det Arbejde, han har udrettet til Gavn og Velsignelse for den store Part af Landets Befolkning.

Efter at have taget Lægeeksamen (Laud) i Efteraaret 1840, ansattes han som Kandidat ved »Almindelig Hospital« til 1842, da han nedsatte sig som praktiserende Læge i Hobro,

hvor han allerede Aaret efter konstitueredes som Distriktslæge. Her var han med til at stifte en Sparekasse, der begyndte sin Virksomhed den 8. Marts 1851. Efter at have boet i Hobro i tolv Aar, modtog han den 13. Januar 1854 Stillingen som Fysikus i Tønder. I Sommeren 1856 stiftede han »Vestslesvigsk Tidende«, der udkom i Møgeltønder. I 1859 udnævntes han til Ridder af Dannebrog, efter at have afslaaet en Titel, som blev ham tilbudt. (Paa Spørgsmaalet om, hvorfor han afslog den tilbudte Titel, svarede Dr. Ulrik: »Jeg var ikke Snob i tilstrækkelig Grad til at tage sligt alvorligt.«) I 1861 blev Dr. Ulrik Medlem af det slesvigske Sanitetskollegium. Han var Medlem af den nordslesvigske Deputation, der i Efteraaret 1864 drog til Paris for at andrage om Frankrigs Bistand til det danske Slesvigs Tilbagegivelse til Danmark.

Efter at Dr. Ulrik var fordreven fra Tønder, nedsatte han sig som praktiserende Læge i København. Han konstitueredes som Distriktslæge i forskellige Distrikter i København og Kristianshavn fra 1864 til 1866, som Underlæge ved Borgervæbningen i 1865, som Distriktslæge i femte Distrikt fra 1866 til 1872, var Kommunelæge fra Maj 1872 til April 1890. Den 4. Oktober 1866 udnævntes han til Medlem af det kgl. medicinske Selskab, i 1868 til Medlem af Sundhedkommissionen i København, var fra 19. Marts 1869 Læge for Vartov og Abel Katrines Stiftelser, fra 1864 til 1897 Læge for »den gensidige Hjælpeforening for kvindelige Haandarbejdere«. Som omstaaende oplyst stiftedes ved Dr. Ulriks Initiativ og Bistand af Arbejderne i Burmeister & Wains Maskinværksteder paa Kristianshavn »Arbejdernes Byggeforening« den 15. November 1865, for hvilken Forening han var administrerende Næstformand indtil 1897. Dr. Ulrik var endvidere Medlem af Bestyrelsen for »Lægeforeningens Boliger« fra 1866 og Formand fra 1888.

I 1867 valgtes Dr. Ulrik til Borgerrepræsentant og beklædte denne Stilling i seks Aar. Ved sine Indberetninger om Tilstanden i den daværende »Peder Madsens Gang«, gav han Stødet til og havde væsentlig Andel i Repræsentationens Be-

slutning om dens Ombygning den 30. September 1872. Den 21. Maj 1867 valgtes han som Medlem af Bestyrelsen for de militære Underklassers Pensionering og Invalideforsørgelsen, den 31. Marts 1877 til Medlem af Bestyrelsen for Lægernes Hjælpeforening. I 1887 var han med til at stifte »Understøttelsesforeningen for danske Lægers trængende Enker og forældreløse Børn« og valgtes til Medlem af Bestyrelsen i 1880. Han var Medstifter af Selskabet til Sundhedsplejens Fremme, der stiftedes den 9. Oktober 1879, valgtes den 13. Marts 1880 til Medlem af Bestyrelsen for Lægernes Enke- og Forsørgelseskasse« og til Formand for samme i 1885; han var den 19. Marts 1877 med til at stifte »Samfundet for Ædruelighedens Fremme«.

Som Borgerrepræsentant og Medlem af Sundhedskommissionen havde Dr. Ulrik særlig Fortjeneste af Byens Sundhedspleje, Fattigvæsen og Arbejderforhold, for hvis Forbedring han arbejdede sammen med Dr. med. C. J. Emil Hornemann.

Da ved Lov af 20. November 1876 Ulriks Stilling som Medlem af Invalidebestyrelsen bortfaldt, blev der ham atter tilbudt en Titel, som han dog ligesom tidligere afslog; han modtog da i Stedet Sølvkorset til sit Ridderkors.

Da Dr. Ulrik for nogle Aar siden opgav sin Stilling som Læge ved »den gensidige Hjælpeforening for kvindelige Haandarbejdere«, i hvis Stiftelse han havde Andel, modtog han en smuk Anerkendelse fra sine Patienter. Jeg erindrer fra min Barndom, da Dr. Ulrik var Distriktslæge i Hobro (i hvis Nærhed mine Forældre boede), hvor afholdt Dr. Ulrik var i denne Egn, ikke blot paa Grund af hans Dygtighed som Læge, men tillige for hans Hjælpsomhed og Uegennyttighed. Jeg ved, der var nogle af hans Patienter, som lod deres Børn opkalde efter ham. Man vil forstaa, hvad Betydning der laa heri, naar man ved, at det — i alt Fald den Gang — var en almindelig Tro, at den, som opkaldtes efter en Person, tillige kom til at ligne denne i indre Egenskaber.

Dr. Ulrik fyldte 83 Aar den 16. April 1901, men er rask og rørig og trods sin høje Alder saa aandsfrisk som en ung

Mand og følger Begivenhederne og Strømningerne rundt om med stor Interesse og Deltagelse — hvad de her af mig anførte Uddrag af hans Breve sikkert har givet Læserne Vidnesbyrd om. Dr. Ulriks varmeste Interesser gælder dog hans kære Sønderjyder og vel dernæst Andelsbevægelsens Udvikling, som han tror og haaber vil blive til stor Velsignelse for Folkene.

I 1865 udkom det af Dr. Ulrik forfattede Prisskrift »Arbejderforeninger til gensidig Hjælp«, der kendtes værdigt til Prisbelønning, og i 1869 udgav han endvidere et Skrift: »Ved hvilke Midler bør Fattigdommen modarbejdes«. I disse særdeles interessante, lærerige og velskrevne Bøger, gør Dr. Ulrik forskellige Anskuelser gældende, som var stridende mod den da almindelig gældende Opfattelse, hvorfor han næppe den Gang opnaaede den Anerkendelse for sin Forfattervirksomhed, som han fortjente.

Hvor meget eller hvor lidt Dr. Ulriks Skrifter har bidraget til at forandre Betragtningerne af Arbejderspørgsmaalet og hvorledes den Fattiges Trang bør afhjælpes, er jo ikke let at sige, men vist er det, at det er de Tanker og Ideer, Dr. Ulrik deri slog til Lyd for, der er ledende for Nutidsbestræbelserne for at hæve Smaakaarsfolks økonomiske og aandelige Standpunkt.

Selvfølgelig har Dr. Ulrik under sin utrættelige Virksomhed for at skaffe Arbejderstanden en bedre Stilling i Samfundet, lidt adskillige Skuffelser; een af disse, som synes at have forvoldt ham størst Sorg, skal jeg nævne: Da Arbejderboligerne ved Farimagsvejen byggedes, udvirkede Dr. Ulrik, at en Plads paa Byggegrunden blev staaende ubebygget. Hans Plan hermed var, paa denne Plads at faa opført et Forsamlingshus, hvor der skulde være en Læsesal for Foreningens Medlemmer, og hvor der skulde afholdes oplysende og belærende Foredrag. Efter at det øvrige Areal var bebygget, var der endnu et Overskud tilbage paa ca. 130,000 Kr., om hvis Anvendelse Styrelsen var tvivlraadig. Dr. Ulrik foreslog da, at disse Penge anvendtes til Opførelse af et Forsamlingshus, som af ham paatænkt. Men til Trods for, at han anvendte al sin

Overtalelsesevne til at faa de øvrige Styrelsesmedlemmer paa sin Side, lykkedes det ham dog ikke; han høstede derimod Bebrejdelser af de øvrige for sit Forslag, som de ansaa for skadeligt for Arbejderne. Det kunde jo nemlig tænkes — mente de — at Arbejderne i Læsesalen vilde læse saadanne Blade som »Socialdemokraten« og lignende for Arbejderne ophidsende Blade, og maaske vilde der blive holdt Foredrag af samme skadelige Natur. Da det nu derimod var Dr. Ulriks Anskuelse, at det, Arbejderne mest trængte til, for at kunne hæves til et højere Standpunkt saavel i ethisk som i økonomisk Henseende, var Erhvervelse af Kundskab og Oplysning, og da han indsaa, at han her ingen Vegne kunde komme med Hensyn til Arbejdet for dette Maal, frasagde han sig Stillingen ved Arbejdernes Byggeforening.

Man ser, at Dr. Ulrik har udført et meget betydeligt Arbejde i Samfundets Tjeneste, ja man tør vel sige, at hans Arbejde har været samfundsreformatorisk, og utvivlsomt har hans Virksomhed sat dybe Spor i Samfundsudviklingen her i Landet og navnlig ydet et stort Bidrag til, at det brændende Arbejderspørgsmaal er kommen sin Løsning et Skridt nærmere.

»Mit Kald« — skriver Dr. Ulrik i et Brev til mig — »har ført mig til mange Lidelser, og megen Nød er jeg bleven Vidne til, og jeg har set hvorledes Broderparten heraf ved hævdvunden Vold og — vel ofte ubevidst — Uret er væltet over paa de svage og mindst modstandsføre, der udgjorde den største Del af Samfundet. Hvad var da rimeligere, end at min Medfølelse maatte vækkes og min Retsfølelse skærpes, saa jeg blev bevidst Medarbejder i vor Tids samfundsløftende Gerning.

Naar dertil kommer, at det blev forundt mig at vinde en Hustru, der var Hjemmets Sol og en omhyggelig Moder for vore Børn, der kun bragte os Glæde, og at vi ved streng Iagttagelse af altid at sætte Tæring efter Næring, var saa heldige at vinde en økonomisk Uafhængighed i vor Alderdom, saa var der intet, der hindrede mig i at følge min Drift for hine ideelle Formaal.«

Naar Slutningen af det nittende Aarhundrede vil betegnes — ikke blot her i Danmark, men tillige i større eller mindre Grad i andre Lande — som Tiden for Begyndelsen af den socialøkonomiske Revolution i Samfundsforholdene, som vi kalder »Andelsbevægelsen«, og som utvivlsomt langtfra har naaet sit Højdepunkt men vil fuldbyrdes i det ny Aarhundrede og forhaabentlig skabe lykkeligere Kaar for den almene Befolkning, saa vilde det være en stor Fejl om ikke de Mænds Navne indskreves i Historien, som har været denne Bevægelses Banebrydere her i Danmark.

Og blandt de forreste af disse bør nævnes: *Præsten Hans Christian Sonne og Lægen Frederik Ferdinand Ulrik.*

Som en af Andelssagens ivrige Forkæmpere maa tillige nævnes Sparekasseinspektør

W. S. W. Faber,

der som Redaktør af det af Foreningen »Associationen« udgivne Maanedsblad for Selvhjælp og Samarbejde »Arbejderen«, — der udgik i Aarene 1868 til 1877 — har udrettet et baade betydeligt og betydningsfuldt Arbejde, der, om end Frugterne ikke straks viste sig i større Grad, var forberedende for en sund Udvikling af Andelssagen i Danmark.

Oprettelsen af »Fællesforeningen af Danmarks Husholdningsforeninger«, der fandt Sted ved et Møde i Københavns Universitets Lokaler den 7—8. Juli 1871, skyldtes i væsentlig Grad Faber, som sammen med Sonne og Skibsted indvalgtes i Styrelsen og senere valgtes til Fællesforeningens Formand.

Sparekasseinspektør Faber er en Søn af Biskop i Odense Stift, N. Faber, og blev født den 28. Juni 1828, han kom efter sin Konfirmation i Handelslære. Efter at han senere havde uddannet sig i Udlandet, overtog han Bestyrelsen af en Mølle paa Kristianshavn, indtil han i 1858 blev Bogholder i den nystiftede Privatbank i København. Ved Siden heraf har han udfoldet en stor Virksomhed som Agitator for Sammenslutningstanken. Foruden Udgivelsen af »Arbejderen«

skrev han en stor Del Artikler om denne Sag i Blade og Tidsskrifter. Han gjorde et ihærdigt Arbejde for Oprettelsen af Brugsforeninger og deltog i Oprettelsen af Østerbros Husholdningsforening i Lægeforeningens Boliger; endvidere har han været medvirkende til Oprettelsen af en stor Del andre samfundsnyttige Institutioner og Foreninger, blandt hvilke bør nævnes »Kreditforeningen for Haandværkere og Industridrivende i København«, »Foreningen til Lærlinges Uddannelse«, »Foreningen til Almenoplysningens Fremme«. I 1875 var han Medlem af den af Regeringen nedsatte Arbejderkommission. Han har endvidere erhvervet sig Fortjeneste af Journalistforeningen, for hvilken han har udarbejdet Love for Alderdomsforsørgelsen. I 1881 blev han udnævnt til Sparekasseinspektør i Danmark, hvilket omfattende og vanskelige Embede han røgtede med megen Dygtighed. Faber var et klart Hoved og i Besiddelse af en usædvanlig Virksomhedstrang. Han var dekoreret med Ridderkorset.

W. S. W. Faber døde den 20. Marts 1899 i en Alder af 71 Aar.

I Følge »Arbejderen«s statistiske Beretninger fandtes der i 1866 to Brugsforeninger, nemlig i: Thisted og Nørresundby; i 1867 oprettedes fire ny, nemlig i: Erindlev og Taagerup, Hammer, Randers og Stege; i 1868 tolv, i 1869 sytten, i 1870 ni, i 1871 tolv, i 1872 atten, i 1873 ti, i 1874 tretten, i 1875 elleve. Efter den Tid findes ingen statistiske Beretninger om Foreningernes Antal, men efter Næringslovkommissionens Undersøgelser fandtes der i 1899 970 Brugsforeninger med et Medlemsantal af ca. 126,000.

I »Arbejderen«s Desember-Nummer 1870 meddeles, at Red. fra Tømmerup Brugsforening havde modtaget en Skrivelse, der indeholder Forslag til en Sammenslutning af flere Foreninger til *Fællesindkøb af Varer*. Forslaget gik ud paa, at 25 eller flere Foreninger skulde forene sig om paa en bestemt Dag i Ugen at afsende deres Ordrer paa Varer til en i Fællesskab antagen Handelsmand, der saaledes paa een Gang vil faa en større Bestilling og lettere vil kunne indrette sit

Køb derefter. Tømmerup Brugsforening har i denne Anledning brevvekslet med en Urtekræmmer i København, der har svaret, at han, naar mindst 25 Foreninger bestiller Varer hos ham paa een Gang, vil levere disse billigere end til enkelte Foreninger. »Man vil« — skriver Red. — »se, at dette Forslag er et Skridt fremad til Virkeliggørelse af en fælles Samvirken mellem Landets forskellige Foreninger. Forslaget, der er udgaaet fra en af Landets virksomste og livligste Foreninger, en Forening, der i Gerning har vist, hvor meget der ved Hjælp af en alvorlig Vilje kan udrettes selv med smaa Midler, forekommer os værd at lægge Mærke til og at forsøge gennemført, og vi skal varmt anbefale det, navnlig til de sydsjællandske Foreningers Opmærksomhed, naar Formanden for Tømmerup Forening, hvad der — som han meddeler os — er hans Hensigt, snart henvender sig til dem med Forslag angaaende denne Sag.«

Samtidig opfordrer »Arbejderen«s Redaktion til Afholdelse af Fællesmøder for de danske Brugsforeninger til Drøftelse af dette og andre for Foreningerne vigtige Spørgsmaal. Hertil sluttede Pastor Sonne sig, idet han udtaler, at det er en Sag, der længe har ligget ham paa Hjærte, og han opfordrer »Arbejderen«s Redaktør til at udvirke, at et saadant Møde bliver afholdt paa et passende Sted og en belejlig Aarstid.

I Maj 1871 udgik da en Indbydelse til samtlige danske Brugsforeninger om at deltage i et Fællesmøde i København i Juli Maaned. Denne Indbydelse var underskrevet af følgende: Overlærer Albrechtsen, Randers, Lærer V. M. Bau, Holtug, Pastor M. T. Becker, Herfølge, Bogholder Faber, København, Stiftsforvalter Finsen, Vallø, Kaptejn G. A. Friis, Flintrupgaard, Pastor Gøtsche, Fensmark, V. Holm, Ubberupgaard, Lærer C. P. Houmann, Faarup, Tømrer Niels Jensen, Herfølge, Kancelliraad C. Kühl, Slagelse, Maler P. A. Lund, Aarhus, cand. jur. C. Nyrop, København, Overretssagfører de Fine Skibsted, København, H. Chr. Sonne, Thisted.

Det første Fællesmøde for Danmarks Brugsforeninger afholdtes saa den 7—8. Juli 1871 i et af Universitetets Lokaler. Der var mødt Repræsentanter for tredive Foreninger

samt en Del indbudne udenfor Foreningerne staaende Mænd. Mødet overværedes begge Dage af Hs. Eksellense Konsejlspræsidenten, Holstein Holsteinborg, som var Formand for Holsteinborg og Omegns Brugsforening. De Spørgsmaal, det var besluttet at forhandle paa Mødet, var: 1) Hvad er Husholdningsforeningernes Formaal? 2) Hvor vidt er Husholdningsforeningerne i Danmark? 3) Hvor vidt og hvorledes bør Husholdningsforeningerne virke for andre kooperative Formaal? 4) Hvorledes kan der bedst virkes for Husholdningsforeningernes Fremgang i Danmark?

Det første Spørgsmaal indlededes med et Foredrag af Pastor Sonne. Da dette Foredrag indeholdt Brugsforeningernes Program, skal her gengives det væsentlige deraf:

Taleren fandt det naturligt, at netop Spørgsmaalet »hvad vi vil?« blev stillet først, thi dette Spørgsmaal maatte først og fremmest besvares, og Besvarelsen burde være Foreningens Banner baade som et Maal hvorefter Foreningerne selv skulde styre og som det Mærke, hvorpaa Foreningerne og deres Formaal kunde kendes af alle andre. Men der herskede megen Forvirring med Hensyn til Spørgsmaalets rette Besvarelse, idet man for det meste saa hen paa en enkelt Side i Stedet for paa det hele, og i denne Fejl havde man forøvrigt ogsaa gjort sig skyldig i England, hvorfra vi ellers havde hentet saa gode Forbilleder for Husholdningsforeningsvirksomheden. Man havde i Almindelighed sagt, at Formaalet var ved frivillige Sammenskud af Medlemmerne at sætte disse i Stand til at indkøbe Livsfornødenheder saa billigt som muligt, og saaledes havde man fastslaaet et rent materielt Formaal, men derved var man kommen ind paa noget forkert og uklart, idet man havde gjort til Formaal det, der kun burde være Vejen. Det materielle havde ganske vist sin store Betydning, men Taleren maatte lægge megen Vægt paa, at Foreningerne ikke alene er en ny Maade, paa hvilken man kan skaffe Arbejderne billige Livsfornødenheder, det vilde sandelig være en stor Misforstaaelse at sætte dette som det egentlige og eneste Formaal. Nej! Formaalet maa rigtigt angivet være det »at hæve Arbejdsklassen og løfte den op!«

og vil man nærmere vide, hvorfra den skal løftes op, saa behøver man kun at se hen til de Kaar, hvorunder den lever. Det er da egentlig i en firdobbelt Skikkelse, at Arbejderens Nød træder frem. *For det første er der det økonomiske Tryk,* idet Arbejderklassen savner Evne til at skaffe sig Livets sædvanlige Goder og Glæder, ja undertiden næsten de almindelige Fornødenheder. *For det andet* lider Arbejderklassen under *Mangel paa Oplysning*, — Mangel paa den Oplysning, der giver et klart og uhildet Blik paa Livet og dets Forhold, som kan løfte og frigøre Mennesket og gøre ham dygtig til at virke i sit Kald. *For det tredje* maatte man lægge Mærke til *Arbejderklassens sædelige Tilstand*. Der var i Almindelighed en Slappelse og Kraftløshed i Viljen, en Haabløshed med Hensyn til Fremtiden og en Afmagt overfor mange Fristelser, ja, man saa Laster hos Arbejdsmanden, som vidnede om, at noget af det bedste i ham havde taget Skade. Der herskede ofte i Arbejderklassen sædelig Fordærvelse ved Siden af Nød. *For det fjerde* maatte man have Øje for *den forkuede og fortrykte Stilling* i hvilken Arbejderen befinder sig i *borgerlig Henseende.* Han staar Fare for at blive betragtet baade af andre og af sig selv som et Slags Bundfald i Samfundet, der ikke ret kommer til at gribe ind i den almindelige borgerlige og menneskelige Gerning i Livet. Disse fire Sider af Arbejderklassens Nød havde Taren fra Begyndelsen af haft Øjet aabent for, og det stod klart for ham, at man maatte sigte paa alle disse fire Sider, hvis man vilde forstaa, hvad der bør være Husholdningsforeningernes Opgave. Den sædelige Fordærvelse, der fandtes hos Arbejderklassen og havde angrebet dens Viljekraft, var ganske vist det værste, men iøvrigt stod de nævnte fire Sider af Arbejderklassens Nød i nær Forbindelse med hinanden, thi selv det rent materielle har stor Indflydelse paa det aandelige, en Sætning, der alt for Aartusinder siden har givet sig Udtryk i det Ord af den gamle Digter Homer: »Paa den Dag Mennesket bliver Slave, mister han Halvdelen af sin Dyd,« det vil sige, at i det Øjeblik et Menneske i ydre Henseende kommer i fortrykte Kaar, virker det ofte saaledes paa hans indre

Menneske, at han tager Skade paa det beste, han bærer i sig. Nu er der vel i vor Tid gjort højst fortjenstfulde Forsøg paa at komme de arbejdende Klasser til Hjælp, men det særegne ved disse forskellige Forsøg er netop, at man ved hver enkelt kun har fæstet Opmærksomheden enten paa den ene eller den anden Side af Arbejderens Nød, men aldrig paa dem alle paa een Gang. Snart har man fæstet sit Blik alene paa den materielle, snart alene paa den aandelige Side af Sagen, og Følgen har da ogsaa været, at ingen af de mange ædle og velmenende Bestræbelser for at hjælpe Arbejderklassen ret er lykkedes, da det, man har bygget op paa den ene Side, lige saa hurtigt er revet ned paa den anden. Denne Samfundsnød er ligesom et flerhovedet Uhyre, som man maa hugge alle Hoveder af paa een Gang for at faa dræbt. De Forsøg, der saaledes i en enkelt Retning er gjorte paa gennem ligefrem Understøttelse at hjælpe paa Arbejderklassen, har gjort Fortræd ved at nedbryde dens Viljekraft, gøre den sløv og befæste den i den uværdige Tilstand, hvori den nøjes med at lade sig hjælpe af andre i Stedet for at hjælpe sig selv. Det er alene Husholdningsforeningerne, der, naar de er, hvad de bør være, har taget Sigte paa hele den firdobbelte Trang, og stillet sig som Opgave at hjælpe Arbejderen op baade med Hensyn til hans økonomiske Stilling, hans Oplysning, hans sædelige Forædling og med Hensyn til en værdig Stilling for ham i det borgerlige Liv, — eller kortere udtrykt, hjælpe ham op baade i økonomisk, intellektuel, sædelig og social Henseende. Nogle vilde, idet de henviser til, at Husholdningsforeningerne har med Handel, Pengesager, Fortjeneste o. s. v. at gøre, spørge, om det dog egentlig ikke kun var materielt, at Arbejderne ad denne Vej blev hjulpne — ja, man havde ogsaa med Hensyn til hans egen Stilling sagt, at vel var det en Præsts Gerning at tage sig af de fattige, men en Husholdningsforening laa aldeles udenfor Præsters Gerning, da den var det mest materielle af alt materielt. Hertil vilde han (Taleren) svare, at ganske vist hører det materielle med til Opgaven, og paa dette Punkt er det, Husholdningsforeningerne maa begynde, thi vil man vinde et

Menneske, maa man begynde med at vinde hans Hjærte, og derfor først tage sig af det, som mest ligger ham paa Hjerte og volder ham den største Bekymring, og for Arbejderklassen er netop det Spørgsmaal det vigtigste: Hvor skal vi faa vort Brød? Derfor maa Husholdningsforeningerne først stræbe efter at skaffe Arbejderen de første Livsfornødenheder, skaffe ham Brød. Man kan nok saa længe sige: Vi vil oplyse Eder og gøre Eder til bedre Mennesker! Paa den Opfordring vil ingen komme, men tilbyder man at skaffe Arbejderne Brød, ja, saa kommer de villigt. Talerens egen Erfaring i hans præstelige Gerning bekræftede dette.

Husholdningsforeningerne maa altsaa begynde med den materielle Side af Sagen, og i saa Henseende er Opgaven en dobbelt: for det første at hjælpe Arbejderen mod Gæld, der er det første og farligste Skridt paa Trangens Skraaplan. I denne Henseende virker Husholdningsforeningerne ved det af dem opstillede Princip, at Arbejderne skal betale deres Livsfornødenheder kontant, saa har de dog kun Fremtiden at tænke paa og ingen Bekymringer af den Tid, der er gaaet. Dernæst gives der Arbejderen Haab om en bedre Fremtid, idet han lærer at opspare sine Skillinger, der enkeltvis er værdiløse nok og let slipper ham af Hænderne, men samlede har meget at sige. Man ser ofte kun paa en Forenings Overskud, men skønt dette er glædeligt, er det dog ikke det eneste glædelige, thi det væsentligste er, at man faar Arbejderen til at opspare sine ugentlige Smaaskillinger, og disse opsparede Smaakapitaler maa lige saa vel som Overskudet betragtes som en Gevinst. Iøvrigt kan ogsaa Spareskillingerne vokse og blive til anseelige Summer; saaledes har man i de 4½ Aar, Thisted Forening har bestaaet, indvundet omtrent 9000 Rd., som er sparede af Medlemmerne; vel er i de foregaaende Vintre omtrent Halvdelen deraf igen bleven udbetalt Medlemmerne som Laan, men Summerne er endda ikke at foragte. Der er opstillet det Regnestykke, at naar en Mand begynder i sit 25de Aar med at indskyde 8 Sk. og køber for 12 Sk. ugentlig, vil han ved sit 70de Aar have 1200 Rd., og Rigtigheden af dette Resultat er ubestridelig. I Thisted Forening

ejede Arbejderne 50 til 60 Rd., opsparede gennem Smaakapitaler, og mange af dem sagde, at de aldrig havde ejet saa stor en Pengesum, og at Besiddelsen af den havde givet dem et frejdigere Blik paa Livet. Det var altsaa det første at hjælpe Arbejderne mod Gælden og til at spare op for Fremtiden, men dernæst virker Foreningen for Oplysningen, idet en vis Del af Overskudet henlægges til Oplysningsfonden, der anvendes til Bibliothek, Oprettelsen af Læsestuer, Afholdelsen af Foredrag o. s. v. Mange opstillede Oplysningens Fremme som det, der burde være Foreningernes eneste eller væsentligste Formaal, og vel har Oplysning sin overordentlig store Betydning, men man maa dog bestandig huske, at hverken Oplysning eller det materielle er Sagen selv, men kun Midler, hvorigennem Sagen fremmes. Erfaring viser jo, at mange Mennesker kan have stor Oplysning og mange Kundskaber, uden dog at være Mønstre til Efterligning, fordi de mangler Hjærtets Forædling og Viljens Kraft — — —

En stor Mængde Talere havde Ordet. De fleste udtalte sig i Tilslutning til Sonne, bl. a. udtalte Etatsraad *Tesdorpf,* Ourupgaard: Han havde nu hørt forskellige Udtalelser, der vidnede om Modstand og Uvilje fra Købstædernes og Købmændenes Side mod Foreningerne, og dette havde i høj Grad vakt hans Forundring. Var nemlig den Sætning sand, at hvad der gavnede hele Landet ogsaa gavnede Købstæderne, saa maatte den anvendes paa den Opgave, Husholdningsforeningerne havde foresat sig at løse. Opgaven er den at hjælpe og løfte den Del af Befolkningen, som allermest trænger dertil, og det kan aldrig andet end være til Byernes sande Gavn, at den Del af Befolkningen, som danner et saa overordentligt vigtigt Led i Samfundet, bliver taget under Armene. Dette sker gennem Husholdningsforeningerne paa den kraftigste Maade: Befolkningen erholder gode og billige Varer, den forhindres derhos fra at drive sin Dag hen i Købstaden, den lærer Økonomi og den indfører Orden i mangfoldige Huse, hvor ellers Kreditsystemet har hersket. Den Sætning skal nok staa sin Prøve, at det kun kan gavne Købstæderne, naar sunde Husholdningsforeninger bliver almindelige paa

Landet. Det lod sig paa ingen Maade sige, at de ødelagde Byerne, tværtimod, de støttede dem. Med stor Styrke udtalte Taleren sig mod det uheldige og fordærvelige Kreditsystem. Denne »Kredit til Mikkelsdag« havde medført store Ulykker; det er en af Husholdningsforeningernes Opgaver at bekæmpe den, og fra dette Maal maa vi ikke lade os drive.

Det næste Spørgsmaal: »Hvor vidt er Husholdningsforeningerne i Danmark« indlededes af daværende Bogholder, nu Sparekasseinspektør *Faber,* der gav en statistisk Beretning om Brugsforeningerne, saa vidt der forelaa Oplysninger om disse. Antallet af Brugsforeninger var omtrent 80. 64 af disse havde indgivet Beretning, deraf 22 i Jylland, 38 paa Sjælland og Møen, 3 paa Lolland og Falster. Paa Fyn fandtes ingen Brugsforening, i det mindste havde det ikke været muligt at faa Oplysninger om saadanne. Bogholder Faber lagde ligesom Sonne Hovedvægten paa Foreningernes opdragende Indflydelse paa Medlemmerne, navnlig ved at faa dem ind paa den kontante Betaling, og ved at der dannedes Fond til Oplysningens Fremme. I Tyskland og Norge havde man samme Syn for denne Sag, og man arbejdede der paa at danne Oplysningsfond, tilvejebringe Bibliotheker og virke for Undervisningens Fremme.

Det tredje Spørgsmaal paa Dagsordenen: »Hvor vidt og hvorledes bør Husholdningsforeningerne virke for andre kooperative Formaal?« indlededes af Kancelliraad *Kühl.* Taleren forklarede, at man med Udtrykket »kooperative Formaal« forstod saadanne Formaal, som søgtes opnaaede ved fælles Medvirken. Det fremsatte Spørgsmaal mente Taleren ubetinget burde besvares bekræftende. Han anbefalede Oprettelse og Støtte af Sygekasser, Begravelseskasser, Alderdomsforsørgelser, Laanekasser (ikke Pantelaanerkontorer) og Byggeforeninger. En Resolution om, at Brugsforeningerne bør virke for saadanne Foreninger vedtoges.

Det fjerde Spørgsmaal paa Dagsordenen: »Hvorledes kan der bedst virkes for Husholdningsforeningernes Fremgang i Danmark?« indlededes af Cand. *Nyrop,* som gjorde gældende, at de Midler, hvormed der skulde virkes for Husholdnings-

foreningernes Fremme, var særlig ved Tale og Skrift, Henvendelser til Rigsdagen ved given Lejlighed, Afholdelse af Fællesmøder o. s. v. Men fremfor alt vilde Dannelsen af en Fællesforening og et fælles Organ for alle Foreninger have Betydning, hvad allerede var godtgjort ved Resultaterne af Bogholder Fabers Virksomhed som Redaktør af »Arbejderen«. Taleren anbefalede derefter et af Redaktør Helms forelagt Udkast til en Fællesforening til Vedtagelse. *Sonne* udtalte, at det svageste Punkt i hele Husholdningsforeningssagen, var Indkøb af Varer, men han saa vel som *Faber* fraraadede den af Helm foreslaaede *tvungne* Samvirken mellem Foreningerne med Hensyn til Indkøb. Grosserer *Mannheimer* fraraadede bestemt Oprettelsen af et Fællesoplag i København, men han vilde stærkt anbefale Forsamlingen ikke at skilles ad uden at faa valgt en Fællesbestyrelse, der vilde anse det som sin Hovedopgave at antage en Mand, til hvem de enkelte Foreninger kunde henvende sig om de fornødne Indkøb, Afsendelser o. s. v.

Et forelagt Udkast til Fællesforeningen sattes derpaa under Afstemning og vedtoges med 35 Stemmer mod 3. Paa Kand. Nyrops Forslag valgtes til Medlemmer af den foreløbige Bestyrelse: Bogholder *Faber,* Pastor *Sonne* og Overretssagfører *Skibsted,* og til Tilsynsmænd: Maler *Lund* (Aarhus) og Overlærer *Albrektsen* (Randers).

Slutningstalen holdtes af Bogholder Faber og Slutningen af denne lød saaledes: »Forinden vi skilles ad, vil vi love hinanden at arbejde for Sagen af al Kraft i den faste Tro, at der vil blive lagt Velsignelse i vor Gerning, at den kan bære Frugter for Fremtiden.« Etatsraad *Tesdorpf* foreslog Forsamlingen at bringe de Mænd, som havde foranlediget Afholdelsen af dette Møde, en varm og hjertelig Tak for alt, hvad de havde udrettet til Fremme af denne vigtige Sag (Bifald), hvorefter Bogholder Faber takkede for den Velvilje, hvormed man var kommen Indbyderne i Møde.

Om Aftenen samledes man til et Festmaaltid paa Skydebanen, hvor der holdtes en Mængde Taler og blev afsungen to i Anledningen forfattede Sange, nemlig en Pastor Sonne

tilegnet Sang, som findes aftrykt foran i Bogen, samt nedenstaaende:

Brød og Smør og Urtekramvarer,
Sul og andre højst fornødne Ting
køber vi en gros, kontant og — sparer!
det kan hænde, vi kan gi'e det Sving!
Vi kan tale med om Svind paa Lager,
om Procent og sære Handelsord;
grundigt skal vi dyrke Handlens Ager,
der skal vokse Guld os af dens Jord!

Saadan taler Ufornuften, kære,
Guld som Maal er fjærnt og kold dets Glans,
det, som os vor Udsæds-Mark skal bære,
er en livsglad, sund og munter Sans
til at lære Tanken let at slynge
om hvert Syn sig, Livet lader se,
til at lære frit at synge,
hjerteligt af Verdens Vrøvl at le.

Billigt vil vi vore Varer købe,
at vi Raad til hine Ting kan faa,
saa at Hjemmet straks til Gavns kan røbe
kærlig Hygge glad til os kan naa —
Arbejd er nok Livets bedste Gave,
o, men Hvilens Stund er ogsaa sød,
mer end billig Mad vi da vil have,
vi vil nyde med af Aandens Brød. C. N.

I det kort efter udkomne Nr. af »Arbejderen«, Nr. 10, Oktober 1871, oplystes, at Fællesforeningens Styrelse i Henhold til Mødets Beslutning, havde antaget Hr. *Henrik Levison,* Kvæsthusgade 5, som Foreningernes Indkøber, at Indkøberens Provision var 1 pCt. for de Foreninger, som var Medlemmer af Fællesforeningen, og 2 pCt. for de Foreninger, som ikke var Medlemmer af denne.

Den 26. September 1871 holdt Fællesforeningens Styrelse en Sammenkomst med Medlemmerne, hvor 16 Foreninger var repræsenterede. Bogholder Faber gav Meddelelse om Foreningens Udvikling i det forløbne Aar, hvori der var oprettet 16 nye Foreninger. Dog var der ogsaa i Aarets

Løb gaaet en Del Foreninger ind, bl. a. Varde Brugsforening, der omsider maatte bukke under for den stærke Modstand, som fra forskellige Sider var bleven rejst imod den, og som navnlig maatte udholde saa mange Processer, at man næsten kunde sige, at den var bleven processeret til Døde. Der var nu oprettet en Brugsforening paa Fyn, nemlig Sødinge. Der var til Dato indmeldt 36 Foreninger i Fællesforeningen. Ved Fællesindkøberen var der, siden hans Virksomhed begyndte, indkøbt Varer for ca. 43,000 Kr. Der fandt en livlig og sikkert frugtbar Forhandling Sted om, hvad der kunde tjene til Husholdningsforeningernes Fremme, hvortil Bogholder Faber gav det væsentligste Bidrag.

I Januar 1873 indgav Fællesforeningens Bestyrelse gennem Landstingsmand N. Rasmussen en Adresse til Rigsdagen om at faa Bestemmelsen i Lov af 2. Juli 1870, der bestemmer, at Brugsforeninger, som vil forsyne sine Medlemmer med Brændevin, skal løse Brændevinsbevilling og betale den herfor stipulerede Stempelafgift samt aarlig Afgift til Kommunen, hævet, fordi man fandt denne Bestemmelse uretfærdig og hæmmende for Foreningernes Udvikling. Adressen underskreves i 39 Foreninger af 2185 Medlemmer. Enkelte Foreninger nægtede dog at underskrive Adressen, bl. a. Holsteinborg, Hasle, Særslev, Vejle Vesteregns og Crome & Goldschmidts Fabriker.

Som bekendt gælder Lov af 2. Juli 1870 endnu.

Foreningssagen har ingen Sinde mødt Sympathi hos Landets Øvrighed; men tværtimod stedse afgjort Modstand. Som Eksempel skal nævnes, at der i Aaret 1869 anlagdes Sag mod Varde Brugsforening for ikke at have løst Næringsbevis, og ved Underretten idømtes Foreningen en Bøde. Foreningen lod imidlertid Sagen gaa til Overretten i Viborg, der frifandt den, hvilken Dom Højesteret stadfæstede den 28. Januar 1870. Hermed var imidlertid Modstanden mod Foreningen ikke til Ende; der blev af Byraadet paalagt den Skat, som man den 5. Marts 1870 vilde inddrive. Formanden (Redaktør Helms) protesterede herimod, men uden Nytte, og Skatteopkræveren lagde Beslag paa et Fad Eddike.

Foreningen anlagde nu Sag mod Byraadet til Underkendelse af den formentlig ulovlige Udpantningsforretning, men Underretten afviste Sagen. Denne indankedes da af Foreningen til Viborg Overret, som imidlertid hjemsendte Sagen til ny og lovligere Behandling og tilkendte Foreningen Omkostningerne. Men Foreningen opgav nu at søge sin Ret hos Øvrigheden, den var som omstaaende meddelt ødelagt af de kostbare Processer, den havde maattet føre for at værne sin Ret, og standsede sin Virksomhed den 1. Juli 1872.

I 1872 forelagde Indenrigsministeren efter Tilskyndelse af Købstadkommissionen et Lovforslag om Tillæg til Lov om Haandværks- og Fabriksdrift, hvor det hedder i § 2: »Forbrugsforeninger, der herefter danner sig for at forsyne deres Medlemmer med Varer, hvis Forhandling fra aabent Udsalg henhører under bunden Næring, er pligtige at erhverve Borgerskab eller Næringsbevis, der skrives paa det samme stemplede Papir og betales med den samme Kendelse som Næringsadkomster paa den Art Handel, til hvilken Forbrugsforeningens Virksomhed svarer.«

Dette Attentat paa Brugsforeningernes fri Ret til at uddele Varer til Medlemmerne strandede dog i Tinget, og Loven fik som bekendt følgende Skikkelse: Enhver Forbrugsforening, der herefter danner sig, er underkastet Lovgivningens almindelige Bestemmelser om Handel, naar Foreningens Virksomhed er af saadan Beskaffenhed, at den maa betragtes som Næringsdrift. — Forbrugsforeninger, der efter foranstaaende ikke anser sig pligtige til at erhverve Borgerskab eller tage Næringsbevis, skal, forinden de begynder deres Virksomhed, meddele Øvrigheden Oplysninger om deres Love og Vedtægter samt om, af hvilke Medlemmer Foreningen bestaar. Saadanne Oplysninger er Øvrigheden derhos til enhver Tid berettiget til at fordre sig meddelt for at kunne paase Lovligheden af Forbrugsforeningernes Virksomhed.

Ved denne Lov, ligesom ved Højesteretsdommen af 28. Januar 1870, er det altsaa fastslaaet, at Foreningerne kun er underkastede Lovgivningens Bestemmelser om Handel, for saa vidt deres Virksomhed maa betragtes som Næringsdrift;

men at dette ikke er Tilfældet med de Foreninger, der kun fordeler til Medlemmer, er jo netop fastslaaet ved Højesteretsdommen.

Onsdagen den 8. Juli afholdtes det andet Fællesmøde af Danmarks Brugsforeninger paa Københavns Universitet. 22 Foreninger var repræsenterede. Mødet dirigeredes af Overretssagfører Skibsted. Der forhandledes følgende Spørgsmaal:

1) Er Husholdningsforeningerne i Stand til at bringe den arbejdende Klasse fremad i materiel og aandelig Henseende?
2) Hvorledes har Husholdningsforeningerne udviklet sig i aandelig og materiel Henseende?
3) Hvorledes er Husholdningsforeningerne stillede efter den nugældende Lovgivning?
4) Ved hvilke Midler vil en forøget Samvirken mellem Landets Husholdningsforeninger kunne fremmes?

Spørgsmaal 1 indlededes af Provst Sonne. Det var Talerens Overbevisning, at af alle de Midler, der var blevne prøvede til at fremme Arbejdernes Stilling, var intet saa godt som Husholdningsforeningerne, og det kunde kun undre ham, at ikke oftere under offentlig Forhandling Husholdningsforeningerne blev stærkt anbefalede, end Tilfældet har været. Husholdningsforeningerne har et dobbelt Formaal, de skal virke baade i materiel og aandelig Henseende, glemte man det ene eller det andet, kom man paa Vildspor. Naar der var Tale om materiel Hjælp, var det selvfølgelig ikke Meningen at række Arbejderen en Gave. Netop paa dette Punkt har den arbejdende Klasse en Svaghed, et altfor stort Ønske om ligefrem at tages under Armene, og der er i denne Henseende ikke altid hjulpet paa rette Maade af kommunale eller private Velgørenhedsanstalter. Der er om Selvhjælpen bleven sagt, at den var kold og hjerteløs ved at henvise Arbejderen til sig selv; men dette er ikke saa, Arbejderen skal hjælpes, men Hjælpen skal bestaa i, at han hæves op for at kunne være virksom for sig selv. Husholdningsforeningerne hjalp Arbejderen paa denne Maade; de hjalp ham først til at spare; det var vel fra Begyndelsen kun smaa Summer,

men disse blev efterhaanden til ikke saa lidt, og det, at Husholdningsforeningerne gav højere Rente end Sparekasserne, fik i Tidens Løb meget at sige. Hertil kommer dernæst Udbyttet paa Køb. Disse to Midler tilbydes væsentligt Arbejderne ved Husholdningsforeningerne; men hvad der tillige er af største Betydning, er, at ved disse Midler bliver Arbejderne mere og mere tilskyndede til at spare; Taleren havde set mange Eksempler herpaa; det havde særlig i hans Forening klart lagt sig for Dagen i de sidste Par Aar, hvor de opsparede Summer var voksede i et Forhold, der langt oversteg den tilsvarende Forøgelse af Medlemstallet. Der var i de otte Aar, Foreningen havde bestaaet, opsparet i den omtrent 18,000 Rdl., af hvilke vel 9,000 Rdl. atter var udtagne, men mange af dem var netop først tagne ud til et bestemt Øjemed, hvor de var komne godt til Nytte. — — — — Hvad den anden Side af Sagen, den aandelige, angaar, maatte Taleren tilstaa, at han for sit Vedkommende havde følt sig noget skuffet, men han havde godt Haab om, at der ogsaa her skulde opnaas kendelige Resultater.

Professor *W. Scharling* imødegik Borgmester H. N. Hansen, der vel ikke tvivlede om, at Husholdningsforeningerne gjorde deres Nytte, men rejste nogen Tvivl, om Arbejderne mulig ikke førtes bort fra deres egentlige Virksomhed ved at drages ind i Handelsforetagender. Heri var Taleren uenig med Borgmester Hansen, men han troede, at denne Sag som enhver anden god Sag burde have sin Begrænsning. Det kunde maaske ved første Blik se ud, som om disse Foreninger var i Strid med den almindelige Udvikling, i Strid med Princippet om Arbejdets Deling; men dette var dog næppe saa; men han troede, at Foreningerne burde holde sig til Detailhandelen og ikke indlade sig paa Forretninger en gros.

Provst *Sonne* troede ikke heller, at Arbejdernes Interesse blev bortdragen fra, hvad der laa dem nærmest, ved at deltage i Husholdningsforeninger; der lagdes intet synderligt Beslag paa Arbejderens Tid ved at deltage i Foreningerne. Han var fuldstændig enig med Professor Scharling, baade i

Henseende til den Virkning i moralsk Henseende, som Princippet om kontant Betaling udøvede, og i det nødvendige af en Begrænsning.

Bogholder *Faber* fandt ikke nogen Grund til, at Husholdningsforeningerne ikke skulde kunne tage en gros Forretningen i deres Haand; man havde fra England og Skotland Eksempler i modsat Retning; et andet Spørgsmaal var, om vore Forhold nogensinde blev saa store, at der kunde være Tale herom.

Spørgsmaal 2 indlededes af Bogholder *Faber,* der oplyste om, at det samlede Antal af bekendte Brugsforeninger nu beløb sig til ialt 92, fordelte saaledes over Landet: Sjælland 56, Samsø 1, Fyn 1, Falster 4, Lolland 3, Møen 3 og Jylland 24.

Den tredje Sag paa Dagsordenen indlededes af cand. jur. *Vogel-Jørgensen* med en Oversigt over, hvorledes Husholdningsforeningerne var stillede overfor Lovgivningen, og omtalte navnlig Højesteretsdommen af 28. Januar 1870 i Anledning af rejst Tiltale mod Varde Brugsforening, som fastslog, at Foreninger, der kun fordeler Varer til deres Medlemmer, ikke er pligtige til at løse Næringsbevis. Ligeledes omtalte Taleren Loven af 2. Juli 1870, der fastsatte, at Foreningerne skulde svare Afgift, selv om de kun fordelte Brændevin til deres Medlemmer, en Lov, som han ansaa for uheldig i flere Henseender.

Den fjerde Sag paa Dagsordenen: »Ved hvilke Midler vil en forøget Samvirken mellem Landets Husholdningsforeninger kunne fremmes?« indlededes af Bogholder *Faber:* »Man maa først se hen til,« sagde han, »hvad der kan gavne hver enkelt Husholdningsforening; det vil da være let at blive enig om, hvad der tjene til det heles bedste.« Gennem et længere, oplysende Foredrag manede han til Sammenhold og Samarbejde paa forskellig Vis mellem Foreningernes Medlemmer og paa samme Maade mellem Foreningerne.

Til Medlemmer af Fællesstyrelsen genvalgtes Overretssagfører C. de Fine Skibsted, Bogholder W. S. W. Faber og Provst H. Chr. Sonne.

Til Tilsynsmand valgtes Lærer Bau, Holtug, og Tømrer N. Jensen, Herfølge.

Mandagen den 28. Februar 1876 afholdtes et Møde af Husholdningsforeninger ved Thureby Station, hvor der var mødt en stor Del Repræsentanter fra forskellige Foreninger, navnlig fra Sjælland og Falster. Ogsaa flere Handlende havde indfundet sig ved Mødet, fordi de ønskede nærmere at lære det Liv at kende, som rører sig i Foreningerne, og det syntes i det hele, hedder det i Beretningen, som om den Misstemning, der hos mange Handlende har hersket mod Foreningerne, er paa Vej til at forsvinde og give Plads for en Erkendelse af, at man godt kan leve Side om Side og i mange Tilfælde have Brug for hinanden.

Tømrer N. Jensen fra Herfølge valgtes til Ordstyrer og indledede Forhandlingerne med Omtale af Selvhjælpens og særlig Husholdningsforeningernes Betydning.

Af de forskellige Talere, f. Eks. Sonne, N. Jensen, Vogel-Jørgensen m. fl., fremholdtes som en af Foreningernes vigtigste Opgaver at faa deres Medlemmer til at opspare Dividenden, for at denne senere kan tjene dem som en Nødskilling.

Regnskabsfører *Abraham,* Nørre-Ørslev, Falster, indledede en Diskussion om, hvor vidt Husholdningsforeningerne bør handle med alle og enhver, (altsaa løse Næringsbevis), hvad han erklærede sig for en stærk Modstander af; han saa netop Husholdningsforeningernes Særkende deri, at de indskrænkede sig til at uddele Varerne til deres Medlemmer.

Vogel-Jørgensen forsvarede det berettigede i, at Foreningerne ikke indskrænkede sig til at fordele Varerne til deres Medlemmer; netop ved at lade Adgangen til Udsalget staa aabent for alle og enhver, gav man Lejlighed til, at Køberne kunde overbevise sig om, at Foreningerne førte gode Varer, og paa denne Maade blev der vundet mange Medlemmer. Naar man vil gøre Hensynet til de handlende gældende, maatte det ikke glemmes, at de Begunstigelser, der var indrømmet Brugsforeningerne, kun kom disse til gode, naar de udelukkende uddelte til Medlemmerne; i

modsat Tilfælde maatte de bære de samme Byrder som de handlende.

Provst *Sonne* maatte ligeledes bestemt holde paa Principet om Handel med Ikkemedlemmer. Han henviste til den Maade, paa hvilken Foreningerne var komne til os fra England. Blandt de Regler, som bestemt hævdedes af de engelske Foreninger, var ogsaa den, at der burde handles med Ikkemedlemmer, og ikke blot handles med dem, men ogsaa gives dem Dividende. Sagen stillede sig maaske noget forskellig i Købstæderne og paa Landet, men han kunde dog ikke indrømme, at der kunde rejses begrundede Indvendinger mod det af ham forsvarede Princip, hverken det ene eller det andet Sted, Foreningerne maa bære de samme Byrder som de handlende, hvorfor skulde de da ikke ogsaa have de samme Rettigheder.

Grosserer *Neiiendam* ønskede Ordet for aabenbart at erklære, at der hos ham som hos mange Købmænd fra først af havde været stærk Uvilje mod den hele Sag, men han havde ved at komme i nærmere Berøring med Foreningerne faaet en anden Anskuelse om den; det var en ny Bane, som her var brudt, og den var gaaet sejrrigt fremad. Han fandt, at det ligefrem laa i de bedrestilledes, t. Eks. Gaardmændenes, Interesse at hjælpe Arbejderne med Oprettelsen af Husholdningsforeninger, og at Arbejderne derfor ingen Betænkeligheder burde nære ved at henvende sig til Gaardmændene derom. Syge- og Alderdomskasser havde en stor Betydning, og det var derfor ønskeligt, om der blev henlagt noget til Oprettelsen af dem. Han troede, at hvorledes end Husholdningsforeningerne opfattede deres Stilling, kunde Forholdet mellem dem og de handlende dog godt være et venskabeligt.

VII. Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger.

Ved Fællesmødet af danske Brugsforeninger, som afholdtes paa Københavns Universitet den 7—8. Juli 1871, stiftedes altsaa den første Fællesforening for danske Brugsforeninger under Navn: »Fællesforeningen for Danmarks Husholdningsforeninger«, og til dens Styrelse valgtes Bogholder W. S. W. Faber, Præsten H. Chr. Sonne og Overretssagfører C. de Fine Skibsted. Fællesforeningen ansaa det imidlertid ikke som sin Opgave at være Brugsforeningernes Grosserer, men derimod hvad Indkøb angik, kun at være Mellemled mellem Foreningerne og Grossererne, og der antoges en Mand — H. Levison — som Foreningens Fællesindkøber. Brugsforeningerne skulde saa sende deres Vareordrer til ham, og han gav Ordren videre til den Grosserer, der gav det billigste Tilbud. Fællesforeningens Medlemmer skulde betale 1 pCt. og de Foreninger, som ikke var Medlemmer, 2 pCt. i Provision til Indkøberen. Den 1. Jan. 1872 var der indmeldt 32 Brugsforeninger i Fællesforeningen. Fællesindkøberens Virksomhed tog sin Begyndelse den 1. Juni, og til 1. Januar 1873 androg hans Indkøb ca. 50,000 Kr. For Aaret 1873 indkøbtes for ca. 98,000 Kr., for 1874 ca. 80,000 Kr., for 1875 ca. 65,000 Kr. og for 1876 ca. 55,000 Kr.

Som man af de ovennævnte Tal vil se, blev Foreningernes Benyttelse af Fællesindkøberen stadig mindre, og hans Virksomhed maatte tilsidst indstilles af Mangel paa Tilslutning. Sagen var den, at man i sine Bestræbelser for at forskaffe Brugsforeningerne Varer til billigste Priser begik den Fejl at *føje et nyt Led til Mellemhandelen* i Stedet for *at bortkaste* et Led og gøre Foreningerne til deres egen Grosserer.

Da tillige Udgivelsen af Bladet »Arbejderen« ophørte med Aaret 1876, var egentlig Foreningens Virksomhed ophørt, uden at dog nogen formel Opløsning havde fundet Sted.

For atter at faa Liv i den slumrende Fællesforening afholdtes et Møde i Roskilde i Begyndelsen af 1884, hvortil alle sjællandske Brugsforeninger indbødes. Der nedsattes ved dette Møde et Udvalg bestaaende af: Dønnergaard, Hansen Ølstykke, Anton Jensen, Ravn, Hans Nielsen, N. Erlandsen og Ernstsen, med det Hverv at udarbejde ny Love m. m. Udvalget tog straks fat paa Arbejdet, og da man var færdig, sammenkaldtes en Generalforsamling i Roskilde den 3. Juni 1884, hvor det fremlagte Forslag ophøjedes til Lov. Paa Bogholder Fabers Forslag valgtes det ovennævnte Udvalg til Styrelse. Da Styrelsen havde faaet Ret til at supplere sig med to Medlemmer, valgte man Faber og cand. jur. V. Hørup. Paa Hansen Ølstykkes Forslag valgtes Dønnergaard til Formand; til Næstformand valgtes Hansen Ølstykke.

Den gamle Fællesforening var nu ophævet, og den nye fik Navnet »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger«.

Man tænkte dog endnu ikke paa at føre Varelager, men det overdroges Dønnergaard og Hansen Ølstykke at leje et lille Kontor, modtage Foreningernes Ordrer og udføre disse paa bedste Maade hos Grossererne. Leverandørerne var i Reglen meget villige til at yde Kontoret en lille Provision, ved hvilken Fællesforeningens Udgifter blev dækkede. Da hverken Formanden eller Næstformanden oppebar Løn, var Udgifterne ikke store og bestod væsentlig af Lejen af Kontoret, Styrelsens Rejseudgifter samt Porto. Man kom imidlertid snart til Erkendelse af, at Fællesforeningen nødvendigt selv maatte føre Lager, dersom Foreningen skulde betjenes paa bedste Maade, og da dette var bleven klart, sammenkaldtes en Generalforsamling til 28. December 1885, ved hvilken følgende af Formanden stillede Forslag vedtoges:

1) Foreningen tilvejebringer ved Tegning af Aktier paa 100 Kr. for Foreningerne en Kapital paa 20,000 Kr., der betragtes som Garantifond og Driftskapital. Disse Aktier forrentes med 5 pCt., og enhver Forening, der tager mindst een Aktie, faar Andel i Aarsoverskudet i Forhold til den Omsætning, Foreningen har haft gennem Kontoret.

Bestyrelsen har bestemt, at Kontoret ledes saaledes: Der antages en Forretningsfører og en Kasserer, der stiller 5000 Kr. kontant som Sikkerhed. I Tilfælde af Formandens Fraværelse fra Kontoret træder Næstformanden i hans Sted.

2) Kontoret vil gennem det store Forbrug og den kontante Betaling søge at sikre Foreningen bedste Varer og billigste Pladsnoteringer. Hvis Priserne her paa Pladsen er for høje, købes direkte fra Udlandet.

Foreningens Blad ophører at udkomme som offentligt Blad fra Nytaar. Som Foreningsblad vil det bringe maanedlige Noteringer over samtlige Varepriser. I Tilfælde af særlig Prisforandring vil Foreningen faa særlig Meddelelse.

Ved Generalforsamlingen den 11. Marts 1889 fratraadte Dønnergaard som Formand, og J. Hansen Ølstykke, der valgtes i hans Sted, har siden været Formand, indtil Sammenslutningen med den jydske Fællesforening fuldbyrdedes den 1. Januar 1896.

Kun ganske faa jydske Brugsforeninger havde indmeldt sig i Fællesforeningen og benyttede Fællesindkøbet. For at vinde forøget Tilslutning af jydske Brugsforeninger indbødes til et Fællesmøde af jydske Brugsforeninger i Aarhus den 15. Juli 1886. Der viste sig ved Mødet at være god Stemning for Samarbejde med Øernes Brugsforeninger om Fællesindkøb, og der vedtoges følgende Resolution:

»Repræsentanterne for de tilstedeværende Foreninger udtaler Ønskeligheden af en saa nær Sammenslutning som mulig mellem alle Landets Brugsforeninger.«

Til de jydske Brugsforeningers Repræsentanter valgtes Hans Kr. Nielsen, Rødding, Bendix Petersen, Ballegaard, og Severin Jørgensen.

Ved Fællesforeningens Generalforsamling i København den 7. Maj 1887 fremsatte de ovennævnte Udvalgsmedlemmer Forslag om en Omordning af Fællesforeningens Virksomhed og Oprettelsen af et nyt Kontor og Lager i Kolding. Dette Forslag støttedes af de tilstedeværende jydske og tillige af flere sjællandske Repræsentanter, men desuagtet blev Forslaget forkastet.

Saa besluttede Jyderne at oprette en Fællesforening for dem selv. Som efterstaaende viser, var der gode Betingelser herfor til Stede:

I V. Nebel Brugsforening ved Kolding, der bestyredes af Severin Jørgensen, og som var en af de først oprettede Brugsforeninger i Jylland — oprettet 1874 — gjorde man meget hurtig den Erfaring, at for at opnaa de billigste Priser ved Indkøbene var det nødvendigt at indkøbe Varerne i store Partier, men da det jo kun kunde betale sig at indkøbe i store Partier, naar der havdes stor Omsætning, besluttede man for at opnaa en saadan at oprette Filialer. Først anlagde man saa en Filial i Starup, senere Filialer i Brakker, Lejrskov og Aagaard. Og det viste sig stedse, at hver Udvidelse gav forøgede Fordele, ikke blot med Hensyn til Indkøbene, men ogsaa derved, at Administrationen blev forholdsvis billigere.

For ydermere at opnaa større Fordele ved større Indkøb, slog V. Nebel Brugsforening sig sammen med Nabobrugsforeninger om Fællesindkøb i enkelte vigtige Artikler. Efterhaanden udvidedes Fællesindkøbet til at omfatte stedse flere Artikler, og efterhaanden sluttede flere og flere Foreninger sig til og i Slutningen af 1887 var Tallet af de i dette Fællesindkøb deltagende Foreninger over tyve.

Fællesindkøbene foretoges af Severin Jørgensen og havde Domicil i V. Nebel. Varerne uddeltes fra et lejet Lokale i Kolding, først i Højskolehjemmets Gaard og senere »Dansk Frøhandels« Pakhus. Lagerekspeditionen bestyredes først af S. Jørgensens Svoger J. P. Nørvang og senere — da han modtog en anden Ansættelse — af forhenv. Købmand Chr. Hansen fra Vejle, der nu er Lagerforvalter ved Fællesforeningens Afdeling i Aarhus.

Nu blev det imidlertid uoverkommeligt for Severin Jørgensen, baade at lede den store Brugsforening i V. Nebel og det store voksende Arbejde ved Fællesindkøbet med tilhørende vidtløftige Regnskabsføring og Korrespondance, som han selv udførte, med Assistance af sin Kontormedhjælper Jørgen Ravn; og da dertil kom, at hans Helbred var nedbrudt,

og endvidere at Haabet om en Reorganisation af den sjællandske Fællesforening, saaledes at Jyderne kunde finde deres Fordel ved at slutte sig dertil, syntes at maatte opgives, indbød Severin Jørgensen i Forening med ovennævnte H. Chr. Nielsen og Bendiks Petersen i Efteraaret 1887 Repræsentanter for alle Jyllands Brugsforeninger til et Møde i Silkeborg, og foreslog Oprettelsen af en Fællesforening for Jylland. Dette vedtoges enstemmigt, og der valgtes et Udvalg til Affattelse af Love m. m.

Der afholdtes saa et stiftende Møde i Aarhus den 16. April 1888, hvor Lovene vedtoges og fastsattes, at Foreningen skulde begynde sin Virksomhed, saa snart tredive Brugsforeninger havde indmeldt sig som Medlemmer. Der var overvejende Stemning for, at Kontor og Lager skulde ligge i Aarhus, men da man ønskede Severin Jørgensen til Virksomhedens Leder, og han erklærede ikke at kunne flytte fra V. Nebel, at han kun vilde overtage Stillingen, hvis der ikke kunde findes en anden dertil kvalificeret Mand, og kun paa det Vilkaar, at Kontor og Lager i det mindste foreløbig lagdes i Kolding, vedtoges det at lægge Kontor og Lager i Kolding, men at der skulde arbejdes hen til, at en Omflytning til Aarhus snarest kunde ske.

Til Bestyrelsesmedlemmer valgtes:

Læge H. Stilhoff, Billum ved Varde,
Hans Kr. Nielsen, Rødding ved Skive,
Kjeld Kristensen, Sjørslev ved Kellerup,
Mads Agger, Kjølhede ved Lemvig og
Severin Jørgensen, V. Nebel ved Kolding.

Efter at den til Virksomhedens Ikrafttræden betingede Tilslutning var opnaaet, blev der afholdt et Styrelsesmøde i V. Nebel, hvor Severin Jørgensen — der da forøvrigt laa farlig syg — valgtes til Formand og Læge H. Stilhoff til Næstformand.

Der vedtoges, at Virksomheden skulde begynde, saa snart Severin Jørgensens Helbred tillod det.

Til Bogholder valgtes paa Formandens Forslag forhenv. Friskolelærer P. Eskesen, til Lagerforvalter forhenv. Købmand

Chr. Hansen og til Medhjælper Kommis N. E. Pors, hvilke Mænd fremdeles staar i Fællesforeningens Tjeneste, P. Eskesen som Hovedforretningsfører, Chr. Hansen som Lagerforvalter i Aarhus og N. E. Pors som Forretningsfører og Fabriksbestyrer i Kolding og har ved deres dygtige og trofaste Arbejde bidraget deres Del til Virksomhedens raske Fremgang.

Den 14. Juni 1888 aabnedes Virksomheden fra de lejede Lokaler i »Dansk Frøhandel«s Pakhus i Kolding.

Den sjællandske Fællesforenings Formand, H. Dønnergaard, sendte nu Indbydelse til et Møde af samtlige jydske Brugsforeninger i Aarhus den 26. Juli 1888 for at faa vedtaget Oprettelse af en Filial af det *sjællandske* Fælleskontor i Aarhus. Der mødte imidlertid kun Repræsentanter for knap en halv Snes Brugsforeninger og ingen af disse stemte for den nævnte Filials Anlæggelse, men vedtog derimod en Opfordring til den jydske Fællesforenings Styrelse om, saa snart ske kunde, at flytte Kontor og Lager til Aarhus. Dog udtalte man sig om Ønskeligheden af Samarbejde mellem det sjællandske og det jydske Fælleskontor.

Ved et den 27. August af »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger« afholdt Styrelsesmøde fremsattes to Forslag; et af Hr. Dønnergaard, saalydende:

»Styrelsen vedtager, at der vælges et Udvalg paa tre Medlemmer til at fremme Arbejdet for et Kontors Oprettelse i Aarhus og samtidig efter Ønske forhandle med de jydske Brugsforeningers Styrelse.«

Det andet Forslag blev stillet af et af de jydske Styrelsesmedlemmer og lød saaledes:

»Styrelsen vedtager at nedsætte et Udvalg paa tre Medlemmer til i Forening med tre af den jydske Fællesforenings Styrelse valgte Mænd at virke for en Sammenslutning af begge Foreninger og Oprettelse af et Kontor i Aarhus.«

Dønnergaards Forslag blev vedtaget med een Stemmes Overvægt, og Udvalget kom til at bestaa af Dønnergaard, Hansen Ølstykke og Lærer R. Lind.

Den 2. Oktober fandt et Møde Sted i København af Dele-

gerede, valgte af Styrelserne for »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger« og »Fællesforeningen for jydske Brugsforeninger«, for at forhandle om en eventuel Sammenslutning af begge Fællesforeninger. Der opnaaedes Enighed om et Grundlag for en saadan Sammenslutning, ud fra hvilket det blev overdraget Dønnergaard at udarbejde et Forslag til Love for en Fællesforening, omfattende hele Landet.

»Ved et af »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger« den 28. Januar 1889 i København afholdt Styrelsesmøde vedtoges, at der ved den ordinære Generalforsamling i København i Marts skulde stilles et Forslag om en Sammenslutning med »Fællesforeningen for jydske Brugsforeninger«, til Dels paa Grundlag af de Krav om en Omordning af Virksomheden, der var stillede af de jydske Foreninger, samt en Filial i Aarhus. Det blev overdraget Dønnergaard at se sig om efter en Mand til at være Forretningsfører, og naar en saadan var funden, skulde Dønnergaard og Severin Jørgensen i Forening med den eventuelle Forretningsfører udarbejde Love samt lægge en Plan for Virksomheden.

Ved Generalforsamlingen i København den 11. Marts fratraadte Dønnergaard som Formand, og Næstformanden, Folketingsmand J. Hansen Ølstykke, valgtes i hans Sted. Angaaende Forslaget om en Sammenslutning af de to Fællesforeninger, udtalte Hansen, at hvor ønskeligt det end vilde være, at en saadan Sammenslutning kunde finde Sted, fandt han det dog rigtigt at lade dette Spørgsmaal staa aabent indtil videre, og at begge Foreningerne foreløbigt arbejdede hver for sig i god Forstaaelse og med gensidig Støtte. J. Hansens Udtalelse vandt Forsamlingens Tilslutning, og Spørgsmaalet om Sammenslutning udsattes indtil videre.

Ved den jydske Fællesforenings Generalforsamling i Aarhus den 27. Maj 1889 vedtoges paa Formandens Forslag Oprettelsen af en Filial af Fællesforeningens Kontor og Lager i Aarhus. Man fandt det rigtigt at bibeholde Kontor og Lager i Kolding, fordi der paa Grund af dettes Tilstedeværelse i Kolding var opstaaet en stor Mængde Brugsforeninger i dennes Omegn, som væsentlig benyttede Fælleskontoret til deres Ind-

køb og stærkt holdt paa, at Kontor og Lager ikke maatte flyttes der fra.

Forslaget vedtoges enstemmigt, og Afdelingen i Aarhus — der blev bestemt til at være Hovedkontor — aabnedes den 1. Juli samme Aar. P. Eskesen ansattes som Hovedforretningsfører i Aarhus og N. E. Pors som Forretningsfører i Kolding.

Formandens Helbred var fremdeles ikke godt, og han ønskede, saa snart der kunde findes en dygtig handelskyndig Stedfortræder, at nedlægge sit Hverv; men for at Fællesforeningen ikke skulde være nødt til at standse sin Virksomhed paa Grund af Formandens eventuelle Fratrædelse, fandt Styrelsen det nødvendigt ved næste Generalforsamling at foreslaa Ændringer i Lovene, der gjorde Foreningens Eksistens mere uafhængig af Formandens, og da navnlig Ændringer af Paragraferne 14 og 15, der lød saaledes:

»Det paahviler Formanden at stille den fornødne Driftskapital, som forrentes ham med 4½ pCt.«, og:

»Foreningens Medlemmer har intet Ansvar for Fællesforeningens Forpligtelser over for Handelshusene, for hvilke kun Formanden hæfter, saavel i retslig som i pekuniær Henseende.«

Ved Generalforsamlingen i Aarhus den 13. Juni 1890 vedtoges Styrelsens Forslag til Ændringer i Fællesforeningens Love. De ovennævnte Lovparagrafer ændredes saaledes:

»Driftskapitalen dannes saaledes: »Direktøren (Formanden) indskyder 40,000 Kr. eller stiller en af Styrelsen godkendt Sikkerhed for 50,000 Kr., der tillige tjener til Sikkerhed for det ham anbetroede. Denne Kapital forrentes efter Overenskomst med Styrelsen. Den øvrige fornødne Driftskapital tilvejebringes ved Laan, der optages af Styrelsen paa Foreningens Vegne, hvilket Laan dog ikke maa overstige 5 Kr. for hvert bosiddende Medlem i de Brugsforeninger, der er indmeldte i Fællesforeningen.«

Ved samme Generalforsamling — ved hvilket Halvdelen af Styrelsesmedlemmerne, deriblandt Formanden — afgik efter Tur, meddelte den sidstnævnte, at han skulde være villig til

at modtage Genvalg, dersom ikke anderledes kunde være, men at han helst ønskede og for sit Helbreds Skyld trængte til at fritages for den byrdefulde Bestilling. Udfaldet af Valget gav dog det Resultat, at Formanden genvalgtes med 43 af de afgivne 44 Stemmer.

Fællesforeningen stod dog fremdeles ikke paa ret fast Grund, fordi den ikke helt virkede med egen Kapital, men maatte i pekuniær Henseende støttes af Formanden. At Foreningen skulde naa til at staa paa sine egne Ben, var fra Begyndelsen af et Maal for Styrelsens Bestræbelser; men man havde altid været klar over, hvad ogsaa Erfaringen bekræftede, at dette Maal kun kunde opnaas stykkevis efterhaanden. Da imidlertid Tilslutningen og Omsætningen voksede saa stærkt, at Styrelsen indsaa, at der med den Sikkerhed, der kunde stilles, ikke vilde kunne tilvejebringes den fornødne Driftskapital til fremdeles at gøre Vareindkøbene for kontant Betaling, besluttede den at forsøge at omdanne Foreningen til et Andelsselskab eller et saakaldt Aktieselskab. Hidtil havde Virksomheden udadtil haft Firmanavnet: »Severin Jørgensen«, skønt den i Virkeligheden *var* et ægte Andelsforetagende. Og ved Generalforsamlingen i Aarhus den 21. Maj 1892 fremsatte Styrelsen Forslag i den Retning til første Behandling. (Ændringer i Lovene skulde i Følge disse behandles paa to Generalforsamlinger.)

Hovedbestemmelsen i Lovændringen gik ud paa, at Brugsforeningerne skulde tegne sig for Andele i Fællesforeningen i Forhold til deres Medlemsantal, nemlig en Andel paa 100 Kr. for hver tyve bosiddende Medlemmer.

Forslaget vedtoges ved denne første Behandling med 49 Stemmer mod een. (Den Repræsentant, der stemte imod, erklærede dog, at han personlig ønskede Forslaget fremmet men havde Ordre til at stemme imod det.)

Ved samme Generalforsamling vedtoges et af Randersegnens Brugsforeninger stillet Forslag om Anlæg af en Filial i Randers, ligesom det blev paalagt Styrelsen at overveje og ved næste Generalforsamling forelægge Betænkning om Anlæg af Filialer ogsaa i Aalborg og Horsens.

Endvidere stilledes der Opfordring til Styrelsen om at udarbejde et Mønsterregnskab for Brugsforeninger og en Vejledning til Brugsforeningers Oprettelse, hvilket Formanden paatog sig at udføre. Løftet blev indfriet ved Udgivelsen af nærværende »Haandbog«.

Ved Generalforsamlingen i Aarhus den 24. Marts 1893 foretoges anden Behandling af Forslaget om Fællesforeningens Overgang til et Andelsselskab, og der vedtoges enstemmigt: »At Andelsselskabet træder i Kraft straks, overtagende den nuværende Fællesforenings, under Firmanavn: »Severin Jørgensen«, havende Aktiver og Passiver, Rettigheder og Forpligtelser efter Fællesforeningens Bøgers Udvisende.«

Der indmeldte sig straks som Andelshavere 85 Brugsforeninger med en Aktiekapital paa henimod 50,000 Kr.

Efter at der i længere Tid var ført Forhandlinger mellem Vejle Amts Vareindkøbsforening (en Fællesforening i Vejle Omegn, bestaaende af 22 Kredse, hver med et Uddelingssted) og Fællesforeningen af jydske Brugsforeninger, om Sammenslutning, vedtog førstnævnte Forening ved et Møde i Vejle den 22. Oktober 1893 sin Opløsning saaledes, at Kredsene omdannedes til selvstændige Brugsforeninger, og indmeldte sig som Medlemmer i Fællesforeningen af jydske Brugsforeninger, som saa overtog Vejle Amts Vareindkøbsforenings Varelager samt Hovedlokalerne i Vejle, den 1. December 1893.

I Begyndelsen af 1894 modtog Fællesforeningen af jydske Brugsforeninger Opfordring fra et Antal fynske Brugsforeninger til at etablere en Filial i Odense, i hvilket Tilfælde man ønskede at slutte sig til Foreningen og gøre sine Indkøb gennem Fælleskontoret i Odense. Herpaa svarede Styrelsen, at saa snart et saa stort Antal fynske Foreninger gav Løfte om Tilslutning, saa man havde nogenlunde Sikkerhed for, at en Filial i Odense ikke vilde bringe Fællesforeningen Tab, skulde en saadans Etablering blive foreslaaet ved næste Generalforsamling. Efter Afholdelsen af nogle Møder i Odense, og efter at de af Styrelsen stillede Vilkaar var opfyldte samt Generalforsamlingens Samtykke givet, oprettedes Filialen i Odense, og dens Virksomhed begyndte den 1. Novbr. 1895.

Efterhaanden som Foreningens Virksomhed udvidedes, blev det længe følte Savn af ikke at staa i nær Forbindelse med Centralpladsen for Landets Handel: København, stedse føleligere, og ved et Styrelsesmøde i Aarhus den 10. November 1894 gaves der Forretningsudvalget (N. J. Bundsgaard, Hans Kr. Nielsen og Severin Jørgensen) det Hverv at rejse til Kjøbenhavn og undersøge Betingelserne for Anlæget af en Afdeling af Kontor og Lager der og fremlægge Resultatet af disse Undersøgelser ved Generalforsamlingen i Maj 1895, eventuelt med Forslag om enten at flytte Hovedkontoret til København eller der at anlægge en Filial.

Ved Generalforsamlingen i Aarhus den 29. Maj 1895 gaves der Styrelsen Bemyndigelse til Anlæg af Filialer i København og Odense, og saafremt den fandt det hensigtsmæssigt med det heles Tarv for Øje, tillige i Aalborg og Horsens.

Da de jydske Brugsforeninger udskilte sig fra den sjællandske Fællesforening — hvis Virksomhed de paa denne Tid fandt utilfredsstillende — og dannede en selvstændig Fællesforening, sattes det straks som Maal at søge en Genforening, saa snart det var muligt at opnaa en tilfredsstillende fælles Ordning. Og for Opnaaelsen af dette Maal, havde den jydske Fællesforenings Styrelse stadig arbejdet; dog hidtil uden Resultat. Imidlertid indløb der sidst i Maj 1895 en Skrivelse fra den sjællandske Fællesforenings Formand med Meddelelse om, at der den 17. Maj var afholdt et Styrelsesmøde i København, hvor Spørgsmaalet om en Sammenslutning blev drøftet, og at man blev enig om at henstille Sagen til Generalforsamlingen den næste Dag, den 18. Maj, samt at Resultatet af Forhandlingerne paa Generalforsamlingen blev, at det overdroges Styrelsen at træde i Forbindelse med den jydske Fællesforenings Styrelse, og hvis der mellem disse kunde opnaas Enighed om Grundlaget for en Sammenslutning, da atter at drøfte Sagen i et Styrelsesmøde og bringe den til Afgørelse ved en i dette Øjemed indvarslet overordentlig Generalforsamling.

Efter at Styrelsen for begge Fællesforeninger havde forhandlet om Sagen, og der var opnaaet fuldstændig Enighed

om Grundlaget for en Sammenslutning, nemlig den jydske Fællesforenings Virksomhedsordning, indvarslede den sjællandske Fællesforenings Styrelse sine Medlemmer til en overordentlig Generalforsamling i København den 7. Desember, og den jydske Fællesforenings Styrelse sine Medlemmer til en overordentlig Generalforsamling i Aarhus den 18. Desbr. 1895.

Ved begge Generalforsamlinger vedtoges Sammenslutningen paa det foreslaaede Grundlag med stor Stemmeflerhed og fuldbyrdedes den 1. Januar 1896.

De sammensluttede Foreninger overtog gensidig hinandens Aktiver og Passiver, Rettigheder og Forpligtelser og antog Navnet »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger«.

Til Styrelse valgtes: Proprietær N. J. Bundsgaard, Kærholm, Højesteretssagfører Svend Høgsbro, København, Gaardejer Rasmus Laursen, Rustrup, J. Hansen (Ølstykke) og Severin Jørgensen, V. Nebel. Til Formand valgtes: Severin Jørgensen, til Næstformand J. Hansen og til Sekretær: Svend Høgsbro.

Da Fælleskontoret i Aarhus fremdeles vilde blive et Slags Hovedkontor for Jylland, og P. Eskesen som Hovedforretningsfører maatte overflyttes til København, søgte Styrelsen for den jydske Fællesforening forinden Sammenslutningens Fuldbyrdelse at sikre sig en dygtig og fuldt paalidelig Forretningsfører for Aarhusafdelingen. Da man i Næstformanden, Gaardejer, Amtsraadsmedlem Hans Kr. Nielsen havde en Mand, som var i Besiddelse af de Kvalifikationer denne Stilling krævede, søgte Styrelsen at formaa ham til at overtage Forretningsførerstillingen i Aarhus, og først da man fik hans Ja dertil, var man tryg ved Sammenslutningen.

I 1897 oprettedes en Filial af Fællesforeningen i Aalborg, der aabnedes den 1. August.

Ligeledes anlagdes i 1897 i Kolding et Kafferisteri efter et nyt i Tyskland opfundet System — Siroccosystemet — hvorved en mere ensartet Ristning af Kaffen fandt Sted og en betydelig mindre Del af Kaffens Aroma gik tabt end ved de hidtidige brugte Ristningsmetoder. Dette var det første Risteri efter Sirocco Systemet, som anlagdes i Danmark. Dette

Systems Fortræffelighed rygtedes hurtigt; der kom Folk langvejsfra, selv fra Sverrig, for at gøre sig bekendt med Fællesforeningens Risteri, og de fleste større Kafferisterier her i Landet har nu kasseret deres Maskiner og anskaffet sig nye Siroccomaskiner.

I 1898 oprettedes en ny Filial i Horsens, der aabnedes den 3. Maj.

I 1898 købte Fællesforeningen en Ejendom i København, nemlig »Almindelig Hospital« (»Almindeligheden« kaldet), Ny Toldbodgade Nr. 27—29. Grunden, 4494 □ Alen, med den gamle Bygning, kostede 145,800 Kr. Den gamle Bygning nedreves og i Stedet opbyggedes der et stort 8 Etagers Pakhus, samt et 5 Etagers Forhus, hvis underste Etage toges til Kontorer og den øvrige Del — 12 Beboelseslejligheder — udlejedes.

Med det elektriske Anlæg til Belysning, Drivkraft for Elevatorerne, Rensemaskiner m. m. samt Dampopvarmningsapparat og andet Inventar, har Ejendommen i København kostet 455,000 Kr.

Ligeledes købtes i 1898 en Ejendom paa Vestergade i Aarhus til 54,000 Kroner. Ogsaa her var de gamle Bygninger til Dels ubrugelige for os; det daarligste deraf nedreves og der er opført et 5 Etagers Pakhus (6 Lofter) og et 4 Etagers Forhus, med Kældere under begge. De nye Bygninger har kostet at opføre ca. 112,000 Kr., indbefattet det elektriske Anlæg med Hejseværker, og Ejendommen staar altsaa Fællesforeningen i ca. 166,000 Kr.

Endvidere købtes i 1899 en Ejendom i Kolding — Nr. 24 i Sdr. Klostergade — Grund 5020 □ Alen. Denne Ejendom bestod af en saa godt som ny 2 Etagers Façadebygning, 2 smaa Sidebygninger og et gammelt Pakhus, og kostede ca. 55,000 Kr. Det gamle Pakhus nedreves og paa dets Plads byggedes et 4 Etagers Pakhus med Kælder, 40 Alen langt og 21 Alen bredt, samt en 3 Etagers Fabrikbygning til Kafferisteri, Chokolade- og Bolschefabrik. Disse Bygninger, med elektrisk Anlæg, Hejseværker, Dampmaskiner og Inventar, har

kostet ca. 115,000 Kr., saa at denne Ejendom staar Fællesforeningen i ca. 170,000 Kr.

Den sjællandske og den jydske Fællesforenings Omsætning og Udbytte før Sammenslutningen:

	Den sjællandske Fællesforening.		Den jydske Fællesforening.	
	Omsætning.	Nettoudbytte.	Omsætning.	Nettoudbytte.
1885[1]	— — —	2,104.00		
1886[1]	— — —	7,685.00		
1887	394,267.00	5,395.00		
1888	370,123.00	5,080.00	136,552.00[2]	409.00
1889	382,529.00	8,785.00	517,256.00	3,221.00
1890	374,468.00	8,975.00	726,681.00	5,113.00
1891	446,385.00	15,261.00	958,056.00	13,100.00
1892	580,885.00	15,513.00	1,205,680.00	22,843.00
1893	686,670.00	20,144.00	1,523,029.00	28,901.00
1894	752,728,00	17,962.00	2,187,753.00	38,562.00
1895	731,753.00	23,244.00	2,576,500.00	68,945.00

Naar det af ovenstaaende Tal ser ud til, at den jydske Fællesforening har givet mindre Nettoudbytte i Forhold til Omsætningen end den sjællandske, hvad langtfra var Tilfældet, ligger det i, at den har lagt mindre Avance paa Varerne.

Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeningers Medlemsantal, Omsætning og Udbytte efter Sammenslutningen:

	Medlemsantal.	Omsætning.	Nettoudbytte.
1896	310	4,176,072.00	107,766.00
1897	374	5,826,506.00	160,002.00
1898	456	7,309,442.00	229,198.00
1899	523	8,750,161.00	304,799.00
1900	601	11,016,974.00	355,657.00

[1] 1885—86 førtes kun lidet Lager, Indtægterne fremkom mest ved Provison fra Handelsforbindelserne. Omsætningen kan derfor ikke angives.

[2] et halvt Aar.

Efter at Aarsudbyttet for 1900 var fordelt saaledes:

Forrentning af Andels- og Reservefonds	Kr.	25,409.42
Afdrag paa Ejendomsgæld	—	60,000.00
tilskreven Dividendekontoen.....	—	182,642.53
— Reservefondskontoen	—	91,321.27
henlagt til næste Aars Regnskab	—	3,366.85

ejede Fællesforeningen den 1. Januar 1901:

paa Reservefondskonto	Kr.	351,230.91
— Ejendomsafdragskonto.....	—	185,000.00
— Kapitalkonto	—	3,366.85
Ialt.....	Kr.	539,597.76

Naar dertil lægges Andelskapitalen: 308,000 Kr., ejer Fællesforeningen en Garantikapital paa Kr. 847,597.76.

VIII. Love for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger.

§ 1.

Selskabets Navn er: »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger«.

§ 2.

Selskabet har sit Hjemsted i København, under hvis Jurisdiktion det i alle forekommende Tilfælde henhører.

§ 3.

Fællesforeningens Formaal er:

a) Gennem Hovedkontorer i København og Aarhus at foretage Fællesindkøb for Brugsforeninger og derved skaffe disse deres Varer saa gode og billige som muligt.

b) Ved Udgivelse af et Medlemsblad, ved retslig Bistand og i det hele paa enhver formaalstjenlig Maade at bistaa de under den indmeldte Foreninger i deres Virksomhed indadtil som udadtil.

§ 4.

Medlem af Fællesforeningen kan enhver lovlig bestaaende Brugsforening blive, naar den opfylder de nedenfor eller af Styrelsen foreskrevne Betingelser (se Paragraferne 6 og 7). Dog kan Styrelsen ogsaa med Repræsentantskabets Samtykke optage som Medlemmer andre Andelsforetagender, oprettede efter samme Grundprincipper som Brugsforeningerne. Saadanne Medlemmer erholder da Andel i Fællesforeningens Udbytte i Lighed med Brugsforeningerne, men har ingen Stemmeret og kan kun faa saadanne Varer gennem Fællesforeningen, som anvendes i deres Forretnings Drift.

§ 5.

Enhver Forening, der ønsker at indmelde sig under Fællesforeningen, har derom at henvende sig til den nærmestboende Repræsentant, hos hvem Indmeldelsesblanketter faas. Naar Blanketten er udfyldt, indsendes den — forsynet med Repræsentantens Erklæring og bilagt med et Eksemplar af Foreningens Vedtægter — til Styrelsen, som afgør Spørgsmaalet om Optagelsen. Udelukkelse af Fællesforeningen kan ske ved Styrelsen med Repræsentantskabets Samtykke, men kan af den udelukkede indankes for den først sammentrædende Generalforsamling.

§ 6.

Forinden en Forening optages som Medlem, maa den godtgøre, at dens Medlemmer er solidarisk ansvarlige for dens Forpligtelser, og at den har et saa stort Antal Medlemmer med selvstændig Husstand, at der maa skønnes at være tilstrækkelig Sikkerhed for dens mulige Gæld til Fællesforeningen, eller ogsaa maa den stille saadan Sikkerhed derfor, som Styrelsen for Fællesforeningen finder fornøden. Frem-

deles maa den godtgøre, at Indmeldelsen er lovlig vedtagen for dens eget Vedkommende.

§ 7.

Den nødvendige Kapital til Foreningens Virksomhed tilvejebringes ved Tegning af Andele à 100 Kr. og ved Dannelse af et Reservefond (se § 14).

Hver Brugsforening maa — for at være Medlem af Fællesforeningen og for at faa Andel i dens Overskud — for sine første 20 Medlemmer med selvstændig Husstand, og som har købt for mindst 25 Kroner i det sidste Aar, tegne een Andel, for et Medlemsantal fra 21—40 to Andele, fra 41—60 tre Andele, o. s. fr.; endvidere er den pligtig til yderligere at tegne Andele efter samme Forhold, efterhaanden som dens Medlemstal stiger. *Paa den anden Side hæfter de under Fællesforeningen indmeldte Foreninger ogsaa kun med disse Andele for dennes Forpligtelser.* Det indbetalte Andelsbeløb forrentes af Fællesforeningen med 5 pCt. p. A. Denne Rente beregnes pr. 1. Januar og tilskrives de enkelte Foreningers Dividende-Konto.

De tegnede Andele maa, saafremt de ikke kan dækkes af Dividenden, indbetales i fem paa hinanden følgende Aar med 20 Kr. aarlig af hver Andel. Afdraget erlægges hvert Aar efter Fællesforeningens Regnskabs Godkendelse. Se iøvrigt Bestemmelserne i § 14.)

§ 8.

Hvert Medlem af Fællesforeningen faar et Andelsbrev for hver indbetalt Andel (ɔ: 100 Kr.). Paa Andelsbrevet maa findes anført de vigtigste Bestemmelser i nærværende Love. Et Medlems Ret efter Andelsbrevet kan ikke overdrages til andre, lige saa lidt som andre ved Retsforfølgning eller ad anden Vej kan søge Fyldestgørelse deri eller blive Ejer deraf.

§ 9.

Udmeldelse af Fællesforeningen kan — naar den ikke er begrundet i vedkommende Forenings Opløsning — først ske,

efter at de tegnede Andele er fuldt indbetalte, og da kun med et Aars Varsel til en 1. Januar. Tilbagebetalingen af Andelene finder dog først Sted, efter at Regnskabet for det forløbne Aar er opgjort og godkendt ved den paafølgende ordentlige Generalforsamling. Udbetalingen finder selvfølgelig kun Sted med et Beløb, som efter Forholdene svarer til, hvad Beholdningen af Andelskapitalen til den Tid maatte udgøre, naar Hensyn tages til Fællesforeningens Gæld, og efter Fradrag af, hvad vedkommende Brugsforening mulig skylder. Nedgang i en Forenings Medlemsantal berettiger ikke til at faa nogen Del af det tegnede Andelsbeløb nedsat eller tilbagebetalt.

§ 10.

Udebliver noget Medlem med sit Afdrag over tre Maaneder over rette Forfaldstid, kan Styrelsen med Repræsentantskabets Samtykke, efter at have tilskrevet vedkommende Forening derom, slette den som Medlem og inddrage dens indbetalte Andelsbeløb i Fællesforeningens Reservefond. Udelukkes nogen Forening af anden Grund, faar den derimod sit indbetalte Andelsbeløb tilbagebetalt med mindst en Femtedel aarlig.

§ 11.

Varerne faktureres til almindelige *en gros* Priser, Salget sker kun mod kontant, hvorved forstaas, at Betalingen skal ske senest 30 Dage efter Varernes Udlevering. I manglende Fald er vedkommende Medlem pligtig til fra Forfaldsdagen at svare 8 pCt. p. A. af det skyldige Beløb, indtil Betalingen sker. Derimod svarer Fællesforeningen 5 pCt. p. A. af Beløb, der indbetales før Forfaldstid.

Er Betalingen ikke indgaaet retttidig har Styrelsen til enhver Tid Ret til at inddrive Beløbet, om fornødent ved Rettens Hjælp, paa vedkommende Forenings Bekostning.

Et Medlem er under alle Forhold pligtig at anerkende en notarialiter bekræftet Afskrift af Fællesforeningens Bøger og Regnskaber som fuldt Bevis for sit Mellemværende med den,

indtil deres Urigtighed bevises. Den paagældende Forening maa betale de med Inkassationen forbundne Omkostninger skadesløst.

Naar Aarets Overskud efter Styrelsens og Repræsentanternes Skøn tillader det, skal der aarlig deraf godskrives vor Ejendomskonto 5 pCt. af det samlede Beløb, vore Ejendomme staar i. Godskrivningen ophører, naar der paa Ejendomskontoen indestaar Halvdelen af det nysnævnte Beløb.

Skulde der ved Fællesforeningen blive rekvireret Varer til nogen Brugsforening af Personer, som senere viser sig uberettigede dertil, er vedkommende Brugsforening dog forpligtet til at betale Varerne, naar disse ligesom Fakturaen over samme er afsendt til Brugsforeningens og ikke Bestillerens Adresse. Dog kan Varerne i saadant Tilfælde sendes tilbage til Fællesforeningen efter en forudgaaende Forhandling med denne, naar Meddelelse om den skete Uregelmæssighed er tilstillet Fællesforeningen senest fjorten Dage efter Fakturaens Udstedelse.

En af en Forenings Formand og Regnskabs- eller Forretningsfører given Anerkendelse af Foreningens Gæld til Fællesforeningen er ligeledes bindende for Brugsforeningen.

§ 12.

Bestilling og Udlevering af Varer kan ske ved Hovedkontorerne eller en af de Filialer, som Generalforsamlingen efter Forslag af Styrelsen beslutter at oprette. Indbetalinger med forbindende Virkning for Fællesforeningen kan derimod alene ske til een af de Banker, Sparekasser eller andre offentlige Institutter, hvortil Styrelsen med Repræsentantskabets Samtykke henviser dem. Ogsaa alle Udbetalinger fra Fællesforeningens Side sker ved Anvisninger paa disse Institutter.

§ 13.

Fællesforeningens Medlemsblad tilsendes alle Medlemmer (Foreninger) i et af Generalforsamlingen nærmere fastsat Antal Eksemplarer, hvorfor de maa betale ialt 5 Kr. aarlig.

§ 14.

Regnskabsaaret gaar fra 1. Januar til 31. Desember. Regnskabet skal være aflagt inden Udgangen af Marts Maaned. Det ved Aarsopgørelsen fremkomne Nettooverskud fordeles mellem Medlemmerne i Forhold til deres Køb hos Fællesforeningen i det afsluttede Regnskabsaar. Hvad der saaledes tilfalder et Medlem, godskrives dets Reservefondskonto med en Tredjedel, hvorimod de to Tredjedele godskrives dets Dividendekonto. Hvad der indestaar paa Reservefonds- eller Dividendekontoen, forrentes af Fællesforeningen med 5 pCt. aarlig; denne Rente udregnes pr. hvert Aars 1. Januar, hvorefter den tilskrives vedkommende Medlems Dividendekonto. Hvad et Medlem har indestaaende paa Dividendekontoen, kan det til enhver Tid fordre udbetalt, dog først efter at dets Andelsbeløb er fuldt indbetalt. Derimod er Reservefondskontoerne uopsigelige. Kun ved Udtrædelse af Fællesforeningen kan et Medlem faa de to Tredjedele af sit derpaa indestaaende Beløb udbetalt. Den ene Tredjedel tilfalder i saa Fald Fællesforeningen.

§ 15.

Saa snart der af Reservefonden sammen med de indbetalte Andelsbeløb er dannet den fornødne Driftskapital til Fællesforeningens Behov, kan Generalforsamlingen beslutte, at der foretages en Udjævning af Reservefonden paa Grundlag af, at ethvert Medlems Indskud bliver lig det dobbelte af dets Andelsbeløb, og saaledes at dette Maal tilvejebringes ved Tilbagebetaling af det overskydende til de Medlemmer, der forlanger det, medens Tilskrivningen til Reservefonden for de Medlemmer, som endnu ikke har naaet dette Maal, ophører, efterhaanden som de naar det. Medlemmernes Nettoudbytte tilskrives da fuldtud deres Dividendekonto.

§ 16.

Reservefonden staar i første Risiko for Fællesforeningens Gældsforpligtelser. Et eventuelt Underskud afskrives paa de

enkelte Reservefondskonti i Forhold til Antallet af vedkommende Forenings bosiddende Medlemmer (jvfr. § 7.)

§ 17.

Generalforsamlingen er den øverste Myndighed i alle Fællesforeningens Anliggender. Adgang til den med Ret til at tale og stille Forslag har Styrelsens og Repræsentantskabets Medlemmer, Revisorerne samt Tillidsmændene, hvoraf hver under Fællesforeningen hørende Forening vælger een, men Stemmeret har kun disse sidste. Tillidsmændene maa være forsynede med skriftlig Fuldmagt fra deres Forening. Den ene Tillidsmand kan bemyndige den anden til at stemme for sig, dog kan ingen Tillidsmand paa denne Maade afgive mere end fem Stemmer. Saavel Styrelsesmedlemmer som Repræsentanter kan vælges til Tillidsmænd.

§ 18.

Generalforsamlingerne holdes skiftevis i København og Aarhus. Den ordentlige Generalforsamling holdes i første Halvdel af Juni Maaned, og indkaldes med mindst fjorten Dages Varsel gennem Medlemsbladet. Overordentlige Generalforsamlinger holdes, naar Styrelsen finder Anledning dertil, eller naar Flertallet af Repræsentantskabet eller mindst 25 Medlemmer forlanger det, med Angivelse af de Spørgsmaal, som ønskes behandlede. De indvarsles paa samme Maade som de ordentlige Generalforsamlinger, og Styrelsen er i de to sidstnævnte Tifælde pligtig at beramme dem til Afholdelse, inden en Maaned efter at Begæringen er kommen den i Hænde.

Kundgørelserne om Generalforsamlingernes Indkaldelse skal, saa vidt Fællesforeningens Tarv af Styrelsen skønnes at tillade det, indeholde Angivelse af Forhandlingsgenstandene. Disse maa være anmeldte til Hovedkontoret i København inden den 1. Maj for den ordentlige Generalforsamlings Vedkommende.

§ 19.

Generalforsamlingen vælger selv sin Ordstyrer og Skriftfører, der begge underskriver den over Forhandlingerne og

Afstemningerne førte Bog. Hvor ikke Lovene foreskriver noget andet, gør simpel Stemmeflerhed Udslaget. Afstemningen sker ved Haandsoprækning eller paa anden efter Ordstyrerens Skøn formaalstjenlig Maade. Naar ti til Stede værende Tillidsmænd forlanger det, foretages skriftlig Afstemning.

§ 20.

Paa den ordentlige Generalforsamling foretages følgende:

a. Styrelsens Formand aflægger Beretning om Fællesforeningens Virksomhed i det forløbne Aar.
b. Det gennemsete Regnskab med Revisorernes Bemærkninger fremlægges til Godkendelse.
c. Valg af Repræsentanter og en Stedfortræder for hver af disse.
d. Valg af Revisorer og en Stedfortræder for hver af disse. Vælges en Repræsentant til Revisor, erstattes han af sin Stedfortræder.
e. Behandling af indkomne Klager.
f. Behandling af indkomne Forslag.

Generalforsamlingen kan selvfølgelig foretage Ændring i denne Følgerække.

§ 21.

Valg af Repræsentanter og deres Stedfortrædere foregaar kredsvis under Ledelse af et af Kredsen selv valgt Medlem, saaledes at hver Kreds vælger en Repræsentant. Hvilke Foreningers Tillidsmænd der skal stemme i samme Kreds, afgøres af Styrelsen under Hensyn til, at de enkelte Kredse bør tælle omtrent lige mange Medlemmer og høre naturligt sammen i stedlig Henseende. Fordelingen kundgøres samtidig med Indkaldelsen af den paagældende Generalforsamling. Alle Medlemmer i en Kreds maa tilhøre samme Hovedgruppe (Jylland eller Øerne).

§ 22.

Repræsentantskabet bestaar af 21 Medlemmer, hvoraf de 11 vælges af Tillidsmændene for de jydske Foreninger og 10

af Tillidsmændene for Øerne. De vælges for to Aar ad Gangen, dog saaledes at af de første Gang valgte fratræder efter Lodtrækning, henholdsvis 6 og 5 efter et Aars Forløb; det samme gælder Stedfortræderne.

§ 23.

Repræsentantskabet vælger selv sin Formand og Næstformand. Den holder mindst to Møder aarlig efter Sammenkaldelse af dets Formand ved særlig Underretning til hver enkelt.

Repræsentanterne faar, for hver Dag de anvender til nødvendige Rejser eller Møder i Foreningens Tjeneste, 6 Kr. i Dagpenge samt Billet til Jærnbane og Dampskib og til Vognbefordring 1 Kr. for hver løbende Mil.

§ 24.

Repræsentantskabet træder sammen straks efter den ordentlige Generalforsamlings Slutning for at konstituere sig og vælge Fællesforeningens Styrelse. Vælges en Repræsentant til Styrelsesmedlem, erstattes han af en Stedfortræder. Dets Opgave er forøvrigt at bistaa Styrelsen med Raad og Daad; derfor er dets Formand pligtig til snarest muligt at indkalde det til Møde, saa snart han af Styrelsens Formand er bleven opfordret dertil. Det danner et Mellemled mellem Styrelsen og Generalforsamlingen, hvorfor Styrelsen er pligtig at høre dets Mening om alle de Sager, som det agter at forelægge Generalforsamlingen.

§ 25.

De enkelte Repræsentanter betragtes hver for sin Kreds som et raadgivende Mellemled mellem Styrelsen og vedkommende Foreninger i alle Spørgsmaal vedrørende disses Forhold til Fællesforeningen, hvorfor ogsaa deres Erklæring derom skal indhentes, inden vigtigere Afgørelser træffes.

§ 26.

Styrelsen bestaar af fem Medlemmer, hvoraf tre vælges af Repræsentanterne for Jylland og to af Repræsentanterne

for Øerne. Valget gælder for to Aar, dog saaledes at af de første Gang valgte afgaar henholdsvis to og een af de med mindste Stemmetal valgte efter et Aars Forløb. Udtræder et Medlem i Utide vælger de Repræsentanter, som har valgt ham, een i hans Sted.

Styrelsen vælger selv sin Formand og Næstformand og fordeler iøvrigt Forretningerne imellem sig, navnlig som Tilsynshavende ved Hovedkontorerne og ved Filialerne. Skulde Styrelsens Medlemmer ikke selv kunne overkomme Tilsynet, kan den lade de Filialerne nærmestboende Repræsentanter føre Tilsynet med disse.

Desuden maa Formanden møde mindst een Gang maanedlig saavel ved Hovedkontorerne som Filialerne for at foretage Kasseeftersyn og gennemgaa Kassebilagene.

§ 27.

Styrelsen bestemmer Forretningsgangen for Fællesforeningens Drift. Den tager Bestemmelse om og ansætter Forretningsføreren og det øvrige faste Personale samt fastsætter Instruksen for Personalets Virksomhed. Den afgør foreløbig alle de Spørgsmaal, som ikke uden særlig Ulæmpe kan opsættes til et Repræsentantskabsmøde eller en Generalforsamling. Lønningerne til det faste Personale foreslaas af Styrelsen, men godkendes af Repræsentantskabet.

§ 28.

Formanden sammenkalder Styrelsen til Møder, naar han finder Anledning dertil, eller naar to af dens Medlemmer begærer det. Styrelsens Medlemmer faar for hver Mødedag 6 Kr. i Dagpenge foruden Rejseudgifter som Repræsentanterne. Formanden og de ved Kontorerne tilsynsførende Styrelsesmedlemmer eller Repræsentanter faar desuden et Vederlag for deres Ulejlighed efter Repræsentantskabets Bestemmelse.

§ 29.

Formanden leder Styrelsesmøderne og i Tilfælde af Stemmelighed gør hans Stemme Udslaget. Han repræsenterer

Fællesforeningen udadtil, hvorfor ogsaa Søgsmaal mod den kan rettes mod ham paa Foreningens Vegne. Til at forbinde Fællesforeningen retslig kræves iøvrigt Formandens og to andre Styrelsesmedlemmers Underskrift. Dog kan Styrelsen give Forretningsførerne i de forskellige Afdelinger Bemyndigelse til at kvittere for Postforsendelser og underskrive i Toldsager.

Det følger af det anførte, at Styrelsen er berettiget til paa Fællesforeningens Vegne at optage Laan mod Pant i dens Ejendomme og med bindende Virkning for Fællesforeningen at underskrive de Dokumenter, der udkræves for Laanenes Erhvervelse.

§ 30.

Revisorernes Antal fastsættes til fire, hvoraf to — een valgt for Øerne og een for Jylland — betragtes som Hovedrevisorer og har at foretage, dels hver for sig de halvaarlige Revisioner i København, Aarhus og Randers, dels i Forening den aarlige Hovedrevision, og to Underrevisorer, hvoraf een foretager Halvaarsrevisionen i Kolding og Vejle og een i Odense. De vælges tilligemed deres Stedfortrædere for to Aar ad Gangen, dog saaledes, at af de første Gang valgte fratræder Halvdelen med mindst Stemmetal valgte efter et Aars Forløb. De har kritisk at gennemgaa det aflagte aarlige Regnskab og gøre Indberetning derom til Generalforsamlingen. De kan gennem Styrelsens Formand forlange et Styrelsesmøde sammenkaldt.

Revisorerne faar for deres Ulejlighed fri Rejse og Dagpenge som Repræsentanterne samt et aarligt Vederlag, der bestemmes af Repræsentantskabet.

§ 31.

Forretningsføreren forestaar Bogholderiet og Regnskabsaflæggelsen samt Forretningens daglige Drift, alt i Henhold til den af Styrelsen modtagne Instruks.

§ 22.

Tab, der foraarsages ved Uefterrettelighed hos Forretningsføreren eller det øvrige Personale, bliver at erstatte af den,

som har forvoldt Tabet. Forretningspersonalet stiller en passende Sikkerhed, der fastsættes af Repræsentantskabet efter Styrelsens Indstilling.

§ 33.

Forretningsføreren er pligtig at lade Varelagrene forsikre mod Ildsvaade, og de Varer, der bestilles med Skib, mod Søskade.

§ 34.

Til Opløsning af Fællesforeningen kræves, at Beslutningen herom vedtages paa to efter hinanden følgende Generalforsamlinger med to Tredjedele af de mødtes Stemmer.

Samme Flertal udkræves til Forandring i Lovene. Vedtages Forandring i § 7, saaledes at Medlemmernes tvungne Andelsbeløb forhøjes, kan enhver Forening som har stemt derimod, i Løbet af de følgende tre Maaneder udtræde af Fællesforeningen og samtidig kræve sit fulde indbetalte Andelsbeløb udbetalt med paaløbne Renter.

Ved Opløsning af Fællesforeningen bliver, efter at al Gæld er betalt og de øvrige Foreningen paahvilende Forpligtelser opfyldte, og efter at de indbetalte Andele er godskrevne de enkelte Medlemmer, det mulige Overskud at fordele mellem Medlemmerne i Forhold til deres Køb hos Fællesforeningen, saa længe denne har bestaaet.

§ 35.

Hvis Fællesforeningens Andelskapital og Reservefond nogensinde skulde synke ned under 150,000 Kr. har Styrelsen at forelægge den først sammentrædende Generalforsamling til Forhandling og Afgørelse Spørgsmaalet om Fællesforeningens mulige Opløsning.

Saaledes vedtaget paa Generalforsamlinger i »Fællesforeningen for Danmarks Brugforeninger« den 7. Desbr. 1895 og i »Fællesforeningen af jydske Brugsforeninger« den 18. s. M.

samt Ændringer i §§ 26 og 30 ved Generalforsamlingen i København den 13. Juni 1896, i § 7 ved Generalforsamlingen i Aarhus den 2. Juni 1897, Tilføjelserne til § 29 ved Generalforsamlingen i København den 11. Juni 1898, Ændringer i og Tilføjelser til § 11, Ændringer i §§ 14 og 15 ved Generalforsamlingen i Aarhus den 3. Juni 1899, Ændring i § 13 ved Generalforsamlingen København den 8. Juni 1900, og Ændringer og Tilføjelser til §§ 11 og 29 ved Generalforsamlingen i Aarhus den 8. Juni 1901.

Severin Jørgensen. J. Hansen. Svend Høgsbro.
N. J. Bundsgaard. R. Laursen.

IX. Lovbestemmelser, Retskendelser og ministerielle Skrivelser, vedrørende Brugsforeningerne.

Under 16. Oktober 1868 afslaar Indenrigsministeriet Voldby Arbejderforenings Ansøgning om at maatte fordele spirituøse Drikke til sine Medlemmer uden Næringsbevis.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 14. Febr. 1869:

Angaaende et Andragende fra N. N. Pastoraters Arbejder-Forbrugsforening om Tilladelse til i N. N. By at have Udsalg af Varer til Husholdningsbrug og i nogle andre Byer at oprette Filialer, hvor de forskellige Sognes Arbejdere nærmere ved deres Hjem kunne afhente fra Hovedudsalgsstedet i hin førstnævnte afvejede Varer: ....at da fornævnte N. N. By ligger over en Mil fra nærmeste Købstad, maa det staa

Foreningen frit for at erhverve Næringsbevis paa at drive den i Næringslovens § 55 ommeldte Høkerhandel.....En lignende Berettigelse kan vel ikke tilkomme Foreningen for de øvrige Byer, der ligger mindre end en Mil fra nærmeste Købstad, men da der ikke i disse Byer agtes oprettede egentlige Udsalg, antager man ikke, at nogen Tilladelse for Foreningen kan være fornøden til i bemeldte Byer at indrette Filialer, naar den indskrænker sig til derfra at udlevere Varer til Foreningens Medlemmer, idet disse ved deres Indtrædelse i Foreningen maa siges forud een Gang for alle at have bestilt de af Foreningens Varer, som de saaledes erholde udleveret.

Under 21. Maj 1869 stadfæster Landsoverretten i Københavns søndre Birks Politirets Dom over Voldby Arbejderforening, der erkender Foreningen uberettiget til at fordele Varer til Medlemmerne uden Næringsbevis.

I Skrivelse fra Vejle Amt af 4. Juni 1869 til Vejle Vesteregns Arbejderforening udtales den Formening, at det ikke kan paalægges Foreningen at forhverve Næringsadkomst.

Landsoverretten i Viborg underkender under 27. Septbr. 1869 Varde Bythings Dom mod Varde Brugsforening og fritager den for at løse Næringsbevis til Fordeling af Varer til Medlemmerne.

Højesteretsdom af 28. Januar 1870, stadfæster Viborg Overretsdom af 27. September 1869, der underkendte Varde Bythings Dom mod Varde Brugsforening og fritog den for at løse Næringsbevis til Fordeling af Varer til Medlemmerne.

I den indankede Doms Præmisser hedder det: »Under nærværende Sag tiltales Brugsforeningen i Varde ved Formanden for dens Bestyrelse, Redaktør Helms samme Steds, for uberettiget Næringsbrug ved at holde Udsalg fra aaben Bod i bemeldte By uden dertil at have erhvervet Berettigelse.

Sagen er foranlediget ved, at Bestyrelsen for den nævnte Forening, efter at Indenrigsministeriet i Skrivelse af 22. April d. A. havde tilkendegivet, at Foreningen, da den havde etableret flere for alle tilgængelige Udsalgssteder, maatte, uanset

at Afsætning kun tilsigtes til Foreningens egne Medlemmer, være pligtig at erhverve sædvanlig Næringsadkomst, har undladt at efterkomme det samme i Henhold til bemeldte Resolution af Politimesteren givne Paalæg om at løse Borgerskab paa Handel, idet den derhos har bemyndiget sin ovennævnte Formand til paa dens Vegne at modtage Saggivelse i berørte Anledning, ligesom bemeldte Formand i Følge det under Sagen passerede maa anses at have paataget sig personligt Ansvar for det paagældende Forhold.

Efter hvad der er oplyst om den nævnte Forenings Virkemaade og Indholdet af de for samme, som det maa antages, siden den 23. April 1868 gældende Vedtægter, om hvilke der alene er Spørgsmaal under Sagen, er det hovedsagelig Foreningens Formaal at forskaffe Medlemmerne en fordelagtigere Forsyning med Livsfornødenheder, i hvilket Øjemed Medlemmerne, der optages af Bestyrelsen, gøre visse bestemte Indskud, som i Forbindelse med midlertidige Laan, hvilke Bestyrelsen er bemyndiget til at optage, anvendes til Indkøb i større Partier af forskellige Varer, som derefter i et af Foreningen lejet Lokale, der er forsynet med Skilt, paaskrevet »Brugsforeningens Udleveringssted«, er aabent den største Del af Dagen, ved en lønnet Forretningsfører udleveres til Medlemmerne i saadanne Kvantiteter, som enhver ønsker imod kontant Betaling til Dagens Priser, samt imod, at der medbringes en Kontrabog, som ethvert Medlem er pligtig at holde med Foreningen, og hvori den stedfundne Udlevering straks bliver noteret, hvorefter det indvundne Nettooverskud for den væsentligste Del fordeles mellem Medlemmerne dels som Renter af enhvers indbetalte Indskud og dels i Forhold til det Beløb, hvorfor enhver i Følge Kontrabogen har hentet Varer hos Foreningen. Da Foreningens Virksomhed saaledes maa anses indskrænket til en Fordeling mellem Medlemmerne indbyrdes af de for deres sammenskudte Penge indkøbte Varer, findes den ikke i og for sig at kunne betragtes som en Næringsdrift, der kunde medføre Forpligtelse til at tage Borgerskab, i hvilken Henseende det maa blive uden Indflydelse, at Varernes Udlevering til Medlemmerne foregaar i et

ved et Skilt betegnet Lokale, der saa godt som til enhver Tid holdes aabent, og vel er det under Sagen oplyst, at nogle af Foreningens Medlemmer enkelte Gange have ladet Personer, der ikke var Medlemmer af Foreningen, afbenytte deres Kontrabog, til derpaa mod kontant Betaling at hente Varer i Foreningens Udleveringslokale, men en saadan fra enkelte Medlemmers Side udvist Mislighed skønnes dog ikke at kunne paadrage selve Foreningen eller sammes Bestyrelse, der maa antages at have været uvidende om saadanne i Foreningens Formaal og Vedtægter uhjemlede Misbrug, lige som de paagældende Salg i Forhold til denne kun kan betragtes som skete til de Medlemmer, hvis Kontrabøger afbenyttedes, Ansvar efter Næringslovgivningen.

Efter det anførte vil tiltalte, Redaktør Helms, som Formand for den oftmeldte Forenings Bestyrelse være at frifinde for det offentliges Tiltale i denne Sag, hvorhos Sagens Omkostninger, derunder indbefattet i Salair til Aktor og Defensor for Overretten 5 Rdl. til hver, efter Omstændighederne findes at maatte udredes af det offentlige.«

Lov om Stempelbegunstigelse af 2. Februar 1870:

§ 1.

Saadanne Foreninger, hvis Hovedformaal er at fremme de arbejdende eller ligestillede ubemidlede Klassers Velvære, og som enten have en overvejende velgørende Karakter, eller hvis Medlemmer alene eller dog hovedsagelig hører til de nævnte Klasser og søger Formaalet fremmet væsentlig ved egen Hjælp, saasom gennem Aktieindskud, Opsamling af mindre sukcessive Bidrag o. s. v. (Byggeforeninger, Forbrugsforeninger, Syge- og Begravelseskasser m. fl.), skal der kunne tilstaas Stempelfrihed for Dokumenter, som umiddelbart i Medfør af Foreningens Øjemed oprettes imellem denne og dens Medlemmer eller de Personer, Foreningen antager sig, og hvoraf den lovbefalede Stempelafgift, enten paa Grund af sammes Størrelse, eller fordi Udstedelse af de paagældende Dokumenter sker paa engang i stort Omfang eller ideligt gen-

tager sig, vilde i en mærkelig Grad kunne virke hæmmende for Foreningens Virksomhed.

§ 2.

Stempelfrihed skal ogsaa kunne tilstaas for Transport af de ovennævnte Dokumenter, for saa vidt angaar Overgang af de ved Dokumentet stiftede Retsforhold mellem Foreningens Medlemmer indbyrdes eller fra udtrædende til indtrædende Medlemmer eller Overdragelse af de erhvervede Rettigheder til Bestyrelsen, men iøvrigt bliver der med Hensyn til Transporter at forholde efter Lovgivningens almindelige Regler, som om ingen Begunstigelse var tilstaaet for Hoveddokumentet.

Som Følge heraf maa ejheller udenfor Lovgivningens almindelige Regler noget Dokument, med Hensyn til hvilket Begunstigelse efter den nuværende Lov er tilstaaet, udfærdiges med Navn in blanco eller lydende paa Ihændehaveren, dog skal det, overensstemmende med Bestemmelsen i § 4 i Lov af 11. Februar 1863 angaaende Begunstigelser i Henseende til Brugen af stemplet Papir med Hensyn til Sparekassebøger være tilstrækkeligt, at de betegnes med Ejerens Indskrivningsnumer i den vedkommende Forenings Bøger. Overtrædelse af det foranstaaende Forbud straffes med en Bøde lig det tidobbelte Beløb af det paagældende Dokuments Stempeltakst, beregnet efter de i Lov om Brugen af stemplet Papir af 19. Februar 1861 indeholdte Regler, dog kan Bøden ingen Sinde blive mindre end 5 Rdl.

§ 3.

Om den tilstaaede Stempelfrihed udfærdiges en offentlig Bekendtgørelse. Meddelelelsen af Stempelfriheden bliver altid at knytte til den Betingelse, at den paagældende Forening aarlig i vedkommende Stiftsavis — for Sjællands Stift i den Berlingske Tidende — offentliggør en Beretning om sin Virksomhed og Status, og at en lignende Beretning indsendes til Finansministeriet. Begunstigelsen kan tilbagetages, naar det maatte vise sig, at Foreningens Formaal ikke tilbørligt

fremmes eller ikke kan naas med de forhaandenværende Midler, eller Misbrug iøvrigt forefindes.

§ 4.

Begunstigelserne efter den nærværende Lov kunne ogsaa meddeles med Hensyn til Dokumenter, der alt ere udstedte, men hvis Stempling med Finansministeriets Samtykke er udsat efter denne Lov. Ligeledes kan den Stempeltakst, der maatte være erlagt af saadanne efter den 11. Februar 1863 udstedte Dokumenter, som ere af den Art, for hvilken Begunstigelser efter den nuværende Lov kunne meddeles, bevilges tilbagebetalt.

Ansøgningen skrives paa stemplet Papir til 65 Øre og ledsages af et Eksemplar af Vedtægterne.

Lov af 2. Juli 1870:

»Forbrugsforeninger i Købstæderne og paa Landet, der forsyner deres Medlemmer med Brændevin, er pligtige at løse Næringsbevis og svare Afgift efter de Regler, der er gældende for Brændevinshandel paa det Sted, hvor Foreningen har sit Hjemsted.«

I Skrivelse fra Indenrigsministeriet til Sorø Amt, den 19. April 1871, meddeles, at der ikke i noget Tilfælde haves Hjemmel for at betinge Meddelelsen af Næringsbevis paa Brændevinshandel til Forbrugsforeninger paa Landet deraf, at deres Hjemsted ligger udenfor en vis Afstand fra nærmeste Købstad.

Lov af 23. Maj 1873:

»Enhver Forbrugsforening, der herefter danner sig, er underkastet Lovgivningens almindelige Bestemmelser om Handel, naar Foreningens Virksomhed er af en saadan Beskaffenhed, at den maa betragtes som Næringsdrift.

Forbrugsforeninger, der efter foranstaaende ikke anser sig pligtige til at erhverve Borgerskab eller Næringsbevis, skal, forinden de begynder deres Virksomhed, meddele Øvrigheden

Oplysning om deres Love eller Vedtægter, samt om, af hvilke Personer Medlemmerne bestaar. Saadanne Oplysninger er Øvrigheden derhos til enhver Tid berettiget til at fordre sig meddelt, for at kunne paase Lovligheden af Forbrugsforeningernes Virksomhed.«

»Naar en Forbrugsforening mod de gældende Regler udøver sin Virksomhed uden at erhverve Borgerskab eller Næringsbevis, straffes Foreningens Bestyrere med Bøder som for uberettiget Næringsbrug efter de i § 75 i Loven af 29. December 1857 givne Regler, og, for saa vidt der fordeles Brændevin mellem Foreningens Medlemmer, med Bøder af den i bemeldte Lovs § 77 angivne Størrelse.«

I Følge ministeriel Skrivelse til Amtmanden i Præstø Amt af 23. Maj 1873 (Ministerialtidende 1873, Nr. 146) oplyses, at Brugsforeningen i N. N. ikke er pligtig at anskaffe stemplede Bøger.

Mellem 7. og 14. Februar 1875 underkendte Landsoverretten Præstø Bythings Dom imod Mehrn Forbrugsforening, og gav Foreningen Medhold i at kunne fordre Næringsbevis for Brændevin, i Følge Lov af 2. Juli 1870, uanset Afstanden fra Købstaden.

I Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 17. Marts 1875 oplyses, at Foreninger, der kun fordeler Varer til sine Medlemmer, deri indbefattet Brændevin, ikke er pligtige at gøre Firma-Anmeldelse.

Kongelige Lands-Overrets samt Hof- og Stadsrets Dom af 5. Maj 1876:

»Under nærværende, fra Vesterflakkebjerg Herreds Politiret hertil indankede Sag, tiltales Bestyrelsen for Forbrugsforeningen i Boeslunde ved dens Formand, Sognefoged Hans Sørensen samme Steds, til Straf efter Næringslovens § 77, fordi bemeldte Forening, der har Ret til Salg af Brændevin til Foreningens Medlemmer, har udsolgt Brændevin til andre.

Vel er det under Sagen oplyst, at en Karl fra Lyngbygaard, der ikke er Medlem af Foreningen, om Aftenen den

21. Januar d. A. har fra Foreningens Udsalg af dennes Forretningsførers Hustru erholdt udleveret fire Flasker Brændevin, og at en anden Karl, ligeledes fra Lyngbyggaard, der ej heller er Medlem af Foreningen, endnu samme Aften har faaet andre fire Flasker Brændevin udleveret af Forretningsføreren selv, hvilken Brændevin Karlene bragte til Lyngbygaard, hvor den fortæredes af Tjenestefolkene; men det skal herved bemærkes, at begge Karle, efter hvad der er fremkommet i Sagen, forlangte Brændevinen til Husmand Hans Pedersen i Sønderup, der er Medlem af Foreningen, og hver Gang medbragte Hans Pedersens Kontrabog, i hvilken Salget blev noteret, medens dog Betalingen erlagdes kontant, hvilket forøvrigt er stemmende med Foreningens Vedtægter; og ligesom nu Forretningsføreren ikke imod sin Benægtelse er overbevist om at have været vidende om, at Brændevinen ikke var bestemt til Hans Pedersen, saaledes vil der i ethvert Fald intet Ansvar for det passerede kunne paalægges Bestyrelsen, der i sin Tid har givet Forretningsføreren Instruks om ikke at udlevere Varer til andre end Foreningens Medlemmer, og som under Sagen har erklæret at have været meget ked af det passerede og paa Grund deraf straks at have udelukket Hans Pedersen af Foreningen og vedtaget Mulkt for den, der i Fremtiden udlaaner sin Kontrabog.

Som Følge af det saaledes anførte vil den tiltalte Bestyrelse være at frifinde og Sagens Omkostninger at udrede af det offentlige, derunder Salærerne til Aktor og Defensor for Overretten, der bestemmes til 10 Kr. til hver.

Underretsdommen, der har anset Bestyrelsen efter § 77 med en Bøde af 20 Kr. og paalagt samme Omkostningerne, vil altsaa være at forandre.

Sagens Behandling i første Instans og den befalede Sagførelse her for Retten har været lovlig.

Thi kendes for Ret:

Tiltalte, Bestyrelsen for Forbrugsforeningen i Boeslunde ved dens Formand Sognefoged Hans Sørensen samme Steds, bør for det offentliges Tiltale i denne Sag fri at være.

Sagens Omkostninger, derunder Salærerne til Aktor og

Defensor ved Overretten, Prokuratorerne Apellationsraad C. Juel og Alberti, 10 Kroner til hver udbetales af det offentlige.«

Højesteretsdom af 31. Juli 1876 stadfæster Overretsdommen for Mehrn Forbrugsforening, der gav Foreningen Medhold i at kunne fordre Næringsbevis for Brændevinshandel i Følge Lov af 2. Juli 1870, uanset Afstanden fra Købstaden.

Viborg Landsoverretsdom af 29. Juli 1879:

Under denne Sag tiltales Gaardejer H. Uth, Kroejer Iver Rasmussen og Husmand Niels Lauritzen som Bestyrere af Forbrugsforeningen for Omegnen af Heise Kro for Overtrædelse af Lov af 23. Maj 1873, § 2.

Efter Sagens Oplysninger have de Tiltalte efter foregaaende Anmeldelse til Øvrigheden om, at der var oprettet en saakaldet Forbrugsforening for Omegnen af Heise Kro, og at de Tiltalte vare valgte til dens Bestyrelse, siden den 17. Februar d. A., paa hvilken Dag bemeldte Forening aabnede sit Udsalg, ledet Driften af den nævnte Forening, der i Følge sine Vedtægter — hvoraf Genpart er fremlagt under Sagen — har til Formaal ved fælles Samvirken og navnlig ved fordelagtigt Indkøb af Livsfornødenheder, hvorunder Brændevin dog ikke kan antages at være indbefattet, at arbejde hen til at forbedre dens Medlemmers Kaar. Det fremgaar derhos af de nærmere Bestemmelser i Vedtægterne, at Foreningens anmeldte Formaal skal søges opnaaet bl. a. ved at indkøbe gode Varer til billigste Priser og at fordele dem til Foreningens Medlemmer til almindelige Handelspriser, samt at indvinde et særligt Overskud, om hvilket det bestemmes, at efter at en Del deraf er henlagt til Reservefonden og Foreningens øvrige Udgifter er afholdte, bliver det øvrige at anvende til Afbetaling af Foreningens Gæld, og naar denne er afbetalt, at fordele blandt Medlemmerne i Forhold til den Værdi, hvorfor hver enkelt har modtaget Varer i det forløbne Aar.

Da Foreningens Virksomhed herefter maa anses indskrænket til en Omsætning mellem Medlemmerne indbyrdes af de

for fælles Regning indkøbte Varer — hvorunder Brændevin ikke er indbefattet — og en forholdsmæssig Fordeling af det ved denne Omsætning fremkommende Overskud, findes den ikke at være af en saadan Beskaffenhed, at den maa betragtes som Næringsdrift, og idet der derfor ikke skønnes at have paahvilet Foreningen nogen Forpligtelse til i Henhold til Lov 23. Maj 1873, § 2, at erhverve Næringsbevis, ville de Tiltalte saaledes være at frifinde for det offentliges Tiltale, hvorhos Sagens Omkostninger, desuden Salær til Aktor og Defensor for Overretten, 10 Kr. til hver, efter Omstændighederne ville være at udrede af det offentlige. — --- —

Højesterets Dom af 7. Januar 1880:

I Henhold til de i den indankede Dom anførte Grunde, og idet de Højesteret forelagte nye Oplysninger ikke kunne føre til et andet Resultat end det i Dommen antagne, kendes for Ret:

Landsoverrettens Dom bør ved Magt at stande. Advokaterne Klubien og Henrichsen tillægges i Salarium for Højesteret hver 40 Kr., der udredes af det offentlige.

I Følge Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 28. Desember 1882, maa der, for at en Forbrugsforening kan anerkendes som saadan, fordres, at der i Følge Foreningernes Vedtægter paahviler dens Medlemmer solidarisk Ansvar for Foreningens Forpligtelser.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 29. Marts 1883:

»Ministeriet maa holde for, at det hører med til Begrebet om en Brugsforening, at de Varer, der er bestemte til Fordeling blandt Foreningens Medlemmer, erhverves for disses Fællesregning (jfr. Højesteretsdommen af 7. Januar 1880 i Højesteretstidende for 1879—80, S. 617—18), hvilket ikkun da skønnes at være Tilfældet, naar der paahviler Medlemmerne principaliter eller i alt Fald subsidiært solidarisk Ansvar for Foreningens Forpligtelser (jfr. Indenrigsministeriets Skrivelse af 28. Desember i Ministerialtidende). Dette bør

fremgaa af Foreningens Love eller Vedtægter, i det den i modsat Fald ikke i Henhold til Lov af 23 Maj 1873, § 2, andet Stykke, vil kunne godtgøre Lovligheden af sin Virksomhed for Øvrigheden.«

Under 19. September 1884 har Overretten idømt Tapshøjs Bys og Omegns Brugsforenings Styrelsesmedlemmer hver en Bøde af 10 Kr., fordi Foreningens Medlemmer i Henhold til Foreningens Love ikke hæftede solidarisk for dens Forpligtelser, men kun for et Beløb, svarende til deres Andel i Indskudene.

Cirkulære fra Indenrigsministeriet til samtlige Amtmænd af 13. November 1885:

Efter dertil foreliggende Anledning skulde man herved tjenligst anmode Dhrr. Amtmænd om at henlede vedkommende Myndigheders Opmærksomhed paa Nødvendigheden af, at der føres et skarpt Tilsyn med, at de i Lov af 2. Juli 1870 § 4 og Lov af 23. Maj 1873 § 2, jfr. §§ 10 og 11, indeholdte Bestemmelser om Forbrugsforeninger nøje overholdes, og skal man i saa Henseende bemærke følgende:

De Forbrugsforeninger, hvis Virksomhed ikke kan betragtes som Næringsdrift, er ikke pligtige at erhverve Borgerskab eller Næringsbevis (jfr. Lov af 23. Maj 1873 § 2, andet Stykke), med mindre de vil forsyne deres Medlemmer med Brændevin, i hvilket Tilfælde de for at legitimere deres Adkomst hertil i Følge Lov af 2. Juli 1870 § 4 har at løse et Næringsbevis, der imidlertid ikke er at betragte som nogen egentlig Næringsadkomst, idet der ikke ved samme erhverves nogen Handels- eller anden Næringsberettigelse. Ej heller er Oprettelse af saadanne Forbrugsforeninger paa Landet betinget af, at deres Hjemsted ligger uden for de i Næringsloven af 29. Desember 1857 §§ 54 og 55 ommeldte Afstande fra nærmeste Købstad. Derimod maa deres Virksomhed ikke begynde, forinden der er meddelt Øvrigheden Oplysninger om deres Love eller Vedtægter samt om, af hvilke Personer Medlemmerne bestaar, ligesom de derhos til enhver Tid er

pligtige til paa Forlangende at meddele Øvrigheden Oplysning om deres Love eller Vedtægter saa vel som om de ved Medlemmers Udtræden eller Indtræden foregaaede Forandringer i Foreningens Sammensætning. De ovennævnte Love og Vedtægter, der af Øvrigheden nøje maa gennemses, forinden Forbrugsforeningen anerkendes som saadan, kan efter Ministeriets Formening ikke anses for at fyldestgøre de Fordringer, som følger af Begrebet om en Forbrugsforening, med mindre det af dem tydeligt fremgaar:

at Foreningens Virksomhed er indskrænket til Uddeling af Varer til dens egne Medlemmer;

at disse Varer er indkøbte for fælles Regning (jfr. Højesteretsdom af 7. Jan. 1880 i Højesteretstidenden for 1879—80, Side 617—18), hvilket ikkun da skønnes at være Tilfældet, naar der i Følge Vetægterne paahviler Medlemmerne principaliter eller i al Fald subsidiært, solidarisk Ansvar for Foreningens Forpligtelser; det er derhos en Selvfølge, at intet Medlem ved at udtræde af Foreningen kan frigøre sig for Ansvar, for saa vidt angaar de Foreningen indtil Udtrædelsesdagen eller et nærmere angivet senere Tidspunkt alt paadragne Forpligtelser, samt

at det ved Foreningens Virksomhed muligt fremkommende Overskud tilfalder dens egne Medlemmer.

Hvad derimod angaar de Forbrugsforeninger, hvis Virksomhed er af en saadan Beskaffenhed, at den maa betragtes som Næringsdrift — og som derfor kun uegentlig kan betegnes Forbrugsforeninger — skal man henlede Opmærksomheden paa, at de er underkastede Lovgivningens almindelige Bestemmelser om Handel (jfr. Lov af 23. Maj 1873 § 2, første Stykke), hvoraf bl. a. følger,

at slige Foreninger ikke kan oprettes inden for de i Næringsloven af 29. Desember 1857 §§ 54 og 55 ommeldte Afstande fra nærmeste Købstad, ligesom det heller ikke vil kunne tilstedes en Forening, hvis Hjemsted er beliggende uden for bemeldte Afstande at oprette Filialudsalgssteder inden for samme, samt

at de er underkastede de i sidstnævnte Lovs § 4 indeholdte Regler om, hvorledes der forholdes med Adgang til Næringsdrift, naar flere er Interessenter i en Forretning; i Henhold til disse Regler kan Næringsadkomst (Borgerskab og Næringsbevis) vel meddeles Aktieselskaber, hvorimod det, naar Handel iøvrigt drives af flere i Forening, paahviler enhver af disse, som tager umiddelbar Del i Forretningerne, at erhverve saadan Næringsadkomst.

Overretten idømte under 30. April 1884 Gjevninge og Omegns Brugsforenings syv Styrelsesmedlemmer en Bøde paa 30 Kr. hver foruden Sagsomkostninger, for »Udøvelse af ulovlig Næringsdrift«, idet Retten ikke kunde anerkende Foreningen for en virkelig Brugsforening, fordi Medlemmerne som i Følge Foreningens Love vel var solidarisk ansvarlige, *men løstes fra deres Ansvar ved Udtrædelse.*

I Skrivelse af 6. November 1884 resolverer Indenrigsministeriet, at en Forening maa betragtes som ulovlig, i hvis Love den Bestemmelse findes, at ikke blot Foreningens Medlemmer *men ogsaa Medlemmer af disses Husstand* kan erholde Varer af Foreningen.

I en ministeriel Skrivelse af 18. Desember 1884 angaaende udtrædende Medlemmers Ansvar, paalægges der en Brugsforening at forme Bestemmelserne herom i dens Love saaledes:

»Udtrædelse af Foreningen kan kun ske med et Aars forudgaaet Varsel; de udtrædende Medlemmer vedblive i Forening med de øvrige Medlemmer at hæfte solidarisk for de Forpligtelser, der indtil den nærmest efter Udtrædelsen paafølgende Opgørelse af Foreningens Status er paadraget Foreningen. Saadan Opgørelse finder Sted en Gang halvaarlig.«

Under 14. Desember 1885 idømte Viborg Overret V. Nebel og Omegns Brugsforening en Bøde paa 200 Kr. og Sagens Omkostninger for »ulovlig« Uddeling af Medicinalvarer til Medlemmerne. (Foreningen, som uddelte de almindelige Medicinalvarer, der kan faas i Haandkøb paa Apothekerne, blev kendt berettiget dertil af Underretten.)

I Følge Skrivelse fra Justitsministeriet af 2. Desember 1886, er det ikke tilladt en homøopatisk Medicinalforening at indkøbe og uddele homøopatisk Medicin til Foreningens Medlemmer.

I Følge Justitsministeriets Skrivelse af 9. August 1886 til Amtmanden over Aarhus Amt, er Handlende paa Landet ikke (altsaa ejheller Brugsforeninger som løse Næringsbevis paa Handel) pligtige at føre *avtoriserede* Handelsbøger.

I Følge Indenrigsministeriets Skrivelse af 2. Juli 1887, er et Sogneraad uberettiget til *paa Kommunens Vegne* at indtræde som Medlem af Forbrugsforeningen.

I Lov af 1. Marts 1889, om Handelsregistre m. m., § 35, litr. a., foreskrives, at Forbrugs- og Produktionsforeninger o. desl. anses som handlende i Følge Loven, *for saa vidt deres Virksomhed maa betragtes som Næringsdrift,* jfr. §§ 8 og 20.

I Indenrigsministerens Skrivelse af 20. Desember 1889 indskærpes, at i Henhold til Lov om Handelsregistre m. v. af 1. Marts 1889, maa ved Anmeldelse til Handelsregistret af en Brugsforening, *der driver Detailhandel,* saa vel som af de aarlig foregaaende Forandringer i Bestyrelsen, alle Bestyrelsesmedlemmer give personligt Møde, eller deres Underskrift under Anmeldelsen maa notarialiter bekræftes.

Københavns Amts søndre Birks Politirets Dom af 23. Marts 1889:

De tiltalte Poul Hermansen, Jens Julius Nielsen, Johan Heinrick Køster, Jens Markvard Jensen og Carl Marius Petersen, bør til Københavns Amts Fattigkasse hver betale 30 Kr. i Bøde.

Tiltalte Slagter Rasmus Poulsen bør til samme Kasse betale 300 Kr. i Bøde. Saa betale de ogsaa in solidum de Omkostninger, som maatte være forbundne med Sagen. At efterkomme inden tre Solemærker efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Adfærd efter Loven.

Landsover- samt Hof- og Stadsrettens Dom af 26. Juli 1889:

Under nærværende for Københavns Amts søndre Birks Politiret hertil indankede Sag, tiltaltes Arbejdsmand Poul Hermansen, Smedesvend Jens Julius Nielsen, Stenhugger Johan Heinrich Køster, Arbejdsmændene Jens Markvard Jensen og Carl Marius Petersen samt Slagter Rasmus Poulsen for uberettiget Næringsbrug samt for uberettiget Forhandling af Brændevin, og ere i Følge de Tiltaltes Forklaringer og det iøvrigt oplyste, Sagens Omstændigheder følgende:

Den 4. Januar d. A. oprettede nogle af de ved Fæstningsanlægene ved Københavns Vestfront beskæftigede Arbejdere en saakaldet Forbrugsforening, hvis Formaal i Følge de fremlagte Love skulde være ved fælles Indkøb at skaffe Foreningens Medlemmer sunde og gode Spise- og Drikkevarer til saa billige Priser, som det kunde opnaas. Enhver Fæstningsarbejder kunde mod Erlæggelse af 50 Øre blive optaget i Foreningen, og bestemtes det endvidere i Lovene, at der skulde antages en Mand til at forestaa Indkøbet og Uddelingen af Varerne, samt vælges en Bestyrelse af tre Medlemmer til at varetage Foreningens Interesser og fastsætte Priserne, som Uddeleren ikke maatte overskride.

Med Hensyn til, hvorledes der skulde tilvejebringes Penge til Indkøb af Varerne, eller hvem der skulde hæfte for Betalingen af disse, for saa vidt de toges paa Kredit, indeholdt disse Love ingen Bestemmelser, medens det derimod i samme i Henseende til Overskudet var bestemt, at dette skulde tilfalde Uddeleren som Vederlag for dennes Arbejde med Indkøb og Uddeling til Medlemmerne.

Efter at denne Forening — i alt Fald fra den 10. s. M. — var traadt i Virksomhed med de Tiltalte Nielsen, Køster og Jensen som Bestyrelsesmedlemmer samt med Tiltalte Poulsen som Uddeler, blev der paa en den 20. s. M. afholdt Generalforsamling valgt en ny Bestyrelse, bestaaende af de Tiltalte Hermansen og Petersen samt det ældre Bestyrelsesmedlem Nielsen, medens Poulsen vedblev at være Foreningens Uddeler, og samtidig blev der vedtaget nye Love, i hvilke

førnævnte Bestemmelse om, at Overskudet skulde tilfalde Uddeleren, var udtaget, og i Stedet herfor fastsat, at Uddelerens Løn og Vederlag for Lokale skulde bestemmes paa Generalforsamlingen og udredes af Medlemmerne. I de nye Love er det derhos udtrykkelig udtalt, at Foreningens Formand besørger Indkøbene af Varerne, samt at Foreningens Medlemmer er solidarisk ansvarlige i Tilfælde af Underballance, medens iøvrigt de nye Love i det væsentlige er ligelydende med de ældre. Efter denne Omdannelse af Foreningen blev der under 22. s. M. tilstillet Øvrigheden et Eksemplar af Lovene og en Fortegnelse over Medlemmer, hvad der ikke tidligere havde været iagttaget.

Ihvorvel det, som anført, saavel i de ældre som i de ny Love er udtalt, at Varerne skulde indkøbes for fælles Regning, maa det imidlertid efter Sagens øvrige Oplysninger antages, at de til Uddeling blandt Foreningens Medlemmer anskaffede Varer — hvilke bl. a. havde været Brændevin og andre spirituøse Drikke, samt Kolonialvarer — stedse er indkøbte af Tiltalte Poulsen, i alt Fald til Dels for Penge, som denne selv havde tilvejebragt, uden at Foreningen eller noget af dens Medlemmer ved bemeldte Indkøb er kommet i Forbindelse med de vedkommende Sælgere.

Tiltalte Hermansen, der er Bestyrelsens Formand har ogsaa forklaret, at det i Lovene omtalte solidariske Ansvar kun er saaledes at forstaa, at vedkommende Kreditor, hvis Foreningen skulde faa Underballance eller komme i Gæld, kan holde sig til, hvad Foreningen maatte eje af Varer eller andet, og at Medlemmerne maa finde sig i, at dette bliver anvendt til Betaling af Foreningens mulige Gæld. Efter Sagens Oplysninger maa det iøvigt antages, at Tiltalte Poulsen — bortset fra en Avance af omtrent 4 pCt. paa det af ham til Foreningens Medlemmer solgte Brød — nærmest kun har haft Vederlag for sin Virksomhed for Foreningen gennem en herved opnaaet forøget Afsætning af de Varer, navnlig Kød, Flæsk og Fedt, som han solgte til alle og enhver, og for hvis Vedkommende han ikke var bunden til bestemte Priser.

Idet nu bemeldte Forening, der lige saa lidt som Tiltalte Poulsen har haft Næringsadkomst til Forhandling af Købmandsvarer eller af Brændevin, efter det anførte maa anses i Forbindelse med Poulsen at have drevet Handel med de nævnte Varer, maa det billiges, at de tiltalte forhenværende og nuværende Medlemmer af Foreningens Bestyrelse....ved den indankede Dom i Medfør af Lov af 23. Maj 1873, § 10, ere ansete efter Næringsloven af 29. December 1857, §§ 75 og 77....Tiltalte Poulsen, der er født den 25. Februar 1829, og som forhen tre Gange, nemlig den 5. September og 2. November f. A., samt den 5. Januar d. A. i bemeldte Birks Politiret har vedtaget Bøder af henholdsvis 20, 40 og 80 Kr. for uberettiget Forhandling eller Udskænkning af Brændevin i Forbindelse med anden uberettiget Næringsbrug, vil nu være at anse efter Næringslovens §§ 75 og 77 som for fjerde Gang begaaet ulovligt Brændevinssalg og Næringsbrug, og findes Straffen ligeledes for hans Vedkommende ved den indankede Dom passende bestemt til en nævnte Amtsfattigkasse tilfaldende Bøde af 300 Kr.

I Overensstemmelse hermed vil den indankede Dom være at stadfæste.

Højesterets Dom af 21. November 1889:

Foreløbig bemærkes, at efter den skete Indstævning foreligger der Højesteret ikkun til Afgørelse Spørgsmaalet om, hvorvidt Tiltalte Rasmus Poulsen har gjort sig skyldig i Lovovertrædelse ved det i den indankede Dom ommeldte Salg af Købmandsvarer og Brændevin til den oprettede Forbrugsforenings Medlemmer. Da nu de tilvejebragte Oplysninger ikke giver tilstrækkelig Føje til at frakende den nævnte Forening Karakteren af en virkelig Forbrugsforening, og da de Overtrædelser af Bestemmelserne i Lov 2. Juli 1870, § 4 og Lov af 23. Maj 1873, § 2, som ved Foreningens Stiftelse er begaaede, herefter ikke kan regnes Tiltalte til Last, eftersom Ansvaret for disse, jfr. sidstvævnte Lovs § 10, paahviler Foreningens Bestyrere, til hvilke han ikke henhørte, vil han

være at frifinde for det offentliges Tiltale saa vel som for Deltagelse i Udredelse af Sagens Omkostninger.

Thi kendes for Ret:

Rasmus Poulsen bør for det offentliges Tiltale i denne Sag fri at være. Der tillægges Højesteretssagfører Hansen og Advokat Hindenburg i Salarium for Højesteret hver 40 Kr., som udredes af det offentlige.

I Foraaret 1891 sattes Styrelsen for Ousager Brugsforening under Tiltale for at have udskænket Bittersnapse og Bajerskøl til Medlemmerne. Højesteret idømte hver af Styrelsens Medlemmer en Bøde for Udskænkning af Bittersnapse; men frifandt dem med Hensyn til Bajerskøl, hvad Retten ikke ansaa for ulovligt.

Under 30. Januar 1891 *frifandt* Viborg Overret Skørping Brugsforening *fuldstændig* for Anklagen for en Række formentlige Ulovligheder, navnlig for uberettiget Næringsbrug og ulovlig Brændevishandel. Bl. a. var der klaget over, at Medlemmerne i Følge en Bestemmelse i Lovene, for at kunne erholde Andel i Overskudet, maatte købe Varer i Foreningen: Gaardmænd for mindst 50 Kr., Boelsmænd for mindst 25 Kr. og Husmænd for mindst 10 Kr. aarlig. Endvidere var der klaget over, at ikke bosiddende Medlemmer i Følge en Bestemmelse i Lovene *ikke* hæftede for de optagne *faste Laan,* for hvilke Gaardmænd, Boelsmænd og Husmænd hæftede i samme Forhold, som de var forpligtede til at betale Indskud og købe Varer. Hertil havde Retten intet at erindre, da Medlemmerne iøvrigt i Følge Lovene alle var personligt, subsidiært solidarisk ansvarlige for Foreningens Forpligtelser. Ligeledes paaankedes, at Foreningen optog Fattiglemmer og andre umyndige Personer, hvor Ansvar for Foreningens Forpligtelser eventuelt ikke kunde gøres gældende, og at saadanne Personer endog var givet Medlemsret uden Erlæggelse af Indskud. Ogsaa hertil ansaa Retten Foreningen berettiget.

Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 29. Marts 1893 til Amtmanden over Præstø Amt:

I det med Amtets behagelige Skrivelse af 13. Februar tilbagefulgte Andragende har Formanden for Bestyrelsen for N. N. Forbrugsforening forespurgt:

1) om der paahviler en Forbrugsforenings Medlemmer her nogen Forpligtelse ud over den Sum de indskyder i Foreningen;
2) om en Forbrugsforening, i hvilken det for Foreningens Regning indkøbte fordeles til Medlemmerne efter en af Bestyrelsen fastsat Pris, og hvis Overskud tilfalder Foreningens Medlemmer, er fritaget for at løse Næringsbevis, samt
3) om en saadan Forening, naar dens Hjemsted ligger uden for den i Næringsloven af 29. Desember 1857, § 55, ommeldte Afstand af en Mil fra nærmeste Købstad, kan løse Næringsbevis paa Høkerhandel og da sælge de under saadan Handel henhørende Varer til Folk uden for Foreningen.

I denne Anledning skulde man til behagelig Efterretning og videre fornøden Bekendtgørelse tjenstlig meddele følgende:

ad 1) Ministeriet maa holde for, at det hører med til Begrebet om en Forbrugsforening, at de Varer, der er bestemte til Fordeling blandt Foreningens Medlemmer, erhverves for disses fælles Regning (i Følge Højesteretsdom af 7. Januar 1880 i Højesteretstidenden for 1879—80, Side 617—18), hvilket ikkun da skønnes at være Tilfældet, naar der paahviler Medlemmerne principaliter eller i alt Fald subsidiært solidarisk Ansvar for Foreningens Forpligtelser (jvfr. Indenrigsministeriets Skrivelse Nr. 233 af 28. Desember 1882 i Ministerialtidenden). Dette bør fremgaa af Foreningens Love eller Vedtægter, idet den i modsat Fald ikke i Henhold til Lov af 23. Maj 1873, § 2, andet Stykke, vil kunne godtgøre Lovligheden af sin Virksomhed for Øvrigheden.

ad 2) Naar en saadan Forenings Virksomhed er indskrænket til at fordele de for fælles Regning indkøbte Varer mellem dens egne Medlemmer, paahviler der ikke Foreningens Medlemmer eller Foreningen som saadan nogen Forpligtelse til at erhverve Næringsbevis uden for det i Lov af 2. Juli 1870, § 4, ommeldte Tilfælde, at den forsyner sine Medlemmer med Brændevin, i hvilken Henseende bemærkes, at det her paabudne Næringsbevis, der meddeles Foreningen som saadan, i Virkeligheden ikke er at betragte som en Næringsadkomst, idet Foreningen ikke ved samme erhverver nogen Handels- eller anden Næringsberettigelse, saa at det i Virkeligheden kun er Navnet, som det nævnte Legitimationsdokument, der forøvrigt ogsaa, naar det meddeles Forbrugsforeninger i Købstæderne, benævnes »Næringsbevis«, har tilfælles med de ellers i Næringslovgivningen omhandlede Næringsbeviser.

ad 3) Da det i Lov af 23. Maj 1873, § 2, første Stykke, udtrykkelig er foreskrevet, at en Forbrugsforening, hvis Virksomhed er af en saadan Beskaffenhed, at den maa betragtes som Næringsdrift, er underkastet Lovgivningens almindelige Bestemmelser om Handel, følger heraf, at en Forbrugsforening, der agter at drive Høkerhandel eller anden Handel, ikke i saa Henseende er stillet anderledes end enhver anden Forening, og den maa saaledes være underkastet de i Næringsloven af 29. Desember 1857, § 4, indeholdte Regler om, hvorledes der forholdes med Adgang til Næringsdrift, naar flere er Interessenter; i Henhold til disse Regler kan Næringsadkomst (Borgerskab og Næringsbevis) vel meddeles Aktieselskaber, hvorimod det, naar Handel iøvrigt drives af flere i Forening, paahviler enhver af disse, som tager umiddelbart Del i Forretningerne, at erhverve saadan Næringsadkomst.

Indenrigsministeriets Skrivelse af 26. Januar 1897:

Grevinge Brugsforening i Odsherred paa Sjælland, som ligger uden for Læbæltet, begærede hos Politimesteren i

Nykøbing et almindeligt Næringsbevis paa Handel, som blev den nægtet. Den henvendte sig da til Højesteretssagfører Svend Høgsbro, der skrev et Andragende til Amtet, hvorfra der ligeledes kom Afslag forsynet med en Begrundelse af, i Følge hvilke Lovbestemmelser Politimesteren har haft Ret i sin Nægtelse. Højesteretssagfører Svend Høgsbro sendte derefter paa Foreningens Vegne en Klage til Indenrigsministeriet. Dette krævede sig tilsendt et Eksemplar af Foreningens Love samt Oplysning om, hvor vidt den betragter sig som Aktieselskab eller Interessentskab. (Det bemærkes, at den er dannet ligesom de fleste Foreninger med almindeligt umiddelbart solidarisk Ansvar for alle Medlemmer.)

Ministeriets Svar lød som følger:

»Efter Modtagelse af Amtets Skrivelse af 12. d. M. betræffende det dermed tilbagefulgte Andragende fra Højesteretssagfører Høgsbro for Bestyrelsen af Grevinge Sogns Brugsforening angaaende Udfærdigelsen af Næringsbevis paa Detailhandel for bemeldte Brugsforening, skulde man til Efterretning og videre Bekendtgørelse tjenstligst meddele, at Ministeriet maa holde for, at der ikke bør nægtes den ommeldte Brugsforening Adgang til som *saadan* at erhverve Næringsadkomst, forudsat at Næringslovens Afstandsbestemmelse ikke er til Hinder derfor. Brugsforeningens Love følger hermed tilbage.«

X. Vejledning angaaende Brugsforeningernes Forhold i Samhandel med Fællesforeningen.

Varebestillinger.

Bestillinger paa Kolonial- og Urtekramvarer og hvad der hører ind under disse Varegrupper maa sendes til den vedkommende Brugsforening nærmest liggende Afdeling af Fællesforeningen.

Bestillingslister faas gratis ved alle Fællesforeningens Afdelinger. Der maa hellere benyttes to Linier til Bestillingen af en Vare, end sammentrænge den i een Linie, naar dette sker paa Tydelighedens Bekostning. Det gælder i det hele taget at skrive Bestillingen saa tydeligt, at den ikke kan læses fejl. Der bør angives nøjagtig Betegnelse og tydeligt Mærke paa de Varer, der ønskes; hvor ikke noget bestemt Nummer, Navn eller Mærke kan angives, maa der vedføjes den omtrentlige Pris. Forlang f. Eks. ikke dansk Farin, hvor der menes dansk Puddersukker; hvilken Fejltagelse ikke sjældent begaas. Mærk Betegnelserne i Fællesforeningens Prisliste og specielle Tilbud, og brug disse Betegnelser. Mange Fejl og Misforstaaelser kunde undgaas, naar der altid afgaves nøjagtige Bestillinger. Der bør altid tages en Kopi af de afgivne Bestillinger, saa at der kan haves Vished om, hvilke Varer der er bestilt og hvilke ikke, samt hvorledes Varerne er betegnede. Skulde der nemlig blive sendt en anden Vare end formentlig bestilt, og denne ønskes returneret, da vil dette kun blive paa Fællesforeningens Bekostning, naar Skylden ligger hos Ekspeditionen, men ligger Fejlen i mangelfuld Angivelse af Varen, vil Returneringen ske paa vedkommende Rekvirents Bekostning. Det vil være rigtigt paa hver Bestilling at anføre, til hvad Tid Varerne ønskes leverede, om de ønskes sendt pr. Bane, Skib, eller de vil blive

afhentede pr. Vogn. Der maa tydelig angives Adresse, baade Brevadresse og Vareadresse.

Fragtbesparelse opnaas, naar mindst 500 Pd. kan afsendes paa eet Fragtbrev. Yderligere større Fragtbesparelser opnaas jo ved at tage Varer i hele Vognladninger. Vognladninger kan kun faas paa 10,000, 12,000, 20,000 og 21,000 Pund. Fragten er 10 pCt. billigere i store Vognladninger (20—21,000 Pd.), end i de smaa (10—12,000 Pd.).

Der faas særskilte Bestillingssedler til Manufakturvarer og andre særskilte til Isenkramvarer. Paa disse tre forskellige Bestillingssedler maa der kun anføres de Varer, som henhører under de Varegrupper, der er betegnet paa hver Bestillingsseddel, da Bestillingssedlerne bliver fordelte til de tre forskellige Afdelinger (Kolonial, Manufaktur og Isenkram), der findes paa forskellige Pladser. For Tiden findes Manufakturafdelingen i København og Isenkramafdelingen i Aarhus. Og helst maa Foreningerne sende Bestillingerne paa Manufaktur- og Isenkramvarer direkte til de paagældende Afdelinger.

Modtagelse af Varerne.

Naar Varerne afhentes, maa Vedkommende, som dertil betros, nøje paase, at han faar alt udleveret, hvad der findes anført paa Fragtbrevet eller Følgesedlen og navnlig ogsaa forvisse sig om, at han har faaet udleveret netop de Varer, der er mærkede som anført paa Fragtbrevet eller Følgesedlen. Endvidere maa der nøje passes paa ikke at tage imod Varer, der har lidt Overlast ved Forsendelsen. Der bør ikke kvitteres for Modtagelsen af Varerne, før der haves Vished for, at intet mangler, og at Varerne ikke har taget Skade under Transporten. Er der noget i Vejen, enten der mangler Colli eller nogle af disse formodes forbyttede, eller der er Formodning om, at nogle af Varerne har lidt Skade under Transporten, maa det forlanges, at vedkommende Funktionærer ved Jernbane eller Dampskibsekspeditionen attesterer paa Fragtbrevet eller paa anden fyldestgørende Maade, at den og den Fejl eller Skade erkendes; thi kun da er der Sikkerhed

for at faa samme erstattet. Er Varer, sendt med Bane eller Skib, bleven borte eller har taget Skade under Transporten, maa Modtageren nemlig gøre Erstatningskrav gældende hos Jernbane- eller Dampskibsekspeditionen, der skal være ansvarlig og erstatte Manglerne. Varerne sendes altid for *Modtagernes Regning og Risiko,* og Afsenderen er sagesløs overfor Tab, der er fremkommen ved Forsendelsen, med Bane, Skib eller Vogn.

Over Varer, der afhentes fra Fællesforeningens Lagere ved Fragtmænd, gives der Følgeseddel, og der forlanges Kvittering af vedkommende Kusk for Modtagelsen af de derpaa anførte Varer, saa naar der ved hans Hjemkomst mangler noget, eller en eller anden Vare har taget Skade under Hjemkørselen, da paaligger det Fragtmanden at erstatte saadant, og ikke Fællesforeningen. Det vil være rigtigt at træffe ren Aftale med vedkommende Fragtkører. — Varer, der afsendes pr. Banemærke, maa afhentes og forlanges udleveret hos Stationsforstanderen og ikke paa Godsekspeditionen.

Ved Varernes Hjemkomst.

Saa snart Varerne er hjemkomne og Fakturaen modtaget, maa Varerne udpakkes, og det maa nøje efterses, om alle de Varer er modtagne, der findes anførte paa Fakturaen, og at Vægt og Maal svarer til det i Fakturaen angivne, ligesom at de modtagne Varer er svarende til Bestillingen o. s. v. — Hertil er at bemærke, at der er Varer, der sælges i hele Collier efter den originale Fabriks- eller Afladningsvægt fra Produktionsstedet, som sjælden holder den fulde fakturerede (danske) Vægt. Hertil er der dog taget Hensyn med Prisen. F. Eks. paa Rosiner, der er afregnet med 12 pCt. Thara paa Bruttovægten, vil der som oftest være 2 Pd. Undervægt i Nettovægten. — En Balle Sæbe, der skal indeholde 112 Pd., kan som Regel næppe vejes ud til mere end 108—110 Pd. Ballien indsuger en Del af Sæben. Saa snart en Brugsforening har været i Virksomhed en kort Tid, vil den have

gjort Erfaring om, hvilke Varer, der fra en *hvilken som helst Leverandør* aldrig holder Vægt, fordi det nu en Gang er bleven Sædvane i Handelen, at saaledes og ikke anderledes afregnes der. Befindes der ellers ved Varernes Modtagelse Fejl ved Ekspeditionen eller Fejlregning paa Fakturaen, bør dette straks paatales. Bliver der gjort opmærksom paa Fejlene straks, rettes de let, hvorimod dette kan have sin store Vanskelighed, om der først reklameres derom efter længere Tids Forløb.

Skulde det ske, at der er sendt en fejl Vare eller en Vare, som ikke passer for vedkommende Forening, maa sammes Returnering ikke ske, før der herom er bleven truffet Aftale med Fællesforeningen. Der kan jo mulig opnaas Overenskomst om, at Varen alligevel beholdes, maaske f. Eks. til en lavere Notering, eller at den mulig kan anbringes hos en anden Forening i Nærheden, saa at Fragtomkostningerne kan spares for alle Parter.

Emballagen.

Naar en Varesending er modtaget, maa der ogsaa lægges Mærke til, hvilken Emballage den er sendt i: Kasser, Sække, Tønder, Ankere, Dunke o. s. v., og samme maa indføres i Emballagebogen med Angivelse af

1) fra hvilken Faktura den stammer,
2) hvad Pris, den er anført til,
3) hvad den har indeholdt, og
4) hvorledes den er mærket.

Emballage, der ved Modtagelsen ikke findes tydelig mærket med Leverandørens kendte Mærke eller Adresse, bør straks forsynes med en Mærkeseddel, hvorpaa anføres:

1) fra hvem modtaget,
2) hvad den har indeholdt,
3) til hvilken Pris faktureret, og
4) hvortil den skal returneres.

Emballagen skal altid returneres dertil, hvorfra den er kommen; er den modtaget fra Hovedkontoret, maa den ikke

returneres til en af Filialerne eller omvendt; den Emballage, der er modtaget direkte fra en af Fællesforeningens Forbindelser, maa ogsaa returneres direkte til disse, f. Eks. Margarinebøtter, Sæbeballer o. s. v., hvor Afsendelsen er sket fra Fabrikerne. Naar saadan Emballage returneres, maa der samtidig skrives et Brevkort til vedkommende, hvori meddeles, at den og den Emballage, modtaget den og den Dato, faktureret til Hr. N. N., er afsendt og bedes krediteret Fællesforeningen. En Meddelelse af lignende Indhold maa samtidig sendes til den Afdeling af Fællesforeningen, gennem hvilken den paagældende Emballage har været faktureret. Sendes Emballage til en anden af Fællesforeningens Afdelinger, end hvorfra den er modtaget, afstedkommes der Forvirring og Forsinkelse i Godskrivningen, foruden de dobbelte Fragtomkostninger.

Ved Tilbagesendelse af Emballage, maa denne fremfor alt mærkes tydeligt med Afsenderens og Modtagerens Adresse, Afsendelsesdato samt Betegnelsen: *Brugt Emballage.* Mærkesedlerne maa gøres forsvarlig fast, saa de ikke kan rives af under Vejs. (Mærkesedler kan faas gennem Fælleskontoret). Meddelelse som oven for omtalt, om Sendingen, maa straks tilstilles Fælleskontoret.

Sække maa ikke returneres i Kasser, men pakkes sammen i et Bundt. Vil man sikre sig, at Sække ikke stjæles ud af Bundterne under Forsendelsen, forsynes Baandet om disse med et Segl eller en Plombe. Der maa paa Fragtbrevet anføres, hvor mange og hvilke Sække der findes i Bundterne.

Pakkes der Sække eller Varer i Kasser, der sendes som brugt Emballage, risikeres der, at de bliver ødelagte, idet Kasserne som Regel paa Stationerne bliver staaende ude, udsatte for Regn og Slud, hvorimod Varer og Sækkebundter bringes i Hus.

At sende Varer i Emballage, der returneres som tom (brugt) Emballage, kan paadrage vedkommende Afsender en ikke saa lille Mulkt.

Paa de Kasser, hvori der ved Returneringen er nedpakket tomme Daaser, Flasker, Glas o. s. v., maa sættes et særskilt

Mærke, og det maa saa til Modtageren meddeles, at i Kassen, der er mærket saaledes, findes nedpakket de Daaser, Flasker, Glas o. s. v., og helst maa samme ogsaa anføres paa Fragtbrevet.

Saa snart Emballagen er modtaget, godskrives den vedkommende Forenings Konto med Fradrag af derpaa hvilende Fragt, om denne ikke, hvad den helst skulde være, er forudbetalt. Kun af Emballage, hvori der fra en eller anden Fabrik er sendt Varer, der leveres *franko,* skal Foreningen ikke betale Fragten, naar den returneres direkte til Fabriken, hvad den, som oven for anført, bør.

Nu, da der i Følge de gældende Fragttakster maa betales Fragt af al Emballage, der returneres, er der opnaaet den Fordel, at Jernbanen og Dampskibsselskabet er ansvarlig derfor, saa hvad der bortkommer under Forsendelsen kan faas erstattet, naar de oven for anførte Forsigtighedsregler iagttages.

Emballagen betragtes af Fællesforeningen som enhver anden Vare; der faktureres Brugsforeningerne som saadan; den maa betales sammen med disse, om den ikke returneres, forinden Betalingen forfalder. Returneres den ikke eller betales i rette Tid, *paadrager den Foreningen Rentetab.* Den Dag, den modtages Retur, krediteres *og forrentes den* ligesom Pengene, der sendes som Betaling for Varerne.

Endnu bedes Foreningerne lægge sig følgende, Emballagen vedrørende, paa Sinde: Emballagen har Værdi og maa behandles som Værdisager. Desværre tænkes der ikke altid derpaa; det er ikke smaa Summer, der i Aarenes Løb ødelægges ved skødesløs Behandling af Emballagen. Uddelerne bør lægge sig paa Sinde at handle mod andre, som de selv ønsker at blive behandlede; de maa drage Omsorg for, at ikke noget af Emballagen bliver udsat for Ødelæggelse, selv om de formentlig ikke selv kommer til at bære det deraf flydende Tab. Det er samvittighedsløse Forretningsfolk, der benytter fremmed Emballage til eget eller Forretningens Brug, indtil det er saa medtaget af Brugen, at det er lige paa Grænsen af Ødelæggelse, og da først returnerer det. Og

undertiden udlaanes Sække, Kasser, Ankere o. s. v. Dette er mislig Omgang med betroet Gods, som dog ingen hæderlig Uddeler befatter sig med. Reglen bør være: hurtigst mulig Returnering af Emballagen i uskadt Stand.

Varernes Betaling.

Varerne, der modtages fra Fællesforeningen, maa betales senest 30 Dage efter Varernes Udlevering. (Se Fællesforeningens Love, Paragraf 11.) Sker Betalingen ikke rettidig, maa vedkommende Forening finde sig i at svare 8 pCt. Renter pro Anno af Beløbet, beregnet fra Forfaldsdagen. Betales der før Forfaldsdagen, svarer Fællesforeningen 5 pCt. Rente p. A. for de Dage, der er betalt for tidlig, selv om det kun er for en eneste Dag; hvilken Regel gælder baade i Debet og Credit (se angaaende Renteberegningen Side 98 i »Haandbogen«).

Pengene sendes ikke til Fælleskontorerne, men til de af Fællesforeningen benyttede Banker. Penge, der sendes med Posten, maa sendes til Københavns Handelsbank, København. Kontante Indbetalinger modtages — foruden i Københavns Handelsbank — i Jydsk Handels- og Landbrugsbank i Aarhus, Landmandsbanken i Kolding, Landmandsbanken i Vejle og Handelsbanken i Odense.

Pengekonvolutter med Københavns Handelsbanks Adresse, samt Skemaer til de Meddelelser, der skal følge med Pengesendingerne, kan faas billigt ved Henvendelse til et af Fællesforeningens Kontorer. Disse Meddelelser maa udfyldes nøjagtig og underskrives med vedkommende Brugsforenings tydelige Adresse, ligesom denne maa anføres bag paa Pengekonvolutten. Det er nemlig hændt, at Brugsforeninger har sendt Penge til Banken uden at anføre, hverken inden i eller uden paa Brevet, fra hvem Pengene var sendt, eller hvem de var bestemt for, saa Banken ikke har vidst, hvad den skulde gøre med disse Penge.

Foreningerne bør benytte Fællesforeningen som en Bank; saa snart de har en rund Sum, f. Eks. 200 Kr., bør de sende

dem, hvad enten de skylder Fællesforeningen Penge eller ikke. Pengene forrentes med 5 pCt., fra den Dag de modtages i Banken. Det er et ikke ubetydeligt Rentetab for en Forening at gemme Pengene i sin Kasse for kun at betale een Gang maanedlig.

Naar Fællesforeningen beregner 8 pCt. Rente p. A. af skyldige Beløb, som ikke er betalte til Forfaldsdagen, da er det ikke Hensigten dermed at tjene Penge, men Hensigten er den: at lægge et saadant Pres paa Foreningerne, at de overholder Forpligtelsen til at indbetale i rette Tid, idet de ellers lider et pekuniært Tab. Men der er ingen Ubillighed i Bestemmelsen om den høje Rente; thi Overholdelsen af Brugsforeningernes Betalingsforpligtelser er en Betingelse for, at Fællesforeningen er i Stand til at opfylde *sine* Forpligtelser rettidig; og er den ikke i Stand dertil, lider den saa betydelige Tab, at de slet ikke dækkes af Strafferenterne. Desværre er det ikke saa sjælden hændet, at der paa Fællesforeningens Betalingsdag endnu mangler Indbetaling af betydelige Summer fra Brugsforeningerne, og derved har de efterladne Foreninger udsat Fællesforeningen, ikke blot for Tab derved, at den vilde miste Rabatten for kontant Betaling, men ogsaa, hvad der er værre, for Svækkelse af dens Ry som absolut kontant Betaler; det sidste vilde være en langt større Ulykke end Rentetabet. Naar Fællesforeningen alligevel som Regel kontant og rettidig *har* præsteret sine Betalinger, da er det som anført ikke Brugsforeningernes Skyld, men da er det, fordi Fællesforeningens Ledere personlig har nydt en saadan Kredit, at de har været i Stand til, naar det kneb, paa eget Ansvar at rejse det manglende Beløb.

Selvfølgelig er det ikke forsvarligt, at Brugsforeningernes Ledere, naar de forsømmer den rettidige Betaling til Fællesforeningen, paadrager deres Forening Tabet ved de høje Renter; thi dette er jo aldeles unødvendigt, idet enhver Brugsforening kan faa Laan til Dækning af Gælden til Fællesforeningen til lavere Renter. »Ja,« svares der, naar vi foreholder Brugsforeningerne dette, »men vi kan ikke faa Lov af Medlemmerne til at gøre Laan.« Dette Svar kan vi imid-

lertid ikke tage for gode Varer, thi en dygtig Styrelse vil med største Lethed kunne gøre Medlemmerne begribeligt, at Gælden til et Pengeinstitut eller Gælden til Fællesforeningen er lige forpligtende for dem; men at der er større Fare ved Gælden til Fællesforeningen, naar den ikke betales i rette Tid.

Brugsforeningernes Sag vilde vinde meget, om det kunde blive fast Regel, at Betalingerne til Fællesforeningen indkom præcis. Dette vilde være lig en betydelig Forøgelse af Driftskapitalen, der vilde sætte Fællesforeningen i Stand til at tage fat paa nogle af de mange Opgaver, den endnu har at løse til Brugsforeningernes Gavn, men som den hidtil har maattet lade ligge af Mangel paa Driftskapital. Ogsaa herfor har de efterladne Betalere Ansvaret.

Den kontante Betaling er Livsnerven i Brugsforeningerne, skæres den over, da er deres Dage talte, og noget af det bedste i vor økonomiske Udviking falder sammen.

Maanedsopgørelserne.

I Begyndelsen af hver Maaned udsender Fællesforeningen en Maanedsopgørelse til de Brugsforeninger, som i den forløbne Maaned har erholdt Varer fra Fællesforeningen eller sendt den Betaling eller Emballage. Denne Maanedsopgørelse maa ikke betragtes som en Regning, Brugsforeningerne først skal have i Hænde, inden de er forpligtede til at indsende Betaling; men Maanedsopgørelserne tjener som et praktisk Middel, ved Hjælp af hvilket Brugsforeningerne overbevises om, at deres Bogføring er i Overensstemmelse med Fællesforeningens.

Brugsforeningerne fører jo allesammen i deres Bøger en Konto for Fællesforeningen, der til enhver Tid vil kunne udvise, hvad den enten skylder eller har tilgode hos Fællesforeningen, og efter sine egne Bøger maa Foreningerne ogsaa sørge for til enhver Tid at sende Betalingen til Banken. For de fleste Varers Vedkommende forfalder jo som anført

Betalingen 30 Dage efter Varernes Udlevering; dog er der Undtagelser fra denne Regel, som i hvert saadant Tilfælde meddeles Foreningerne; disse Undtagelser gælder navnlig for Tiden: Kunstgødning og Markfrø, paa hvilket der er indrømmet Foreningerne længere Henstand med Betalingen.

Men Maanedsopgørelserne tjener til andet, end hvad der foran er anført; de tjener tillige Brugsforeningernes Styrelser til at kontrollere Foreningens Samhandel med Fællesforeningen, og at alt i Henhold dertil er ført til Indtægt eller Udgift i Foreningens Bøger, at intet er udeladt, intet skjult. Kun naar Maaneds- eller Aarsopgørelser foreligger som Bilag, kan Styrelsen være fuldt forvisset om, at der ikke foreligger falsk eller skødesløs Bogføring. Der er Brugsforeninger, som har paalagt Forretningsføreren udelukkende at købe Varer gennem Fællesforeningen, særlig af den Grund, at de da let kunde kontrollere Forretningen og til enhver Tid se, hvorledes Pengesagerne stod.

Mindst en Gang i hver Maaned bør Foreningen efterse Fællesforeningens Konto og, hvis denne viser Skyld til Fællesforeningen, sørge for, at der bliver sendt Dækning til den anviste Bank. Og vil Foreningen undgaa Rentetab, maa der ikke blot sendes Betaling for Varerne men ogsaa for Emballagen; hele Saldoen maa dækkes.

Hvis Brugsforeningerne vilde følge denne Anvisning: at dække hele Saldoen hver Maaned, vilde de snart gøre den Erfaring, at det vilde være en stor Lettelse ved Oversigten over, hvorledes de staar med Hensyn til Formue og Gæld, de vilde gøre den Erfaring, at ligesom den Menneskenatur maa anses for den lykkeligste, der lader hver Dag have nok i sin Plage, saaledes maa det Regnskab anses for det bedste, som man ikke behøver at gaa langt tilbage i, for at se, naar det sidst balancerede.

Kommer den fra Fællesforeningen udsendte Maanedsopgørelse Foreningen i Hænde, førend det er nødvendigt — for at undgaa Rentetab — at afsende Dækning til Banken, er det naturligvis en Behagelighed at kunne overbevise sig om,

at denne er i Overensstemmelse med Foreningens egne Noteringer; men Foreningen bør som sagt ikke vente med at sende Pengene, til denne Opgørelse kommer dem i Hænde, da det er usikkert, at den kommer i rette Tid.

Fællesforeningen udsender sin Opgørelse, saa hurtig den kan, og saa snart den har sine Bøger saa vidt i Orden for den forløbne Maaned, at den overhovedet er i Stand dertil. Skulde der mulig være Uoverensstemmelse, en Gældspost, der savnes Regning paa, Difference med Hensyn til Kreditering af Emballage o. s. v., bør der straks efter Opgørelsens Modtagelse gøres Fællesforeningen opmærksom herpaa.

En lille Afvigelse fra de almindelige Maanedsopgørelser, danner Opgørelserne den 1. Januar og den 1. Juli, idet Fællesforeningen paa disse anfører de skyldige eller tilgodehavende Renter for det forløbne Halvaar; ligeledes tilføjes her Abonnementsbeløbet for Medlemsbladet.

Vi vil ikke undlade at bemærke ved Omtalen af de maanedlige Opgørelser samt ved Hovedopgørelserne 1. Januar og 1. Juli, at vi anser det for praktisk for Brugsforeningerne at foretage deres — i hvert Fald Hovedopgørelser — saaledes, at de falder sammen med Fællesforeningens Hovedopgørelse og tillige med de mulige andre Forbindelsers Opgørelser. Faren for, at en eller anden Post skulde være glemt og derfor først kan komme ind under kommende Aars Regnskab til Fordel for hint, er derved mindre, da saa at sige alle Forretninger ved hvert Aars Januar og en Del tillige 1. Juli, udsender Hel- eller Halvaarsopgørelser.

Oplysninger om Fællesforeningens Virksomhed.

Naar der oprettes Brugsforeninger, er det fordi man har faaet Øjnene op for den Kendsgerning, at der kan vindes Fordele ved at slutte sig sammen om Fællesindkøb af sine Forbrugsartikler, idet man indkøber dem i store Partier og deler dem imellem sig. Er man konsekvent i sin Tankegang, har man tillige Forstaaelse af, at med Brugsforeningers Op-

rettelse har man endnu ikke opnaaet alle de Fordele, der kan faas ved Fællesindkøb, men at der atter kan opnaas yderligere Fordele, naar Brugsforeningerne slaar sig sammen om Fællesindkøb, og fremdeles er man klar over, at saafremt der findes flere Fællesindkøb for Brugsforeninger, da forøges Fordelene ved at smelte disse sammen til eet. Dette er saa selvfølgeligt, at det ikke kan bestrides.

Imidlertid er Antallet af de Foreninger, som ikke har sluttet sig til Fællesforeningen, endnu ret stort. Hvad kan Grunden hertil være? Mon denne alligevel ikke maa søges i manglende Erkendelse hos Foreningernes Ledere af Goderne ved Foreningsprincipets konsekvente Gennemførelse? Det kan næppe tænkes; Grunden vil alene kunne søges i det Faktum, at ligesom Menneskene ikke er »saa gode, som de burde være«, saaledes er Brugsforeningerne, d. v. s. disses Ledere, det ejheller. Blandt Fejlene hos dem kan nævnes: Sløvhed, Magelighed, Mangel paa tilstrækkelig Interesse for og Kærlighed til Sagen og — desværre, det konstateres for ofte — undertiden Ledernes større Hensyntagen til deres personlige Interesser end til Foreningens.

Det maa jo staa klart for ethvert normalt tænkende Menneske, at hvis *alle* danske Brugsforeninger sluttede sig sammen om eet Fællesindkøb, hvorved Indkøbene kunde gøres i større Maalestok end nu, at der da vilde kunne opnaas saa store Fordele, som ingen som helst Brugsforening, ikke de undtagne som er gunstigst stillede med Hensyn til deres Indkøb, nu kan opnaa. Og det maa derfor fremdeles staa som et Maal, ikke blot for Fællesforeningens Ledere, men for hver enkelt Brugsforenings Leder, som vil sin egen Forenings og Foreningssagens Vel, at arbejde efter bedste Evne for at samle alle danske Brugsforeninger om eet Fællesindkøb.

Ikke blot for at blive i Stand til at gøre de billigst mulige Indkøb er det nødvendigt at faa Indkøbene samlede under eet, i saa store Kvanta som muligt, men det er det ogsaa af andre Grunde, bl. a. tillige for at tilintetgøre Virkningen af den brutale Kamp mod Brugsforeningerne, som føres fra

Handelsstandens Side, navnlig paa den Maade, at man forbyder de store Handelshuse eller Fabriker at sælge Varer til Brugsforeninger eller Fællesforeningen, under Trusel om, at de ellers vil miste Leverancen til de Handlende. Det afgørende med Hensyn til disse Handelshuses Stilling over for et saadant stillet Valg vil jo være det, om de ved at renoncere paa Samhandelen med Brugsforeningerne mister en lille eller en stor Kunde. Og ej heller behøver man da at lade sig henvise til fordyrende Mellemhandlere ved sine Indkøb af Fabrikationsartikler; thi en saadan Henvisning besvarer man med Oprettelse af en Fabrik for Tilvirkning af de paagældende Varer.

Mere end een Gang er det sket, at Handelsstanden har tvunget Fællesforeningens Leverandører — særlig Fabrikanter — til at afbryde Forbindelsen med eller i alt Fald at sælge Varer til Fællesforeningen til en gros Priser. To Gange har Fællesforeningen da anmodet Brugsforeningerne om at slutte sig om andre Fabrikers Produktion, og begge Gange har Brugsforeningerne saa godt som alle som een efterkommet Opfordringen; og var det ikke sket, da havde Fællesforeningen vistnok nu kun været »en Saga blot«; thi var disse Angreb paa Brugsforeningerne lykkedes, da vilde sikkert Modstanderne ad denne Vej have forfulgt deres Sejr, indtil Fællesforeningens Virksomhed var ganske umuliggjort.

Skulde Fællesforeningen atter finde Anledning til paa Grund af fornyede Angreb paa denne Vis at paakalde Sammenholdet, da bør ikke en eneste Forening svigte, selv om det skal koste den Ofre; saadant vilde være Utroskab mod dens egen og den fælles Sag.

Brugsforeningernes Trivsel og Fremgang afhænger udelukkende af dem selv; trofast Sammenhold er et Skjold, der modstaar alle Modstandernes Angreb.

Om Fællesforeningen skal gøre god Fyldest, beror ikke blot paa, om der findes en dygtig og sagkyndig Ledelse; det er vel en af Betingelserne og en meget vigtig; men der er tillige Betingelser, der skal opfyldes fra Brugsforeningernes

Side, om ikke Fællesforeningens Ledere skal staa magtesløse over for deres Opgave. Der maa finde Vekselvirknig Sted mellem Fællesforeningen og Brugsforeningerne, de maa gensidig støtte hinanden. En af de Betingelser, der maa kræves fra Brugsforeningernes Side, er, at de saa vidt muligt samler sig om Køb af Varer fra samme Leverandør; thi vil hver Forening have sine Varer fra hver sin Leverandør, da er jo et større samlet Indkøb, der betinger Opnaaelse af den billigste Pris, umuliggjort. Det maa være Fællesforeningens Opgave at vælge den Leverandør, som byder de største Fordele og den Kvalitet, som Fællesforeningen efter nøje Undersøgelse finder at være den for Brugsforeningerne tjenligste, og som de bedst kan samles om; og Brugsforeningernes Opgave bliver det — saa vidt muligt — at tage mod *disse* Varer. For at nævne et Eksempel: Det er jo en Selvfølge, at saafremt Fællesforeningen kan købe alle Brugsforeningernes Forbrug af Melvarer fra *een* Mølle — der vil være, selv en større Mølles hele Produktion — da vil Møllen være i Stand til at sælge til saa billig Pris, som ingen anden Mølle vil være i Stand til, som ikke er sikret Afsætningen af sin Produktion mod kontant Betaling eller fritaget for de betydelige Tab, der maa paaregnes ved at sælge paa Kredit. Har nu Fællesforeningen fundet en saadan Mølle, som tilbyder en god Vare til den billigste Pris, saa maa Brugsforeningerne samle sig om denne Mølles Produktion. For Tiden er det imidlertid saaledes, at ca. 650 Brugforeninger, der er Medlemmer af Fællesforeningen, enten gennem denne eller uden om, forsyner sig med Melvarer fra mere end 100 Møller, til Dels fordi hver af Foreningernes Indkøbere nærer den Overbevisning, at den Mølle, han tager sit Mel fra, leverer det bedste Produkt. Dette er jo fejl, der er naturligvis kun een af de 100 Møller, der leverer det bedste Produkt. Det er denne, som Fællesforeningen skal udfinde, og som Brugsforeningerne bør slutte sig om. Hvad her er sagt om Mølleproduktion, gælder en stor Masse, ja de allerfleste Varer. — Men med denne Vekselvirkning mellem Brugsforeningerne og deres Fællesforening staar det meget smaat til;

Fællesforeningen savner her i høj Grad Brugsforeningernes Støtte. Men forhaabentlig maa det lykkes med Tiden at faa Samarbejdet i bedre Gænge.

En af Fællesforeningens betydningsfuldeste Opgaver er Fællesindkøbene i Kunstgødning og navnlig Markfrø. Med Hensyn til Indkøbet af disse Artikler, af hvis Kvalitet det Udbytte, som Landbrugerne faar af deres Bedrift, i saa høj Grad afhænger, men som er særlig Genstand for store Forfalskninger, da har Fællesforeningen taget saadanne Forholdsregler, at Medlemmerne saa vidt muligt er betryggede mod disse Forfalskninger, og da Fællesindkøbet navnlig i Markfrø har vundet en næsten udelt Tilslutning hos Foreningerne, kan Indkøbene ske i saa store Kvanta, at der har kunnet opnaas — i Forhold til Kvaliteten — særdeles lave Priser. Fællesforeningen har antaget dygtige, videnskabeligt uddannede Fagmænd til at forestaa Frøafdelingen, der drager Omsorg for, at Frøet indkøbes fra de rette Avlssteder og af de bedste Stammer, at det renses og sorteres omhyggeligt, og at det underkastes Statens Kontrol.

Fællesforeningen har en særlig Afdeling for Manufakturvarer i København og een for Isenkramvarer og hvad dertil hører i Aarhus. Med Hensyn til disse Varer, er der jo den Ulempe, at en stor Del deraf ikke kan betegnes i skriftlige Ordrer, men kan kun købes efter Prøver; derfor lader Fællesforeningen Rejsende i begge Fag besøge Brugsforeningerne med Prøver og modtager Ordrer efter disse.

Fællesforeningen har særlige Afdelinger for:

Manufakturvarer
Markfrø
Vine og Spirituosa
The (Thepakkeri)
} i København,

Isenkramvarer
Krydderipakkeri
} i Aarhus,

Kafferisteri
Chokolade- og Kakaofabrikation
Bolcher og Konfekt
Kaffesurogat m. m.
} i Kolding,

hvilke Afdelinger hver for sig bestyres af kyndige, i Faget uddannede Mænd.

XI. Frøafdelingens Virksomhed.

(Trykt i »Maanedsblad for Danmarks Brugsforeninger«, November 1899.)

Andelsforeningernes Sammenslutning om Fællesindkøb af Markfrø og Kunstgødning.

Vi udsender herved paa Foranledning af udtalte Ønsker fra flere ledende Andelsmænd, en Opfordring til samtlige landøkonomiske Andelsforeninger om at virke for, at deres Medlemmer slutter sig sammen som Deltagere i det af »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger« paabegyndte, nu i elleve Aar med stadig stærk stigende Tilslutning og til Medlemmernes almindelige Tilfredshed foretagne Fællesindkøb af Markfrø og Kunstgødning.

Saafremt en almindelig Tilslutning af de øvrige Andelsforeninger sker, vil Frø- og Gødningsafdelingen eventuelt overgaa til at blive en selvstændig Virksomhed, dog *indtil videre* under Fællesforeningens Hovedledelse, ligesom Virksomheden ogsaa udadtil indtil videre drives paa Fællessforeningens Ansvar og ved Benyttelse af dens Driftskapital.

Senere, naar denne Gren af Fællesvirksomheden er vokset op til at kunne staa paa egne Ben, kan der tages under Overvejelse, om den skal overgaa til at blive en fuldstændig uafhængig Virksomhed.

Den henholdsvis hele eller halve Procent, der skal ydes Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, er ikke en Gevinst, som Fællesforeningen skal have, men bl. a. et Vederlag for Afsavn af den til Frøindkøbet fornødne Kapital, idet det Tab, Fællesforeningen lider ved ikke at kunne benytte denne Kapital til Fremme af sine andre Opgaver, mindst er lige saa stort som det forlangte Vederlag, ja sandsynligvis betydeligt større. Kravet om dette Vederlag bortfalder dog, saa snart der sker en saadan Ordning, at Deltagerne i Fællesindkøbet af Frø og Kunstgødning selv tilvejebringer Driftskapitalen. — Det, der ved det store Fællesindkøb tilsigtes, er ikke nogen Gevinst for Fælleskontoret, men udelukkende dette: at skaffe de danske Landbrugere den størst mulige Betryggelse og de størst mulige Fordele ved Benyttelse af de Midler, som kun kan staa til en stor Fællesorganisations Raadighed.

I en Artikel i »Maanedsbladet« for Oktober 1897 — der ogsaa findes optaget i flere andre Foreningsorganer — i Anledning af en i Mejerikredse paatænkt Plan om Oprettelse af et Fællesindkøb i Markfrø for Mejerierne, har Fællesforeningens Formand, Severin Jørgensen, givet en Begrundelse af Ønskeligheden af en saadan Samvirksomhed, som vi underskrevne Styrelsesmedlemmer fuldtud kan tiltræde, og som vi henviser til, idet vi hidsætter følgende Uddrag deraf:

»Det, der sker, naar der dannes Foreninger om økonomiske Formaal — ja forøvrigt gennem enhver Art Foreninger — er jo det, at de spredte Kræfter, der enkeltvis kun formaar at udrette lidt, koncentreres i en samlet Kraft, der kan udrette meget. Og det er en fastslaaet Kendsgerning — forøvrigt en Naturlov — at jo flere Kræfter der kan sættes ind paa Opnaaelsen af et Formaal — altsaa jo flere Medlemmer en Forening kan faa — desto større og fuldkomnere Resultater kan der opnaas.

Men endskønt enhver, som har ret Forstaaelse af Foreningernes Betydning og Lovene for samme, jo maa vide, at Værdien af det, der gennem Foreningerne skal opnaas, vil

komme til at afhænge af Foreningernes Styrke og Omfang, er det desuagtet her til Lands ofte Tilfældet, at man i Foreningsarbejdet er bleven staaende paa Halvvejen. Der er bleven oprettet en stor Del Foreninger om de forskelligste Formaal, og som oftest har man ment dermed at være færdig og har forglemt, at den samme Naturlov, som er Aarsag til, at de enkelte kan udrette mere ogsaa til deres eget Gavn gennem Foreninger, end de kan opnaa ved egne Kræfter, ikke blot gælder for de enkelte Personer, men at den ogsaa gælder for de enkelte Foreninger, hvorfor en Sammenslutning af disse er lige saa eftertragtelsesværdig. Med utrolig Møje er det lykkedes, efter at der har været arbejdet derfor i et kvart Aarhundrede, at samle Størstedelen af *de* danske Brugsforeninger, som er det mere end af Navn, i een Fællesforening, og hvad der ellers med Rette eller Urette kan være at sige om Fællesforeningens Virksomhed, er man i Brugsforeningerne, saa vidt jeg veed, enig om, at Fællesforeningens Ophør vil betyde Brugsforeningernes Forsvinden om kortere eller længere Tid, og fra mange Sider er det udtalt, hvad sikkert ogsaa er rigtigt, at Resultatet af Foreningernes Samarbejde har været et fordoblet Udbytte.

Hvad der, som her anført, gælder for Brugsforeningerne, gælder i større eller mindre Grad for alle Andelsforeninger, og at der ogsaa findes Erkendelse heraf, viser dette, at der overalt er nogle, som arbejder for i det mindste at samle de forskellige Arter Andelsforeninger hver i sin Fællesforening, hvad da ogsaa for nogle Foreningsgruppers Vedkommende til Dels er lykkedes, om end som Regel temmelig ufuldkomment.

Men selv om det lykkes at faa de enkelte Andelsforeninger om samme Formaal samlede i en Fællesforening, er dermed ikke alt gjort; der vil utvivlsomt kunne opnaas endnu fuldkomnere Resultater, naar de forskellige Fællesforeninger, som har det fælles Maal at skabe bedre økonomiske Forhold i Befolkningen, arbejdede Haand i Haand, gensidig støttende hinanden.[1]

[1] En saadan Centralforening er senere oprettet under Navnet »Andelsudvalget«.

Hvis man ikke i Foreningsarbejdet samler, saa spreder man. Det, det kommer an paa, er ikke altid det at oprette en stor Masse Foreninger om et godt Formaal; de mange Foreninger kan undertiden træde hinanden i Vejen og hindre hinandens Fremgang og Udvikling og derved bidrage til, at den Sag hæmmes, som ønskes fremmet, og Konsekvensen af de mange Foreninger kan udarte til en Tilbagevenden til den gamle Tilstand før Samarbejdets Tid.

Nej, det, der trænges til for at skaffe Befolkningen de størst mulige Fordele ved Fællesindkøb af dens Fornødenheder eller Fællessalg af dens Produkter, er ikke særlig det at oprette ny Foreninger, men det, der undertiden trænges mest til, er en *Centralisation af de bestaaende Foreninger.*

Som Eksempel paa, hvilke store Fejlgreb der kan begaas ved Oprettelsen af flere ikke samvirkende Foreninger om samme Formaal, skal jeg nævne Fællesindkøbene af Kunstgødning og særlig Markfrø. Disse Fællesindkøb foretages baade af Brugsforeningerne (gennem deres Fællesforeninger), Landboforeninger, Amtsforeninger og en stor Del lokale Foreninger. Det manglede nu blot, at ogsaa Mejerierne *separat* skal organisere sig til Fællesindkøb i disse Artikler, saa vil det ventelig være lykkedes at forhindre denne saare vigtige Opgaves ordentlige Løsning maaske for lange Tider.

Denne Opgave — ligesom Fællesindkøb af Foderstoffer — *kan kun løses i det store,* under Befolkningens almindelige Tilslutning, og aldrig i det smaa, for en begrænset Egn. Der er saa stor Modsætning mellem de store og de smaa Fællesindkøb, at de store borttager et Led i Mellemhandelen, hvorimod de smaa ofte føjer et Led til.

Sagen er den, at de smaa Fællesindkøb f. Eks. i Markfrø absolut ikke kan eje de Betingelser, der udkræves for at kunne sikre sig fordelagtige Indkøb. Med fordelagtige Indkøb mener jeg ikke blot billig Pris, thi Prisen spiller med Hensyn til denne Vare en meget underordnet Rolle, Kvaliteten spiller her absolut Hovedrollen. Men de Midler, der udkræves for at sikre sig med Hensyn til Kvaliteten af det indkøbte, er saa vanskelige at komme i Besiddelse af og saa kostbare, at

smaa Foreninger ikke kan benytte dem. Ja, *ingen* af Fællesindkøbsforeningerne ejer endnu disse Betingelser i tilstrækkelig Grad, fordi de *alle* endnu er for smaa. Men hvis de mange Fællesindkøb lavedes om til eet, da vilde det være let til dets Ledelse at erhverve de dygtigste faglige Kræfter, som fandtes i Landet, og i det hele taget at bringe de Ofre, som vil være fornødne for at sikre sig de heldigste Indkøb. At Fællesindkøbene af en hvilken som helst Art af Forbrugsartikler kan foretages med størst Fordel, naar de centraliseres, synes jeg, at ethvert fornuftigt Menneske maa forstaa; men i ingen Artikel, tror jeg, der derved kan opnaas saa store Fordele som ved Indkøbene af Markfrø.

Naar jeg nævnte, at ingen af de i Danmark eksisterende Fællesindkøb i Markfrø gør saa god Fyldest, som der bør tilstræbes, da var ogsaa Brugsforeningernes Fællesindkøb deri indbefattet. Saa vidt jeg veed, er dette dog det største Fællesindkøb af Frø her i Landet, og jeg tror ogsaa, jeg tør sige, at det — vel til Dels af samme Grund — nærmer sig mest Idealet af et Fællesindkøb i Markfrø. Hvert Aar har Fællesforeningen set sig i Stand til at bringe større Ofre, for at Indkøbene stadig kunde gøres mere fyldestgørende. Fællesforeningens Frøafdeling ledes af dygtige Fagmænd; der er indrettet fortrinlige Lokaler til Lager, anskaffet gode Maskiner til Frøets Rensning og Sortering og Apparater til Analysering; Fællesforeningen har sin egen Forsøgsmark, og den har forskaffet sig Stamfrø af de fortrinligste Stammer af Rodfrugtfrø, som er udsaaet hos dygtige Frøavlere og avles under Foreningens Kontrol. Ad Aare haaber vi endnu at kunne gaa et betydningsfuldt Skridt videre.

Naar der er Tale om Organisation af Mejerierne til Fællesindkøb af Medlemmernes Forbrugsartikler, vel navnlig Foderstoffer, Markfrø og Gødning foruden Mejeriartikler, saa tror jeg, dette vilde være særdeles fornuftigt under den Forudsætning, at de slutter sig sammen med Brugsforeningernes Fællesindkøb om Indkøbene, saa meget mere som Mejeriernes og Brugsforeningernes Medlemmer til Dels er de samme Mennesker. Men vil Mejerierne oprette separat Indkøb, da gør

de Fællessagen stor Fortræd. Skal f. Eks. de Medlemmer af Brugsforeningerne, der ogsaa er Medlemmer af Mejeriforeningerne, slutte sig til de sidstnævntes Fællesindkøb, da ikke alene hæmmes Brugsforeningernes Fællesforening i sin Fremtidsudvikling, men den vil endog komme til at arbejde under vanskeligere Forhold, end den nu gør. Og det vil sandsynligvis vare mange Aar, inden Mejeriforeningernes Fællesindkøb vil naa at gøre saa god Fyldest som nu Brugsforeningernes Fællesindkøb.

Da nu 1) Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeningers Omraade strækker sig til enhver Egn i Landet, fra Skagen til Gedser, fra Esbjerg til København, 2) den er det største Fællesindkøb, der findes i Danmark, 3) den sidder inde med de bedste Betingelser for at kunne løse sin Opgave, mon det da ikke maa anses for det fornuftigste, at Landbefolkningen i Almindelighed sluttede sig dertil og derved forøgede dens gode Betingelser i Stedet for at svække den ved Etablering af ny Fællesindkøb?

At etablere nye separate Fællesindkøb vil kun være forsvarligt under een Omstændighed, nemlig naar Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger røgtede sin Opgave slet, og man gennem forgæves Forsøg havde opgivet at faa Virksomheden ført ind i et bedre Spor.

Dette til Overvejelse for Andelsforeningernes Venner.«

Svend Høgsbro. Severin Jørgensen.

N. J. Bundsgaard. Rasmus Laursen. J. Hansen.

Vi underskrevne Medlemmer af Repræsentantskabet for »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger« slutter os til ovenstaaende Udtalelse og anbefaler paa det varmeste danske Landbrugere at slutte sig til dette store Fællesindkøb.

Anton Jensen, Folketingsmand, Lund pr. Rødding.	Fr. Voigt, Højskoleforstander, Støvring.	Ole Juhl, Gaardejer, Ø. Tørslev.
Kr. Kristensen, Højskolelærer, Særslev.	R. Nielsen, Lærer, Ølstykke.	N. Hansen, Kohavegaard.

S. Sørensen, Gaardejer, Andrup.	M. Christensen, Gaardejer, Torning.	N. Pedersen, Lærer, Hyllested.
M. Jensen, Gaardejer, Idestrup.	Lambert Hansen, Gaardejer, Darum.	H. J. Jensen, Gaardejer, Trunderup.
N. K. Nielsen, Dyrlæge, V. Nebel.	R. M. Weiss, Gaardejer, Egaa.	P. Andersen, Gaardejer Kvislemark.
Laurits Broberg, Sjørslev.	Chr. Ravn, Lærer, Gadbjerg.	O. Bentzen, Gaardejer, Brandeløv.
M. Jensen. Gaardejer, Vig.	Skrydstrup, Lærer, Lundumskov.	J. Møller-Krarup, Møballe.

Andelsudvalgets Udtalelse.

Opfordret til at udtale os om den foreslaaede Plan, gaaende ud paa at samle saa vidt muligt alle danske Landbrugere om Fællesindkøb af Markfrø og Kunstgødning, skal vi udtale:

1) At vi anser det for absolut heldigere, at Landmændene selv tager Forsyningen af deres vigtigste Forbrugsartikler i egne Hænder, fremfor at benytte Handlende som Mellemmænd, under Forudsætning af at Landmændene til deres Indkøb benytter de dygtigste faglig uddannede Kræfter. Forbrugerne eller de, som de ansætter til at foretage Indkøbene for dem, har da udelukkende det Maal for Øje at fremskaffe Varerne i de bedst mulige Kvaliteter og til de i Forhold til Kvaliteten billigst mulige Priser.
2) Endvidere udtaler vi som vor Overbevisning, at det er gavnligt for Andelsforeningernes Medlemmer, at der sker en Centralisering eller Sammenslutning af alle de Andelsforeninger i Landet, der virker for samme Formaal, idet en saadan Sammenslutning utvivlsomt vil bringe de Resultater i størst Maal, der tilsigtes af Foreningerne.
3) Derimod anser vi det for skadeligt og maa advare imod, at der dannes nye separate Foreninger med Formaal, om hvilke der alt er Samvirksomhed i Gang, og hvorom det gælder, at de bedste Resultater opnaas ved den størst mulige Deltagelse.

4) Og da vi skønner, at Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger for Tiden er den største Fællesforening for Frø og Kunstgødning, der findes her i Landet, samt den Forening, der bedst har tilfredsstillet de alsidige Fordringer, som maa stilles til et saadant Fællesindkøb, og som vi endvidere skønner sidder inde med Betingelser for — naar den kan opnaa den fornødne Tilslutning og Støtte hos Landmændene — at kunne løse den store og særdeles vigtige Opgave at forskaffe Landbrugerne Sædefrø og Kunstgødning først og fremmest i gode Kvaliteter og dernæst til billige Priser, kan vi kun paa det varmeste anbefale alle danske Landbrugere at slutte sig til og i deres egen Interesse støtte denne Fællesvirksomhed.

M. P. Blem,
Folketingsmand,
Enggaard pr. Rønne.

Svend Høgsbro,
Højesteretssagf., Folketingsmand,
København.

A. Nielsen,
Landbrugskandidat,
Svejstrup Østergaard.

N. Rasmussen,
Gaardejer,
Kankbølle.

N. Pedersen,
Landbrugsskoleforstander,
Ladelund pr. Brørup.

A. Poulsen,
Direktør
for Holbæk Svineslagteri.

Hempel Syberg,
Fmd. for Fyns Mejeriforen.,
Odense.

Fr. Møller,
Direktør,
Vejle.

Severin Jørgensen,
Fmd. for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger.

Plan for Virksomheden.

A. Maalet.

Maalet er det dobbelte, at forskaffe den enkelte Forbruger Markfrøet saa *paalideligt* og saa *billigt,* som det overhovedet er muligt.

Paalideligheden, d. v. s. Frøets landøkonomiske Godhed i enhver Retning nævnes *først,* medens *Billigheden* sættes i *anden* Række, thi det er Fællesindkøbets *fornemste* Maal at lede Foreningerne til at købe det gode.

Man kan som Regel sige:

Den faglige, fuldt paalidelige Købmand opfylder Betingelserne for at fremskaffe *paalideligt* Frø, medens de øvrige, og vist ofte Indkøbsforeningerne, kun opfylder den anden Betingelse, at skaffe *billigt* Frø.

Formaalet, at forene disse to Betingelser, maa derfor ske ved Forening af Købmandens faglige Uddannelse og Indsigt med Indkøbsforeningernes Andelsprincip.

Fordringerne om Frøets Paalidelighed og Billighed naas da ved følgende Midler:

B. Midlerne.

1) Opnaaelsen af den *første* Fordring: *Frøets Paalidelighed.* Hertil kræves den *faglige* Ledelse (det er denne, de fleste Fællesindkøb savner, og derfor mangler de som oftest ogsaa Betingelsen for Opfyldelsen af Fordringen om Frøets *Paalidelighed,* eftersom Analyse-Garantien og andre rent theoretiske Garantier, hvortil saadanne Fællesindkøb næsten udelukkende er henviste ved deres Indkøb, *ikke* i Realiteten byder nogen fuld Sikkerhed for Frøets virkelige Godhed). Til den faglige Ledelse bør stilles følgende Fordringer:

a) Kendskab hos Lederen til at dømme efter Frøets Udseende og hele Habitus om dets *landøkonomiske* Værdi (Kvalitet og Avlssted).

b) Kendskab hos samme til *Frøanalyse,* til Ledelse af en saadan og til Bedømmelsen af dens Resultater, saaledes at han kan drage den fulde Nytte af disse til Hjælp ved Frøets Bedømmelse.

c) Kendskab til Handelsforhold, saaledes at han er i Stand til at fremskaffe de *paalideligste* Tilbud fra de *rette* Kilder.

d) Kendskab til de *landøkonomiske Krav,* der bør stilles til Frøet, og da navnlig til *Avlsstedernes og Stammernes Betydning.*

e) For Roefrøets Vedkommende endvidere Indsigt i og Evne til at lede Arbejder i Retning af Forædlings- og Stamfrøavl af alle herhen hørende Sorter, saaledes at denne Gren af Virksomheden kan komme til at staa som noget

særligt fremragende og blive noget for sin Tid *banebrydende* eller i hvert Fald *ledende* paa dette Omraade.

f) Fuldstændig Kendskab til *Rensning* af Frø og de dermed forbundne Arbejder, saaledes *at ethvert Parti, der udgaar til Deltagerne i Fællesindkøbet*, i enhver Retning kan være i tilfredsstillende Renhedsgrad og ukrudtsfrit, selv om det fra Leverandørernes Side (den inden- eller udenlandske Sælgers Side) foreligger i mindre tilfredsstillende Renhedsgrad.

Paa dette Punkt staar de almindelige Fællesindkøb aldeles magtesløse; de maa tage, hvad der bliver leveret dem, selv om det er nok saa utilfredsstillende.

Det er kun en mager Trøst, at der af Leverandøren gives Erstatning efter Frøkontrollens Regler, thi hvad nytter det, at der gives en halv eller en hel eller flere Øre i Erstatning pr. Pund, naar Frøet ikke er, som det skulde være?

g) Til *yderligere Sikring* af Frøets Paalidelighed, sluttes Kontrakt med »Dansk Frøkontrol« om, at denne hos hvilken som helst Brugsforening eller anden Indkøber lader udtage Prøver af det leverede Frø til fuldstændig Undersøgelse. Undersøgelserne offentliggøres senere. Herved er der ydet alle Deltagerne i Fællesindkøbet en *»selvvirkende Kontrol«*.[1]

2) Til Opaaelse af den anden Fordring: *Billighed*, Midlerne hertil ere:

A. Sammenslutning,
B. Andelssystem,
C. Kapital,
D. Faglig Ledelse.

[1] En saadan »selvvirkende Kontrol« har allerede været i Gang i 1899. — Da enkelte har misforstaaet denne, idet de har troet, at Frøkontrollen skulde udtage Prøver til Undersøgelse hos *alle* Brugsforeninger, gøres her opmærksom paa, at en saadan Ordning jo vilde være uoverkommelig baade for Arbejdets og for Omkostningernes Skyld. Frøkontrollen maa selvfølgelig indskrænke sig til at udtage Prøver hos et begrænset Antal Forbrugere. — Garantien for Forbrugeren bliver ikke mindre derved.

A. Sammenslutning.

Ved alt Indkøb gælder det, at jo større Køber man er, desto billigere kan man købe.

Sammenslutningen af *saa mange som muligt* er derfor et vigtigt Middel til at naa Maalet. Kan Fællesindkøbet blive Landets største Frøindkøber, da vil de større udenlandske Forretninger, der ellers kun sælger til de største Grossister, og ikke til mindre Frøindkøb, kappes om at træde i Forbindelse med det, og Mellemmænd vil herved undgaas.

B. Andelssystemet.

Betingelsen for, at *den enkelte Forbruger* opnaar de største Fordele, er jo den, at de Fordele, der kommer Sammenslutningen tilgode, ikke tilflyder denne som saadan, men *gaar videre til den enkelte Deltager*. Andelssystemet er derfor en af Betingelserne for Opnaaelsen af Maalet *Prisbillighed*.

C. Kapital.

For Opfyldelsen af Maalet *Prisbillighed* fordres endvidere en vis Soliditet hos Fællesindkøbet, en saadan kan naas enten ved:

1) *Kapital,* eller ved 2) Andelsselskabernes *solidariske Ansvar* (helst ved begge Dele i Forening), og der *maa altsaa stilles den Fordring til alle i Fællesindkøbet indtrædende Andelsforetagender, at de opfylder enten den ene eller den anden af disse Betingelser.*

D. Den faglige Ledelse.

Til Opnaaelsen af Fordringerne om Frøets *Prisbillighed* maa endvidere stilles følgende Fordringer der falder paa den faglige Side:

1) Evne til at vurdere Frøet, særlig de Egenskaber, om hvilke selve *Analysen* ikke giver nogen Oplysning (Frøets Handelsværdi).

2) Kendskab til Frømarkedet og deraf følgende Evne til at vælge de *rette* Tidspunkter for heldigt Indkøb, og de bedste Forbindelser.

3) Fortrolighed med Ledelsen af Kontorforretninger og omhyggelig Ekspedition af Frøet.

4) Fuldstændigt Kendskab til alle under Frøhandelen forefaldende *Rensningsarbejder* (se herom under B. f).

C. Driftsplan.

Frøudvalget, der bestaar af *Kontrolkommiteen* eller af Repræsentanter for de forskellige deltagende Foreninger, leder i Forening med *Forretningsføreren* Driften af Fællesindkøbet.

A. Frøudvalget.

Dets Maal er at paase, at alle de Fordringer, som de enkelte Deltagere i Fællesindkøbet er berettigede til at stille, bliver varetagne. Det har derfor *Myndighed* til at planlægge Fællesindkøbets Drift og at instruere Forretningsføreren.

Dets Virksomhed vil bestaa i ved Sæsonens Begyndelse *at fastslaa de Kvaliteter og Avlssteder,* der for den paagældende Aargang med passende Hensyntagen til Sæsonens Priser, Høstens Udfald og alle andre Forhold, der har Indflydelse paa Valget, maa antages at være passende for Fællesindkøbet — eventuelt med Bistand af Statskonsulenten i Planteavl.

Frøudvalget bemyndiger herefter Forretningsføreren til at gøre Indkøb paa dette Grundlag. Skulde der vise sig større Svingninger i Priserne, eller andre Forhold skulde nødvendiggøre det, træder Frøudvalget — paa Foranledning af Forretningsføreren — atter sammen for at give de fornødne Instruktioner.

Endvidere samles Frøudvalget paa et senere Tidspunkt, naar Hovedindkøbene er gjorte, dels for at revidere og godkende disse, dels for at fastsætte *Priserne.*

Sluttelig paahviler det Frøudvalget i det hele taget at føre en kontrollerende Virksomhed med den daglige Drift, saavel af selve Indkøbet og Ekspeditionen som Forsøgsvirksomheden og Frøavlen.

B. Forretningsføreren.

Hans Virksomhed er at lede den daglige Drift af Fællesindkøbet i alle dets Dele: Korrespondance, Indkøb, Analyse, Rensningsarbejde, Forsøgsvæsen og Frøavl, samt Salg og Ekspedition af Frøet. (Dog maa større Indkøb og Dispositioner ikke foretages uden med Fællesforeningens Hovedledelses Samtykke, da Dispositionerne maa rette sig efter Fællesforeningens Betalingsevne.)

Det er hans Pligt at lede Virksomheden efter den af Frøudvalget foreslaaede Plan.

Han har at fremsætte alle Planer og Forslag, der kan være til Fremme for Virksomheden, og forelægge disse for Frøudvalget i et saadant Omfang og i saadan Form, at dette altid kan være fuldt orienteret.

Udsalgspriserne fastsættes af Udvalget paa Grundlag af Forretningsførerens motiverede Forslag.

Ved ethvert af Udvalgets Møder giver Forretningsføreren en Redegørelse for alt, hvad der er sket siden sidste Møde, og forlanger Udvalgets Godkendelse af, hvad han har foretaget.

Til Udvalgets Orientering føres hele Virksomheden saaledes, at alt altid er aabent til Eftersyn, hvorved Udvalget — selv i de mindste Detailler kan gøre sit kontrollerende Arbejde. Saaledes er Forretningsføreren forpligtet til at føre særskilte Bøger over alle Køb, med detaillerede Oplysninger om Avlssted, Sælger, Pris, Salgsbetingelser o. s. v., o. s. v., endvidere Bog over det hjemkomne Frø, dettes Mærker og nøjagtige Vægt, Bog over udførte Analyser, Rensningsregnskaber o. s. v.

Foruden Redegørelsen for den forløbne Tid fremlægger Forretningsføreren ved Udvalgets Møder Arbejdsplan for den kommende.

Oversigt over Driftsplanen.

Indkøbene ledes af et *Udvalg og Forretningsføreren.* Det *første* giver Sikkerhed for, at Forbrugernes Interesser i alle

Dele varetages, den *anden* for, at Driften ledes fagmæssig og økonomisk.

A. Den enkelte Deltager har Sikkerhed for Frøets *Paalidelighed* i

1) *en faglig* Ledelse, kontrolleret og assisteret af *et landøkonomisk Tilsynsraad.*
2) Fællesindkøbets fuldkomne Hjælpemidler som:
3) *egen Frøkontrol,* der tillader, at ethvert Parti kan undersøges, inden det gaar ud til Forbrugerne. Andre Fællesindkøb maa i Modsætning hertil modtage Frøet i Blinde og opdager først for sent (ved Frøkontrollens Efterundersøgelse), naar Leveringerne ikke er tilfredsstillende,
4) *egen Rensningsanstalt,* der giver Evne til at bringe ikke tilfredsstillende Leveringer i den rette Renhedstilstand,
5) *egne Dyrkningsforsøg* og saa vidt nødvendigt *egen Stamfrøavl,* der tager Sigte paa at finde og fastholde, forbedre og udbrede de bedste af de allerede eksisterende Stammer af Rodfrugtfrø, Sædekorn o. s. v.

B. Den enkelte Deltagers Sikkerhed for Frøets *Billighed:*

1) faglig, økonomisk Ledelse under Deltagernes egen Kontrol.
2) Udbyttets Fordeling blandt disse selv.
3) Indkøbets mægtige Størrelse og dets Soliditet.

J. E. Jacobsen.

Organisation af Fællesindkøbet.

1. Frø- og Gødningsafdelingen overgaar til at blive en selvstændig Afdeling med særskilt Regnskab, dog under Fællesforeningens Hovedledelse og derfor ogsaa under Ansvar overfor dens Generalforsamling. Samtidig indrømmes andre Andelsforeninger, saasom Andelsselskabet »Jydsk Andelsselskab for Indkøb af Foderstoffer«, Andelsmejerier o. l., Ret til at deltage i Fællesindkøbet af Frø og Kunstgødning sammen med Fællesforeningen og nyde de samme Fordele derved, som tilflyder dennes Medlemmer.

2. Varerne skal faktureres Deltagerne i Fællesindkøbet til Indkøbsprisen plus de kalkulerede Omkostninger, deri indbefattet 1 pCt. af Omsætningsbeløbet for Frø og ½ pCt. for Gødning, der tilflyder Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger som Vederlag for Overledelse, Ansvaret udadtil og Anskaffelse af Driftskapitalen, og tilskrives dennes Reservefond.

3. Fællesindkøbet ledes af et Udvalg, der bestaar af to Afdelinger, hvoraf Fællesforeningens Styrelse danner den ene, Repræsentanterne for alle de øvrige Deltagere den anden. Ingen Beslutning kan gyldig tages uden at begge Afdelinger hver for sig har vedtaget den. Indenfor hver Afdeling tages Beslutninger med almindelig Stemmeflerhed.

4. Enhver Andelsforening, d. v. s. ethvert Andelsmejeri eller enhver lokal Afdeling af »Jydsk Andelsselskab for Indkøb af Foderstoffer« skal som Bidrag til Dannelse af Driftskapitalen indskyde 100 Kr., som forrentes med 5 pCt. p. A. Renterne udbetales dog indtil videre ikke kontant, men tilskrives Kapitalen.

5. Den indskudte Andel: 100 Kr. for hver i Fællesindkøbet deltagende Andelsforening, er hver Forenings Risiko i Virksomheden, og ingen Forening kan under noget som helst Forhold gøres ansvarlig for større Beløb ud over deres mulige Skyld til Fællesforeningen. Overfor Kreditorerne staar Fællesforeningen som ene ansvarlig.

6. De Andelsforeninger, som i Henhold til deres Love er solidarisk ansvarlige for Betalingen af de fælles indkøbte Varer, eller paa anden Maade stiller betryggende Sikkerhed for Betalingen, indrømmes den sædvanlige Kredit, der gives Brugsforeningerne, men hvor den fornødne Sikkerhed — efter Styrelsens Skøn — ikke er til Stede, kan der forlanges Forudbetaling, forinden Varerne afsendes.

7. De i Fællesindkøbet deltagende Foreninger er pligtige at overholde den af Udvalget fastsatte Udsalgspris, saavel for Frø som for Gødning, der altsaa navnlig for Frøets Vedkommende bliver ens for enhver Egn i Landet. Kun for større Bestillinger, i Partier som ikke skal deles, eller hvor Uddelingen kræver forholdsvis mindre Ulejlighed, kan — og bør —

Uddeleren nøjes med et mindre Vederlag til Fordel for Bestillerne.

8. Udvalget bestemmer, hvor et Uddelingssted maa oprettes og Minimum for Medlemstallet.

9. Hovedkontoret betaler Fragten af Frøet til enhver Havn eller Banestation, og betaler en Femtedel Øre pr. Pund for Kørsel fra Station til Uddelingslokalet. Foreningerne betaler derimod selv Fragt af Gødning, hvor denne ikke betales af Sælgeren. Endvidere betaler Hovedkontoret Kredsenes Udgifter for Udvejning, Inkassation og Regnskabsførelse, hvilken Godtgørelse fastsættes procentvis af Beløbet efter Frøudvalgets nærmere Bestemmelse.

10. Skulde det ved den en Gang aarlig foretagne Opgørelse vise sig, at Kalkulationen af Omkostningerne er beregnet rigeligere end fornødent, godskrives Foreningerne det overskydende i Forhold til deres Andel i Indkøbet. Skulde det modsatte vise sig at være Tilfældet, paalignes Differencen paa samme Vis.

11. Ved Udtrædelse, der maa ske skriftlig til Formanden og kan ske til enhver Tid, kan de udtrædende erholde to Tredjedele af deres Indskud med paaløbne Renter udbetalt, dog først efter den paafølgende Aarsopgørelses Afslutning og Godkendelse.

12. Fællesforeningen kan ved en Generalforsamling vedtage, at Fællesindkøbet af Frø og Gødning med andre Andelsforeninger end Brugsforeninger ophører. Hvis dette vedtages, skal de udelukkede Foreninger have deres hele Indestaaende i Fællesforeningen udbetalt uden nogen Afkortning, senest et halvt Aar efter Fællesskabets Ophør.

13. Tidspunktet for disse Bestemmelsers Ikrafttræden bestemmes af Fællesforeningens Styrelse.

Frø- og Kunstgødnings-Uddelingssteder.

De Andelsforeninger, som ønsker at slutte sig til »De danske Landbrugeres Fællesindkøb af Frø og Kunstgødning« og

ønsker et lokalt Uddelingssted for disse Varer, bedes at henvende sig med Begæring herom til Hovedkontoret i København eller Aarhus, ledsagede af Oplysninger om Medlemsantal, hvilke Garantier, der stilles for Betalingen, hvor den sædvanlige Kredit ønskes, samt hvilken Afstand den Plads, hvor Uddelingen ønskes, ligger fra nærmeste Brugsforening, hvori Frø og Kunstgødning fra *Fællesforeningen* føres. Det vil naturligvis være meningsløst at etablere et Uddeligssted mere, hvor et saadant alt findes, men de forskellige Andelsforeninger bør enes om *et fælles* Uddelingssted.

Saa snart et tilstrækkeligt Antal Uddelingssteder er dannet, vil der blive foranstaltet et Møde, hvortil Delegerede fra andre Andelsforeninger end Brugsforeninger, der har sluttet sig til Fællesindkøbet, vil blive indbudte, hvilke da vælger Kredsstyrelse i Henhold til omstaaende Organisationsplan.

Det vil af Fællesforeningens Styrelse blive foreslaaet, at der for Uddelingen af Frø gives et Vederlag af 5 pCt. af Frøets Pris, nemlig 4 pCt. for Uddelingen og 1 pCt. for Inkassation og Regnskabsførelse, og for Gødningen $2^1/_2$ pCt., nemlig 2 pCt. for Uddelingen og $^1/_2$ pCt. for Inkassation og Regnskabsførelse.

Varerne leveres Uddelerne fri for alle Omkostninger og Tharatab.

Undtagelsesvis kan Udvejning til enkelte Medlemmer ske ved Hovedkontoret, navnlig til dem, som bor fjernt fra et Uddelingssted, og hvor en tilstrækkelig Tilslutning ikke kan opnaas til Dannelse af et saadant.

Fællesforeningens Forsøgsmark.

Det turde være almindelig bekendt, at der i de sidste Aartier er sket en stor Forandring til det bedre med Hensyn til det danske Landbrugs Forsyning med Markfrø saavel af indenlandsk som af udenlandsk Avl. Aarsagen til denne Fremgang skyldes vel i stort Maal den bitre Nødvendighed, som har tvungen Landmændene til at tage sig sammen og

til at opsøge de Midler, som gjorde det muligt at opnaa det størst tænkelige Udbytte af Jorden og Besætningerne, og maaske endnu mere Højskolernes og Landbrugsskolernes opdragende Virksomhed; men i første Række maa vi dog med Tak nævne to Mænd, som hver paa sit Omraade har gjort et overmaade stort Arbejde for vore Kulturplanters Forædling, to Mænd, som begge for ikke ret længe siden af Døden bortreves fra Arbejdsmarken, nemlig Konsulent *P. Nielsen,* Tystofte, og Grundlæggeren af »Kontoret for Fællesindkøb af undersøgt Markfrø«, Grosserer *Chr. P. Jacobsen.*

Det er ikke her Stedet at opregne disse to Mænds Fortjenester af det danske Landbrug, det skal kun nævnes, at naar der nu i Landets forskellige Egne er oprettet Forsøgsstationer, hvor der paa Statens Bekostning foretages omfattende og nøjagtige Undersøgelser for at fastslaa, hvilke Kulturplanter og hvilke Frøblandinger, der bedst egner sig for dansk Jordbund og Klima, og hvor der arbejdes paa at fremstille rene og forædlede Varieteter samt for i det videst mulige Omfang at kunne give bestemte Svar paa det Spørgsmaal: Hvorledes skal vi bedst dyrke vor Jord? — saa er det P. Nielsen, som ved smaa Midler og i knapt tilmaalt Fritid paa sin Skolelod i Ørslev har gjort Begyndelsen til dette Arbejde, og det er ved hans Lærlinge og Medhjælpere, at Gerningen fortsættes.

Og naar Landmanden nu ikke mere er henvist til, saa godt som i Blinde at tilsaa sine Marker med det Frø, som »hans Købmand«, der i de allerfleste Tilfælde aldeles manglede Kendskab til Kulturplanterne saa vel som til Landbrugets Tarv i det hele — tilfældigvis havde ladet sig prakke paa af tyske Probenreutere; Frø, der ofte slet ikke var, hvad det blev udgivet for, som jævnlig var gammelt og med daarlig Spireevne og saa urent, at det efterhaanden opfyldte Landets Marker med fremmed Ukrudt, og hvis eneste — dyrtkøbte — Fortjeneste det var, at det gav god Fortjeneste — i Købmandens Lomme —; naar denne Frøforsyningsmaade nu ikke mere er den *eneste mulige,* skønt den vel desværre ikke er helt afløst, saa er det Chr. P. Jacobsen, som blev en af de første til at bryde Bane for den ærlige Handel paa

dette Omraade ved at stifte »Markfrøkontoret«, hvor han med aldrig svækket Iver vaagede over, at der blev gjort alt for at udsende saa gode Kvaliteter som muligt, dels ved Anvendelse af skarp Rensning, dels ved omhyggelige Analyser af Spiredygtigheden og endelig ved at foretage en Række Forsøg, for derved at vinde Klarhed over, fra hvilke Avlssteder Frøet helst skulde hentes, naar Planterne skulde opnaa den bedste Trivsel her i Landet.

Paa den Grundvold, som er bleven lagt af disse to Mænd, er det, at Fællesforeningens Frøafdeling gerne vilde bygge videre, og skulde det i nogen Maade lykkes os at bidrage til, at Forsyningen med rent og kraftigt Frø af de bedste Stammer bliver gjort let tilgængelig i vore Kredse, saa skal det være vor største Ros, at vi trofast har fulgt de Veje, som er bleven anviste af P. Nielsen og Chr. P. Jacobsen.

Skal dette Maal naas, er det for det første nødvendigt, at Frøafdelingen skaffer sig Sikkerhed for, at de Partier af Frø, som skal udsendes i Landet, er i høj Grad rene og spiredygtige. Dette opnaas ved gentagende at udtage Prøver af et bestemt Antal Korn, som derefter undersøges i Mikroskopet og prøves i Spireapparatet, og for yderligere at garantere Brugerne Rigtigheden af denne Analyse tilbyder Foreningen at afholde Udgifterne ved en Efterundersøgelse hos »Dansk Frøkontrol«. Men en Analyse af Frøet kan kun give Besked om Renheden og Spiredygtigheden; den endelig Dom fældes *i Marken.* Med dette for Øje er der til Kontoret knyttet en *Forsøgsmark,* hvor der — under ensartede Forhold og med Gentagelser, for at muligt indtræffende Uregelmæssigheder ikke skal tvivlsomgøre Resultatet — bliver foretaget Udsaaning, ikke alene af alle de i Sæsonens Forløb virkelig *solgte Partier,* men ogsaa af de *Tilbud*, som fra andre Sider er indkomne til Foreningen, samt af *Prøver,* som vi paa anden Maade har kunnet forskaffe os, og som vi har Grund til at vente vil egne sig til at blive bragte i Handelen. Paa denne Maade danner man sig et Begreb om de forskellige Handelsforbindelsers Paalidelighed, lærer at undgaa de slette Kilder og at knytte sig fastere til de gode. Ogsaa i Tilfælde af, at

der skulde indkomme Klager over daarlig Avl efter leveret Frø, er det af Betydning at have en saadan Forsøgsmark i Nærheden, for at man straks kan undersøge, om Klagen skulde være begrundet, eller om den skyldes Omstændigheder, for hvilke Frøet ikke bærer nogen Skyld.

Med Hensyn til den overmaade vigtige Opgave: ved sammenlignende Dyrkningsforsøg at udfinde de bedste Frøblandinger til Græsmarken og til Staldfoder og at udvælge de værdifuldeste Stammer og Varieteter af Kulturplanterne, saa er det hidtil meget lidt, vi paa Forsøgsmarken har kunnet udrette paa dette Omraade; dels fordi vi har manglet baade Plads og Evne, men dog navnlig paa Grund af, at dette Arbejde udøves langt fyldigere og langt omhyggeligere paa Statens Forsøgsstationer, end det vilde kunne overkommes af noget privat Selskab. Saadanne Forsøg vil saa grumme let — med eller mod vedkommendes Vidende og Vilje — komme til at pege i den Retning, som man ønsker, at de skal gaa, og derved give meget problematiske Resultater. Naar derfor et Handelshus alene paa Grundlag af sine egne Forsøg begynder at slaa paa Reklamens Stortromme og i dyre Domme at udbyde sine ny Varer til »alle fremskredne Landmænd«, saa hænder det kun altfor ofte, at Facit bliver en stor Skuffelse saavel for Firmaet som for dets Kunder, saa at disse bliver mistænksomme og sene til at tage imod, naar det virkelig gode ny fremkommer. Eksempler paa dette haves der adskillige af fra de senere Aar.

Som Fællesforeningen derfor hidtil har søgt Raad og Bistand hos Statens Forsøgsledere og Konsulenter i Planteavl, saaledes vil den ogsaa i Fremtiden holde sig nær til disse og med Taknemmelighed modtage al den Hjælp, som der fra denne Side maatte kunne ydes.

Naar derimod virkelig gode Ting fremkommer i Udland eller Indland, det være sig ny Kulturplanter eller forædlede Former af de gamle, og naar de ved grundig Prøvelse ved vore hjemlige Forsøgsstationer har vist sig værdifulde for det danske Landbrug, saa maa det være Fællesforeningens Pligt at træde til som Mellemmand og at sørge for, at disse hurtigt

bliver udbredte i den videst mulige Udstrækning og til *billige* Priser. Stamfrø af saadanne ny Former er nemlig ofte urimelig kostbart; som et Eksempel kan nævnes, at der for et Par Aar siden blev tilbudt en af vore Statskonsulenter Frø af Skov-Fladbælg til en Pris af — *8 Øre pr. Stk.*

For at opfylde dette Krav er Forsøgsmarken forenet med et *Frøavlscenter*. Enkeltvis eller i Rader udsaas her de ganske smaa Partier, som det lykkes os at komme i Besiddelse af, og ved den mest omhyggelige Dyrkning søger vi at opnaa den størst mulige Mangfoldiggørelse, hvorefter Frøet eventuelt udstationeres hos dygtige Landmænd, indtil der er frembragt saa stor en Masse, at det kan føres i Handelen. Dette Arbejde er i den forløbne Sommer paabegyndt og vil blive udvidet ad Aare; blandt andet er der høstet ca. 100 Pd. Sandærter, en meget værdifuld Grønfoderplante, efter næppe 2 Pd. *udsøgt* Frø, som velvilligt blev os overladt af Hr. Statskonsulent K. Hansen. Ogsaa af et Par gode ny Kartoffelvarieteter er der frembragt Afgrøder, som vi i tilstundende Foraar agter at tilbyde Brugsforeningerne.

Ved denne Gren af Virksomheden mener vi ogsaa at kunne bidrage til at ophjælpe den *indenlandske Frøavl,* hvad der nok kan tiltrænges, da jo endnu den langt overvejende Del af det i Handelen gaaende Mark- og Havefrø kommer fra Udlandet og tit fra fjerntliggende Lande, hvor Klima- og Jordbundsforhold er vidt forskellige fra vore, og hvor man, selv om Renhed og Spiredygtighed kan konstateres, i alt Fald er ude af Stand til at vaage over, at Avlen stammer fra Moderplanter, som giver et stort Foderudbytte. For at fremme Arbejdet i denne Retning er det under Overvejelse at udvide Forsøgsmarken, saa der kan indtages Smaaarealer til Prøvedyrkning af de bedste Stammer af alle de Græsser og Foderplanter, som der kan være Tale om at avle Frø af herhjemme, og her skulde der da særlig lægges Vægt paa at vinde Klarhed over:

1. Den heldigste Dyrkningsmaade, naar det gælder om at at frembringe et stort Frøudbytte.

2. Det med Omhu hjemmeavlede Frøs Godhed i Sammenligning med det indførte.
3. Hvor stort Udbytte i Vægt og Pengeværdi, der kan opnaas pr. Td. Land, og
4. Størrelsen af de med Dyrkningen forbundne Omkostninger.

Navnlig for Rodfrugternes Vedkommende har det hjemmeavlede Frø i de senere Aar vist sin store Overlegenhed. Dette skyldes maaske til Dels den opnaaede Hjemmevanthed, men den vigtigste Aarsag er dog ganske sikkert den, at der af danske Frøavlere som oftest udvises en meget stor Samvittighedsfuldhed ved Valget af Moderroerne, idet kun de største og glatteste Roer anvendes til dette Brug, medens det paa Udlandets store Frømarker er almindelig Skik at bredsaa eller radsaa Frøet meget tæt, saa der ikke bliver Tale om nogen stor Rodudvikling, men Planterne drives frem til tidlig Frøsætning paa Voksestedet, hvorefter ondt og godt afhøstes imellem hinanden. Selvfølgelig kan Frø, avlet paa denne nemme Maade, sælges til meget smaa Priser, men at det *købes billigt* af Landmanden, vil man næppe kunne paastaa, naar man erindrer, at der ved Frø fra udvalgte Roer af gode Stammer kan opnaas det dobbelte Udbytte i Næringsværdi pr. Td. Land. Og at dette kan blive Tilfældet, er tilstrækkelig bevist ved talrige nøjagtige Forsøg, der udelukkede enhver Fejlslutning. Dog kan der ogsaa for det »danske« Rodfrugtfrøs Vedkommende være en meget stor Forskel i Dyrkningsværdi. Vi har i Aar paa Forsøgsmarken staaende en Prøve af »Barres«-Runkelroen fra en af Landets mest bekendte Frøavls- og Frøhandelsforretninger. Prøven har givet 25 Roer, og af disse er 5 Stokløbere og 3 Halsroer! — Det paagældende Tilbud har vi heldigvis ikke modtaget —. Ved Siden af og paa samme Tid er udsaaet en Prøve af samme Slags Roer fra en Husmand paa en af Øerne, der i 20 Aar har arbejdet paa at forædle sin Stamme. Her findes der blandt 800 Roer kun 4 Stokløbere eller ½ pCt.! Dog skønt Udseendet spiller en stor Rolle, og næppe nogen Mand

vil være stolt af, at hans Roemark har en skuffende Lighed med en nys anlagt Hindbærplantage, saa er det dog mere de *indre* Egenskaber, som der bør lægges Vægt paa, og det gælder om at udfinde de Stammer, der giver den største — ikke alene Vægtmasse — men ogsaa *Næringsstofmængde* pr. Td. Land. Med dette for Øje henvendte Fællesforeningen sig i det tidlige Foraar til Hr. Redaktør L. Helweg, der som Leder af Statens ambulante Rodfrugtsforsøg ikke alene selv har gjort en Mængde Iagttagelser, men ogsaa sidder inde med Resultaterne af de Undersøgelser, der i en Aarrække er gjorte omkring paa Forsøgsstationerne for at komme til Klarhed over de forskellige Rodfrugtstammers Ydeevne. Med stor Imødekommenhed tilsagde Hr. Helweg os sin Bistand, og det lykkedes os derved at komme i Forbindelse med en Række af Landets dygtigste Frøavlere, som dels overlod os Partier af udsøgt Stamfrø eller paatog sig Levering af dette og dels indgik paa Aftaler om større Leverancer af Handelsfrø til Foreningen. Foruden denne store Hjælp blev der fra samme Side givet os fornøden Vejledning til selv at gøre et Arbejde med at forbedre de valgte Stammer og end yderligere at forædle og fæstne deres gode Egenskaber. Den dertil anvendte Fremgangsmaade er for omstændelig til her at beskrives, men vil være mange Landmænd bekendt fra Redaktør Helwegs Artikler om dette Emne i forskellige Landbrugsblade.

Rodfrugterne faar jo stedse større og større Betydning for det danske Landbrug, saa det er her, at Arbejdet ligger først for Haanden. Men ogsaa for de andre Kulturplanters Vedkommende bør man sætte sig det samme Maal: *At ethvert Pund Frø, der udsendes, avles under betryggende Kontrol, og at det hidrører fra en Stamme, der er højt udviklet med Hensyn til de Egenskaber, der udkræves af den i det rationelle Landbrugs Tjeneste.*

At Fællesforeningen er sig denne Opgave bevidst, og at der er lagt Haand paa Ploven til et redeligt Arbejde henimod dets Løsning, haaber vi at have givet Brugsforeningernes

jorddyrkende Medlemmer et Indtryk af ved denne lille Redegørelse for Forsøgsmarkens paabegyndte og planlagte Virksomhed.

Fællesforeningens Forsøgsmark ved Lyngby, i September 1899.

KARL A. JØRGENSEN.

Forædling af vore Rodfrugtstammer.

(»Andelsbladet« Nr. 6, 1901.)

Enhver dygtig Landmand er nu om Dage paa det rene med, at han, dersom han skal drive det til noget med sin Mælkeproduktion, først og fremmest maa sørge for at have en god Besætning. Han søger derfor ofte vidt omkring for at skaffe sig Køer af de mest udmærkede Stammer, melder sig ind i en Kontrolforening for stedse at kunne være klar over, hvorledes den enkelte Ko betaler Foderet, og navnlig for det unge Tillægs Vedkommende er han omhyggelig for, at baade Fader- og Moderdyret ikke alene er kraftige veludviklede Individer, men at de ogsaa tilhører Stammer og Familier, som har vist, at de i særlig Grad har været i Stand til at lade den høje Malkeevne og de øvrige gode Egenskaber *gaa i Arv* til Afkommet. Det er navnlig dette »Arvespørgsmaal«, for hvis Betydning man i de senere Aar mere og mere har faaet Øjnene op, ogsaa for vore andre Husdyrs Vedkommende, og naar der for enkelte jydske Hingste i den nyere Tid er opnaaet saa svimlende høje Priser, saa skyldes det ikke i første Række deres — om man saa maa sige — personlige Fortrin, men den Kendsgerning, at de efter disse faldne Føl i saa stort Tal og stort Maal tager Arv efter Faderen.

Men som hele Dyrelivet til syvende og sidst maa hente sin Næring fra Jordens mangfoldige Plantevækst, saaledes er ogsaa Udviklingen af vort Husdyrbrug, i alt Fald i meget stort Maal, afhængig af vor Evne til at faa de dyrkede Marker til at frembære en stedse større og næringsrigere Afgrøde, og det allerede gjorte Arbejde paa Kvægavlens Omraade bør underbygges med et ikke mindre omfattende og omhyggeligt Arbejde for Planteavlens Vedkommende. Denne i Grunden

saa selvfølgelige Sag kan dog endnu ikke siges rigtig at have faaet Indpas i Jorddyrkernes Bevidsthed, skønt der paa Landbrugsskoler og Forsøgsstationer saa vel som af Landbrugets offentlige og private Raadgivere er gjort grumme meget for at sprede Oplysning paa dette Felt. Ganske vist er det nu ikke mere saa almindeligt som tidligere, at Folk køber deres Have- og Markfrø hos omstrejfende Agenter og Kræmmere, de fleste vil dog nok have en lille Smule mere Garanti for Renhed og Spireevne, end disse Godtfolk kan byde, men man tager dog sjældent rigtig i Betragtning, at Frø ikke er almindelig Handelsvare, der kan bedømmes efter sine ydre Egenskaber, men at der i den skjulte Kim gemmes en Arv efter Forældre og efter Stamme og Hjemsted, og at det er Værdien af denne usynlige Arv, hvoraf det for en stor Del afhænger, om den vordende Grøde skal bringe Tab eller Vinding. Ja, der er af »praktiske« Mænd skænket denne Sag saa liden Omtanke, at man har set ellers omhyggelige Jorddyrkere indsamle Frø af første Aars Stokløbere i deres Rodfrugtsparceller for paa denne nemme og billige Maade at skaffe sig Udsæd til næste Aar.

En saa »*bagvendt*« Metode anvendes vel næppe mere, og der er i de sidste Aar, navnlig for Rodfrugtfrøets Vedkommende, gjort et betydeligt Forædlingsarbejde saavel fra samvittighedsfulde Frøhandleres Side som af enkelte dygtige Landmænd, og derved fremkommen »Stammer«, der virkelig har betydelig højere Avlsværdi end den almindelige Handelsvare. Fremgangsmaaden ved denne Forædling er temmelig ligefrem og kræver ikke andet af sin Mand end et sikkert Øje for, hvorledes en Roe af den ønskede Type bør se ud, en aarvaagen Paapasselighed ved Udvalget af Frøroer og Omsorg for, at disse ikke under Blomstringen bliver krydsbefrugtede med fremmede Varieteter eller med den vilde Stamplante, der navnlig for Gulerodens Vedkommende har voldt megen Fortræd, samt Taalmodighed til i Aarevis at følge den engang lagte Plan. Man udvælger simpelthen hvert Aar de største og glatteste Roer paa sin Mark til Frøroer, og af disse udvælger man saa atter et lille Parti af de allerfuldkomneste

Eksemplarer til Avl af Stamfrø til eget Brug paa den Mark, hvorfra man næste Aar skal udvælge Frøroer. Foregangsmænd paa dette Omraade gaar endog saa vidt, at de ved Udvælgelse af Stamroer anvender Saltvandsprøven, hvorved de bliver i Stand til at udfinde de Rødder, som giver den største Næringsmængde (Tørstof) i Forhold til sin Vægtmasse.

Dette er i og for sig godt og rigtigt, men Fremgangsmaaden er langsom, og det er nærmest forbavsende, saa kort frem mange er naaede ad denne Vej, selv efter mange Aars ihærdigt Arbejde. Det er den selv samme Forædlingsmaade, som anvendes i de store Kvæghjorder paa det vestlige Amerikas udstrakte Græssletter. Hvert Aar udpilles efter Øjeskøn et vist Antal Kreaturer til Slagtebænken, og den dygtige »Cowboy« sørger da for at skaane de bedste og mest lovende unge Dyr til Hjordens Fornyelse.

Her som der tager man intet Hensyn til de arvede Familieejendommeligheder eller til Evnen til at overføre disse paa Afkommet. Man staar Fare for at vælge Individer til at forplante Slægten, som vel selv er upaaklagelige, men hvis Søskende eller andre Slægtninge har haft mislige Egenskaber, for hvilke de er blevne kasserede, og disse uheldige Familietræk vil efter al Sandsynlighed nedarves til Afkommet gennem det udvalgte fejlfri Individ. Dette er formodentlig Aarsagen til, at der — for at tage et særlig iøjnefaldende Eksempel — vedblivende kan fremkomme et ret stort Antal Stokløbere i en Roestamme, hvor der bevisligt ikke i 12—15 Aar har været medtaget en eneste Stamroe, som har vist Tegn til at løbe i Stok eller blive halset.

Anderledes med den nye Husdyravl, som man forlængst fik Tag paa i England, og som nu ogsaa er kommen i Gang her hjemme. Her er det det Vidnesbyrd, som *Stambogen* afgiver om Slægtstilbøjelighederne og om den Troskab, hvormed disse nedarves paa den store Mængde af Afkommet, som slaar Hovedet paa Sømmet; om det enkelte Individ skulde lade lidt tilbage at ønske i en eller anden Retning, dette kommer først i anden Række.

At det samme Princip med Held kan anvendes i Planteavlen,

ligger jo ganske vist nær, men har dog næppe været paaagtet her hjemme, førend Redaktør Helweg for nogle Aar siden slog til Lyd for Sagen. Det har da ogsaa i den nyeste Tid været prøvet i Praksis her hjemme, og har her i Løbet af ganske faa Slægtled frembragt mærkværdige Resultater.

Efter Samraad med Redaktør *Helweg* besluttede Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger sig i Foraaret 1899 til at paabegynde et Forædlingsarbejde med vore vigtigste Rodfrugtarter og til Grundlag at vælge de bedste Stammer, der var at opdrive her i Landet, for saa vidt man ad forskellige Veje kunde skaffe sig Oplysninger om disse. Det ledende Princip for Arbejdet skulde være en nøje fastholdt Hensyntagen til Nedarvningsevnen for derved end yderligere at forhøje og befæste Stammernes værdifulde Egenskaber, og Red. Helweg, der som Leder af Statens ambulante Rodfrugtforsøg i mange Aar har taget virksom Del i Arbejdet for Roedyrkningens Fremme her i Landet, tilsagde os med Beredvillighed sin Bistand med Raad og Tilsyn, ligesom den Plan, vi følger ved Forædlingsarbejdet skyldes ham. Forsøgene omfatter nu af Runkelroer: Barres, Elvetham og Eckendorfer, af Kaalrabi: dansk grønhovedet, af Turnips: Yellow Tankard og Grey Stone, og af Gulerødder: Champion, hvid, grønhovedet Kæmpe og James. Der arbejdes Haand i Haand med Foreningens Stamfrøavlere rundt om i Landet, idet disse forestaar den egentlige Frøavl, medens Prøvelsen af Afkommet, der kræver den mest mulig ensartede Jordbund, og øvrige Vækstbetingelser, foregaar paa Fællesforeningens Forsøgsmark ved Lyngby. Foreningens Formand har anset det for rigtigt, at der i »Andelsbladet« blev givet en lille Redegørelse for denne Virksomhed, og jeg skal i det følgende prøve paa i korte Træk at tegne et Omrids af den lagte Plan:

Hos Stamfrøavleren udsøges ved Foreningens Forsøgsbestyrer af de allerede udtagne Stammer, de 500 største og mest velformede Rødder.

Ved Saltvandsprøve udskydes de $^4/_5$ af disse og kun de 100 Stykker, som har størst Vægtfylde, underkastes en nøjagtigere Prøve, idet der af hver Roe udbores Propper, hvoraf

Saften udpresses og dennes Vægtfylde afvejes ved Hjælp a en Flydevægt. (Da Saftens Vægtfylde og Roens Tørstofindhold staar i et temmelig bestemt Forhold til hinanden kommer man herved til Kundskab om Roens Næringsværdi).

Man udvælger nu de 50 Stykker, som har det højeste Tørstofindhold, dog tages der ogsaa Hensyn til Størrelse og Velformethed, og af hver af disse Roer tages et Afrids paa et Blad i Stambogen, hvor ligeledes anføres Roens Nummer, Vægt, Tørstofindhold samt mulige andre Bemærkninger.

Vi har altsaa nu — for at bruge et Billede fra den daglige Bedrift — opdaget de 50 bedste Malkekøer i Stalden, og nu gælder det blot om at udfinde, hvilken af disse der bedst er i Stand til at lade Malkeevnen gaa i Arv til sine Kalve.

Til den Ende udplantes de 50 Roer i Marken, vel nummererede og paa et Sted, hvor Fremmedbestøvningen er udelukket, og ved Modningen *indhøstes Frøet særskilt af hver Roe.*

Næste Aar udsaaes dette Frø paa Forsøgsmarken i lige lange Rader og i flere Gentagelser med forskellig Ordning af de 50 Numre, saaledes at de alle kommer til at *nyde lige Ret* med Hensyn til Jordbunds- og Vækstforhold. Af samme Grund maa Marken kun være gødet med velfordelt Kunstgødning, ligesom Rækkerne maa gaa paa tværs af Agrene.

Ved Optagningen af Roerne i alle disse Gentagelser mærker man sig nøje og opnoterer de forskellige Ejendommeligheder hos de 50 Roefamilier: Antal af Stokløbere og Halsroer, grenede Roer og Roer af uægte Form og Farve, ligesom man ogsaa i Arbejdsbogen giver Karakter for hver Families almindelige Udseende og endelig vejer alle Prøverne.

Efter endt Arbejde sammentælles de i Arbejdsbogen optegnede Resultater og af de 10—12 Prøver, som i alle Gentagelser har givet den *højeste Roevægt* og har vist *mindst Tilbøjelighed til at gaa paa Afveje* med Hensyn til Form og Udseende, udtages Roer af Gennemsnitsstørelse til Analyse.

Naar man ved Analysen har lært at kende disse Prøvers Tørstofindhold, er det en let Sag at udregne, hvilken af dem der giver det største Udbytte pr. Tønde Land og

saaledes er de mest værdifulde, set fra Landmandens Standpunkt. Ud af den ene Familie, eller muligvis 2 à 3, som naar Toppunktet i denne Retning, udvælges derefter de 50 *Eliteroer,* som skal danne Grundlaget for fortsat Forædlingsarbejde. Af de tiloversblevne gode Roer samt af de bedste af de øvrige Familier tages *Stammer* til næste Aars *Frøroeavl.*

Nu sidste Efteraar var vi færdige her paa Marken med første Omgang for et Par Rodfrugtstammers Vedkommende, og enhver, der har haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med Resultatet, vil føle sig slaaet af den mærkelige Forskel, der kunde iagttages hos Afkommet af de 50 Moderroer. Som et Eksempel skal jeg nævne Familjerne Nr. 3 og 26 af D.-Stammen (Barres):

Nr. 3 gav 750 Ctnr. Roer pr. Td. Land, $2^1/_2$ % var halsede, 8 % noget grenede og $2^1/_2$ % uægte i Form og Farve.

Nr. 26 gav 940 Ctnr. Roer pr. Td. Land, $^2/_3$ % var halsede, 7 % grenede og $^3/_4$ % uægte i Form og Farve.

Ved den almindelige Avlsmaade med sammenblandet Stamfrø vilde der være bleven taget Frøroer af Afkommet efter begge disse Roer og efter alle Mellemformer, medens vi ved den her stedfundne Enkeltdyrkning ser os i Stand til helt at kassere Nr. 3 samt de tarveligste af de andre Familjer og opbygge vor Fremtidsstamme udelukkende paa Nr. 26.

Efter alt, hvad der kan skønnes, vil der altsaa paa denne Maade i forholdsvis kort Tid kunne opelskes yderst paalidelige Stammer af vore Rodfrugtarter, og det Arbejde, som Fællesforeningen lader udføre paa dette Omraade, vil forhaabentlig blive til Gavn for Tusinder af større og mindre Jordbrug Landet over. Ligesom Forædlingsarbejdet med vore Husdyr finder sin Paaskønnelse paa Dyrskuerne og der henter det Stempel hjem, som giver Racedyrene deres Værdi i Handel og Vandel, saaledes har vi nu ogsaa i Statens sammenlignende Rodfrugtforsøg, der i Fjor begyndte sin Virksomhed, faaet en længe savnet Værdimaaler til Bedømmelse af vore Roestammer og til at fastslaa, hvilke af disse der fortjener

at blive købte og anvendte til Udsæd i vort Landbrug. Det er da saa at haabe, at der af Forbrugere vil blive taget mere Hensyn til Vidnesbyrd herfra end til markskrigende Frøkataloger med prægtigt kolorerede Billeder af vidunderdejlige Runkelroer, med Side op og Side ned af Anbefalinger fra bekendte og ubekendte Størrelser, lige fra Lolland til Lapland og, hvad der ofte imponerer allermest, med opskruede Priser.

Maaske et Arbejde, som det ovenfor skitserede, næppe vil kunne magtes af den enkelte Frøavler alene, navnlig naar han er Smaamand i Faget, og selv nogle af vore store Frøsalgskompagnier, for hvem Gevinsten til de private Pengekasser kommer i første Række, muligvis vil skyde det fra sig, eller kun optage det, for saa vidt der kan gøres *Reklame* dermed; men for vor Forening, der i Ordets alleregentligste Forstand er en Sammenslutning af *Brugere* hele Landet over, og da navnlig af Landmænd, synes det at være en uafviselig Pligt at gøre alt, hvad der staar i vor Magt, for at højne Kvaliteten netop af denne Vare, thi det er jo den Sæd, som udstrøs paa vore Agre, der skal give Vækst til de kommende Aars Velfærd.

Fælllesforeningens Forsøgsmark ved Lyngby, 20. Nov. 1901.

KARL A. JØRGENSEN.

XII. Fællesforeningens Indlaansafdeling.

Brugsforeningerne vil kunne gavne deres Medlemmer og andre ved at gøre dem opmærksomme paa, at naar de har Penge tilovers, vil de med størst Fordel kunne anbringe disse i Fællesforeningens Indlaansafdeling.

Fordelene ved Pengenes Anbringelse i Fællesforeningen bestaar i:

1) den fortrinlige Sikkerhed, Fællesforeningen yder,
2) de høje Renter, der gives,
3) at de indsatte Beløb eller Dele deraf atter kan udtages med kort Varsel.

Fællesforeningens fortrinlige Sikkerhed bestaar i:

1) at den ejer en Garantikapital (Reservefonds- og Andelskapital) paa ca. 1 Million Kr., hvilken Garantikapital kan ventes stadig betydelig forøget. Fællesforeningens Formue er saaledes vokset med ca. 150,000 Kr. aarlig i de sidste Aar,
2) at Fællesforeningen kun befatter sig med Salg til Brugsforeninger, hvis Medlemmer er solidarisk ansvarlige for deres Forpligtelser, og hvor Medlemsantallet er saa stort og Medlemmerne anses for saa formuende, at Tab ved Forbindelse med Foreningen maa anses for udelukket,
3) at Handelsbanken er Fællesforeningens Kasserer, og en af dennes Fuldmægtige er daglig Revisor ved Hovedkontoret, samt at kun tre af Styrelsens Medlemmer i Forening, sammen med Hovedforretningsføreren, kan disponere over Foreningens Pengemidler, ligesom Personalet skal stille betryggende Sikkerhed for de Beløb, der betroes dem til Bestridelse af Driftsudgifterne,
4) at forøvrigt alle mulige Forsigtighedsregler er trufne til Forebyggelse af Tab: Bygninger og Varelager er fuldt forsikrede i Tilfælde af Ildsvaade, og Varer, som sendes Fællesforeningen med Skibslejlighed, er altid assurerede mod Søuheld. Ja, selv om det meget usandsynlige, men dog inden for Mulighedernes Grænse liggende Tilfælde skulde ske, at Fællesforeningens Bank blev insolvent, vilde Fællesforeningen dog intet tabe derved, fordi den altid skylder Banken mere, end den har indestaaende hos denne.

Naar nogen vil indsætte Penge i Fællesforeningen, indsendes Beløbet til Handelsbanken, København K., med Anmodning om at kreditere Fællesforeningens Konto for Beløbet.

Samtidig sendes Meddelelse til Fælleskontoret for Danmarks Brugsforeningers Kontor, Ny Toldbodgade 29, København K., om Pengenes Indsættelse. Indskyderne faar derefter tilsendt et med Styrelsens Underskrift forsynet Gældsbevis eller en Kontrabog.

De Indskydere, der venter senere at kunne forøge de indsatte Beløb med nye Indskud, eller mulig ønsker senere at udtage Dele deraf, anbefales at forlange Kontrabog. Denne maa da indsendes til Fælleskontoret, hver Gang et nyt Indskud sker eller et Beløb ønskes udtaget.

For Tiden betaler Fællesforeningen i Rente 5 pCt. p. A. af Indskudene.

Mejerier, Slagterier, Brugsforeninger eller lignende, der vil benytte Fællesforeningen som Bank, saaledes at de kan udtage større Beløb med faa Dages Varsel, vil dog ikke kunne opnaa 5 pCt., men dog den højeste mulige Rente, efter nærmere Overenkomst med Fælleskontoret.

Dog kan Fælleskontoret ikke modtage mindre Indskud end 100 Kr.

Skulde Indskudene flyde rigeligere ind, end til Fællesforeningens eget Behov, vil Udlaan kunne finde Sted til Andelsforeninger, som yder fuld betryggende Sikkerhed; fortrinsvis vil der blive ydet Driftslaan til Brugsforeninger.

Stempelafgiften — 5 Øre for saa vidt det paalydende Beløb ikke overstiger 100 Kr., eller 15 Øre, naar Beløbet er fra 100 til 1000 Kr. og ellers $^1/_{60}$ pCt. — betales af Indskyderne. Vil Indskyderne have *Renterne nævnt* i Gældsbrevet — *hvad er absolut unødvendigt* — skal Gældsbrevet stemples med 2. Klasses Stempel, det vil sige $^1/_6$ pCt. af Beløbet.

Brugsforenings-Statistik i 1900.

I Januar Maaned d. A. udsendte »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger« Spørgelister til 652 Brugsforeninger, men har kun modtaget Svar paa de stillede Spørgsmaal fra 447 og adskillige af de givne Svar er endda kun delvis fuldstændige.

Efter det foreliggende Materiale giver vi nedenfor en Oversigt over de fremkomne Oplysninger og har til Sammenligning — hvor vi har ment, det kunde have Interesse — vedføjet Tal fra Statistikken i Fjor.

1. Paa Spørgsmaalet om, i hvilken Afstand Foreningerne laa fra nærmeste Købstad, har vi modtaget Svar fra 443. 3 Foreninger laa indenfor 1/4 Mils Afstand, 23 mellem 1/4 og 1/2 Mil, 50 mellem 1/2 og 3/4 Mil, 59 mellem 3/4 og 1 Mil, 109 mellem 1 og 1 1/2 Mil, 83 mellem 1 1/2 og 2 Mil, og de 116 i over 2 Mils Afstand.

2. I 442 Foreninger havde 49,241 Medlemmer købt Varer for over, og 10,649 Medlemmer for under 25 Kroner hver. (1/1 1899 var der i 415 Foreninger opgivet et Medlemsantal af 41,041.) Foreningernes gennemsnitlige Medlemsantal var altsaa 135.

3. 433 Foreninger havde i 1899 en samlet Omsætning af 12,315,581 Kr. eller i Gennemsnit pr. Forening 28,442 Kr., 210 Kr. pr. Medlem (i 1898 havde 410 Foreninger en Omsætning af 10,437,541 Kr., eller gennemsnitlig 25,457 Kr.). Altsaa er Omsætningen i de enkelte Foreninger forøget med over 10 pCt. i 1899.

4. Af det ovennævnte Omsætningsbeløb falder gennemsnitlig for hver Forening 5,789 Kr. paa Salget af Markfrø, Foderstoffer og Kul.

5. Kun 336 Foreninger opgiver, hvor stort Udbytte de har uddelt i sidste Aar. Gennemsnitsdividenden var 7 pCt. (6,67 pCt.) i 1898.

6. 306 Foreninger opgiver at eje en Reservefond paa 408,250 Kr.

(Dette Beløb er noget mindre end Opgivelsen i sidste Statistik, hvor 285 Foreninger opgav at have 425,289 Kr. i Reservefond, men dette har utvivlsomt sin naturlige Forklaring deri, at et betydeligt Antal Foreninger det sidste Aar har skaffet sig eget Hus og dertil anvendt af deres Reservefond.) (Jfr. Afsn. 8.)

7. 438 Foreninger har tilsammen et Varelager til Beløb 2,170,051 Kr. eller gennemsnitlig for hver Forening 4,954 Kr. (1. Januar 99 havde 409 Foreninger Varelager til Beløb 2,795,559 Kr., gennemsnitlig 6,835 Kr.).

8. Af de 443 Foreninger, der har sendt Oplysninger, ejer de 266 eget Hus. I Følge de f. A. modtagne Oplysninger fra 309 Foreninger ejede kun 148 eget Hus.

9. 131 af 443 Foreninger havde Næringsbevis paa Detailhandel, og 67 af disse opgiver at have solgt Varer til Ikke-Medlemmer for gennemsnitlig 4,883 Kr. hver.

10. 262 Foreninger opgiver at have Brændevinsbevilling, 181 ikke.

11. 323 uddeler Vin til sine Medlemmer, 120 ikke.

12—13. I 153 (af 443) Foreninger gives der Kredit til Medlemmerne, men kun i 26 Tilfælde skal eventuelt Tab bæres af Foreningerne — ellers af Uddeleren. De øvrige 290 Foreninger uddeler kun mod kontant Betaling. I de Foreninger, hvor der gives Kredit, er det gennemsnitlige Tilgodehavende hos Medlemmerne 2,191 Kr. for hver Forening.

14. 437 Foreninger betalte gennemsnitlig i Løn til Uddelerne — deri indbefattet Svind — $5^1/_4$ pCt. af Omsætningen, sædvanligt Bruttoomsætningen.

15. I 66 Foreninger betalte Uddeleren Kørsel, i 267 Brændsel, i 254 Lys, i 116 Husleje og i 322 Medhjælp.

I 366 Foreninger betales Kørsel, i 174 Brændsel, i 187 Lys, i 331 Husleje og i 119 Medhjælp af Foreningerne selv.

I 311 Foreninger betaler Foreningen Indpakningsmateriale, i 115 maa Uddeleren betale det.

16. I 413 Foreninger oppebærer Regnskabsførerne gennemsnitlig $^3/_4$ pCt. af den aarlige Omsætning.

17. 425 Foreninger havde et, 11 to, 3 tre og 2 fire Uddelingssteder.

18. Af 441 Foreninger, der indsendte Besvarelser, var 405 Medlemmer af Fællesforeningen.

19. I alle Foreninger var Medlemmerne solidarisk ansvarlige for Foreningens Forpligtelser.

20. Styrelsen bestod gennemsnitlig af 6 Personer.

21. 180 Foreninger havde optaget Laan i fast Ejendom til Beløb 553,234 Kr. eller gennemsnitlig 3,077 Kr. hver.

22. 174 Foreninger havde Kautionslaan for 573,612 Kr., gennemsnitlig 3,297 Kr. hver.

23. 294 Foreninger havde Laan mod solidarisk Forpligtelse til Beløb 1,172,366 Kr., i Gennemsnit for hver Forening 3,988 Kr.

I Sammenligning med Opgivelserne for i Fjor er der en Nedgang i Størrelsen af Kautionslaanene, hvilket vel for en Del har sin Forklaring i at Reservefonden er gjort anvendelig til Formindskelse af disse, samt at Laan mod solidarisk Forpligtelse er vokset fra gennemsnitlig 3,669 Kr. til 3,988 Kr. pr. Forening.

24. Paa Spørgsmaalet om Aarstallet for Foreningernes Oprettelse, indkom der Svar fra 443 Foreninger.

Af disse var 8 oprettede før 1870, 17 i Aarene 1870—74, 19 i Aarene 1875—79, 14 i Aarene 1880—84, 120 i Aarene 1885—89, 104 i Aarene 1890—94 og 161 i Aarene 1895—1900.

I Følge Opgørelsen fra »Statistisk Bureau« for Aaret 1899, findes der her i Landet 970 Brugsforeninger (837 uden og 133 med Næringsbevis) med et Medlemsantal af ca. 126,000.

Paa Grundlag af den under 3 nævnte gennemsnitlige Omsætning, vil samtlige danske Brugsforeningers sidste Aars Omsætning være mellem 26—27 Millioner Kroner.

At kun godt $^1/_3$ af Brugsforeningernes Vareindkøb foretages i Fællesskab, trods de øjensynlige Fordele Fællesindkøbet giver, viser, hvor ufuldkommen Forstaaelsen i mange Foreninger endnu er af deres Opgave; men en Sammenligning af Statistikken i de forløbne Aar siden Fællesforeningens

Oprettelse, viser dog en stærk stigende Tilslutning om Fællesarbejdet, og en Sammenligning med andre Landes Statistik viser, at intet andet Land i Verden kan opvise et saa enigt Samarbejde om de fælles Interesser som det, der finder Sted blandt Landbostanden i Danmark.

En Brugsforenings Regnskabsopstilling.

V. Nebel og Omegns Brugsforenings Regnskab

for Halvaaret fra 9. November 1898 til 9. Maj 1899.

(»Maanedsblad for Danmarks Brugsforeninger«, Juli 1899.)

Omsætningen.

Indgaaet.		Udgaaet.	
1. Varebeholdning til Udsalgspris 9. Nov. 98 ...	Kr. 23,377. 38	3. Varebeholdning til Udsalgspris 9. Maj 99	Kr. 24,000. 00
2. Varer i Halvaaret	— 62,644. 89	4. Uddelt Varer (Saldo) ...	— 62,022. 27
	Kr. 86,022. 27		Kr. 86,022. 27

Bruttofortjenesten.

Indgaaet.		Udgaaet.	
5. Varebeholdning til Indkøbspris 9. Nov. 98....	Kr. 17,386. 16	8. Varebeholdning til Indkøbspris 9. Maj 99....	Kr. 17,833. 34
6. Varer i Halvaaret til Indkøbspris	— 52,807. 96	9. Uddelte Varer.....	— 62,022. 27
7. Bruttofortjeneste (Saldo)	— 9,661. 49		
	Kr. 79,855. 61		Kr. 79,855. 61

Gevinst- og Tabs-Konto.

Indtægt.		Udgift.	
10. Bruttofortjeneste	Kr. 9,661. 49	17. Renter.....	Kr. 1,171. 79
11. Renter.....	— 815. 17	18. Varenedsættelser	— 150. 73
12. Vareforhøjelser	— 108. 77	19. Forskellige Udgifter....	— 304. 99
13. Forskellige Indtægter ..	— 256. 19	20. Løn, Svind, Fragt, Husleje m. m.....	— 5,914. 52
14. Divid. fra Fælleskontoret	— 1,197. 66	21. Nettofortjeneste (Saldo)	— 6,540. 15
15. Rabat og Provision ...	— 293. 51		
16. Overskud fra forrige Aar	— 1,749. 39		
	Kr. 14,082. 18		Kr. 14,082. 18

Kasseregnskab.

Indtægt.			Udgift.		
22. Kassebeholdn 9. Nov. 98	Kr.	367. 71	31. Betalt for Varer	Kr.	52,807. 96
23. Ægforeningens Skyld 9. November 98	—	253. 60	32. Udbet. Sparekassekonto	—	14,953. 56
24. Uddelt for i Halvaaret.	—	62,022. 27	33. Udbetalt Dividendekonto	—	5,414. 62
25. Indsat af Medlemmer	—	18,359. 86	34. Forskellige Udgifter	—	304. 99
26. Forskellige Indtægter	—	256. 19	35. Varenedsættelser	—	150. 73
27. Renter	—	451. 68	36. Fragt, Svind, Løn, Husleje m. m.	—	5,914. 52
28. Medlemsbidrag	—	36. 50	37. Udlagt for Ægforeningen	—	1,026. 57
29. Rabat og Provision	—	293. 51	38. Kassebeholdning (Saldo)	—	1,577. 14
30. Vareforhøjelser	—	108. 77			
	Kr.	82,150. 09		Kr.	82,150. 09

Status.

Ejendom.			Skyld.		
39. Varer til Indkøbspris	Kr.	17,833. 34	45. Sparekasseindskud	Kr.	39,225. 71
40. Sparekasseudlaan	—	14,568. 58	46. Dividendekontoen	—	806. 54
41. Divid. ved Fælleskontoret	—	13,170. 45	47. Reservefonden	—	15,273. 25
42. Udlagt for Ægforeningen	—	1,026. 57	48. Renter	—	330. 43
43. Bygning og Inventar	—	14,000. 00	49. Overskud (Saldo)	—	6,540. 15
44. Kassebeholdning	—	1,577. 14			
	Kr.	62,176. 08		Kr.	62,176. 08

Forklaring over Regnskabsopstillingen.

Omsætningens Beregning.

Omsætningen er udfunden ved at lægge *Udsalgs*summen for de i Regnskabsaaret modtagne Varer og Emballage til *Udsalgs*summen for den ved Regnskabsaarets Begyndelse tilstedeværende Beholdning af Varer og Emballage (1) og fra dette Beløb drage Summen af den nu tilstedeværende Vare- og Emballagebeholdning til Udsalgspris (3). Den udkomne Sum (4) er da Omsætningsbeløbet.

Bruttofortjenestens Beregning.

Bruttofortjenesten er udfunden ved at drage Varelagerets *Indkøbs*værdi ved Regnskabsaarets Begyndelse (5) sammenlagt

med den Sum, der er betalt (altsaa Indkøbsværdien) for modtagne Varer i Regnskabsaaret (6), fra den sammenlagte Sum af det tilstedeværende Vare- og Emballagelager til Indkøbspris (8) og Omsætningsbeløbet (4 og 9). Den udkomne Sum er da Bruttofortjenesten.

Nettofortjenestens Beregning.
(Gevinst- og Tabs-Konto.)

Alle Indtægter i Regnskabsaaret med den udfundne Bruttofortjeneste i Spidsen opføres i een Kolonne og Udgifterne i en anden. Udgiftssummen draget fra Indtægtssummen udviser Nettofortjenesten (21).

Kasseregnskabet

er en Opstilling af alle *Kasse*indtægter i een Kolonne og alle *Kasse*udgifter i en anden. Udgifterne fradraget Indtægterne viser *Kassebeholdningen* (38), *som Forretningsføreren skal tilsvare.* Hvis Indtægtssummen var størst, opførtes ingen Kassebeholdning, men Differencen skal være krediteret Forretningsførerens Konto og indeholdes i Post 25: »Indsat af Medl.«, ligesom Summen skal være indbefattet i Post 45 i Status.

Status

er en Fortegnelse over Foreningens Skyld og Tilgodehavende. I een Kolonne er opført, hvad Foreningen ejer, og i en anden Kolonne, hvad Foreningen skylder. Det, der skyldes, draget fra det, der ejes, udviser Overskudet (49), som, naar Beregningerne er rigtige, bliver den samme Sum som Post 21 i Gevinst- og Tabs-Beregningen. Nettofortjenesten eller Overskudet fremgaar altsaa af Status, og strengt taget kan det siges at være overflødigt at søge denne Sum udfunden ved Opstilling af »Gevinst- og Tabs-Konto«; men det er selvfølgelig en Betryggelse for Resultatets Rigtighed, at dette er kommet ens frem ad to Veje.

Hovedbogen bør være ført saaledes, at alle de i Status opførte Beløb er de Debet- og Kreditposter, som findes deri.

Andelsudvalget
eller
Fællesrepæsentationen for danske Andelsforeninger.

Ønskeligheden af en Sammenslutning af de danske Andelsforeninger til gensidig Støtte og Værn havde alt i flere Aar staaet levende for »Haandbogens« Forfatter, og efter Tid efter anden mundtlig og skriftlig at have slaaet til Lyd for Gennemførelsen af en saadan Sammenslutning, indbød jeg i Forening med Formanden for »de samvirkende jydske Mejeriforeninger«, Proprietær R. Rasmussen, Højrupgaard, ledende Mænd for de forskellige Andelsforeninger til et Møde i Kolding under Udstillingen der i 1897 til Drøftelse af Planen om en Sammenslutning. Ved Mødet viste der sig at være udelt Stemning for et saadant Samarbejde og Deltagerne tilsagde deres Bistand til Planens Gennemførelse.

Jeg indbød derefter atter de ledende Mænd for vore forskellige Andelsforetagender til et Møde i København den 16. Maj 1898 og foreslog ved dette Dannelsen af et Andelsudvalg eller en Fællesrepræsentation for danske Andelsforeninger. Der opnaaedes Enighed herom, og det foreløbige Valg faldt paa følgende:

Som Repræsentanter for de danske Andelsslagterier:

Folketingsmand *M. P. Blem,* Engegaard pr. Rønne (Fmd. for de samv. Andelsslagterier) og Direktør *Strandskov* i København.

Som Repræsentanter for de samv. jydske Mejerier:

Proprietær *R. Rasmussen,* Højrupgaard (Fmd. for de samv. jydske Mejeriforeninger) og Folketingsmand *J. Jensen,* Sønderup pr. Aalborg (Fmd. for Mejeriernes Ulykkesforsikring).

Som Repræsentant for Fyns Mejeriforening og Fællesforeningen for Bornholms Andelsmejerier:

Proprietær *Th. Bang,* Kaleur pr. Odense (Fmd. for Fyns Mejeriforening og Andelsslagteriet i Odense.

Som Repræsentant for Dansk Andels-Ægeksport:

Fr. Møller, Vejle (Fmd. for Dansk Andels-Ægeksport).

Som Repræsentant for »jydsk Andelsselskab for Indkøb af Foderstoffer«:

Landbrugskandidat *A. Nielsen,* Sveistrup-Østergaard pr. Alken (Formand for Selskabet).

Som Repræsentanter for »Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger«:

Højesteretssagfører, Folketingsmand *Svend Høgsbro* (Sekretær og Kasserer) og *Severin Jørgensen* (Fmd. for Fællesforeningen af Danmarks Brugsforeninger).

Andelsudvalgets Opgave vil bl. a. være:

1. Gensidig at værge hinandens (Foreningernes) Interesser og støtte hinanden paa enhver mulig Maade.
2. At samarbejde paa alle Omraader, hvor saadant kan bidrage til at fremme de Formaal, sigtende til at forbedre den danske Landbostands og den almindelige Arbejderbefolknings økonomiske Kaar, hvorpaa der paa forskellig Maade arbejdes af de forskellige Andelsforeninger.
3. At arbejde for en mere fyldestgørende Ordning af Eksport- og Transportforholdene og en fordelagtigere Afsætning af Landets Produkter i Udlandet.
4. At finde Midler til Opnaaelsen af gunstigere Pengeforhold for Andelsforeningerne.
5. Gennem Fællesindkøb at forskaffe Befolkningen dens Livsfornødenheder og Forbrugsartikler i de bedst mulige Kvaliteter til de billigst mulige Priser og ved Fællessalg at opnaa de højest mulige Priser for de af Befolkningen producerede Varer.
6. At virke for Sammenslutning af saa vidt muligt alle de rundt i Landet spredte Foreninger, der virker for samme eller beslægtede Formaal og søge at forhindre Splittelse af det Foreningsarbejde, hvor de bedste Resultater kan ventes opnaaede ved en Centralisation af Arbejdet.
7) At virke for, at Andelssystemet bringes i Anvendelse paa alle de Omraader, hvor det maa skønnes at være til Gavn for Befolkningen.

8. Udgivelse af et fælles Organ for Andelsforeningerne, der bl. a. skal give Meddelelse og Oplysning om og bringe Udveksling af Erfaringer paa de forskellige Andelsforeningers Omraader hjemme og ude, til Fremme af de stillede Opgaver.
9. At tilvejebringe en Statistik over *Andelsforeningerne* i Danmark.

Ved et den 18. Februar 1899 afholdt Møde i København vedtoges følgende

Vedtægter for Andelsudvalget.

1. Andelsudvalgets Formaal er at være en fælles Repræsentation for Sammenslutninger af danske Andelsforetagender til Varetagelse af fælles Interesser, navnlig udadtil.

2. Andelsudvalget bestaar foreløbig af Repræsentanter for følgende Organisationer af Andelsforetagender i det Antal, som findes vedføjet hver enkelt af dem:

a. De samvirkende danske Andelsslagterier 2
b. De samvirkende jydske Mejeriforeninger 2
c. Fyns Mejeriforeninger ..... } 1
d. Fællesforeningen for Bornholms Andelsmejerier .... }
e. Dansk Andels-Ægeksport 1
f. Jydsk Andelsselskab for Indkøb af Foderstoffer 1
g. Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger 2

3. Andre Organisationer af Andelsforetagender kan optages som Medlemmer, naar mindst to Tredjedele af Repræsentanterne i Andelsudvalget stemmer derfor. Paa samme Maade bestemmes, hvor mange Repræsentanter hvert Medlem maa have i Andelsudvalget.

4. Andelsudvalget vælger en Formand og en Sekretær og Kasserer, som i Formandens Forfald træder i dennes Sted.

5. Andelsudvalget holder Møde, naar og hvor det af Formanden dertil indkaldes. Han er pligtig at gøre det, naar han dertil af mindst tre Repræsentanter opfordres med Angivelse af, hvad de ønsker forhandlet. Indkaldelse sker i Reglen med tre Ugers, men i særdeles paatrængende Tilfælde

med een Uges Varsel, Dagsordenen opgives saa vidt muligt sammen med Indkaldelsen.

6. Møderne ledes af Formanden og bogføres af Sekretæren. Beslutninger tages i Reglen med almindelig Stemmeflerhed blandt de mødte Repræsentanter, jfr. dog § 3. Forandring i disse Vedtægter saavel som Beslutning om Andelsudvalgets Opløsning kan dog kun vedtages med to Tredjedele af de afgivne Stemmer.

7. De med Andelsudvalgets Virksomhed og Udførelsen af dets Beslutninger forbundne Udgifter fordeles paa Medlemmerne i Forhold til det Antal Repræsentanter, hver af dem har i Udvalget. Iøvrigt kan Andelsudvalget ikke ved sine Beslutninger forpligte de enkelte Medlemmer. Hvert enkelt Medlem afholder selv sine egne Repræsentanters Rejseudgifter og Dagpenge. Kassereren aflægger for hvert Kalenderaar et Regnskab over Andelsudvalgets Indtægter og Udgifter, som — efter at være gennemset af Formanden — forelægges i det første Møde i det næste Aar, og hvoraf et Eksemplar tilstilles hvert af Medlemmerne.

8. Udmeldelse kan ske med en Maaneds Varsel, men selvfølgelig kan ingen derved unddrage sig Opfyldelsen af Forpligtelser, som gyldigt er paadragne forinden Udtrædelsen.

Det er ikke Hensigten her at give nogen Beretning om hvad Andelsudvalget har udrettet til Nytte og Fremme for Andelssagen, kun skal jeg antyde, at mange af de nyttige Foranstaltninger, særlig til Landbefolkningens Gavn, der enten gennem Beslutninger i Rigsdagen eller ad privat Vej er foretagne i de sidste Aar, til Dels har faaet deres Form gennem Andelsudvalgets Arbejde.

Desværre har Andelsudvalgets ihærdige Bestræbelser for paa visse Omraader at holde Andelsvirksomhederne i det rette Spor og navnlig forhindre en indbyrdes Konkurrence mellem disse til Skade for Sagen, vist sig frugtesløse.

Saaledes er det ikke lykkedes Andelsudvalget trods store Anstrengelser at formaa de forskellige Andels-Ægeksportforeninger til at slutte sig sammen til Fællessalg af »Andelsæggene«, hvilket dog utvivlsomt vilde være til stor Gavn for

Ægproducenterne, ikke blot fordi de derved vil kunne opnaa højere Priser for Æggene, idet det jo er en urokkelig Lov, at jo flere der er om Udbudet af en Vare, desto lavere bliver Prisen, og jo færre Hænder Varen udbydes fra, desto højere Priser vil der kunne opnaas for den; men et Fællesarbejde mellem Ægeksportforeningerne vil tillige være nødvendigt for at hævde Kvalititeten, saaledes at danske »Andelsæg« ogsaa i Fremtiden vil kunne beholde deres Ry som Verdens fineste Produkt.

Paa Grund af den ufuldkomnne Kontrol med Hensyn til Æggenes Kvalitet, der findes i flere af de, baade virkelige og saakaldte, Andels-Ægeksportforeninger, den slette Sortering og mindre heldige Pakning, er det at forudse, at Tilliden til de danske »Andelsæg« efterhaanden vil svækkes hos de engelske Købere, til stor Skade for danske Ægproducenter, saafremt der ikke kan opnaas Samarbejde eller i det mindste fælles Regler med Hensyn til Kontrollen, der sikres efterlevede.

En anden af Andelsudvalget tilstræbt Reform paa et andet Virksomhedsomraade, nemlig *Livsforsikringen,* der i sine nuværende Former som private Foretagender og til Trods for flere af disse Selskabers smarte Agitatorers Forsikringer om at være nationale, patriotiske og filantropiske Foretagender, selvfølgelig, som andre private Foretagender, er dannede med det Formaal at tjene Penge — og helst dygtig mange — til Aktionærerne eller Garanterne, er det til nu ikke lykkedes Andelsudvalget at gennemføre, trods det betydelige Arbejde, det har lagt ind derpaa.

Fra en stor Del af Sagens naturlige Modstanderes Side er der udfoldet en mere ihærdig og hensynsløs end paa Sandhed bygget Agitation for at kvæle Planen i dens Fødsel, i rigtig Erkendelse af, at saafremt denne føres ud i Livet, vilde det blive Dødsstødet for en stor Del — for ikke at sige største Delen af de private Livsforsikringsselskaber, idet det da meget snart vilde gaa op for Befolkningen, hvilke store Fordele de vilde have ved at være forsikrede i et Livsforsikringsselskab som det af Andelsudvalget planlagte, fremfor

i de øvrige Livsforsikringsselskaber, og at hver eneste af de Indvendinger, der fra Modstandernes Side var rejst imod Andelsudvalgets Plan, var fuldstændig uberettiget.

Det vilde være i høj Grad beklageligt, om Andelsudvalget skulde nødes til at opgive denne Plan af Mangel paa den fornødne Støtte fra Befolkningens Side, hvad der vilde betyde et ikke uvæsentlig Nationaltab for Befolkningen, idet det ikke er ubetydelige Summer, den maa betale i *ufornøden* Tribut til Livsforsikringsselskaberne, hvis Ihændehavere ofte er fremmede Pengematadorer. Det er jo nemlig en bekendt Sag, at der som Regel ikke findes noget Foretagende, hvori de indsatte Kapitaler kan yngle saa frodigt som i Livsforsikringsselskaberne.

Det var i Erkendelse af, at der næppe fandtes et Omraade, der med Befolkningens Tarv for Øje trængte saa haardt til at blive draget ind under Andelsvirksomheden, som Livsforsikringen, at Andelsudvalget fremkom med et med udmærket sagkyndig Bistand udarbejdet Forslag til Oprettelsen af en Andelslivsforsikring, der skulde ejes og styres af de Forsikrede selv, ligesom hele Udbyttet skulde komme disse alene tilgode. Selvfølgelig skulde da de Forsikrede selv ogsaa have den Risiko, de alt for dyrt maa købe sig fri for i de private Selskaber, og hvorved disse Selskaber har den store Gevinst. Dog begrænses efter Andelsudvalgets Plan Risikoen til hvers Forsikringsbeløb.

Opfordring til at virke for Gennemførelsen af Andelslivsforsikringen er tilstillet alle Andelsforeninger i Landet, og enkelte Steder er der opnaaet stor Tilslutning, mens man dog de fleste Steder intet alvorligt har gjort for Sagens Fremme. Vel er der tegnet Forsikringer i Andelslivsforsikringen for større Beløb end mange private Livsforsikringsselskaber har anset for fornødent at starte med, men da Andelsudvalget ikke ønsker at indlade sig paa Foretagender, hvorved der findes noget hasarderende (skønt Modstanderne selvfølgelig ogsaa rette en saa virkningsfuld Beskyldning mod det), mangler der dog Forsikringer for et stort Beløb, inden Andelsudvalget finder det sundt at lade Virksomheden træde i Kraft.

Naar der ikke er tegnet Forsikringer i Andelslivsforsikringen for et større Beløb end Tilfældet er, da er det ikke, fordi — hvilket er gjort gældende fra mange Sider — Landboerne overhovedet kun undtagelsesvis lader sig forsikre; thi det er en Kendsgerning, at dette netop sker i stor Maalestok, navnlig i flere Egne, hvor de private Livforsikringsselskaber udfolder en kraftig Agitation gennem deres Agenter, som de betaler en høj Provision for at skaffe Forsikringer.

Det er naturligvis Mangelen af en saadan ihærdig Agitation, det skyldes, at Tilslutningen ikke er større end Tilfældet er, og denne Agitation havde man ventet i fornødent Maal foretaget af de ledende Mænd i vore Andelsforeninger, hver i deres Kreds, af Hensyn til Sagens store økonomiske Betydning for Befolkningen. En fornøden virksom, direkte Agitation fra Andelsudvalgets Side vilde jo koste mange Penge, og hvor skulde det tage disse Penge fra? Ganske vist kunde Andelsudvalget jo benytte samme Fremgangsmaade, som vist er benyttet af saa godt som alle private Livsforsikringsselskaber, der nok undertiden ofrer Hundredetusinder af Kroner paa Agitationen, før de har tjent en Øre, hvilket Beløb de saa føre paa deres Regnskabs Aktivside (!) under Betegnelsen: »Startningsomkostninger«, skønt Beløbet burde have sin Plads under Rubriken Passiver som »Underskud«. Men saadant finder Andelsudvalget at henhøre til det hasarderende, som det ikke vil befatte sig med.

Forhaabentlig vil det vise sig, at der er Kraft og Energi nok i den danske Landbefolkning til at føre denne Sag igennem, hvorved der vil blive føjet et nyt betydningsfuldt Led til den Række Andelsforetagender, som med Rette har vakt Udlandets Beundring for den danske Landbostand, saa at Udsendinge fra mange forskellige Lande strømmer hertil for at gøre sig bekendte med disse Foretagender, i den Hensigt mulig at søge disse efterlignede hos dem.

„Stores" Bevægelsen.

I 1893 holdt Hr. Fr. Vett — den 2. Februar i Handels- og Kontoristforeningen og den 14. Marts i »Nationaløkonomisk Forening« — et Foredrag om de cooperative (samvirkende) »Stores«, deres Indflydelse paa Handelsforholdene og deres Betydning for den danske Eksport. Hr. Fr. Vett omtalte navnlig Storesbevægelsen i England, der gik i to Retninger; »Andels Stores» (»Workingmen Stores«), der særlig kendetegnedes ved at uddele Udbyttet til Medlemmerne i Forhold til deres Køb, og »Aktie Stores« (»Gentlemen Stores«), der kun gav Udbytte til Aktionærerne og i Forhold til deres indskudte Aktiekapital. Ihvorvel Hr. Vett omtalte de *engelske* »Andels Stores« (Brugsforeninger) med Sympathi, lagde han ingen Skjul paa, at det var Aktieselskaberne, som særlig interesserede ham; og det fremgik af hans Udtalelser, at han nærede den dybeste Foragt for de *danske* Brugsforeninger. Hans Omtale af disse lød saaledes:

»Der eksisterer her hjemme meget forskellige Forestillinger om de engelske »Stores« og om den Forretning, de driver. Mest almindelig, tror jeg, man oversætter Betegnelsen ved »de engelske Brugsforeninger«, og dette Navn er egentlig tilstrækkeligt til at kølne den danske Købmands Interesse for disse Institutioner. Som bekendt forestiller man sig her til Lands ved »Forbrugsforeninger« en Samling Høkerboder i forskellige Landsbyer, anlagte for om muligt at ruinere Købmændene i nærmeste By og, foruden dette Hovedformaal tænker man sig, at en saadan Forening som Neben-Geschæft driver en Smugkro, hvor der i lave Stuer drikkes høje Snapse for et eller andet politisk Partis Frem- eller Tilbagegang. — Det hele ender med Fallit og store Tab for Handelsstanden.

Dette Billede passer ikke paa de engelske »Stores« med deres Millionomsætninger og deres absolut upolitiske og rent commercielle Karakter; og medens *vore* Brugsforeninger arbejder paa at splitte Forretningen ud til enhver Landsby,

saa er det de engelske Selskabers Formaal at concentrere den Afsætning de raader over, saa meget som muligt« o. s. v.

Endvidere udtaler Hr. Vett sig temmelig haanligt om de danske Andelsmejerier, som han gør gældende ikke er bleven opfundne af Danskerne, men at dette Princip allerede for hundrede Aar siden er benyttet andet Steds og noget sent optaget her.

Da dette Foredrag blev trykt som en Pjece og uddelt i Tusinder af Eksemplarer rundt i Landet og bl. a. uddelt til Rigsdagens Medlemmer, nærede jeg ikke Tvivl om, at dette Foredrags almindelige Offentliggørelse var en Prøveballon, der udsendtes, før der vovedes Startningen af en »*Aktie Store*« efter engelsk Mønster. Og da Prøveballonen gik smukt af, idet Foredraget blev velvilligt debatteret, selv i Handelskredse, og der ingen Protest mødte frem — sandsynligvis fordi England var saa langt borte, og man ikke tænkte sig Muligheden af, at disse Teorier vilde blive forsøgt praktiserede her i Landet — følte jeg mig overbevist om, at nu vilde der blive prøvet paa at omplante de store engelske Kapitalist-Handelsselskaber paa dansk Grund og efter al Sandsynlighed tildels med engelsk Kapital. Jeg følte det imidlertid som en Velfærdssag for den danske Befolkning, at den her paabegyndte Udvikling af Handelen og Produktionen efter Andelssystemet maatte fortsættes efter de ægte Andelsprincipper, hvis A og Ø er: Udbyttefordeling i Forhold til Køb eller Salg, og jeg ønskede at forhindre Indførelsen af et nyt System, der overfladisk set kunde tage sig ud som almengavnligt, men i Virkeligheden stod i dybeste Modsætningsforhold til Andelsprinciperne. Den engelske Skribent — som ogsaa Hr. Vett har citeret i sit Foredrag — siger om de engelske »Aktie Stores«: »De kender intet til Foreningssagens Grundsætninger, repræsenterer den ikke, gør intet for at fyldestgøre og udbrede dem, de har ingen Del i de Kampe, disse Foreninger fører, og yder dem ingen Hjælp til at overvinde Vanskelighederne.« »Aktie«- og »Andels«-Selskabernes Maal og Principer er nemlig hinanden diametralt modsatte. Lighed imellem dem, findes kun i Midlerne. Den store Grundtanke

i Andelsforeningerne er: gennem disse at søge udjævnet den gabende Kløft, der findes mellem Kapitalisternes og de Uformuendes Livsvilkaar, at søge de sociale Forhold ændrede derhen, at: »Faa har for meget og færre for lidt.« Midlerne hertil er, at samle de mange Smaafolks smaa Betingelser: Kapital, Arbejde og Dygtighed, der for de enkelte er for ubetydelige til dermed at udrette stort, men *sammenlagt* giver Betingelser for, at der hermed kan udrettes Storværker til Gavn for dem selv og til at neutralisere de Bestræbelser, der gøres af Storkapitalens Ihændehavere, for at tilrive sig Livets Goder paa de mindre besiddendes Bekostning. Aktieselskaberne tjener derimod som Middel til — ganske vist paa samme Maade — at forøge *Kapitalisternes* Betingelser for at naa det nævnte Maal.

Ud fra dette Syn paa Sagen, skrev jeg — ogsaa i Form af en Pjece — en Kritik over det nævnte Foredrag og belyste de mange Urigtigheder og Misvisninger dette indeholdt; hvilken Pjece jeg ligeledes søgte at give saa megen Udbredelse som mulig.

Allerede i Juni Maaned indregistreredes i Københavns Firmaprotokol »Anglo Danish Trading Compagny« med Fr. Vett som Direktør og kort efter udsendtes Indbydelse til de større Landmænd til Aktietegning i Aktieselskabet »Nordiske Husholdnings Stores«.

Hvad dette Selskabs Plan og Maal var, vil fremgaa af følgende Kritik af dets Love, som jeg tilstillede Dagbladene:

»Min i »Angrebene paa de danske Brugsforeninger« udtalte Formodning om Hr. Grosserer Vetts Hensigt med Udgivelsen af sit Foredrag viser sig nu at have været fuldstændig rigtig. Der er nemlig nu af et større Antal af Landets største Godsejere og Embedsmænd samt et Par Grosserere i København, deriblandt Hr. Vett, udsendt Indbydelse til Aktietegning i en Forretning, der skal etableres under Navn af »Nordiske Husholdnings Stores«, og hvis Formaal er at drive en gros, detail og Kommissionshandel, og som skal have Hovedkontor og Lager i København og eventuelt Filialer antagelig i alle større Byer. Det skal være en fuldblods »Gentleman Store«, som

der angives, efter engelsk Mønster, det vil da sige, det er de engelske Aktieselskaber, men ikke de engelske Andelsselskaber eller Brugsforeninger, her er taget til Mønster, og tager jeg fremdeles ikke fejl i min Læsning mellem Linjerne i Hr. Vetts Foredrag, er nok egentlig Virksomheden en Aflægger af en engelsk Aktieforretning, og Aktiekapitalen vil sikkert hovedsagelig komme til at bestaa af engelske Penge. Der skal tegnes en Aktiekapital af Lstr. 110,000 (1,980,000 Kr.), hvilken Aktiekapital dog kan forøges med Repræsentanternes Samtykke. Der udstedes Aktier af to Serier, saaledes at Serie A bestaar af indtil Lstrl. 100,000 (1,800,000 Kr.) fordelt paa 100,000 Aktier à Lstrl. 1 (18 Kr.) og Serie B af indtil Lstrl. 10,000 (180,000 Kr.) fordelt paa 10,000 Aktier à Lstrl. 1 (18 Kr.).

For hver 10 Aktier (Lstrl. 10 = 180 Kr.) af Serie A, som tegnes af samme Person, har Vedkommende Ret til yderligere at tegne en Aktie af Serie B.

Nettoudbyttet fordeles ligeledes ligeligt paa begge Serier; altsaa en Aktie af Serie B faar lige saa stort Udbytte som ti Aktier af Serie A, d. v. s.: de mindre bemidlede Aktionærer, der ikke har Raad til at tage ti Aktier, faar kun halvt Udbytte mod de mere velhavende, der kan tage mange Aktier. Man ser jo, at Indbyderne hører til de konservative, der vil bevare den gode gamle Orden, der er betegnet med de Ord: »hvo meget har, skal meget gives.« Om dette Princip vil være tiltalende for Flertallet af Aktionærerne, er dog maaske ikke sikkert; men derved er intet at gøre — thi Lovene, der er vedtagne af Indbyderne, er der intet at gøre om ved; vil man ikke tegne sig som Aktionær paa Grundlag af disse, kan man lade være, thi den fornødne Aktiekapital er antagelig forud sikret. Og der er heller ikke levnet de mindre bemidlede Aktionærer det Haab, at de mulig ved et Repræsentantskabsmøde kan faa Lovene forandrede saaledes, at de kan blive ligestillede med de store Aktionærer med Hensyn til Udbytte; thi man har været saa forudseende at sætte følgende Bestemmelse i Lovene:

»Bestemmelserne i Afsnit 1, § 4, om Begrænsning af Antallet af Aktier af Serie B og Bestemmelserne i Afsnit VI,

§ 25, Litr. f, om det Forhold, hvori de to Aktie-Serier deltager i Bonus, skal ikke kunne forandres, med mindre samtlige Ejere af Aktierne i Serie B samtykke deri.«

Her er altsaa slaaet en forsvarlig Bom for en senere Forandring af dette Forhold, thi det er næppe tænkeligt, at Ejerne af Aktierne i Serie B, der giver det tidobbelte Udbytte mod Aktierne i Serie A, frivillig giver deres Fordel bort. Naturligvis findes der heller ikke en saa revolutionær Bestemmelse i Lovene, at Flertallet af Aktionærerne skal have Raadighed eller Bestemmelsesret i Forretningens Anliggender; thi Repræsentantskabet, der udnævner Bestyrelsesraadet, vælges ikke i Forhold til Aktionærernes men derimod i Forhold til til Aktiernes Antal. Ganske vist, det staar i Bestyrelsesraadets Magt at forhindre store Ansamlinger af Aktier paa enkelte Hænder, idet den Bestemmelse findes i Lovene, at »ingen som helst Person kan uden Bestyrelsesraadets Samtykke tegne flere end 100 Aktier af Serie A (altsaa ialt 110 Aktier) paa sit eget Navn«; men det er kun en tvivlsom Betryggelse, her gives mod, at Raadigheden over Forretningens Anliggender kommer i Hænderne paa enkelte Kapitalister, thi dels giver denne Bestemmelse jo Bestyrelsesraadet en yderligere Ret til at begunstige enkelte Kapitalister — f. Eks. den engelske Aktieforretning, der i Henhold til Hr. Vetts Antydninger kan tænkes at staa bag ved —, tillige med at Bestemmelsen giver Bestyrelsesraadet Ret til at afskære andre Nydelsen af samme Begunstigelser; og dels kan jo enkelte Matadorer med Lethed omgaa den omhandlede Bestemmelse ved at laane andres Navn.

Naar jeg har kritiseret den vedtagne Ordning af den projekterede Forretning, da er det ikke, fordi jeg i og for sig har noget imod selve Foretagendet, der jo mulig vil komme til at give et Bidrag i samme Retning som Brugsforeningernes Arbejde gaar ud paa: at skaffe dets Deltagere økonomiske Besparelser, og for saa vidt kan jeg byde Forretningen vel mødt! Men, endskønt jeg føler mig overbevist om, at de allerfleste af de gode danske Mænd, der har underskrevet Indbydelsen, udelukkende har haft saadanne Besparelser for

Øje og ej heller har til Hensigt at erhverve sig selv specielle Fordele, saa kan jeg ikke andet end i høj Grad misbillige Foretagendet i denne Form.

Jeg formoder, der er nogen Tanke om, at »Nordiske Husholdnings Stores« skal afløse Brugsforeningen for »Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger«, og selvfølgelig vilde det være et ikke lille Fremskridt, om Foreningen (ligesom Brugsforeningerne ved Fællesforeningen) blev sin egen Grosserer frem for som nu at maatte lade sig beskatte af Købmændene; notabene naar den derved indvundne Gevinst kom Forbrugerne tilgode; men da dette nu ikke bliver saaledes, men det tværtimod kan komme til at stille sig saadan, at de allerstørste Forbrugere faar den allermindste Andel i Udbyttet, og omvendt den, der ikke køber for en Øre i Forretningen, kan faa den allerstørste Andel, saa vil Brugsforeningen for »Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger« utvivlsomt alligevel gøre et daarligt Bytte ved at opgive sin nuværende Ordning for at slutte sig til »Nordiske Husholdnings Stores«.

Kun under en Betingelse kan jeg tilraade Brugsforeningen for »Embeds- og Bestillingsmænd samt Læger« at slutte sig til »Nordiske Husholdnings Stores«, nemlig, at de stiller som Vilkaar herfor, at Lovene ændres saaledes, at:

1) Nettoudbyttet fordeles paa Aktionærerne i Forhold til deres Køb,
2) at Aktionærerne har lige Stemmeret i Selskadets Anliggender, uanset det Antal Aktier, de har tegnet, og
3) at Aktionærerne som saadanne kun nyder den ene Foret, at de faar Aktiebeløbet forrentet med 5 pCt. (naturligvis ingen B-Aktier).

Man skulde dog ellers tro, at det var noget, alle var enige om, at det, der tiltrænges, er ikke Begunstigelser for Kapitalisterne, men at Ulykken derimod netop ligger i, at Kapitalen saa omtrent har Eneret til alle Livets Goder paa de besiddelsesløses Bekostning; d. v. s. Ulykken ligger i Brugen eller rettere Misbrugen af denne Eneret. Og det er dette Kapitalens Overgreb, der har skabt og stadig bringer ny Næring til den socialistiske Revanchetanke, der ufejlbarlig en Gang

vil udvikles til Handling, hvis de, der nu ejer Livets Goder, ikke øver Retfærdighed og Barmhjærtighed overfor dem, der savner disse Goder.

Ud fra denne Betragtning beklager jeg, om »Nordiske Husholdnings Stores« skal træde ud i Livet i den paatænkte Skikkelse, saa meget mere som der blandt Foretagendets Grundere findes mange af dem, vi ser op til som Landets bedste Mænd, og af hvem vi venter Støtte for en god og velsignelsesrig Udvikling for vort Land og Folk.

De Mænd, der har arbejdet for Brugsforeningernes Udvikling her i Landet, har stadig mødt de Bebrejdelser hos de bedre stillede, naar de henvendte sig til dem om at støtte Sagen med deres Deltagelse: «Nej! Eders Arbejde vil medføre Handelsstandens Ruin, og dertil vil vi ikke hjælpe eder.« Se, det tror vi nu slet ikke, at Brugsforeningerne vil udrette, tværtimod tror vi, at Brugsforeningerne vil tvinge Handelen ind i et sundere Spor; vi ser vel, at en Del af de overflødige Handlende, der ikke ejer Betingelser for at hævde deres Eksistens som saadanne, vil nødes til at søge sig andre Eksistensbaner, hvad selvfølgelig ikke altid vil være saa let, og det beklager vi meget, men vi tror, at den Fortræd, hvori vi har Skyld, langt opvejes af det økonomiske Gavn, vort Arbejde stifter for de mere nødlidende Samfundsklasser, og vi tilbageviser derfor Beskyldningen for Hjærteløshed.

Jeg skal ikke betegne det som hjærteløst, naar nu de bedst stillede i Landet søger fremmet en Virksomhed, der — hvis den lykkes — langt føleligere vil ramme en stor Del af Handelsstanden, end Brugsforeningernes Virksomhed, men jeg vil hævde, at lige overfor denne Forretning maa Smaafolks Brugsforeninger komme til at staa som rene Engle for de Handlende, thi har Brugsforeningerne beskaaret Handelsstandens Erhverv til Fordel for deres trængende Medlemmer, da søger nu de, der trænger mindst, gennem »Nordiske Husholdnings Stores« — ikke at komme den betrængte Handelsstand til Hjælp — men yderligere at beskære dens Erhverv, uden derved at have til Maal at imødekomme en større Trang.

Men selvfølgelig! Enhver har jo Ret til paa lovlig Maade at forskaffe sig sine Fornødenheder paa billigst mulig Vis, uden Forpligtelse til at lade sig beskatte af overflødige Mellemhandlere, saa de formuendes Deltagelse i Brugsforeninger er jo fuldstændig berettiget; og dersom »Nordiske Husholdnings Stores« var en virkelig Brugsforening, bygget paa filantropiske Principer, med Formaal at raade Bod paa Tidens Brøst, om end det kun var den, der findes i de mere dannede Samfundsklasser, saa skulde jeg endda byde den Velkommen, selv om den tager fornemt Afstand fra de af Smaafolk dannede Brugsforeninger; skønt det staar for mig som utvivlsomt, at et Samarbejde mellem smaa og store om økonomisk Fremgang for de forskellige Samfundsklasser i vort lille Land kunde blive langt mere frugtbringende end det splittede Arbejde, der nu gøres. Dersom ikke »Nordiske Husholdnings Stores ændrer sit Program, kan jeg kun i den se et Redskab til yderligere at uddybe den i Forvejen alt for gabende Kløft mellem Rigdom og Fattigdom, Velvære og Nød i vort Samfund, om hvis Udfyldning alle Samfundsklasser i Stedet burde koncentrere Kræfterne.

Jeg nærer nogen Tvivl om, at de Herrer, der har underskrevet Indbydelsen til dette Aktieselskabs Dannelse, virkelig har skænket denne Sag deres fulde Overvejelse, eller at de har været virkelig klare over dets rette Karakter; thi da tror jeg ikke, at de vilde have sat deres Navne under; og dersom jeg havde ringeste Tro til, at mit Raad vilde have nogen som helst Vægt for dem, da vilde jeg i al Ærbødighed henstille til dem enten at opgive Foretagendet eller ogsaa at give det Form som en virkelig Brugsforening, en Andelsforening med Fordeling af Overskudet til Medlemmerne i Forhold til deres Køb, saa at det Saar, Selskabet utvivlsomt vil tilføje de Handlende, i alt Fald kan bringe Lægedom til andre lidende. Sker det ikke, da tør jeg spaa, at der fra alle Sider vil rejse sig en Storm mod Selskabet, som dets Stiftere maaske ikke har forudset.«

Min Spaadom om Selskabets Skæbne opfyldtes hurtigt, og allerede i »Maanedsbladet«s Avgustnumer kunde jeg skrive:

»At Projektet med »Nordiske Husholdnings Stores« maatte opgives paa Grund af den vældige Opposition, der rejste sig imod Foretagendet, afgiver et stort Bevis paa, hvilke store Ting der kan udrettes ved enig Samvirken. Men det vil alligevel være en Vildfarelse, dersom Handelsstanden — til Dels i Forening med Haandværkerstanden — tilskriver sig selv Sejren over »Stores« paa Grund af deres forøvrigt beundringsværdig utrættelige Agitation. Der var to andre Faktorer, som kom Handelsstanden til Hjælp, og uden hvis Bistand Sejren aldrig vilde være vunden, nemlig: Pressen og det store Publikum.

Og hvorfor mon Publikum her stillede sig paa Handelsstandens Side? Mon det var, fordi denne Stands Interesser i nogen særlig Grad laa det paa Sinde frem for den øvrige Befolkning, der tilsyneladende vilde kunne nyde Fordele af den projekterede Virksomhed? Nej, sikkert ikke! Dersom Publikum havde skønnet, at der her virkelig startedes en Virksomhed, der kunde tænkes at være til Gavn for den store Almenhed, da vilde dets Sympathi have været paa den anden Side, og da var »Stores« gaaet af med Sejren. Men hele den Maade, hvorpaa dette Projekt kom frem, navnlig dette, at det udgaves for et udelukkende nationalt, patriotisk og almengavnligt Foretagende, samtidig med at hele Ordningen gav Grund til at antage — med Rette eller med Urette —, at det var en blot og bar Spekulationsforretning af enkelte Kapitalister i det Øjemed at forøge deres Kapital — det var dette, der bevirkede, at saa godt som alle vendte sig med Indignation mod Foretagendet.

Og naar det nu forlyder, at der er enkelte Medlemmer af Handelsstanden, der, berusede af Sejren over »Stores«, spekulerer paa med det samme at faa det gjort af med Brugsforeningerne, da turde de let forregne sig; ja, jeg er endog tilbøjelig til at tro, at det vilde være et farligt Forsøg, og at Udfaldet deraf let kunde blive, at Handelsstanden satte mere til, end den vandt ved Sejren over »Stores«.

Og en Ting kan ikke skjules, nemlig: at der ved Storesbevægelsen er konstateret den Kendsgerning, at der findes et

stærkt og voksende Krav, saavel hos Forbrugerne som Frembringerne af Varer — da særlig hos de første — om saa vidt muligt at træde i direkte Forbindelse med hinanden og undgaa overflødige Mellemhandlere. Og der synes at være nogen Sandsynlighed for, at dette Krav en Gang — om kort eller længe — vil vokse sig saa stærkt, at det vil tiltvinge sig Fyldestgørelse enten paa den ene eller anden Maade, om der ikke fra Handelsstandens Side ad frivillig Vej sker en imødekommende Reform af Handelsforholdene. Antagelig og forhaabentlig vil dog i alle Tilfælde denne Omformning af Handelen foregaa saa langsomt og umærkeligt, at den ikke vil bringe større Forstyrrelse, hverken for Handelens nuværende eller efterfølgende Repræsentanter.

I Diskussionen om »Stores« er der sikkerlig bleven sagt og skrevet meget, der mindre har været Udslag af ædruelig Betragtning end af Øjeblikkets Ophidselse, og det er jo saare naturligt; og naar saadant ikke al Tid er bleven modsagt, maa det vel tilskrives, at de mere eller mindre heldige Bestræbelser fra de forskellige Sider har været rettede mod samme Maal. Den Maade, hvorpaa man har taget paa *Med*indbyderne til »Stores«, har f. Eks. — derom er jeg overbevist — ofte været højst uretfærdig og hensynsløs. Der er saamænd næppe ret mange af disse, der har har havt nogen Forestilling om, at denne Forretning skulde ødelægge »Middelstanden« eller iøvrigt afstedkomme nogen større Revolution i Næringsforholdene, og endnu færre, der har haft saadant til Hensigt. Jeg tror, det vilde være uretfærdigt at antage, at ikke en stor Del af Medunderskriverne har sat deres Navne under Indbydelsen i den Tro, at de derved hjalp til at fremme noget godt for Størsteparten af Landets Befolkning. Men man har Grund til at bebrejde dem, at de ikke grundigere havde gjort sig bekendt med, hvad det var, de skrev under paa. Dog, det er jo lettere at være bagklog end forklog.

At blande denne Sag ind i den politiske Agitation er i alle Tilfælde i højeste Grad urigtigt, da den jo aldeles intet har med Politiken at gøre, hvad da ogsaa fremgaar deraf,

at Indbyderne bestod af Repræsentanter for de forskellige politiske Anskuelser.

Men Hr. Fr. Vett maa helst lade Firmaet »Anglo-Danish Trading company« udslette af Københavns Firmaregister og rejse tilbage til England igen og fortælle dem, der har sendt ham, at Danskerne ikke vilde bide paa, ikke en Gang med den nationale Madding paa.«

Omtrent et Aar efter dukkede Forretningen op paany, i nye Klæder og med et nyt Navn; det hed nu »Danske Landbrugeres Andelsforening Frejr«; men fremdeles med Hr. Fr. Vett som Direktør og hovedsagentlig med de samme Lovbestemmelser; dog med Udelukkelse af de famøse B-Aktier. Hvad Berettigelse havde nu Selskabet til at kalde sig et Andelsselskab, og hvad var Hensigten dermed? Nogen Berettigelse fandtes absolut ikke; men Hensigten var jo tydelig nok. Berettigelse til Andelsnavnet skulde vel det være, at det ved et overfladisk Blik i Lovene kunde se ud som — hvad ogsaa uden videre gjordes gældende i Indbydelsen — at Udbyttet skulde fordeles ligeligt paa »Andelshaverne« (Aktionærerne) og paa Købet og Salget, medens Bestemmelserne i Virkeligheden var saa snildt formede, at et eventuelt Udbytte paa en Ubetydelighed nær ganske vilde tilfalde Kapitalen.

Jeg fandt da atter Anledning til at tilstille Dagbladene en Artikel af følgende Indhold:

»Frejr«.

Naar jeg finder Anledning til at udtale mig misbilligende om Aktieselskabet »Frejr«s Organisation, da er det ud fra et andet Standpunkt, end det, der er hævdet fra Handelsstandens Side. I Modsætning til dette giver jeg Hr. Hofjægermester Brun Ret, naar han skriver, at »selv om Tallet paa de næringsdrivende, der med berettiget Frygt ser den ny Konkurrence imøde, kan tælles i hundredevis, saa har dette dog lidet at sige over for de Titusender af Forbrugere, der kan faa Fordel af Selskabets billige Priser.« Kan Selskabet »Frejr« virkelig forskaffe Landmændene højere Priser for deres Produkter og Forbrugerne deres Fornødenheder billigere,

end de handlende kan og vil det, ja da har den i fuldeste Maal sin moralske Berettigelse, ligesom den har den juridiske. Lige saa berettiget det var at anlægge Jernbaner, naar man fandt dette at være til almen Gavn, skønt det var til Ødelæggelse for de i sin Tid talrige Vognmænd, lige saa berettiget det er at anskaffe Maskiner, naar man ved Hjælp af disse kan producere billigere end ved Menneskers Arbejde, skønt det i Øjeblikket volder Fortræd for de overflødiggjorte Arbejdere, lige saa berettiget er det at etablere en Handelsvirksomhed, der formentlig kan gavne Samfundet mere end deres gør, der nu forestaar Vareomsætningen, selv om derved kan bevirkes, at en Del Mennesker maa nedlægge Virksomheden som handlende og søge sig andet Erhverv.

Men naar der kommer en eller anden og fortæller, at han nu, bare for at gavne Samfundet, etablerer en Handelsvirksomhed, hvorved saavel Køberne som Sælgerne skal blive bedre betjente end hos andre handlende, saa skylder man sine hidtidige Forbindelser først at forsikre sig om, hvor vidt man virkelig vinder ved Byttet, før man fratager dem sin Næring.

Naar altsaa nu »Frejr« møder frem med Løftet om at udøse sine Velsignelser i rigt Maal over Jordens Dyrkere, saa mener jeg, man har den Forpligtelse saa vel over for sig selv som andre at undersøge, om det nu ogsaa er den rigtige gode, gamle »Frejr«, der har beredt os den Lykke at besøge vore Landemærker, eller om det skulde være en af de andre gamle afdankede Guder, der generer sig for at vise sig i den moderniserede Verden i sine gamle Klæder og derfor har laant »Frejr«s mere tidssvarende Klædning. Det sidste er saa meget mindre utroligt, som det ligger til Familien at laane sine Klæder ud; som bekendt laante Guden Thor nemlig i sin Tid Frejrs Søster Frejas Fjederham for i denne Skikkelse at mystificere Jætterne. Det kunde saamænd godt falde den gamle udspekulerede Skælm Mercurius ind at agere Frejr, for at hæve sine sunkne Aktier og komme til at tage sig ud som »finere Papir«, end han ellers regnes for at være.

Ja, selvfølgelig er Guden for Jordens Frugtbarhed selvskreven Agrar; hans Opgave vil være at ophjælpe de forarmede Jordbrugere; et af Midlerne dertil er at hjælpe Landbrugerne til under hans Vejledning selv at tage saa vel den direkte Omsætning af deres Frembringelser som direkte Indkøb af deres Forbrugsartikler i egen Haand for derved at forhverve sig en Del af den Gevinst, de ellers har maattet afstaa til Mellemhandlerne. Og selvfølgelig maa »Frejr« antages at være enig i Agrarernes Program: at lette Byrderne for de besiddelsesløse og lægge dem over paa de besiddende. Opgaven er god, og Programmet er rigtigt; kan dette opnaas ved at følge i »Frejr«s Fjed, da bør man jo følge efter; men man bør tage sig i Agt, at det ikke bliver Mercurius' bevingede Hæle, man kommer til at følge, thi det kunde jo hænde, at han førte os endnu dybere ud i Mosen. Og det er der Fare for, thi denne guddommelige Herre staar i Pagt med Kapitalen, og hans virkelige Opgave er den, at skaffe Kapitalen yderligere Forøgelse.

Lad os derfor undersøge Gudens Habitus for at komme paa det rene med, hvem han er, og hvad han fører i sit Skjold. Og skulde det efter denne Undersøgelse vise sig, at Væsenet virkelig har Vinger paa Hælene, lad os saa hellere lade den Fugl flyve, og bede den rigtige Frejr komme og hjælpe os i Stedet.

Om »Frejr«s Formaal kan vi jo faa paalidelig Besked af dens Love, der jo maa blive Rettesnor for dens Virksomhed. I Henhold til disse vil vi saa foretage en Prøve, der kan bringe Klarhed over, om det er Kapitalisterne eller de uformuende Interessenter, der løber af med Gevinsten.

Vi sætter saa, at »Frejr« har virket i et Aar, at den har haft en Omsætning af ti Millioner Kr., svarende til dens Driftskapital én Million Kr., hvoraf det antages, at 200,000 Kr. er anbragt i fast Ejendom og Inventar. Vi har saa god Tro til Styrelsen, at vi forudsætter, at den ikke særlig har lagt an paa noget stort Overskud, men hovedsagentlig paa at skaffe Producenterne de højeste Priser for deres Frembringelser og Forbrugerne deres Fornødenheder til billigst

mulige Priser. Vi kan dog vist næppe regne Overskudet for højt, naar vi sætter det til 2 pCt. af Omsætningen altsaa 200,000 Kr.

I Følge Lovenes § 23 har Styrelsen Ret til at lægge indtil Halvdelen af Overskudet i Reservefonden. Nu er det vel ikke sikkert, at Styrelsen vil benytte denne Ret i dens fulde Udstrækning, men da det utvivlsomt vilde være til Styrelsesmedlemmernes personlige Fordel, om de gjorde det, er det dog næppe rigtigt at regne med en formodet Gave. Vi lader altsaa Styrelsen lægge de 100,000 Kr. i Reservefonden, *der vel at mærke udelukkende tilhører Aktionærerne* i Forhold til den af dem indskudte Driftskapital, men hvoraf intet kommer Interessenterne til Gode for Køb eller Salg.

Derefter foretages Nedskrivning af Inventariekontoen. Lad os forudsætte, at der kun afskrives 5 pCt. — hvad man dog næppe nøjes med — det bliver 10,000 Kr., *der ligeledes udelukkende kommer Kapitalen til Gode.*

Der er nu til Rest 90,000 Kr.

Heraf skal i Følge § 25 Aktierne — 1 Million Kr. — saa tilskrives 4 pCt. Rente, altsaa 40,000 Kr.

Til Rest 50,000 Kr.

Heraf skal, ligeledes i Henhold til § 25, Tilsynsraadet have 1 pCt., Styrelsesraadet 10 pCt., ekstra Gratiale til Personalet 5 pCt. og de to Direktører Tantiéme i Henhold til Kontrakten, lad os nøjes med at sætte 2000 Kr. til hver. — Tilbage bliver 38,000 Kr.

Heraf faar saa atter Kapitalen Halvdelen, og der bliver altsaa 19,000 Kr. til Fordeling paa Køb og Salg, *mens Aktiekapitalen faar 181,000 Kr.*

Man vil maaske komme med den Indvending, at det jo er ligegyldigt, om Gevinsten tilfalder Kapitalen eller Omsætningen, da jo Aktionærerne, Producenterne og Forbrugerne er de samme Personer. Der er dog det at bemærke, at medens en Aktionær, der har taget 1000 Aktier, faar 3200 Kr. som sin Andel, faar den, der kun har en Aktie, blot 3 Kr. 20 Øre (og til den sidste Slags kan vi vist regne Hovedparten

af Aktionærerne). Og samtidig kunde det være, at de fleste af de Interessenter, der har indskudt det største Aktiebeløb, hverken er Producenter eller Forbrugere, ja det er endog højst sandsynligt, at det er saa, hvorimod en Masse af dem med én Aktie kan have benyttet Selskabet i stor Udstrækning til Afsætning af deres Produkter og Indkøb af deres Fornødenheder, hvad der kun har bragt dem et Overskud af 19 Øre af hver 100 Kr. Omsætning.

Faktum er da, at Landmændene har oprettet en Handel, hvortil de har laant Driftskapitalen mod at svare en Rente af 16 pCt. p. A., og det tør vel ikke anses for uberettiget at stille som et Spørgsmaal: Vil dette kunne betale sig?

Selv om nu »Frejr«s Virksomhed i Praksis vil komme til at give et noget gunstigere Resultat for Omsætningen og mindre gunstigt for Kapitalen — det kan efter min Mening lige saa let blive omvendt — vil det dog staa fast, at Kapitalen faar Hovedparten af Udbyttet, hvorimod den Part, der tilfalder Producenterne og Forbrugerne, d. v. s. Landbrugerne i Almindelighed, er saa temmelig betydningsløs.

Men, vil man maaske indvende, Hovedgevinsten vil tilfalde dem derved, at Selskabet skaffer dem høje Priser for deres Produkter og billige Indkøb af deres Fornødenheder.

Jeg vil paa ingen Maade benægte Muligheden af, at der her vil kunne skaffes Landmændene Fordele, thi kan Selskabet ikke yde saadanne, da faar det selvfølgelig heller ingen Tilslutning. Ej heller er den Mulighed udelukket, at Forretningens Ledere nu og al Tid vil bestaa af uegennyttige Mennesker, der er villige til at ofre deres egne Interesser for Samfundets, men jeg maa dog pointere, at foruden dette, at Styrelsen og Forretningslederne maa betragtes og betragte sig som Kapitalist-Aktionærernes Repræsentanter, saa er der i § 25 givet dem en yderligere meget vægtig Spore til at arbejde i ganske modsat Retning, det vil sige i Retning af at betale Producenterne saa lave Priser og betynge Forbrugerne med saa høje Priser som muligt, idet nemlig Størrelsen af deres Løn til Dels er gjort afhængig af Størrelsen af Over-

skudet. Og da man dog ikke kan antage, at denne Bestemmelse er hensigtsløs, maa der jo i den ses et Fingerpeg mod det Maal, der attraas, nemlig stort Overskud. Men jo større dette bliver, desto mere skrigende bliver Misforholdet.

Og det maa under alt dette betragtes som givet, at da Interessenterne har Raadighed over Virksomheden i Forhold til Antallet af de Aktier, de ejer (med den Begrænsning, at ingen enkelt Aktionær har mere end 100 Stemmer), bliver det Kapitalist-Aktionærerne, der udelukkende faar Styret. De smaa Aktieejere vil som Regel ikke gøre Brug af deres næsten betydningsløse Stemmeret.

Efter min Overbevisning er det en Betingelse for, at »Frejr«s Virksomhed kan blive til almen Gavn og komme til at afhjælpe Trangen, hvor den findes, at Virksomheden ordnes paa samme Maade som i Brugsforeningerne, saa *alt Udbyttet tilfalder Foreningens Medlemmer i Forhold til deres Omsætning.* Gives der ikke Aktieselskabet »Frejr« en saadan Ordning, foreslaar jeg de danske Landbrugere at nedlægge en alvorlig Protest mod, at Selskabet benævner sig »Danske Landbrugeres Andels-Selskab«.

Som omstaaende Regnskab og Beretning om de jydske Brugsforeningers Fællesforenings Virksomhed udviser, har denne Forening et Overskud for 1893 af ca. 29,000 Kr., der fordeles til Medlemmerne med 2¼ pCt. af deres Køb. Men hvis Udbyttet skulde have været fordelt efter »Frejr«s Princip, da vilde Fordelingen være kommen til at se saaledes ud:

Aktiekapitalen 26,544 Kr.

Medlemmerne af Køb 2,636 Kr.

Og at dette Princip er galt, haaber jeg herved at have overbevist de af Læserne om, som ikke allerede var paa det rene hermed.

Naar »Frejr« alt har faaet den Tilslutning, som den har, da skyldes dette vist den almindelige Misforstaaelse hos Publikum, at Producenterne og Forbrugerne dog i det mindste faar Halvdelen af Udbyttet. Var man klar over det virkelige Forhold, tror jeg, Tilslutningen vilde have manglet.

Og jeg anser det for en Ulykke, at en »Andelsforening«

paa disse Principer skal komme til at optage Pladsen og gaa i Vejen for den rask stigende Udvikling af de Foreninger, der er byggede paa sundere, retfærdigere og mere demokratiske Principper, og som, med den fornødne Tilslutning og ved at tage de for en udvidet Virksomhed fornødne merkantile Kræfter i Tjeneste, ejer langt bedre Betingelser end et Selskab som »Frejr« for at bringe de betrængte i Samfundet den Hjælp, de behøver.

Og det er en Opgave af saa stor Vigtighed, at det vel fortjener den alvorligste Overvejelse, hvorledes der bedst skal tages fat for at løse den i fuldeste Maal.«

Som bekendt har »Frejr« haft en tornefuld Livsbane, og Forhaabningerne angaaende de store Fordele, Selskabet skulde bringe Landbrugerne, er bristede. Naar Selskabets Ledere har gjort gældende, at Skylden heri er at søge i den hensynsløse Forfølgelse fra Handelsstandens Side, mener jeg, at dette beror paa en Misforstaaelse. Intet vilde være mere skikket til at give Selskabet Vind i Sejlene, fremme Tilslutningen og befordre dets Udvikling, end Modstand fra den Side, og jo stærkere og hensynsløsere den var, desto hurtigere vilde det have vokset sig stærkt, *naar det havde bygget Virksomheden paa de rigtige Andels-Grundprinciper og derved haft en Mission at udføre i Udviklingens Tjeneste;* thi saa vilde alle gode Kræfter i Befolkningen have forenet sig til at føre Sagen til Sejr.

Uagtet jeg meget misbilliger det Grundlag, hvorpaa »Frejr«s Virksomhed er bygget, nærer jeg stor Agtelse for flere af de Mænd, der er Medlemmer af Styrelsen, og det er min Overbevisning, at de med Selskabets Dannelse har haft til Hensigt at gavne Almenheden; men jeg tror, de har været uheldige baade med Valget af Raadgivere med Hensyn til Lovenes Affattelse og den sagkyndige Forretningsledelse. Jeg ved, at dette er erkendt af flere af dem, der i Begyndelsen var de ivrigste Talsmænd for »Frejr«s Dannelse. Og af disse, der har faaet en anden Opfattelse af, hvilke Samarbejdsprinciper der er de sundeste og for det Lag i Samfundet, der

skal hjælpes, mest heldbringende, er nu mange de ivrigste i det Ønske — som jeg deler med dem — at denne Virksomhed paa *disse Principer* maa blive nedlagt, og at der i Stedet maatte tilvejebringes et Samarbejde mellem Medlemmerne af de forskellige Samfundslag: »Gentlemen« og »Workingmen«, til gensidig Støtte, til Udjævning af Kløften mellem dem og til Oprettelse af god Forstaaelse, hvor der nu i Stedet hersker Kulde og Uvilje, for ikke at sige Had, fordi den ene holder sig for god eller stor til at arbejde i Fællesskab med den anden, skønt en Kvalitetsforskel mellem Mennesker *paa Grund af deres forskellige sociale Stillinger* kun er til Stede i Indbildningen.

Uægte Andelsforetagender.

Naar en Vare har vundet stærk Efterspørgsel paa Grund af dens Fortrinlighed, gælder det jo for Forretningsfolk om at komme i Besiddelse af denne let afsættelige Vare og for Svindlerne om at udbyde en ringere Vare under samme Etiket. Dette sidste gaar jo ikke i Længden; man vil efterhaanden opdage, at Varen under denne Etiket ikke altid er god, og Efterspørgslen efter Varen vil aftage. Imidlertid har Svindleren gjort »gode Forretninger« men ødelagt den gode Vares Renommé, til Tab ikke blot for dennes Ihændehaver, men ogsaa for Forbrugerne.

Skønt denne Slags Forfalskninger er lige saa umoralske og mere samfundsskadelige end almindeligt Tyveri, kan Udøverne desværre ofte slippe derfra uden at rammes af Lovens Straf eller — af denne Grund — at lide synderlig Skaar i den almindelige borgerlige Agtelse.

Naar der — for at nævne ét Eksempel, skønt det egentlig ikke er Ægforretninger der her særlig sigtes til — findes

saadanne, der stempler de ukontrollerede Æg, de køber, eller forlanger Æggene stemplede af Leverandørerne, fordi de derved kan opnaa højere Priser for Varen i Udlandet, hvor man har gjort den Erfaring, at de stemplede danske Æg er bedre end Æggene uden Stempel, da synes mig, at saadant Falskneri er af en saa skadelig Natur, at det burde straffes paa det strængeste. Thi Følgen heraf vil blive, at vore gode danske »Andelsægs« Renommé paa Udlandets Markeder skades, hvad der vil forvolde store Tab for de ærlige danske Ægproducenter og Forhandlere.

Andelsnavnet har — med Rette — god Klang her i Danmark. Deltagerne i Andelsforeningerne ligesom dem, der staar i Handelsforbindelse med disse, ved, at gennem disse faar de kun reelle Varer eller Varer, der er, hvad de udgives for at være; i Samhandel med disse er der ikke Tale om Svindel eller Bedrag.

Det vilde derfor være skændigt i højeste Grad, om vore gode og sunde Andelsforetagenders gode Omdømme skulde lide Fortræd paa Grund af uægte eller fingerede Andelsforetagenders uheldige Virksomhed.

Jeg kan derfor ikke noksom anbefale alle Venner af Andelsvirksomheden — vort Lands Stolthed — at være paa deres Post og ikke at lade sig narre af den falske Etiket, men at de altid nøje undersøger Ægtheden af den Vare, der udbydes dem for en god Andelsvare.

Og ikke skulde gode danske Andelsmænd — hvad desværre sker — lade sig forlokke af falske Fremstillinger af en Vares Beskaffenhed, til at give Lov til, at deres Navne sættes under en Reklame for Varen eller paa anden Maade støtte dens Udbredelse. Der begaas en Synd mod den gode Andelssag derved. Meget mere maa enhver god Ven af Andelssagen føle det som en uafviselig Pligt at hævde det rene Flag og paa det kraftigste modarbejde de falske Andelsforetagender, hvor de træffer dem, og drage deres Virksomhed frem for Lyset, saa at det kan blive kendeligt for alle, at de ikke er, hvad de udgiver sig for at være, saa ingen skal tage fejl i saa Henseende.

Falske Andelsforeninger kan optage Pladsen for og forhindrer Dannelsen af *virkelig* sund og gavnlig Andelsvirksomhed paa paagældende Omraader, til stor Skade for Samfundet.

Bør Socialisterne befatte sig med kooperative Foretagender.

Brev til »Social-Demokraten«.

(I »Maanedsbladet« for Danmarks Brugsforeninger, September 1898.)

Ved at læse Referatet af Forhandlingerne ved Socialdemokraternes Kongres i Odense saa jeg til min Forundring og Beklagelse, at Flertallet af Socialdemokraterne, som det synes, var Modstandere af det fremkomne Forslag om, at der skulde tages fat paa kooperative Opgaver.

Jeg forstaar aldeles ikke dette Standpunkt fra Socialdemokraternes Side, da deres Maal jo er dette: at forbedre den store Arbejderbefolknings økonomiske og materielle Stilling og modarbejde Kapitalens tiltagende Magt som skadelig for Befolkningens store Flertal. Men hvilke virksommere Midler gives der vel til at fremme disse Formaal end de saakaldte »kooperative« Sammenslutninger?! Jeg underkender paa ingen Maade de Goder, der er opnaaet for Arbejderne gennem Fagforeningerne og det politiske Arbejde, men det er kun een Side af Sagen, og for mig staar det, at de kooperative Foretagender absolut burde sættes i Forgrunden; thi »een Fugl i Haanden er bedre end ti paa Taget«; i de kooperative Foreninger opnaas der ubetinget straks væsentlige økonomiske og materielle Fordele, hvorimod nogle af de Resultater, der opnaas gennem Fagforeningerne, undertiden kan være af tvivlsom Værdi, og det, der søges opnaaet ved det politiske Arbejde, ligger ofte fjærnt. Man maa ikke misforstaa mig

saaledes, at jeg skulde mene, at Fagforeningerne og det politiske Arbejde skulde opgives for Arbejdet for de kooperative Ideers Gennemførelse; jeg mener: *baade—og;* det kooperative Arbejde skal føjes til som en tiltrængende Fuldkommengørelse af Socialdemokratiets Arbejde for Almenhedens Vel. Som bekendt er jo ogsaa Socialdemokraterne i flere Lande, som: England, Schweiz, Holland, Belgien og til Dels Tyskland, fra at være Modstandere af det kooperative System naaede frem til det modsatte Standpunkt og er nu ivrige for Oprettelse af Brugs- og Produktionsforeninger.

Jeg forstaar maaske de Grunde, Socialdemokratiets Førere har til at fraraade — eller vel rettere: ikke at tilraade, at der for Tiden tages fat paa de kooperative Opgaver, nemlig Frygten for Frafald af Tilhængere, som *mener* — sikkert for de flestes vedkommende med Urette — at dette Arbejde vil skade deres økonomiske Interesser. Men hvad Ulykke var der saa deri? *Thi for hver Tilhænger, der mistedes, vilde der upaatvivlelig melde sig ti nye.*

Min Mening er, at intet vil kunne tjene til sikrere at skaffe Socialdemokratiet Fremgang og Sejr, end det, at det tager dygtig fat i det kooperative Arbejde, og saa det, at man i Agitationen for at vinde Meningsfæller mindre søger at paavirke Lidenskaberne og mere at »vinde Hjerterne«. Der vil maaske ogsaa ved den sidstnævnte Fremgangsmaade mistes nogle Tilhængere — dog sikkert kun dem, som Partiet ogsaa helst maa undvære; men disses Tal, som *da* slutter sig til, vil blive endnu større — og vægtigere.

For jeg tænker vel, at Udviklingen har ført med sig, at Socialdemokratiets oprindelige Fordring om, at *Staten* skal overtage al Produktions- og Handelsvirksomhed er et i Almindelighed tilbagelagt Standpunkt, fordi den Erkendelse stadig mere trænger sig frem, at alt er ikke gjort med, at der skaffes Menneskene Føde og Klæder, men at det i langt højere Grad gælder om at skaffe dem Forøgelse af aandelige eller sjælelige Værdier, at give dem Betingelser for Udvikling og Vækst i ægte menneskelig Henseende. *Men disse Betingelser skabes sandelig ikke ved, at Befolkningen sættes*

under Statens Formynderskab; tværtimod! De kan kun vindes i Frihed og under Bevidstheden om eget Ansvar. Men hvor findes noget mere samfundsopdragende, end de kooperative Foreninger? Hvad er mere skikket til at vække Initiativet, til at kalde alle menneskelige Evner frem til Virksomhed, til at vække Trangen til Kundskab og ægte Dannelse, til at skabe Solidaritetsfølelse end de kooperative Foreninger?

De økonomiske Fordele, den materielle Vinding, der kan opnaas ved disse, er meget betydelige, det nødes enhver, som har nogen virkelig Kendskab til disse Foreningers Virksomhed, til at indrømme.

Men et Spørgsmaal er det, om ikke den *moralske* Vinding, der opnaas derved, er den betydningsfuldeste? At Medlemmer i Brugs- og Produktionsforeninger selv bliver Købmænd, Grosserere, Fabrikanter, Bankierer o. s. v. og tvinges til at sætte sig ind i alt, hvad dertil hører, til at dygtiggøre sig til at styre alle disse Opgaver, ja jeg synes, at det i saa uhyre Grad er folkeopdragende, at det, om ikke af andre saa blot af denne ene Grund var værd at virke for de økomiske Sammenslutningers Udbredelse.

Underskud i Brugsforeninger.

(»Andelsbladet« Side 67 og 82, 1900.)

Fallitter inden for Handelsstanden er jo ikke noget ualmindeligt Fænomen og en saadan Begivenhed — naar det ikke drejer sig om betydeligt Underskud eller større Svigagtighed — er sjælden Genstand for Omtale i Dagblade. En anden Sag er det, naar det drejer sig om Underskud i en Brugsforening; straks meddeles det i Dagbladene til Skræk og Advarsel for — ja, vel særligt for dem, der mulig maatte gaa svangre med Tanker om Brugsforeningers Oprettelse. For

Resten er det slet ingen Skade til, at den Slags Ting bringes for Lyset; det er hver Gang et Varsko! til Brugsforeningerne om at være paa deres Post med Hensyn til Kontrollen med deres egen Virksomhed. Kan derved opnaas en større Agtpaagivenhed, gør det ikke noget, om man nogle Steder lader Tankerne om Brugsforeningers Oprettelse modnes lidt langsommere.

Hensigten med nærværende er ikke at give en detailleret Beretning om de i den senere Tid stedfundne Krak i Brugsforeningerne i *Ramme, Bovense,* og nu sidst i *Ø. Egense;* dertil er Andelsbladets Plads for begrænset, jeg ønsker kun at pege paa de Aarsager, der har frembragt disse beklagelige Katastrofer, i Forventning om, at Foreningernes Opmærksomhed skærpes med Hensyn til, hvorledes deres egne Anliggender forvaltes, hvad jeg desværre er overbevist om, at at der i høj Grad er Grund til i altfor mange Brugsforeninger.

Hvad er da Aarsagen til de fremkomne sørgelige Resultater i de nævnte Brugsforeninger?

Ja, det er de samme Aarsager, der altid har været til Stede, hvor saadan Ulykke har ramt en Brugsforening. I al Korthed kan man sige, at Grunden til Brugsforeningernes Vanrøgt er at søge i Mangel paa tilstrækkelig udviklet Modenhed til paa dette Omraade at tage deres egne Anliggender i egne Hænder.

Har saa Brugsforeningernes Modstandere Ret, som siger: »Pas jert Landbrug, det forstaar I! men overlad Handelen til os, thi det forstaar vi, og ikke I?«

Da den fri Forfatning indførtes her i Landet, og Menigmand fik Ret til at tage Del i Landets Styrelse, lød jo det almindelige Raab fra den konservative Lejr: »Pas den Bedrift, I er sat til at styre, og overlad Landets Styrelse til dem, der er sat dertil og forstaar det; thi ellers gaar det galt, baade med jer egen Bedrift og med Statens Styrelse!«

Og noget kan der være, baade nu i Købmændenes og da i Statsmændenes Raab.

Men de glemmer, at baade Statens Styrelse og Omsætningen af Befolkningens Forbrugs- eller Produktionsartikler,

tilforn dels var grundet paa en selvtagen Ret, Magtens Ret, dels i Kraft af de overlegne Kundskaber og Evner, et Faatal af Befolkningen sad inde med, i Modsætning til den Vankundighed og Forkuethed, der herskede i Befolkningens brede Lag. Men Magtens Ret er Uret, og den aandelige eller intellektuelle Modenhed, der med større Ret giver Adkomst til at styre og regere, har et lille Mindretal ikke længere Patent paa; Betingelserne for denne Adkomst er nu i frodig Vækst ude i den store Befolkning. Og hvad er Grunden til, at dette er Tilfældet? ja, utvivlsomt dette, at Styrerettens Besiddelse har fremavlet en Trang til, en Følelse af Nødvendigheden af at erhverve sig Betingelserne for, at kunne benytte den paa rette Maade.

Saaledes som det gaar med den almindelige Befolknings Benyttelse af sine politiske Rettigheder — ikke altid som det skulde, jeg tør ikke paastaa, at den store Befolknings politiske Modenhed endnu tilfulde er opnaaet — saaledes gaar det ogsaa med Brugsforeningerne: disse staar endnu paa Begyndelsesstadiet, de griber tidt fejl, og der vil vist hengaa lang Tid, inden de, der har oprettet Foreningerne, ret faar lært, hvorledes Virksomheden skal drives, saaledes at de kan komme til at bære de store Frugter, der kan frembringes, naar der arbejdes paa den rette Maade.

Skal der maaske — som Raabet lyder fra konservativ Side — ventes med at tage fat paa Arbejdet, indtil Modenhsden er kommen til Stede? nej, ingenlunde! thi Modenheden maa nemlig erhverves *under Arbejdet.* Ingen bliver Mester i den Kunst at pløje en smuk og lige Fure, uden først under Øvelsen at have frembragt en Fure, der gik op og ned, ud og ind. En Lærlinge Uddannelse bygges i det hele taget op paa en større eller mindre Mængde ødelagt Arbejde, og lige saa lidt kan Befolkningens politiske Modenhed eller Modenheden til at styre dens Andelsforetagender erhverves uden Begyndelsernes Fejlgreb. Dersom jeg ikke havde den Forvisning, at Brugsforeningerne her i Landet med Tiden skulde udvikles til at præstere et langt bedre Arbejde og opvise anderledes gode Resultater end nu i Almindelighed er Tilfældet,

ja, saa vilde jeg fortryde, at jeg nogen Sinde har arbejdet for denne Sag, og opgive dette Arbejde snarest muligt. Men ogsaa her skal Modenheden komme under Arbejdet, og for en Del vil maaske Dygtigheden til at gøre Arbejdet paa rette Maade vindes gennem praktisk Erfaring om, hvorledes Arbejdet *ikke* skal gøres.

Jeg skal i næste eller et af de nærmeste Numre af »Andelsbladet« omtale de Fejl, der ofte begaas i Brugsforeningerne, som kan drage saadanne skæbnesvangre Følger efter sig, som har givet Anledning til nærværende Artikel.

Men lige saa taabeligt det vilde være at ønske, at der aldrig var givet Folket politisk Frihed, fordi der medfølger en Del Misbrug, lige saa galt det er at opgive at fuldføre et Arbejde, som i Begyndelsen forsinkes af Mangel paa Øvelse, lige saa taabeligt vilde det være at opgive Brugsforeningsarbejdet, fordi det hist og her gøres daarligt. Det kan endog være heldigt at begynde paa Brugsforeningsvirksomhed med saadanne advarende Eksempler paa fejlgrebet Arbejde for Øje.

Forøvrigt tænker de omtalte uheldige Brugsforeninger slet ikke paa at opgive deres Virksomhed, men agter at fortsætte den i et bedre Spor.

En ofte skæbnesvanger Fejl, som ikke sjældent begaas i Brugsforeningerne — en Fejl, som nok ogsaa er begaaet i de nævnte forulykkede Foreninger — er den, at hele Styrelsen og Ledelsen overlades til en enkelt Person, som skalter og valter med det hele, ofte uden at der føres nogen som helst Kontrol med Vedkommende. Altfor ofte er i een Person forenet: Indkøber, Uddeler, Regnskabsfører, Kasserer og — Revisor. Naar det paa Grund af, at sligt Forhold er til Stede, ikke gaar galt i mange flere Foreninger, end det gør, saa bliver det ikke Styrelsernes Fortjeneste, men skyldes det, at Foreningerne har haft den Lykke at have en dygtig og paalidelig Mand til at styre deres Anliggender. Heldigvis findes der saadanne, men selv om der findes en Mand, paa hvis Dygtighed og Hæderlighed man tror, er det alligevel letsindigt at *stole* derpaa. Man har altfor mange Eksempler

paa Skuffelse, hvor selv den mest ubetingede Tillid var til Stede. Et Menneske kan have Lov til at voldgive sin Velfærd i et andet Menneskes Haand, men Styrelsen for en Brugsforening har ikke Lov til at voldgive dennes Medlemmers Velfærd i en enkelt Mands Haand, det være nu Formandens, Forretningsførerens eller Uddelerens; de har Ansvar for, at hver enkelt Funktionærs Virksomhed kontrolleres, ikke blot til Betryggelse for Medlemmerne, men ogsaa for at friholde Funktionærerne for Mistanke om uredelig Færd eller daarlige Dispositioner.

Et lille Billede til Illustration af ovennævnte Forhold:

Da Brugsforeningen oprettedes i Ramme, fandtes der i Byen en Købmand, der var en svoren Fjende af Brugsforeninger og gjorde alt for at forpurre Oprettelsen af en saadan der paa Pladsen. Da han imidlertid mærkede, at det var unyttigt at stampe imod Braadden, forvandledes han pludselig til en ivrig Ven af Sagen, og tilbød endogsaa sin Medvirkning for at faa Foreningen oprettet. Til Tak herfor antog man ham som Uddeler, og da han jo var en »sagkyndig« Mand, betroede man ham hele Styret. Man blev efterhaanden klog paa, at det gik skævt, og — saa vidt jeg veed — efter 5 à 6 Aars Forløb, forsøgte man en Opgørelse. Hvordan Sagerne stod, blev man dog nok ikke klog paa; kun det blev man klar over, at Stillingen var daarlig. Man søgte nu en ny Uddeler, og hans Antagelse blev gjort afhængig af, at han overtog Varelageret og det hele, efter den Opgørelse man for nogen Tid tilbage havde foretaget, uden Hensyn til, om den muligvis ikke passede. Alle Ansøgerne trak sig tilbage, paa en forvoven Mand nær. Nu havde man da vel lært af Skaden, og var bleven forsigtigere? Nej, den ny Uddeler fik samme frie Raadighed over Virksomheden, som den første. Resultaterne kender man. Det er *nu* konstateret, at den sidste Uddeler overtog Virksomheden med et Underskud af 7000 Kr., saa den før omtalte Opgørelse var nok ikke foretaget med stor Sagkyndighed.

Naar Katastrofen kom, kan det jo siges — og med Rette — at Skylden var Uddelerens daarlige Administration; men i

første Linje hviler Ansvaret paa Medlemmerne selv, som, idet de lavede dem en Andelsforening, forsømte at hævde det bærende Princip i Andelstanken: at tage deres egne Anliggender i *egne Hænder*. Desværre savnes dette Princips Gennemførelse i mange Foreninger, fordi man mangler Øje for, at Andelsforeningerne har et andet — og større — Maal end det rent pekuniære, at nemlig Hovedformaalet er at skabe et dygtigt og uafhængigt Folk, der kan styre sine egne Sager, i Stedet for som tidligere — paa Grund af manglende Evne til selv at gøre det — at maatte overlade Varetagelsen af deres Interesser og Anliggender i andre Folks Hænder, hvis egne Interesser som oftest var modsat den Befolknings, de skulde betjene.

Hvis en Brugsforening giver daarlige Resultater, eller et Barn skærer sig paa en Kniv, saa er det ikke, fordi en Brugsforening eller en Kniv er daarlige Ting, men fordi Vedkommende ikke var moden eller voksen nok til at bruge dem.

Fagkyndighed er en ypperlig Egenskab hos en Uddeler, men der er andre Betingelser, som er mindst lige saa vigtige, bl. a. Forstaaelse af og Interesse for den Opgave, han faar at løse. Men Faktum er, at det sædvanlig har været »Fagmænd«: forhenværende Handelsmænd eller ved privat Handel oplærte Kommisser, som har lavet Underskudene i Foreningerne. Og det er jo slet ikke uforklarligt; Handelsmanden eller den i en privat Forretning oplærte Kommis er jo som oftest oplært til at hade og foragte Brugsforeningerne, ligesom det ofte er gaaet dem i Blodet, at deres Livs Opgave er at forhverve sig personlige Fordele ved Handelen. Det er vanskeligt at faa indgroet Had forvandlet til Kærlighed, og det er vanskeligt at faa en indarbejdet Bevidsthed om, at ens Maal kun er at tjene sig selv, forvandlet til Interesse for at tjene andre. Mulig kan dette Had til Brugsforeningerne til en vis Grad overvindes, naar Uddelerstillingen bliver en Redningsplanke for en forulykket Handelsmand, men principielt vil han have Vanskelighed ved at faa Forstaaelse af sin ny Opgave, Det har f. Eks. ikke kunnet undgaa Fællesforeningens Ledelses Opmærksomhed, at det er

et Særkende for de Uddelere, der paa saadan Maade er knyttet til Foreningerne, at de med Hænder og Fødder modsætter sig at have med Fællesforeningen at gøre. »Fællesforeningen,« siger de, »kan være god for de Foreninger, som savner Fagkyndigheden; men den fagkyndige Uddeler kan gøre fordelagtigere Indkøb hos Grossererne.« Sagen er ofte den, at vedkommende er knyttet saa fast til gamle Forbindelser og er saa stærkt interesseret i, at Brugsforeningen fortsætter med dem, at de faar deres Villie sat igennem, ikke altid ved de rette Midler. De allerfleste af de Brugsforeninger, det er gaaet galt for, har heller ikke haft videre med Fællesforeningen at gøre. Ramme købte dog en Del Varer ved Fællesforeningen, som vi senere fik at vide, for ved Salget af disse Varer at dække paatrængende Kreditorer, hvad da ogsaa gav Anledning til, at vi gjorde kort Proces med Foreningen og inddrev vort Tilgodehavende ad Rettens Vej.

En anden Fejl, der ikke mindre hyppigt begaas af Brugsforeningerne, er en vidtdreven Kreditgiven til Medlemmerne, og hvor denne Udskejelse fra Brugsforeningernes Principer findes forbunden med den ovenomtalte Fejl, kan det med temmelig stor Sikkerhed forudsiges, at det vil gaa galt med Foreningen. Ogsaa denne Fejl har saa godt som altid været medvirkende til de forekomne Krak.

Som ufravigelig Regel i alle Brugsforeninger, bør altid iagttages:

1) At der antages en Uddeler, der først og fremmest har Forstaaelse af og Kærlighed til sin Opgave. Dernæst bør han have faglig Uddannelse, helst i en Brugsforening; eller han maa, indtil han selv har opnaaet den fornødne Færdighed i Ekspeditionen og Kendskab til Varernes Behandling, have en faguddannet Medhjælper.
2) At Uddeleren stiller tilstrækkelig og fuld betryggende Sikkerhed for det, der betros ham. (Mindst 2 à 3000 Kr., dog helst mere.)
3) At Uddeleren ikke tillige er Regnskabsfører. Styrelsen bør i Forening med Uddeleren foretage Indkøbene og sikre sig, at Indkøbene ikke fortrinsvis sker hos den

Grosserer, der byder den højeste Returkommission. (Kun faa aner, hvor stor en Rolle Returkommissionen spiller ved Indkøbene i adskillige Foreninger, og hvilke Summer der herved unddrages Medlemmerne.)

4) Helst bør ejheller Regnskabsføreren og Kassereren være samme Person.

5) At Styrelsen udøver en virksom Kontrol med Virksomheden og foretager en nøjagtig Opgørelse mindst to Gange aarlig.

6) At Styrelsen, naar Fællesforeningens Maanedsopgørelse foreligger — en saadan sendes ufravigelig en Gang maanedlig — gør sig bekendt med, hvilket Gældsforhold Foreningen staar i til denne, og kontrollerer, at Maanedsopgørelsen og Foreningens Bøger er i Overensstemmelse.

7) Vælg Personer til at revidere Regnskabet, som har Betingelser for virkelig at kunne gøre det. Hertil hører ikke blot Færdighed i at regne, men vedkommende Revisor maa tillige have Kendskab til og Øvelse i Regnskabsføring.

8) Foreningen maa absolut ikke give Kredit til Medlemmerne. Tillades der Uddeleren at give nogen Kredit (paa egen Risiko naturligvis), bør denne være meget begrænset og kortvarig og bør ikke, under en fastsat Bøde, overstige et vist Beløb. Ved Opgørelsen bør Uddeleren ufravigelig have alt Tilgodehavende hos Medlemmerne indkasseret, eller han selv maa have udlagt det manglende Beløb. Giver Uddeleren Kredit, bør hans Kavtionssum mindst være dobbelt saa stor som den højeste Sum, han giver Kredit for.

Selvfølgelig maa de, der faar Kredit, altid betale Renter, ellers begaas Uret mod de kontant betalende Medlemmer. Snarere skulde der gives de kontant betalende Medlemmer en Fordel fremfor de kredittagende; det vilde være en Opmuntring til at betale kontant. Saadant finder ogsaa Sted i adskillige Brugsforeninger.

De Brugsforeninger, der vil opfylde de ideelle Krav,

tillader *aldeles ingen Kreditgivning*. Nogle Brugsforeninger forbyder under en Bøde Uddeleren at udlevere nogen som helst Varer uden kontant Betaling og befinder sig udmærket ved denne Ordning.

9) Foreningerne bør have en saa tilstrækkelig Driftskapital, at de kan betale Varerne kontant: Mindst Halvdelen af de danske Brugsforeninger har for utilstrækkelig Driftskapital, hvad der hindrer dem i at opnaa de Fordele ved Indkøbene, som de burde have. Der er nemlig den Mærkelighed i de fleste Brugsforeninger, at Medlemmerne modsætter sig Tilvejebringelse af den fornødne Driftskapital; men derimod finder de dem i, at Foreningen kommer til at skylde betydelige Beløb til Handelsforbindelser. Medlemmerne glemmer, at de lige saa vel er solidaritetsforpligtede for Gælden til Handelsforbindelserne som for de faste Laan, og at Risikoen er langt større ved Ansvaret for den løse ubegrænsede Gæld end ved de faste Laan, hvis Størrelse de kender, samt endelig, at Renterne af den løse Gæld er dobbelt saa store, som af den faste.

Bekendte betydelige Mænds Udtalelser om Andelsvirksomheden.

Den store engelske Statsmand *W. E. Gladstone,* ytrede i en Tale i Underhuset i 1864:

»Ieg henviser til den vidunderlige Fremgang af den kooperative Bevægelse. For min egen Del blues jeg ikke ved at sige, at hvis jeg for ti Aar siden havde hørt nogen profetere om det kooperative Systems Fremgang, saaledes som det har udviklet sig i de nordlige Stæder, og om man havde paastaaet, at Arbejderne skulde forene sig om Arbejdet for

deres fælles Vel, saa vilde jeg have betragtet det som en Urimelighed. Der findes efter min Mening intet større socialt Underværk end den Blomstring, hvortil disse Foreninger kan glæde sig, naar man tillige veed, paa hvilket sundt Grundlag de hviler.«[1]

En af Tysklands mest kendte Nationaløkonomer *L. Brentano,* skriver: »Alene Andelsvirksomheden formaar at redde Landbruget.«[2]

Tysklands store Statsmand *Micquel* udtalte i 1897 i Rigsdagen følgende:

»— — — saa snart vi til disse naturlige Fortrin, som de smaa og middelstore Bedrifter (i Forhold til de store, hvorom han forud havde ytret sig) gennem Andelsforeninger for Indkøb og Salg, gennem Andelsmejerier og Andelslaanekasser, kunne føje en Del af de naturlige Fordele, som de store Bedrifter ejer, har vi netop faaet en fast Grund for de smaa og middelstore Bedrifters Bestaaen og Forbedring, hvilket er et af Samtidens største sociale Opgaver.«[2]

Frankrigs nuværende Premierminister *Waldeck Rousseau,* som i Aaret 1884, da Syndikatloven, der har haft en meget stor Betydning til Fremme af Jordbrugernes Andelsvirksomhed, traadte i Kraft, var Indenrigsminister, udsendte i Anledning deraf et Cirkulære til samtlige Præfekter, hvori han bl. a. siger:

»Det paalægges Dem at fremme Udviklingen af Andelsvirksomhedens Idé, at give den Liv, at understøtte den ved Tillæmpelser af Loven og udrydde de Vanskeligheder, som uvilkaarlig opstaar som en Følge af Brist paa Erfarenhed og Vane, ved at gøre opmærksom paa den Frihed, Loven skænker. I Betragtning af den Trang, den nævnte Lov søger at afhjælpe, samt det Maal der skal naas og de store Forhaabninger, Regeringen saa vel som de mindre bemidlede har

[1] »Om Arbetarnes konsumsföreningar i England« af G. H. von Koch.
[2] »Pellerwo« af Vaîno Axelson.

knyttet til Loven, lad det være Dem en Opgave, at Loven kan gøre saa stor Gavn som muligt. Deres første Pligt er at arbejde for deres bedste, for hvis Skyld Loven er givet. Flere Nationer, som af Naturen er uheldigere stillede end vi, kappes med os i Fremgang, hvilket for en stor Del har sin Grund i deres livskraftige Andelsvirksomheder, særlig blandt Jordbrugerne. Dersom Frankrig ikke skal komme bagerst i denne Kappestrid, maa det følge disse Landes Eksempel. Derfor ønsker saavel Regeringen som Folkerepræsentationen, at Fagforeningsvæsenet og Andelsvirksomheden — som Fagforeningerne burde være Bærere af — maa udvikles saa meget som mulig.«[1]

Frankrigs Landbrugsminister udtalte i 1897 følgende:

»Med den frie Andelsvirksomheds Løftestang kunne Mænd og Kvinder med god Villie løfte hele Verden — — — jeg er for min Del den frie Andelsvirksomheds ivrigste Tilhænger; paa denne Udvikling vil jeg arbejde af al Kraft. Kun gennem de frie Sammenslutninger kan Regeringens Opgaver og de enkeltes Rettigheder forenes.«

Professor *Georges Blondel,* der nylig som Formand for en Femmandskommission i længere Tid har foretaget Undersøgelser af det økonomiske Samfundsliv i Tyskland og herom udgivet betydelige Arbejder, skriver:

»Den eneste økonomiske Foreteelse i Tyskland, som er egnet til at vække udelt Glæde og Fortrøstning til Fremtiden, er Andelsvirksomheden blandt Jorbrugerne.«[1]

Det betydelige engelske Parlamentsmedlem *Geofrey Drage,* der tillige er Forsker paa Samfundsspørgsmaalenes Omraade, har med Henblik paa irske Landbrugsforhold udtalt, at dette Spørgsmaal ikke kan løses ligesom ej heller den fattige Landbefolknings Kaar kan forbedres gennem nogen som helst Lovforanstaltninger eller gennem Bevillinger af Millioner til Anskaffelse af egen Jord til Befolkningen, om man ikke tillige

[1] »Pellerwo«, af Vaîno Axelson.

organiserede Landbefolkningens Redningsarbejde neden fra i Overensstemmelse med Nutidens økonomiske Fordringer til en Jordbrugsindustri, omfattende *Andelsvirksomheden.*«[1]

Den dygtige og energiske Foregangsmand for Andelsvirksomheden i Finland, Dr. *Hannes Gebhard,* skriver om Andelsvirksomheden:

»Det er det nye Evangelium, der i de senere Aar er kommen til os, dette Evangelium, som i alle Lande kommer frem, som et livgivende Vaartegn, der giver ny Kræfter, nyt Mod og aabner ny Fremtidsmuligheder, hvor Landbefolkningen og især Jordbrugerne er bleven fyldte med Haabløshed.«

Den finske Præst og Folkehøjskoleforstander *K. Kerkkonen* skriver i en af ham udgivet Pjece: »Andelsvärksamheten och landtmannagillena«:

»Med forenede Kræfter til Samarbejde! saaledes lyder Maningsraabet fra alle Omraader. Dette Raab lyder til os ved Indtrædelsen i Læsesalene, paa Arbejdspladsen, i Fabrikerne og enhver Vraa. Dette fredelige og dog saa mægtige Vækkelsesraab forener med Trolddomskraft alle Samfundslag. Alles Hjærter varmes, alles Sind oplives. Og dette er jo helt naturligt, thi i Samarbejde ligger Kraft. Kun ved forenede Kræfter er vi i Stand til at udrette noget stort. Forsøg at trevle op et Toug og prøv hvor liden Styrke, der findes i de enkelte Taver, men sno det sammen, og du skal se, at man ved dets Hjælp kan flytte store Blokke. Der, hvor enhver arbejder for sig og sin enkelte Opgave, udrettes kun lidt, men hvor Tusinder tilsammen stræber efter et Maal, der rejser sig inden kort Tid en statelig Bygning. Den os omgivende Natur giver os et paalideligt Billede af Samarbejdets Betydning. Se bare paa de ringeagtede smaa Myrer, hvilke store Tuer de formaar at bygge i Skoven eller Marken, og om — hvad undertiden hænder — en ondskabsfuld Skabning river den med møjsommeligt Samarbejde opførte Myrebygning over Ende, opbygger de den paany paa samme Plads.

[1] »Pellerwo«, af Vaïno Axelson.

Eller giv Agt paa, hvorledes de i Milliontal nedfaldende Vanddraaber tilsidst formaar at udhule de haardeste Sten, hvorledes de enkelte Regndraaber forener sig til en Strøm, der driver Maskineriet i de største Fabriker. Det bedste Billede af den samlede Kraft giver dog den frembrusende Vaarflod. Der findes ingen Kraft, der kan standse dens Løb. Vaarregnen giver vore Marker en tilbørlig Vanding, gør Jorden frisk og frugtbar. Og dette er blot et Værk af forenede Vanddraabers samlede Arbejde. Vaarfloden lærer os ogsaa, hvorfra Kraften til Fællesarbejdet kommer. Den har sit Udspring fra Himlens Sol, Varmens og Lysets Kilde, som med sine Straaler smelter Sneen og Isen og forvandler dem til rislende Bække. Den Kraft, som driver Menneskene til at samarbejde for et fælles Maal, kommer ogsaa ned fra Himlen, fra Varmens og Lysets almægtige Kraft: *Kærligheden.* Samarbejdets Valgsprog lyder saaledes: »elsk din Næste som dig selv.« Vor Frelsers Afskedsord til hans Disciple var ogsaa: »elsker hverandre indbyrdes, som jeg har elsket jer.«

Menneskenes fælles Liv her paa Jorden fordrer uvilkaarlig Samarbejde, meget mere Samarbejde end den, som aldrig har tænkt derpaa, kan ane. Vi er afhængige af hverandre i en umaadelig Grad. Uden at vide det, arbejder vi ofte for hverandre. Fælles Arbejde er den faste Grundvold, hvorpaa alle vore kære Hjem bygges og bestaar. Vor inderste Natur fordrer af os og leder os til forenet Arbejde med vore Medmennesker. I Fællesskabet med alle øvrige Medborgere vælger hver af os vor Styrelse, vore Embedsmænd, bygger vi vore Jernveje, med et Ord, alle de nyttige Indretninger, hvori vi i Forening med hverandre nyder alle Samvirksomhedernes Fordele.

Forsøg at tænke efter, om der findes et Omraade, der ikke ejer Betingelse for Samarbejde. Det mest selviske Menneske arbejder, uden at vide det, for andres Nytte. *Jo mere vi udvikles, desto mangfoldigere bliver de indbyrdes Forhold, som binder os til hverandre.* Og just herpaa bør vi rette vor Stræben. Jo mere vi kommer til at forstaa vor fælles Afhængighed af hverandre, desto stærkere skulle vi

forenes i Kærlighed til vore Medmennesker og desto lykkeligere skulle vi blive. Lad os mindes vor kære gamle Skjald Zacharias Topelius's Ord: »Intet *i* os selv, intet *af* os selv, men uendelig meget i Forbund med hverandre, i Samarbejde for det fælles Maal.«

De tusinde Foreninger og Forbund, vi har i vort Land, er et Udtryk for vor Trang til fælles Arbejde. Der findes Foreninger til Fremme af en Mængde nyttige Formaal. Arbejdet for et fælles Maal fører til større Kærlighed hos Menneskene til deres Sag og driver til ivrigere Virksomhed for Opgaverne. Dersom man giver Agt paa — lige meget hvilken Virksomhed — skal man se, at naar Arbejdet er fornuftigt planlagt, skal det før eller senere medføre Vinding for den Sag, hvorom Fællesarbejdet drejer sig.

Foreninger og Selskaber stiftes ikke alene for Fornøjelsens Skyld, de opstaar gennem Forholdenes Magt. Det er navnlig den økonomiske Trang, der driver Menneskene til Samarbejde. Kampen for Brødet tvinger Menneskene til at opbyde alle Kræfter. Fælles Ulykke eller fælles Trang fremkalder altid Sammenlutning.«

Den finske Herredshøvding *Axel Granström* skriver i sin læseværdige Bog: »Kooperative Sjelfhjälpsföreningar«:

»Det menneskelige Samfund er en Krop, som bestaar af mange Lemmer, ikke af en Masse hverandre bekæmpende Atomer. Gode Medborgere burde derfor altid betragte hverandre som Arbejdskammerater, ikke som Konkurrenter. Princípet Retfærdighed og Tjenstvillighed, og ikke Egennytte, bliver da fremherskende i Handel og Produktion. De samfundsødelæggende Uting, der klæber ved Konkurrencen, afløses da af Broderlighedens og Kristendommens praktisk gennemførte Grundprinciper, saaledes som de fremtræder i Andelsforeningerne, d. v. s. i Arbejdet ved forenede Kræfter for fælles Regning og ved retfærdig Fordeling af den fælles Gevinst.«

»Selvhjælp, Selvstyre og Selvansvar« (fælles Ansvar),

siger Hr. Axel Granström andet Steds i Bogen, »er Andelsforeningernes Livsprinciper.«

Dr. *Hans Müller*, Sekretæren for de schweiziske Brugsforeningers Fællesforening, skriver:

»*Det, man sædvanlig kalder »Kapitalisme«, beror ene og alene paa den Kendsgerning, at vort økonomiske Liv savner et Fundament, hvorpaa et organiseret Forbrug kan ledes.* Dersom altsaa et Folk, der hovedsagentlig af disse Aarsager er fattigt og lever et daarligt økonomisk Liv, medens det Aar ud og Aar ind maa betale Milliarder af sine Indtægter som Udbytte til Kapitalklassen, dersom dette Folk, grundigt og vedvarende vil forbedre disse Forhold, da maa det organisere sit Forbrug, sin Købeevne. Man kan ikke gaa uden om denne Opgave, selv om man vil yde det for Mennesker mest mulige i social Henseende, naar man vil fremhjælpe en Socialreform. Alle Bestræbelser for en saadan social Reform vil imidlertid være forspildt, hvis vi ikke samtidig forhindrer Kapitalen i at drage Fordel af os. At sælge med Fordel er en Livsbetingelse for Kapitalen. Bortrydder vi Fordelen, undgaar Forbrugeren at blive udnyttet i dette Øjemed, og samtidig bortryddes det kapitalistiske Herredømme. Enhver Forretning, der ikke kan have Fordel, maa absolut gaa til Grunde. Det har man altid set. Forbrugeren kan kun udrydde disse Kapitalens Fordele, ved at han for sine Brugsgenstande vægrer sig ved at betale højere Priser end Fremstillingspriserne plus Fordelingsomkostningerne. Men da han *alene* er aldeles magtesløs over for Sælgeren, der har, hvad han skal bruge, og hans Vægring: ikke at ville give mere for Varen, end den er værd, ikke har nogen som helst Betydning, saa maa han organisere sig med ligestillede og danne en Forening. En Forening, i hvilken han sammen med andre kan faa Erstatning for de Tjenester, som hidtil de kapitalistiske Foretagender: Detailhandler, Grossist og Fabrikant har ydet ham. Med andre Ord, han maa gennem Foreninger blive sin egen Detailhandler, Grossist eller Fabrikant og undgaar saaledes at betale Overpris for Varerne.

Intet staar ham i Vejen for at kunne drive det dertil, rigtignok ikke i Dag eller i Morgen — økonomiske Omdannelser lader sig nu en Gang ikke foretage paa een Dag — men dog i Løbet af Aarene gennem maalbevidst, energisk Arbejde i denne Retning, vil man naa Maalet.« »— — — Det gælder at kunne organisere, og at være klar over, *at der uden en saadan Organisation ikke findes nogen Trappe for de arbejdende Klasser til at naa de økonomiske Friheder og Goder, som social Rettighed og aandelig Dannelse giver.* Folkenes organiserede Forbrug er den Klippe paa hvilken alene et bedre og fuldkomnere Samfund kan opbygges. Kun den, der kan fatte det, har først da forstaaet Brugsforeningernes Væsen og Betydning.«[1]

Ved en Festlighed under Kongressen i Middlesbrough i Aar (1901), holdt den 76aarige Erkebisp af Durham en Tale, hvor han udtalte, at denne Bevægelse (Brugsforeningsbevægelsen) for ham var ikke alene en klog Ordning med Hensyn til Køb og Salg, eller en Forening af en enkelt eller særlig Klasse af Mennesker, men som Virkeliggørelsen af den sande Forbindelse mellem Mand og Mand. Denne Overbevisning havde for over 30 Aar siden faaet ham til at sætte sig grundigt ind i alt, hvad der fremkom for og imod Andelsbevægelsen, og den samme Overbevisning og gode Tro paa denne Sag havde han bevaret siden. Han saa i den kooperative Bevægelse en alvorlig og lykkelig — skønt en ufuldkommen Virkeliggørelse af det store Princip: at vi alle er bestemte til at leve i Samfund og være Lemmer paa det samme Legeme. Han ønskede, at denne Opfattelse maatte besjæle alle Styrelsesmedlemmer, der stod i Spidsen for og skulde være ledende for Foreningerne. Han var undertiden bange for, at denne ideale Betragtning skulde blive forglemt i vor realistiske Tid. Andelsbevægelsen havde ikke blot den Opgave at fremstille de forskellige Varer og Produkter saa billigt som muligt, men skulde bidrage til at udvikle og opdrage gode

[1] »Brugsforeningernes Oprindelse, Grundsætninger og Nytte« af Dr. Hans Müller, oversat af J. E. Eskildsen.

Mænd. Saa snart som de materielle Resultater tiltrak sig hele Opmærksomheden, vilde det ikke blive til Lykke. Materiel Velstand var ikke alt, og Historien har vist, at en Nation er stærk, ikke ved sin Rigdom, men ved sine karakterfaste og ædle Borgere. Arbejde var en af de vigtigste Faktorer ved Karakterdannelsen, og ud fra dette Synspunkt ønskede han at indprente Andelsvennerne deres vigtigste Pligt som Arbejdets ansvarlige Udøvere, at afgøre, hvad der var at gøre, og hvordan det blev gjort. Det Spørgsmaal, som maatte være bestemmende, var ikke, hvad Arbejdet kunde udbringe i Penge, men hvad Meningen var dermed, og hvad Værdi det havde for Livet. Det var dette Spørgsmaal, som Andelsvennerne havde at svare paa. De maatte bruge al deres Energi, al deres Indflydelse og alle deres Hjælpemider til Udvikling af et ædelt Liv. For en Tid var ,det ganske vist muligt, at de største Principers Magt blev trængt i Baggrunden, men de vilde komme igen og sejre. Han vidste, at en berømt Statsmand havde sagt, at Kendetegnet paa den kommende Tid vilde blive Konkurrence, hvor hver Mand hytter sig, men han tillod sig at mene, at det mest betegnende Kendetegn paa Fremtiden vilde blive Kooperation. Han vilde betro Opfyldelsen af sin Profeti til Andelsvennerne. Andelsbevægelsens Sejr var sikker. Den gik ikke netop ud paa at gøre Livsfornødenhederne og Livets Behageligheder billigere, men derimod at rejse Karakteren i Flertallet af vore Medborgeres Liv. Dens Maal var Moral og ikke det materielle. Det var ikke en Forening af Repræsentanter for nogen enkelt Klasse, men en Bestræbelse efter at forene baade Geniets, Kapitalens og Arbejdets Interesser til Fremhjælp af almindeligt menneskeligt Velvære. Han saa fremad mod den Tid, da alle Nationer vilde blive Andelsvenner. Han var sikker paa Andelsbevægelsens endelige Triumf, og han talte med stor Glæde for den.[1]

Den andet Steds i Bogen omtalte, for sit banebrydende Arbejde for Andelsforeningerne her i Danmark højt fortjente

[1] P. Eskesen: »Kongressen i Middlesbrough«.

Dr. *F. F. Ulrik,* skriver i Indledningen til sin Bog: »Arbejderforeninger«:

»I de Lande, hvor de gensidige Hjælpeforeninger blomstre mest og har størst Udbredelse blandt Arbejderbefolkningen, omfatter de de mangfoldigste Formaal og Genstande lige fra Foreninger til Forsikring af Sygdomshjælp, Alderdomsforsørgelse, Begravelseshjælp, Enkeforsørgelse, til Opdragelse af forældreløse og Beskyttelse af Lærlinge, imod Arbejdsløshed og den saakaldte døde Tid — til Foreninger for billigt Indkøb af Fødevarer og for Anlæg af Magasiner, for Indkøb af Brændsel og Klædedragt, for Indkøb af Raastof for smaa Haandværkere, for Opførelse og Erhvervelse af Boliger, endvidere de saakaldte kooperative Foreninger til fælles Anlæg af og Arbejde i Fabriker, de i Tyskland i de sidste 15 Aar (skrevet 1867) opstaaede og nu almindelig udbredte Almue-Banker, gensidige Laane- og Kreditforeninger, ja vi kunne hertil regne Foreninger til Udbredelse af Kundskaber, Oplysning og Underholdning, til Aandens Uddannelse og Legemets Forfriskning. *Saa meget er indlysende og iøjnefaldende, at i de Lande, hvor Grundtanken for disse Foreningers Dannelse og Udvikling samt fornuftige Ledelse er gaaet over i Almuens Bevidsthed og bleven indpodet i Folkeaanden, der er de blevne en mægtig Løftestang saavel for Almuens sædelige Udvikling som dens materielle og aandelige Fremgang og Velvære.*«

